

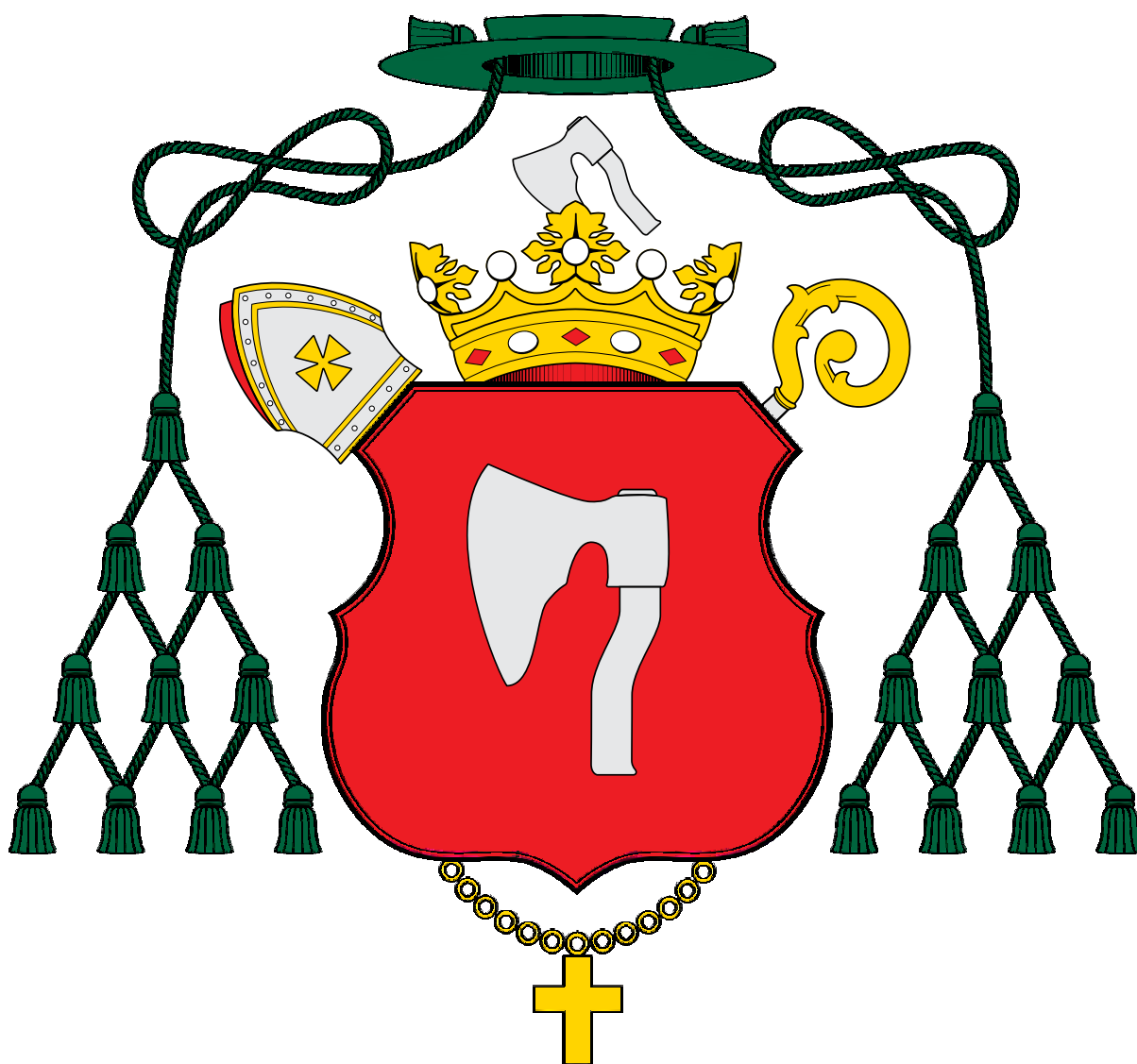
GENEALOGIJA, HERALDIKA IR VEKSILOGIJA

1 / 2021

ISSN 2669-2953

9 772669 295004 >

*Žemaičių vyskupiui
Motiejui Valančiui –
220 metų*

TURINYS

PREZIDENTO ŽODIS	2
INSTITUTAS	
Institutas ir simbolika	4
Nariai ir simbolika	6
Tarptautinė mokslinė konferencija „Alberto Vijūko- Kojalavičiaus skaitymai 2021“	8
LAUREATAS	
Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalio ir premijos laureatas	14
REGISTRAS	
Herbų ir vėliavų registras	20
METRAŠTIS	
2021 m. metraštis	32
METŲ TEMA	
Po 400 metų išpildyta Lietuvos didžiojo etmono valia	40
Motiejus Kazimieras Valančius	44
TYRINĖJIMAI. GENEALOGIJA	
Haraburdos-Alaburdos Lietuvoje	56
Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos kilmė	66
TYRINĖJIMAI. HERALDIKA	
Nugenėtas gyvybės medis	76
SPECIALISTAI PATARIA	
Šiaurės karo ir Didžiojo maro metų demografinė padėtis	78
Prienų parapijoje 1700–1721 m. (pagal Prienų Romos katalikų bažnyčios metrikus)	82
Ignalinos krašto genealoginių tyrimų apžvalga	86
Trojos briedis, arba dar kartą apie Mažosios Lietuvos herbą	96
Mažosios Lietuvos herbo pasiūlymai	99
SKAITYMAI	
Jonas Karolis Chodkevičius – Kretingos miesto kūrėjas	110
Chodkevičių ženklai Kretingos bažnyčioje	124
Jonas Karolis Chodkevičius ir jo bendražygiai	130
Asmeninė heraldika šiuolaikinėje Latvijoje	132
NAUJOS KNYGOS	135
ENGLISH REVIEW	
The Institute of Genealogy, Heraldry, and Vexillology	

1 / 2021

GENEALOGIJOS,
HERALDIKOS IR
VEKSILOGIJOS
INSTITUTAS

ISSN: 2669-2945
ISSN: 2669-2953 (online)

LEIDĖJAS

„Genealogijos, heraldikos ir vexilologijos institutas“

REKvizITAI:

Genealogijos, heraldikos ir vexilologijos institutas
Migdolų g. 15, Saldenė, Vilniaus r.,
LT-14186
Juridinio asmens kodas: 305696493
Sąskaita: LT967044090101520266,
banko kodas: 70440
www.ghvi.lt
info@ghvi.lt
www.facebook.com/GHVinstitutas

NARYSTĖ:

Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos
(pranc. *Confédération Internationale
de Généalogie et d'Héraldique*) narys
www.cigh.info

PARTNERIAI:

Lenkijos institutas Vilniuje
www.institutpolski.pl/vilnius/
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
www.liti.lt
Lietuvių kalbos institutas
www.lki.lt
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
www.lkti.lt

REDAKTORIŲ KOLEGIJA:

Remigijus Bimba (sudarytojas)
Jolanta Klietkutė
Žydrūnas Strumila
Paulius Vaniuchinas

KALBOS REDAKTORĖ

dr. Palmira Zemlevičiūtė

DIZAINAS IR MAKETAVIMAS

Rasa Marcinkevičienė

TIRAŽAS

50 egz.

SPAUDSINO

BI UAB „Baltijos kopija“

Pirmo viršelio autorius

Žydrūnas Strumila
Vyskupo Motiejaus Valančiaus herbas

Antro viršelio nuotrauka

Motiejaus Valančiaus paveikslas, 2020 m.,
dailininkas Andrius Seselskas

Trečio viršelio autorius

Žydrūnas Strumila
Kunigių herbo liudijimas

Ketvirto viršelio nuotrauka

Jono Karolio Chodkevičiaus (1560–1621)
paminklas Kretingoje
Pauliaus Vaniuchino nuotrauka

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka

Mieli skaitytojai!

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas (toliau – Institutas) parengė naują leidinį „Genealogija, heraldika ir veksilologija“ (elektronine ir popierine forma). Leidinyje publikuojami moksliniai ir apžvalginiai straipsniai genealogijos, heraldikos ir veksilologijos klausimais, taip pat skelbiama informacija apie Institutą, jo veiklą, narius.

Institutas yra įsteigęs genealogijų registrą, asmeninių herbų, kilmingųjų herbų, religinių herbų, juridinių asmenų herbų registrą ir asmeninių vėliavų, asmeninių herbinių vėliavų, kilmingųjų vėliavų ir juridinių asmenų vėliavų registrą. Leidinyje skelbiamas herbų ir vėliavų registras, kurį sudarė Paulius Vaniuchinas.

Išskirtinis Instituto pasiekimas – tarptautinis pripažinimas. 2021 m. Institutas tapo Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos (pranc. *Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique*, CIGH) nariu. CIGH, įkurta 1971 m. Briuselyje (Belgija), vienija genealogijos ir heraldikos organizacijas visuose žemynuose. 2021 m. Institutas dalyvavo tarptautinėse mokslinėse konferencijose Messinoje (Italija) ir Madride (Ispanija).

Institutas, be minėtų registry, įsteigė įvairiapusio renesansinio išsilavinimo žmogaus, Šviečiamojo amžiaus Lietuvoje atstovo istoriko, teologo, filosofo Alberto Vijūko-Kojalavičiaus (1609–1677) atminimo medalį ir premiją už reikšmingiausius paskutiniųjų penkerių metų darbus, susijusius su Lietuvos istorijos ir jos pagalbinio disciplinų – genealogijos, heraldikos, veksilologijos ir kitų – plėtojimu, puoselėjimu, tyrinėjimu,

paveldo apsauga, sklaida, inovacine, kūrybine, edukacine ir moksline tiriamąja veikla. Tuo tikslu Institutas kartu su dideliu būriu partnerių suorganizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“, turėjusią didelį pasisekimą. Pirmajam A. Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalio laureatui, Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojui muziejninkystei, istorikui Julijui Kanarskui buvo įteiktas diplomas, specialiai sukurtas medalis ir 1000 eurų premija. Apie tai skaitykite P. Vaniuchino parengtame straipsnyje „Tarptautinė mokslinė konferencija „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“.

Skyriuje „Metų tema“ – dvi personalijos – Jonas Karolis Chodkevičius ir Motiejus Kazimieras Valančius, kurioms skirti du straipsniai: „Po 400 metų išpildyta Lietuvos didžiojo etmono valia“ ir „Motiejus Kazimieras Valančius“.

Genealogijos tyrinėtojai parengė du išsamius straipsnius: doc. dr. Raimundas Baltėnas – apie Hara-burdas-Alaburdas Lietuvoje, o Jolanta Klietkutė – apie Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos kilmę.

Norvegijoje gyvenantis filologas dr. Ugnius Vizgirda Mikučionis, tyrinėjantis senovės skandinavų literatūrą ir mitologiją, straipsnyje „Nugenėtas gyvybės medis“ pasakoja apie tai, kaip gimė Mikučionių-Vizgirdų giminės herbas. Šį herbą kūrė ne tik Lietuvos, bet ir užsienio dailininkai, heraldikos specialistai.

Skyriuje „Specialistai pataria“ pateikiami du straipsniai genealogijos tema – Astos Jukėnienės „Šiaurės karo ir Didžiojo maro metų demografinė padėtis Prienų parapijoje 1700–1721 m. (pagal Prienų Romos katalikų bažnyčios metrikus)“ ir Sauliaus Čepulio „Ignalinos krašto genealoginių tyrimų apžvalga“. Šiame skyriuje taip pat rasite dr. Gintauto Žalėno ir prof. Rolando Rimkūno straipsnius apie Mažosios Lietuvos herbą.

Tarptautinės mokslinės konferencijos „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“ lektorių parengti straipsniai pateikiami skyriuje „Skaitymai“: „Jonas Karolis Chodkevičius – Kretingos miesto kūrėjas“, „Chodkevičių ženklai Kretingos bažnyčioje“, „Jonas Karolis Chodkevičius ir jo bendražygiai“ ir „Asmeninė heraldika šiuolaikinėje Latvijoje“.

Skyriuje „Naujos knygos“ pristatomos knygos apie genealogijos ir heraldikos tyrinėjimus. Leidinio pabaigoje – angliška santrauka apie Institutą.

Linkiu malonaus skaitymo!

Remigijus Bimba

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas

GENEALOGIJOS, HERALDIKOS IR VEKSILOLOGIJOS INSTITUTAS

REGISTRAI

Genealogijų registras
Asmeninių, kilmingųjų, religinių ir
juridinių asmenų herbų registras

Asmeninių, asmeninių herbinių, kilmingųjų ir
juridinių asmenų vėliavų registras

RENGINIAI

Tarptautinis kolokviumas
„Genealogija, heraldika ir veksilologija“

Tarptautinė mokslinė konferencija
„Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai“

APDOVANOJIMAI

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus
atminimo medalis ir premija

Vardinis ženklas
„Užsvarų indėlių populiarinant genealogiją,
heraldiką ir veksilologiją“

LEIDINYS

„Genealogija, heraldika ir veksilologija“

NARYSTĖ

TARPTAUTINĖ
GENEALOGIJOS IR
HERALDIKOS
KONFEDERACIJA

NARIAI

HERALDIKOS
AKADEMIJA

VEKSILOLOGIJOS
AKADEMIJA

GENEALOGIJOS
AKADEMIJA

GENEALOGIJOS, HERALDIKOS IR VEKSILOLOGIJOS INSTITUTAS

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas (toliau – Institutas) – nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų valdymo nepriklausomas viešasis juridinis asmuo, vienijantis fizinius ir juridinius asmenis, kurie pritaria Instituto tikslams ir uždaviniams.

Institutas, įgyvendindamas savo tikslus, derina, tvirtina ir registruoja fizinių ir juridinių asmenų herbų, herbinių vėliavų, vėliavų, herbinių ženklų, herbinių antspaudų etalonus ir projektus, neregamentuojamus Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose, išduoda patvirtinančius dokumentus.

Institutas atlieka asmenų, šeimų ir giminių genealogijos tyrimus, sudaro genealogines schemas, jas tvirtina ir registruoja, išduoda patvirtinančius kilmės dokumentus. Institutas, glaudžiai bendradarbiaudamas su mokslo įstaigomis, giminingomis ir tarptautinėmis organizacijomis, vykdo heraldikos, veksilologijos, sfragistikos ir genealogijos mokslinių tyrimų veiklą – organizuoja seminarus, konferencijas, paskaitas, vykdo leidybinę veiklą.

2021 m. spalio 20 d. Institutas tapo Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos (pranc. *Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique*, CIGH) visateisiu nariu.

STRUKTŪRA

Visuotinis narių susirinkimas

Instituto visuotinis narių susirinkimas yra aukščiausias valdymo organas. Dalyvavimo ir balso teisę turi visi Instituto nariai.

Institutas turi 51 narį (fizinį ir juridinį). Instituto juridiniai nariai yra: Veksilologijos akademija, Heraldikos akademija ir Genealogijos akademija.

Valdyba

Kolegialus Instituto valdymo organas, kuris organizuoja Instituto veiklą tarp susirinkimų. Valdybos sudėtį, atstovavimo principus nustato ir valdybos narius penkeriems metams renka visuotinis narių susirinkimas, kuriam valdyba yra tiesiogiai atsakinga ir atskaitinga. Valdybos narių kadencijos laikotarpis neribojamas.

Valdybos pirmininkas

Valdybai atstovauja valdybos pirmininkas, kurį renka valdybos nariai. Jis organizuoja valdybos darbą ir jam vadovauja.

Prezidentas

Vienasmenis Instituto valdymo organas, renkamas visuotiniame narių susirinkime. Prezidentas veikia Instituto vardu.

Revizorius

Finansinę Instituto veiklą periodiškai tikrina revizorius, kurį vieneriems metams renka visuotinis narių susirinkimas. Juo gali būti juridinis asmuo, turintis teisę atlikti audito paslaugas. Revizoriumi negali būti valdybos narys arba administracijos darbuotojas.

REGISTRAS

2021 m. Institutas įsteigė kilmių (genealogijos) registrą, keturis herbų registrus: asmeninių herbų registrą, kilmingųjų herbų registrą, religinių herbų registrą, juridinių asmenų herbų registrą ir keturis vėliavų registrus: asmeninių vėliavų registrą, asmeninių herbinių vėliavų registrą, kilmingųjų vėliavų registrą ir juridinių asmenų vėliavų registrą.

RENGINIAI

Institutas organizuoja Tarptautinę genealogijos, heraldikos ir veksilologijos kolokviumą, tarptautinę mokslinę konferenciją „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai“ ir kt. renginius.

LEIDINYS

Instituto leidinys „Genealogija, heraldika ir veksilologija“ leidžiamas spausdintu (ISSN 2669-2945) ir elektroniniu formatu (ISSN 2669-2953). Leidinyje rašoma apie Instituto ir jo narių veiklą, pasiekimus, taip pat skelbiami moksliniai ir apžvalginiai straipsniai veksilologijos, heraldikos ir genealogijos klausimais.

TARPTAUTINĖ VEIKLA

Institutas ir jo nariai dalyvauja Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos, Tarptautinės genealogijos akademijos, Tarptautinės heraldikos akademijos ir kitų organizacijų veikloje.

SIMBOLIKA

Instituto herbas

Mėlyname lauke – du sukryžiuoti auksiniai rankraščių ritinėliai su auksiniais antspaudais ant šiūlių pynių. Ant jų, skydo širdyje, raudonas mažesnis skydas, kurio lauke – sidabrinis ietigalis su kryžiumi.

Instituto herbinė reprezentacinė vėliava

Mėlynos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojami Instituto herbo simboliai. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Kotas – natūralaus medžio, viršūnėje – auksinis ietigalis. Koto viršuje prie ietigalio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Herbo ir vėliavų autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas

Instituto herbinė lauko vėliava

Instituto herbo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vardinio ženklo „Už svarų indėlių populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas

Instituto vardinis ženklas

Instituto vardinio ženklo „Už svarų indėlių populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ laureatai:

Antanas Kalnius;
Paulius Vaniuchinas;
Vida Kanapkienė;
dr. Malgorzata Stefanovič-Pecela;
Julius Kanarskas;
Jolanta Klietkutė;
Juozas Pelionis;
prof. habil. dr. Marcin'as Hlebionek'as;
Edgars'as Sims'as;
dr. Elvyra Usačiovaitė;
dr. Ernestas Vasiliauskas;
Algimantas Kaminskas;
prof. dr. Artūras Razbadauskas
dr. Albina Auksoriūtė;
prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė;
dr. Rasius Makselis
dr. Sigitas Narbutas;
Ramutis Kurpė;
doc. dr. Dalia Urbanavičienė;
Dirk'as Weissleder'is;
dr. Pier'as Felice'è degli Uberti'is;
Michel'is Teillard'as d'Eyry'is;
dr. Igor'is Sacharov'as;
doc. Olga Kulakovskaja;
dr. Michele Lauro;
prof. dr. Vincenzo'as Savica'as;
Virginio Baptista;
Torsten'as Kux'as;
Jan'as Friedrich'as Hadzik'as;
dr. Maria Loredana Pinotti;
dr. Manuel'is Ladrón'as De Guevara e Isasa'as;
dr. Manuel'is Pardo'as de Vera y Diaz'as;
Gonzalo'as Escalonilla Delgado'as;
Fernando'as González'as de Canales'as y Ruiz'as;
dr. Tudor-Radu'as Tiron'as;
dr. Attila'as István'as Szekeres'as;
Elizabeth Roads;
prof. dr. Luc'as Duerloo'as;
dr. Rolf'as Sutter'is;
Žydrūnas Strumila;
Remigijus Pilkis.

APDOVANOJIMAI

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalis ir premija

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalis ir premija

Instituto įsteigtas apdovanojimas ir premija už reikšmingiausius paskutiniųjų penkerių metų darbus, susijusius su Lietuvos istorijos ir jos pagalbinių disciplinų – genealogijos, heraldikos, veksilologijos ir kitų – plėtojimu, puoselėjimu, tyrinėjimu, paveldo apsauga, sklaida, inovacine, kūrybine, edukacine ir mokslinė tiriamąja veikla.

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalis ir premijos laureatas:

1. 2021 m. Julius Kanarskas.

NARIAI

GENEALOGIJOS AKADEMIJA

Genealogijos akademijos pagrindinės veiklos kryptys yra plėtoti genealoginius tyrimus, kaupti, sisteminti ir analizuoti informaciją apie genealogiją, konsultuoti fizinius asmenis genealogijos klausimais.

Genealogijos akademijos veiklos kryptys:

- Genealoginiai tyrimai.
- Informacijos apie genealogiją kaupimas, sistemimas ir analizavimas.
- Mokslo veikalų leidyba.

- Mokslinių konferencijų, seminarų ir paskaitų organizavimas.
- Dalyvavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose.
- Fizinių asmenų konsultavimas genealogijos klausimais.
- Genealoginių schemų sudarymas.
- Išvadų teikimas, genealoginių schemų, kilmės tvirtinimas, registravimas ir patvirtinančių dokumentų išdavimas.

SIMBOLIKA

Genealogijos akademijos herbas

Mėlyname lauke – du sukryžiuoti auksiniai rankraščių ritinėliai su auksiniais antspaudais ant siūlių pynių.

Genealogijos akademijos herbinė reprezentacinė vėliava

Mėlynos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvelė. Audeklo centre, abiejose pusėse, Genealogijos akademijos herbas.

Herbo ir vėliavų autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas

Genealogijos akademijos herbinė lauko vėliava

Genealogijos akademijos herbo simboliai herbinės lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Kontaktai Remigijus Bimba
Prezidentas
Tel.: +370 610 23144, el. paštas info@rbimba.lt
www.genealogijosakademija.lt
www.facebook.com/GenealogijosAkademija

Rekvizitai Genealogijos akademija, nevyriausybinė organizacija
Migdolų g. 15, Saldenė, LT-14186 Vilniaus r.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre.
Juridinio asmens kodas: 305695758

HERALDIKOS AKADEMIJA

Heraldikos akademijos veiklos kryptys:

- Heraldikos ir jai artimos srities moksliniai tyrimai.
- Informacijos apie heraldiką kaupimas, sistemimas ir analizavimas.
- Mokslo veikalų leidyba.
- Mokslinių konferencijų, seminarų ir paskaitų organizavimas.
- Dalyvavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose.
- Bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, rengiant teisės aktų projektus heraldikos klausimais.
- Fizinių ir juridinių asmenų konsultavimas heraldikos klausimais.
- Fizinių ir juridinių asmenų herbų, herbinių vėliavų,

herbinių ženklų, herbinių antspaudų etalonų ir projektų, neregamentuojamų Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose, derinimas, tvirtinimas, registravimas ir patvirtinančių dokumentų išdavimas.

SIMBOLIKA

Heraldikos akademijos herbas

Raudoname lauke – sidabrinis ietigalis su kryžiumi.

Heraldikos akademijos herbinė reprezentacinė vėliava

Raudonos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas sidabrinės spalvos virve. Audeklo centre, abiejose pusėse, Heraldikos akademijos herbo simboliai. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Kotas – natūralaus medžio, viršūnėje – sidabrinis ietigalis. Koto viršuje prie ietigalio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Kontaktai Paulius Vaniuchinas
Direktorius
Tel.: +370 647 84508
El. paštas info@ghvi.lt
www.facebook.com/heraldikosakademija

Herbo ir vėliavų autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas

Heraldikos akademijos herbinė lauko vėliava

Heraldikos akademijos herbo simboliai herbinės lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Rekvizitai Heraldikos akademija, nevyriausybinių organizacijų
Vakario g. 33, Galgiai, LT-13108 Vilniaus r.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre.
Juridinio asmens kodas: 305696276

VEKSILOLOGIJOS AKADEMIJA

Veksilologijos akademijos veiklos kryptys:

- Veksilologijos moksliniai tyrimai.
- Informacijos apie veksilologiją kaupimas, sistemimas ir analizavimas.
- Mokslo veikalų leidyba.
- Mokslinių konferencijų, seminarų ir paskaitų organizavimas.
- Dalyvavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose.

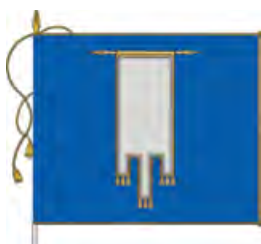
- Bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, rengiant teisės aktų projektus veksilologijos klausimais.
- Fizinių ir juridinių asmenų konsultavimas veksilologijos klausimais.
- Fizinių ir juridinių asmenų vėliavų, herbinių vėliavų etalonų ir projektų, neregamentuojamų Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose, derinimas, tvirtinimas, registravimas ir patvirtinančių dokumentų išdavimas.

SIMBOLIKA

Veksilologijos akademijos herbas

Mėlyname lauke – sidabrinė gonfalonė ant sidabrinio skersinio su auksiniais ietigaliais galuose. Gonfalonės kraštai apvesti auksine juosta ir sidabrine virve iš vidaus.

Veksilologijos akademijos herbinė reprezentacinė vėliava

Mėlynos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virve. Audeklo centre, abiejose pusėse, Veksilologijos akademijos herbo simboliai. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Kotas – natūralaus medžio, viršūnėje – auksinis ietigalis. Koto viršuje prie ietigalio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Kontaktai Paulius Vaniuchinas
Direktorius
Tel.: +370 647 84508

Herbo ir vėliavų autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas

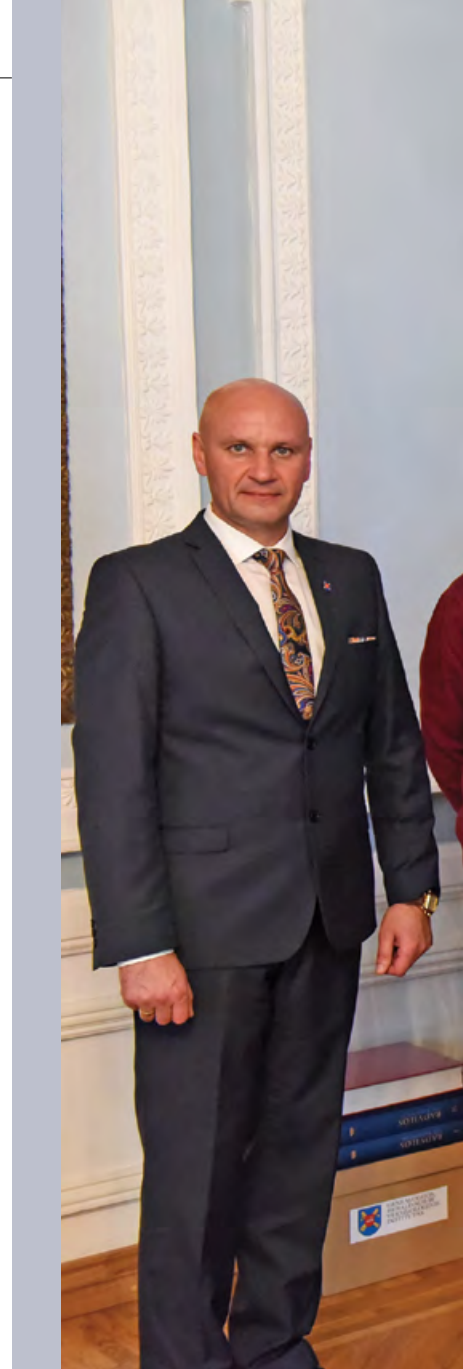
Veksilologijos akademijos herbinė lauko vėliava

Veksilologijos akademijos herbo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Rekvizitai Heraldikos akademija, nevyriausybinių organizacijų
Vakario g. 33, Galgiai, LT-13108 Vilniaus r.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre.
Juridinio asmens kodas: 305695861

Tarptautinė mokslinė konferencija „ALBERTO VIJŪKO- KOJALAVIČIAUS SKAITYMAI 2021“

Paulius Vaniuchinas

Iš kairės: Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba ir Kretingos rajono savivaldybės meras Antanas Kalnius

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

2021 m. rugsėjo 24 d. Kretingoje vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“, skirta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono, Vilniaus vaivados ir Žemaičių seniūno, karvedžio Jono Karolio Chodkevičiaus 400-osioms mirties metinėms paminėti. Konferencija vyko Kretingos muziejuje – istorinėje Chodkevičių dvarvietėje.

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba atidarė tarptautinę mokslinę konferenciją ir pasveikino jos dalyvius. Sveikinimo žodį tarė ir Kretingos rajono savivaldybės meras Antanas Kalnius.

Tarptautinės mokslinės konferencijos „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“ pranešėjai ir organizatoriai. Iš kairės: Paulius Vaniuchinas, prof. dr. Marcin'as Hlebionek'as, Julius Kanarskas, Jolanta Klietkutė, Remigijus Bimba, Juozas Pelionis, Edgars'as Sims'as ir dr. Ernestas Vasiliauskas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Albertas Vijūkas-Kojalavičius (1609–1677) – istorikas, teologas, filosofas. Jis prisimenamas kaip žymus pedagogas, dirbęs Vilniaus universiteto rektoriumi. Jo darbai apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealogijas ir heraldiką yra aktualūs ir šiandien. Svarbiausias veikalas – pirmoji spausdinta Lietuvos istorija. Išskirtinis darbas – „Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas“.

Konferenciją sudarė trys dalys: pirmoji sesija buvo skirta didikams Chodkevičiams, antroji – heraldikai, o trečioji – genealogijai.

Moksliniame renginyje dalyvavo svečiai ir prane-

šėjai iš Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos. Konferencijoje pranešimus skaitė: Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejininkystei, knygų ir mokslinių straipsnių autorius, istorikas Julius Kanarskas („Jonas Karolis Chodkevičius – Kretingos miesto kūrėjas“), Kretingos muziejaus Archeologijos ir istorijos skyriaus vyriausioji muziejininkė-istorikė, knygų ir mokslinių straipsnių autorė Jolanta Klietkutė („Chodkevičių ženklai Kretingos bažnyčioje“), Juozas Pelionis („Jono Karolio Chodkevičiaus ištikimiausi bendražygiai“), Torūnės Mikalojaus Koperniko universiteto habilituotasis mokslų daktaras, profesorius Marcin'as Hlebionek'as („Riterių herbai 1435 m. Bresto taikos sutarties

Iš kairės: Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba, Kretingos muziejaus direktorė Vida Kanapkienė, Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejininkystei, Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalo ir premijos laureatas Julius Kanarskas, Kretingos rajono savivaldybės meras Antanas Kalnys ir Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto valdybos pirmininkas, Heraldikos akademijos direktorius Paulius Vaniuchinas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

antspauduose“), Latvijos heraldikos specialistas, įvairių institucijų ir asmeninių herbų autorius Edgars Šas Sims'as („Asmeniniai herbai šiuolaikinėje Latvijoje“), Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė Elvyra Usačiovaitė („Piliečio samprata pagal Motiejaus Strijkovskio veiklą „Dorybės šauklys“), Klaipėdos universiteto Baltijos

regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, humanitarinių mokslų daktaras Ernestas Vasiliauskas („Baronų Goesų Kuršė ir Lietuvoje XVI–XIX a. genealogija“), knygų ir mokslinių straipsnių autorius, istorikas Algimantas Kaminskas („Metrikų knygos kaip lokalsios istorijos faktų šaltinis“).

Jolantos Klietkutės pranešimas „Chodkevičių ženklai Kretingos bažnyčioje“

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalo ir premijos laureatas Julius Kanarskas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Padėkos raštas įteikiamas Lietuvių kalbos instituto atstovei dr. Palmirai Zemlevičiūtei

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

Padėkos raštas ir vardinis ženklas „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ įteikiamas Kretingos rajono savivaldybės merui Antanui Kalniui

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

2021 M. RUGSĖJO 24 D. KRETINGOJE VYKO TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA „ALBERTO VIJŪKO-KOJALAVIČIAUS SKAITYMAI 2021“, SKIRTA LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS DIDŽIOJO ETMONO, VILNIAUS VAIVADOS IR ŽEMAIČIŲ SENIŪNO, KARVEDŽIO JONO KAROLIO CHODKEVIČIAUS 400-OSIOMS MIRTIES METINĖMS PAMINĖTI.

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto įsteigtu Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medaliu (autorius – Žydrūnas Strumila) ir premija už reikšmingiausius paskutiniųjų metų darbus, susijusius su Lietuvos istorijos ir jos pagalbinių disciplinų – genealogijos, heraldikos, veksilologijos ir kitų – plėtojimu, puoselėjimu, tyrinėjimu, paveldo apsauga, sklaida, inovacine, kūrybine, edukacine ir mokslinė tiriamąja veikla, apdovanotas Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejininkystei, istorikas

Padėkos dovanos įteikiamos Julijui Kanarskui

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Padėkos dovanos įteikiamos prof. habil. dr. Marcin'ui Hlebionek'ui. Iš kairės: Remigijus Bimba, Barbara Orszewska, Paulius Vaniuchinas ir prof. habil. dr. Marcin'as Hlebionek'as

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Julius Kanarskas.

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto įsteigtu vardiniu ženklu „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ apdovanoti: Antanas Kalnius, Vida Kanapkienė, dr. Malgorzata Stefanovič-Pecela, Julius Kanarskas, Jolanta Klietkutė, Juozas Pelionis, prof. habil. dr. Marcin'as Hlebionek'as,

Edgars'as Sims'as, dr. Elvyra Usačiovaitė, dr. Ernestas Vasiliauskas ir Algimantas Kaminskas. Renginyje iškilmingai įteikti naujų Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institute patvirtintų ir registruotų herbų liudijimai asmeninių herbų steigėjams.

Tarptautinę mokslinę konferenciją organizavo Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas. Kon-

Edgars'o Sims'o pranešimas „Asmeniniai herbai šiuolaikinėje Latvijoje“

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Dr. Ernesto Vasiliausko pranešimas „Baronų Goesų Kurše ir Lietuvoje XVI–XIX a. genealogija“

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Juozo Pelonio pranešimas „Jono Karolio Chodkevičiaus ištikimiausi bendražygiai“

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

Prof. habil. dr. Marcin'o Hlebionek'o pranešimas „Riterių herbai 1435 m. Bresto taikos sutarties antspauduose“

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

ferencijos rėmėjai ir partneriai: Kretingos muziejus, Heraldikos akademija, Veksilologijos akademija, Kretingos rajono savivaldybė, Etninės kultūros globos taryba, Klaipėdos universitetas, Lenkijos institutas Vilniuje, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Lietuvių kalbos ins-

titutas, Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Visiems rėmėjams ir partneriams Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas įteikė padėkas už paramą ir geranorišką pagalbą organizuojant tarptautinę mokslinę konferenciją. [GAV](#)

Juliaus Kanarsko pranešimas „Jonas Karolis Chodkevičius – Kretingos miesto kūrėjas“

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

ALBERTO VIJŪKO- KOJALAVIČIAUS ATMINIMO MEDALIO IR PREMIJOS LAUREATAS

Rugsėjo 15 d. Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto valdybos posėdyje apsvarstyti pateikti kandidatai ir slaptu balsavimu išrinktas 2021 m. Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalio ir premijos laureatas.

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto įsteigtas apdovanojimas už reikšmingiausius paskutiniųjų penkerių metų darbus, susijusius su Lietuvos istorijos ir jos pagalbinių disciplinų – genealogijos, heraldikos, veksilologijos ir kitų – plėtojimu, puoselėjimu, tyrinėjimu, paveldo apsauga, sklaida, inovacine, kūrybine, edukacine ir moksline tiriamąja veikla, šiais metais skirtas Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojui muziejininkystei, istorikui Juliui Kanarskui.

J. Kanarskas nuosekliai tyrinėja Kretingos krašto

istoriją nuo XVII a. iki 1940 metų. Pagrindinės mokslinių tyrimų temos – Kretingos miesto istorija, Kretingos pranciškonų (bernardinų) istorija, grajų Tiškevičių kultūrinis palikimas, Kretingos žydų bendruomenės istorija, Kretingos rajono kaimų istorija ir kt. Per pastarąjį 20-ties metų muziejinės veiklos laikotarpį sukaupta itin vertinga istorinė, kraštotyrinė medžiaga, kuri sistemingai publikuojama leidiniuose. Pastaraisiais metais išleistos monografijos: „Kretingos krašto žydai“ (2016 m.), „Kretingiškiai kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės“ (2016 m.), „Kretingos istorijos bruožai“ (2018 m.). J. Kanarskas yra parengęs daug mokslo populiarinimo straipsnių: „Kaščių senųjų laukų tyrimai“, „Kartenos piliakalnio kompleksas“, „Kretingos grajų Tiškevičių koplyčios teritorijos tyrinėjimai“ ir kt. Jis rašo mokslinius straipsnius, skaito pranešimus mokslinėse konferencijose. Kretingos rajono kultūros centro mokslinėje konferencijoje, skirtoje Lietuvos žydų genocido atminimo dienai, skaitė pranešimą „Kretingos žydų bendruomenės istorijos apžvalga XVII a.–1941 m.“ (2011 m.), Kretingos miškų urėdijos konferencijoje, skirtoje Kretingos miškų urėdijos kūrėjo, pajūrio kapų apželdintojo Marijono Daujoto 120-osioms gimimo metinėms, skaitė pranešimą „Marijono Daujoto pėdsakai Kretingos žemėje“ (2011 m.), Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos Darbėnų filialo mokslinėje konferencijoje „Jotvingiai Žemaitijoje. Istorija ir

Muziejuje prie darbo stalo. 2015 m.

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Išvykos metu aprašau koplytėlę ir kryžių Šašaičių
kaimo pakelėje

Antano Lūžos nuotrauka, 1990 m. gegužės mėn.

Drauge su iš Varšuvos į Kretinę pirmą kartą po karo atvykusiu Palangos grafu Alfredu Tiškevičiumi (antras iš kairės), jo žmona Uršule (kairėje) ir Kretingos muziejaus direktore Vida Kanapkiene prie Kretingos dvaro rūmų

Jono Šimkaus nuotrauka, 1992 m.

dabartis“, skaitė pranešimą „Jotvingių ir kuršių kultūros sąsajos archeologijos duomenimis“ (2015 m.), Kretingos muziejaus mokslinėje konferencijoje, skirtoje Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui, skaitė pranešimą „Kretingiškių indėlis į Lietuvos valstybingumo atkūrimą“ (2018 m.), Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos mokslinėje konferencijoje, skirtoje palangiškiui Lietuvos kariuomenės kūrėjui savanoriui Jonui Piktuižiui atminti, skaitė pranešimą „Kretingos krašto kariai savanoriai Lietuvos valstybės atkūrimo laikotarpiu“ (2018 m.) ir kt.

2017 m. sudarė Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos šv. Kazimiero provincijos monografiją „Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400“ (straipsnių autoriai dr. R. Jano-

nienė, dr. R. Laukaitytė, R. Baleišaitė-Sabakonienė, R. Bitinas, V. Kuprelis, N. Raudytė, P. Šverebas).

J. Kanarskas, direktoriaus pavaduotojas muziejinių kystei, koordinuoja specializuotų rinkinių skyrių darbą, konsultuoja įstaigas, organizacijas krašto istorijos klausimais, aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje. Nuo 2007 iki 2019 m. – Kretingos rajono kultūros paveldo vertinimo tarybos narys, o nuo 2009 iki 2019 m. – Kretingos rajono savivaldybės komisijos Laisvės kovoms įamžinti narys. Aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos archeologų draugija, Vilniaus universiteto Archeologijos katedra, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centru. J. Kanarskas yra talentingas istorikas, atsidavęs savo kraštui, jo tyrinėjimui ir sklaidai.

J. Kanarskas yra pelnęs ne vieną apdovanojimą: 2006 m. už išskirtinę kultūrinę šviečiamąją veiklą jam paskirta Kretingos rajono savivaldybės Kultūros ir meno premija, 2010 m. už reikšmingų ir unikalių eksponatų kaupimą, materialinių vertybių eksponavimą ir populiarinimą suteiktas 2009-ųjų Metų muziejininko vardas, 2010 m. už reikšmingą etninės kultūros ir paveldo puoselėjimą paskirta Kretingos rajono savivaldybės Kultūros ir meno premija, 2015 m. Lietuvos Respublikos ministro pirmininko Algirdo Butkevičiaus padėka už sąžiningą darbą ir kultūros puoselėjimą, minint Kretingos muziejaus 80-metį, 2015 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministro Šarūno Biručio padėka už muziejinkystės plėtrą, nuoseklų kultūros paveldo objektų tyrinėjimą, ekspozicijos „Kretingos krašto

Prie muziejaus pasitinku į svečius atvykusius grafą Alfredą Tiškevičių (viduryje) ir jo sūnų Adomą Tiškevičių

Hanna's Maria's Tyszkiewicz nuotrauka, 2002 m. birželio 17 d.

istorija“ parengimą Kretingos muziejaus įkūrimo 80-ųjų metų jubiliejaus proga, 2019 m. Kretingos rajono savivaldybės tarybos sprendimu už reikšmingą etninės kultūros ir paveldo puoselėjimą paskirta Kretingos rajono savivaldybės Kultūros ir meno premija.

„Garbingas apdovanojimas J. Kanarskui bus įteiktas rugsėjo 24 d. Kretingoje. Šią dieną minima Kretingos įkūrėjo Jono Karolio Chodkevičiaus 400-ųjų mirties metinių sukaktis. Šiai progai paminėti mieste vyks renginiai, o po pietų Kretingos muziejuje – tarptautinė mokslinė konferencija „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“, taip pat skirta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono, Vilniaus vaivados ir Žemaičių seniūno, karvedžio J. K. Chodkevičiaus mirties metinėms paminėti“, – teigė Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto valdybos pirmininkas Paulius Vaniuchinas.

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalis autorius – Žydrūnas Strumila. Pasak autoriaus, medalio formoje panaudotas Jėzuitų simbolio fragmentas. Jėzuitai – neatsiejama A. Vijūko-Kojalavičiaus biografijos dalis. Medalio centre vaizduojami įvairūs eskiziniai simboliai ir tekstūros, nuolat pasikartojančios A. Vijūko-Kojalavičiaus leidiniuose.

Parengė Remigijus Bimba

Papasakokite trumpai apie savo šaknis ir kilmę.

Esu kilęs iš beveik Lietuvos viduryje esančio Jonavos rajono Šemetiškių kaimo. Tuo metu, kai aš augau, tai buvo penkių vienkiemiais išsibarsčiusių sodybų kaimas, suformuotas tarpukariu per Lietuvos žemės reformą išparceliuoto to paties vardo palivarko žemėje. Po teritorinio-administracinio suskirstymo reformų šiuo metu mano gimtoji sodyba priklauso Panoterių miesteliui, kuriame

Pristatau Kretingos muziejaus 85-mečio proga parengtą parodą apie Lentvario-Kretingos grafus Tiškevičius

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m. spalio 10 d.

baigiau vidurinę mokyklą.

Plačiau savo giminės šaknų dar netyrinėjau, nes tam vis pritrūksta laiko. Žinau tik tiek, kad abu mano tėvai buvo žemdirbiai. Mama Leokadija Vainilavičiūtė kilusi iš sovietmečiu sunaikinto gatvinio Mačionių kaimo, priklausančio Žeimių parapijai, o tėvas Feliksas užaugo gausioje, anksti žmonos netekusio Šemetiškių naujakurio, Lietuvos nepriklausomybės karų dalyvio Julijono Kanarsko šeimoje.

Kas pastūmėjo tapti istoriku?

Vaikystėje manęs istorija nedomino, nes kaip ir daugelis kaimo berniukų svajoju užaugęs tapti vairuotoju arba traktorininku. Potraukis humanitariniams ir fiziniams mokslams atsirado paauglystėje, kai greta sporto ir nuotykinės literatūros ėmiau domėtis istorija, archeologija, antropologija, geografija, geologija, paleontologija, perskaičiau visas šia tema man prieinamas kaimo bibliotekos

Leidyklos „Versmė“ leidžiamos „Lietuvos valsčių“ serijos monografijos „Kartena“ rengėjai. Iš dešinės: vyr. redaktorius Virginijus Jocys, tekstų rinkėja Liuda Kanarskienė, straipsnio autorė doc. dr. Filomena Kavoliūtė ir sudarytojas, straipsnių autorius Julius Kanarskas. Kartena, 2003 m.

Juliaus Kanarsko asmeninio archyvo nuotrauka

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalių įteikimas. Iš kairės: Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba, A. Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalių premijos laureatas Julius Kanarskas ir Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto valdybos pirmininkas, Heraldikos akademijos direktorius Paulius Vaniuchinas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m. rugsėjo 24 d.

knygas. Naujausių mokslo žinių ieškojau žurnale „Mokslas ir gyvenimas“, kurį besimokydamas vyresnėse klasėse prenumeravau. Tuo metu dar nebuvo apsisprendęs, kas mane labiau traukia – istorija ar geologija. Kadangi nesijaučiau tvirtas matematikos moksluose, būdamas abiturientas apsisprendžiau studijuoti istoriją.

Kodėl pasirinkote muziejininko kelią?

Neišdildomą įspūdį man, trylikamečiui paaugliui, paliko pirmasis apsilankymas Kauno valstybiniame istorijos (dabar – Vytauto Didžiojo karo) muziejuje, kuriame pirmą kartą gyvenime teko išvysti archeologinius radinius, riterių šarvus ir ginkluotę, legenda tapusio „Lituanicos“ skrydžio relikvijas ir pan. Muziejus man atrodė tarsi

šventovė, kurioje saugomos vertingiausios ir brangiausios mūsų tautos ir valstybės istoriją liudijančios vertybės. Tada net minties nekilo tapti muziejininku, šių relikvijų saugotoju.

Į muziejininkystę mane nukreipė archeologija, ėmusi imponuoti vyresnėse klasėse, skaitant knygas apie giliausią žmonijos praeitį, senovės žmonių gyvenimą ir jų liudijančius artefaktus. Todėl pasirinkau istorijos studijas Vilniaus universitete, nes jame, baigus muziejininkystės studijas, galima buvo gauti archeologo išsilavinimą. Po universiteto pagal paskyrimą 1983 m. atvykau į Kretingą dirbti rajoninių kultūros rūmų vyr. metodininku paminklų apsaugai. Per septynerius paveldosaugininko darbo metus ne tik rūpinausi kultūros paveldo objektų apsauga ir tvarkymu, bet ir domėjausi jų istorija, pradėjau vykdyti archeologinius ir istorinius tyrinėjimus, rinkti senųjų gyventojų pasakojimus apie jų kaimų praeitį ir paveldo objektus. Tada supratau, kad mano pašaukimas yra šio Žemaitijos krašto praeities tyrinėjimai, todėl labai džiaugiausi, kai Kretingos muziejaus direktorė V. Kanapkienė, nesant įstaigoje laisvų etatų, neatmetė mano prašymo ir mielai priėmė į darbą, kuris tapo mano gyvenimo moto ir hobiu.

Kas paskatino domėtis LDK didikų Tiškevičių gimine ir jų genealogija?

Tyrinėti grafo Juozapo Tiškevičiaus (1835–1891) šeimos istoriją pradėjau mūsų muziejų iš vienuolyno perkėlus į šio didiko puoselėtą Kretingos dvarą. Pamenu, kad persikėlę į rūmus, 1995 m. su kolega Donatu Butkumi surengėme pirmąją muziejuje sukaupytą nuotraukų, paveikslų ir kitų vertybių parodą, menančią grafus Tiškevičius. Tolesnės šios šeimos praeities ir genealogijos studijas paskatino

Kretingos rajono meras Juozas Mažeika (kairėje) sveikina mane tapus Kretingos rajono savivaldybės kultūros ir meno premijos laureatu. Kretingos muziejus, 2010 m. birželio mėn.

Juliaus Kanarsko asmeninio archyvo nuotrauka

dvaro istorijos ir kultūros ekspozicijos rengimas, o labiausiai į Tiškevičių šeimos istoriją teko įsigilinti inventoriant prieškariu iš Kretingos ir Palangos dvarų į muziejų patekusias nuotraukas ir albumus. Šiuo metu tyrinėju išlikusių, muziejuje saugomą dvaro archyvo dalį ir rengiu medžiagą monografijai apie Kretingos grafus Tiškevičius.

Ar verta šiuolaikiniam žmogui domėtis savo kilme ir susidaryti genealoginę schemą?

Be abejonės, verta. Jau senovės romėnai skelbė: „Hominis historiarum ignari semper sunt pueri“ (Istorijos nežinantys žmonės visada lieka vaikai). Lengviausia istorijos žinias pradėti kaupti nuo pažinties su savo šeimos praeitimi. Domėjimasis savo šaknimis atlieka svarbų socialinį šviečiamąjį vaidmenį. Tyrinėdamas savo šeimos praeitį, žmogus prasmingai praleidžia laisvalaikį, susidomi ne tik giminės, bet ir krašto istorija, o surinkta istorinė-archyvine medžiaga pasidalina su šeimos nariais ir artimaisiais, kartu paskatina juos pažinti ir gerbti savo protėvius, giminės ir krašto praeitį.

Ar galėtumėte įvardyti kelis atradimus, kurie jums atrodo išskirtiniai?

Darbuojantis archeologijos srityje malonu buvo atrasti ir tyrinėti naujus objektus, tarp kurių norėčiau paminėti du kuršių kultūros paminklus – Kalnuvėnų kapinyną ir Dargužių (Kunkių) senovės gyvenvietę. Kaip istorikas džiaugiuosi tuo, kad radau archyvinius dokumentus, liudijančius, kad pirmoji Lietuvoje elektrinė 1883 m. buvo įrengta Kretingos grafų Tiškevičių dvare. Muziejininkystės baruose didžiausias pasiekimas, prie kurio teko svariai prisidėti, buvo grafų Tiškevičių šeimos relikvijų grąžinimas į Kretingos dvarą.

Fiksuoju Kluonalių senovės žemdirbystės vietoje atidengtas akmenų konstrukcijas
Kazio Savicko nuotrauka, 2013 m.

Ką jums reiškia Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalio apdovanojimas?

Aš užsiimu lokalinės istorijos tyrinėjimais, domiuosi Kretingos krašto priešistorė, istorija ir kultūros paveldu, grafų Tiškevičių giminės praeitimi. Esu parengęs keletą monografijų, brošiūrų ir mokslinių straipsnių, skaitęs mokslinėse konferencijose nemažai pranešimų, o vietinėje ir šalies spaudoje paskelbęs daugybę straipsnių. Malonu, kad mano veikla šiemet buvo įvertinta Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto įsteigtu Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medaliu. Šis medalis skatina mane toliau tęsti lokalinės istorijos ir grafų Tiškevičių genealogijos tyrimus, drauge įpareigoja artimiausiais metais baigti rengti monografiją apie Kretingos grafus Tiškevičius.

Su ištikima pagalbininke žmona Liuda Kairyte-Kanarskiene prie Durbės mūšio vietos

Kosto Razgaičio nuotrauka, 2021 m. rugsėjo 14 d.

GENEALOGIJOS, HERALDIKOS IR VEKSILOLOGIJOS INSTITUTO HERBŲ IR VĖLIAVŲ REGISTRAS

Paulius Vaniuchinas

2021 m. Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas (toliau – GHVI) įsteigė keturis herbų registrus: asmeninių herbų registrą, kilmingųjų herbų registrą, religinių herbų registrą, juridinių asmenų herbų registrą

ir keturis vėliavų registrus: asmeninių vėliavų registrą, asmeninių herbinių vėliavų registrą, kilmingųjų vėliavų registrą ir juridinių asmenų vėliavų registrą. 2021 m. Heraldikos akademijos teikimu GHVI patvirtino ir įregistravo 25 asmeninius herbus, 2 kilmingųjų herbus, 2 religinius herbus ir 5 juridinių asmenų herbus. 2021

m. Veksilologijos akademijos teikimu GHVI patvirtino ir įregistravo 10 asmeninių (reprezentacinių) herbinių vėliavų, 10 asmeninių (lauko) herbinių vėliavų, 2 kilmingųjų (reprezentacines) herbines vėliavas, 2 kilmingųjų (lauko) herbines vėliavas, 3 juridinių asmenų (reprezentacines) vėliavas ir 3 juridinių asmenų (lauko) vėliavas.

2021 M. PATVIRTINTI IR ĮREGISTRUOTI ASMENINIAI HERBAI

Laurikėčių šeimos herbas

Herbo aprašas: mėlyname skyde – sidabrinė arka. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinu ir mėlynu – raiščiu. Šalmo papuošale – penkios sidabrinės kviečių varpos. Šalmo skraistė – mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Vidui Laurikėčiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/1.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas, Vidas Laurikėtis.

Meidų šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame lauke – nukirstas auksinis dešinės rankos delnas pirštais į viršų. Viršuje, delno kairėje ir dešinėje po auksinę aštuoniakampę žvaigždę. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu

ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuošale – du auksiniai paukščių sparnai, tarp kurių auksinė aštuoniakampė žvaigždė. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Ugniui Meidui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/2.

Herbo autorius: Rolandas Rimkūnas.

Petraičių šeimos herbas

Herbo aprašas: mėlyname lauke, sidabrinėje skydo papėdėje – išaugusi sidabrinė penkiakapė heraldinė rožė, jos vidurys – auksinis, taurėlapiai – raudoni. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir mėlyno – raiščiu. Šalmo papuošale – du sidabriniai angelo

sparnai, tarp kurių toks pat heraldinės rožės žiedas kaip ir skyde. Šalmo skraistė – mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Vidui Petraičiui šeimos herbas patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/3. Herbo autorius: Rolandas Rimkūnas.

Strolių giminės herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – auksinis banguotas stulpas. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir raudonu – raiščiu. Šalmo papuošale – trys auksinės sukryžiuotos strėlės, nukreiptos antgaliais žemyn. Strėlės perrištos rau-

donu kaspinu. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Regimantui Stroliui ir Remigijui Bimbai Strolių giminės herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/6.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Kazbaraičių šeimos herbas

Herbo aprašas: sidabriname lauke, nuo mėlynos skydo papėdės atskirtame banguota linija, – mėlynas laivas su jame šėlstančia juoda meška. Meškos ginklai – sidabriniai. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio

ir mėlyno – raiščiu. Šalmo papuošale – pusė mėlynos vairaračio. Šalmo skraistė – mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Laisvydai Kazbaraičiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/4.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Avižių šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame skyde – sidabrinės, susipynusios ažuolo ir liepos šakos. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuošale – stovintis juodas jautis. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Sigitui Avižiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/7.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Paukščių šeimos herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – trys sidabriniai sakalai, du iš jų – viršuje ir vienas – apačioje. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir raudono – raiščiu. Šalmo papuošale – toks pat sidabrinis sakalas.

Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Leonardui Paukščiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/5.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Mikalauskų šeimos herbas

Herbo aprašas: skydas perskeltas į du laukus. Priekiniame raudoname lauke – sidabrinis vežimo ratas su dešimt stipinų, galiniame sidabriname lauke – raudonas degantis deglas. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir raudono – raiščiu. Šalmo pa-

puošale – sparnus išskleidęs sidabrinis balandis. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Ričardui Jonui Mikalauskui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/8.

Herbo autoriai: Birutė Vilutienė ir Ričardas Jonas Mikalauskas.

Augustinaičių šeimos herbas

Herbo aprašas: mėlyname skyde – sidabrinė gegnė su lelija smaigalyje. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir mėlynu – raiščiu. Šalmo papuošale – du sparnai. Dešinysis sparnas – mėlynas, kairysis – sidabrinis. Šalmo skraistė –

mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Arelui Augustinaičiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/9.

Herbo autoriai: Paulius Vaniuchinas, Birutė Vilotienė.

Mingailų šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame lauke, nuo skydo auksinės papėdės atskirtame septynių liepsnų linija, – auksinis tauro (medžioklės) ragas. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir žaliu – raiščiu. Šal-

mo papuošale – toks pat auksinis tauro (medžioklės) ragas. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Giedriui Mingailai šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/12.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Petravičių šeimos herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – auksinis penkiašakis ažuolas. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir raudonu – raiščiu. Šalmo papuošale – tekančios raudonos saulės fone penkiašakis ažuolo vainikas. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Sauliui Petravičiui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/10.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Miškinų šeimos herbas

Herbo aprašas: auksiniame skyde – juodas kaspinas, ant jo – trys auksinės pušų šakos. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir juodu – raiščiu. Šalmo papuošale – auksinė pušies šaka. Šalmo skraistė – juoda, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Dariui Miškiniui šeimos herbas 2021-09-15 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/13.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Ždanų šeimos herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – sudėtinė sidabrinė heraldinė figūra, žyminti pirmąją giminės pavardės raidę Z. Ant heraldinės figūros, per vidurį, uždėtas auksinis išskleistas ritinys. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir raudonu – raiščiu. Šalmo papuošale – raudonas

erelio sparnas su raudonomis ir sidabrinėmis plunksnomis. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Dmirtijui Ždan'ui šeimos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/11.

Herbo autorius: Dmitrij'us Ždan'as.

Radzevičių šeimos herbas

Herbo aprašas: perkirstame auksiniame skyde – septyniastygė raudona arfa. Raudonojoje skydo galvoje – auksinis evangelisto šv. Morkaus simbolis. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir raudonu – raiščiu. Šalmo

papuošale – raudona arfa, ant kurios – auksinis evangelisto šv. Morkaus simbolis. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Juliiui Radzevičiui šeimos herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/14.

Herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Vaniuchinų šeimos herbas

Herbo aprašas: mėlyname skyde – šv. Jurgis. Jis, žirgas ir slibinas – sidabriniai. Šv. Jurgio šarvai – auksiniai. Skydo papėdė – sidabrinė. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir mėlynu – raiščiu. Šalmo papuošale –

tas pats šv. Jurgis. Šalmo skraistė – mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui šeimos herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/15.

Herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Gliaudelių giminės herbas

Herbo aprašas: žaliame skyde – septyni trimis eilėmis išdėstyti auksiniai riešutai (du riešutai – viršutinėje, trys – vidurinėje ir du – apatinėje eilėje). Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuoša-

le – sukryžiuotos dvi žalios lazdyno šakos, apkibusios auksiniais riešutais. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Remigijui Bimbai Gliaudelių giminės herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/16.

Herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Bimbų giminės herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – trys sidabriniai medžių kamienų stulpai. Tarp dviejų – išorinio ir vidurinio – kamienų – du sukryžiuoti auksiniai kirviai. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir raudonu – raiščiu.

Šalmo papuošale – medžiotojų globėjo šv. Huberto

simbolis: raudona elnio galva ir tarp jos sidabrinio ragų išaugantis auksinis kryžius. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Remigijui Bimbai giminės herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/17.

Herbo autoriai: Arvydas Stanislavas Každailis, Remigijus Bimba.

Strazdų giminės herbas

Herbo aprašas: skydo laukas – skelta sąsparos linija. Dešinysis laukas – sidabrinis, jame – mėlynas giedantis strazdas auksinėmis kojomis ir liežuviu. Kairysis skydo laukas – mėlynas, jame – sidabrinis

strazdas auksinėmis kojomis ir liežuviu. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir mėlynu – raiščiu. Šalmo papuošale – sidabrinis laimnantis Angelas Sargas su auksiniu nimbu. Šalmo skraistė – mėlyna, pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Petriui Strazdui ir Remigijui Bimbai Strazdų giminės herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/18.

Herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Berdešių šeimos herbas

Herbo aprašas: auksiniame skyde – raudona paprastoji stulpinė heraldinė figūra, sudaryta iš trišakės rodyklės viršuje, bumerango per vidurį ir gulsčios pavidalė žymincios raidės apačioje. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir raudonu –

raiščiu. Šalmo papuošale – raudoni sparnai, apglėbę auksinę žvaigždę. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Algirdui Berdešiui šeimos herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/19.

Herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Briedžių šeimos herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – paprastoji herbinė figūra – nuplėšta auksinė briedžio galva. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir raudonu – raiščiu. Šalmo papuošale – du auksiniai briedžio ragai ant raudono skydelio.

Tarp ragų – sidabrinė žvaigždė. Šalmo skraistė – raudona, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Tadu Briedžiui šeimos herbas 2021-10-13 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/20.

Herbo autoriai: Arvydas Stanislas Každailis, Vykintas Každailis.

Kungių giminės herbas

Herbo aprašas: purpuriniame skyde – keturios auksinės dagilio šakelės su žiedais, kryžiumi sujungtos į vieną figūrą. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir purpuriniu – raiščiu. Šalmo papuošale – auksinė dagilio šakelė su žie-

du. Šalmo skraistė – purpurinė, pamušalas – auksinis. Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui Kungių giminės herbas 2021-11-19 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/23.

Herbo autoriai: Darius Bulanavičius, Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Herbo konsultantas: Edgars'as Sims'as.

Kubertavičių šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame skyde – sidabrinis trijų aukštų dvaras su keturiomis kolonomis. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuošale – trys žalios paparčio šakos. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas –

sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Kęstučiui Kubertavičiui šeimos herbas 2021-11-18 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/21.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Dobrovolskių šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame skyde – auksinė pasaga su penkiomis vinimis. Pasagos galai nukreipti į viršų. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuošale – auksiniai avino ragai. Šalmo

skraistė – žalia, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Arturui Dobrovolskiui šeimos herbas 2021-12-16 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/24.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

Šalčių giminės herbas

Herbo aprašas: sidabriname skyde – raudonas paukštis feniksas, degantis auksine ugnimi. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – sidabrinio ir raudonu – raiščiu. Šalmo papuošale – ta pati paprastoji herbinė figūra. Šalmo skraistė – raudona, pa-

mušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Michailui Šalčiui giminės herbas 2021-11-18 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/22.

Herbo autorius: Arvydas Stanislas Každailis.

Karosų šeimos herbas

Herbo aprašas: žaliame skyde – keturi auksiniai ratu plaukiantys karosai. Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir žaliu – raiščiu. Šalmo papuošale – keturių sidabrinų vandens lelijų su dviem žaliais lapais puokštė. Lelijų

vidurys – auksinis, taurėlapiai – žali. Šalmo skraistė – žalia, pamušalas – auksinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Edvardui Karosui šeimos herbas 2021-12-16 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Asmeninių herbų registre, registro Nr. AH-21/25.

Herbo autorius: Darius Bulanavičius.

2021 M. PATVIRTINTI IR ĮREGISTRUOTI KILMINGŲJŲ HERBAI

Bajorų Liachavičių giminės herbas

Herbo aprašas: raudona-
me skyde – auksinė valtis.
Virš skydo – plieninis gro-
telinis šalmas su auksine
karūna. Šalmo papuošale –
septynios pavo plunks-
nos. Ant jų – tokia pati
valtis kaip ir skyde. Šalmo
sakraistė – raudona, pamu-

šalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu ba-
jorų Liachavičių giminės herbas Valtis 2021-07-01 pa-
tvirtintas ir įregistruotas GHVI Kilmingųjų herbų regis-
tre, registro Nr. KH-21/1.

Atkurto herbo autorius: Arvydas Stanislavas Kaž-
dailis.

Bajorų Viskantų giminės herbas

Herbo aprašas: skydas
perskeltas į raudoną ir si-
dabrinį laukus. Skyde – dvi
stovinčios, viena kitai nu-
garas atsukę jūrų žuvis.
Dešiniajame lauke – sidab-
rinė, kairiajame – raudona
žuvis. Virš skydo – plieninis

grotelinis šalmas su auksine karūna. Šalmo papuošale –
penkios stručio plunksnos. Šalmo skraistė – raudona,
pamušalas – sidabrinis.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu ba-
jorų Viskantų giminės herbas Vadvice 2021-07-01
patvirtintas ir įregistruotas GHVI Kilmingųjų herbų re-
gistre, registro Nr. KH-21/2.

Atkurto herbo autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

2021 M. PATVIRTINTI IR ĮREGISTRUOTI RELIGINIAI HERBAI

Žemaičių vyskupo Motiejus Valančiaus herbas

Herbo aprašas: raudo-
name skyde – sidabrinis
kovos kirvis, atsuktas aš-
menimis į dešinę. Virš sky-
do – auksinė trijų lapų ka-
rūna su dviem baltais per-

lais. Į karūną įkirstas toks pat kirvis kaip ir skyde. Virš jų –
žalia vyskupo skrybėlė su žaliomis virvelėmis ir po dešimt
žalių kutų abiejose pusėse. Už skydo, karūnos dešinėje, –
sidabrinė mitra su auksiniu riterišku kryžiumi, kairėje –
sidabrinis pastoralas, kurio spiralė auksinė. Mitros
kraštai ir puošmenos – auksiniai. Po skydu ant auksinės
grandinės kabo auksinis kryžius.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Že-
maičių vyskupo Motiejus Valančiaus (1801–1849–
1875) herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas
GHVI Religiniių herbų registre, registro Nr. RH-21/1.

Atkurto herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Va-
niuchinas.

Atkurto herbo konsultantas: dr. Edmundas Antanas
Rimša.

Seinų vyskupo Antano Baranausko herbas

Herbo aprašas: mėlyname
skyde – apversta sidabri-
nė pasaga su tokios pat
spalvos riterišku kryžiumi
jos viduje. Virš skydo –
auksinė trijų lapų ka-
rūna su dviem baltais perlais.

Virš karūnos – į kairę pasisukęs natūralios spalvos va-
nagas, pakeltoje dešinėje kojoje laikantis tokią pat pa-
sagą kaip ir skyde. Jam iš dešinės – sidabrinis pastora-
las, kurio spiralė auksinė, iš kairės – sidabrinė mitra su
auksiniu riterišku kryžiumi. Mitros kraštai – auksiniai.
Virš jų – žalia vyskupo skrybėlė su žaliomis virvelėmis
ir po šešis žalius kutus abiejose pusėse. Po skydu ant
auksinės grandinės kabo auksinis kryžius.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Sei-
nų vyskupo Antano Baranausko (1835–1897–1902)
herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI
Religiniių herbų registre, registro Nr. RH-21/2.

Atkurto herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Va-
niuchinas.

Atkurto herbo konsultantas: dr. Edmundas Antanas
Rimša.

2021 M. PATVIRTINTI IR ĮREGISTRUOTI JURIDINIŲ ASMENŲ HERBAI

Heraldikos akademijos herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – sidabrinis ietigalis su kryžiumi.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Heraldikos akademijos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Juridinių asmenų herbų registre,

registro Nr. JAH-21/1.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Genealogijos akademijos herbas

Herbo aprašas: mėlyname skyde – du sukryžiuoti auksiniai rankraščiai ant siūlių pynių.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Genealogijos akademijos herbas 2021-07-01 pa-

tvirtintas ir įregistruotas GHVI Juridinių asmenų herbų registre, registro Nr. JAH-21/2.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Veksilologijos akademijos herbas

Herbo aprašas: mėlyname skyde – sidabrinė gonfalonė ant sidabrinio skersinio su auksiniais ietigaliais galuose. Gonfalonės kraštai apvesti auksine juosta ir sidabrine virvele iš vidaus.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Veksilologijos akademijos herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Juridinių asmenų herbų registre, registro Nr. JAH-21/3.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Kretingos muziejaus herbas

Herbo aprašas: raudoname skyde – sidabrinis grifas, dešinėje kojoje laikantis sidabrinį kalaviją. Grifo ginklai ir kalavijo rankena su buožele – auksiniai.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Kretingos muzie-

jaus herbas 2021-07-01 patvirtintas ir įregistruotas GHVI Juridinių asmenų herbų registre, registro Nr. JAH-21/4.

Herbo autorius: Andrius Surgailis.

Kultūrizmo akademijos herbas

Herbo aprašas: juodame skyde – trys auksinės kometos, dvi – viršuje ir viena – apačioje.

Herbo įteisinimas: Heraldikos akademijos teikimu Kultūrizmo akademijos herbas 2021-07-28 patvirtintas ir įregistruotas GHVI

Juridinių asmenų herbų registre, registro Nr. JAH-21/5.

Herbo autoriai: Žydrūnas Strumila ir Paulius Vaniuchinas.

2021 M. PATVIRTINTOS IR ĮREGISTRUOTOS ASMENINĖS HERBINĖS VĖLIAVOS

Radzevičių šeimos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juoste ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Radzevičių šeimos herbas.

Vėliavos pločio ir ilgio

santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Julijui Radzevičiui šeimos reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinų vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/1-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislas Každailis.

Radzevičių šeimos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Radzevičių šeimos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Juliui Radzevičiui šeimos lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/1-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Vaniuchinų šeimos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas sidabrine juostele ir sidabrinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Vaniuchinų šeimos herbas.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui šeimos reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/2-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Vaniuchinų šeimos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Vaniuchinų šeimos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui šeimos lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/2-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Gliaudelių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas žalia juostele ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Gliaudelių gi-

minės herbas.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Remigijui Bimbai Gliaudelių giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/3-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Gliaudelių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Gliaudelių giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Remigijui Bimbai Gliaudelių giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/3-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Bimbų giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juostele ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Bimbų giminės

herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais. Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Remigijui Bimbai giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/4-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Bimbų giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Bimbų giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Remigijui Bimbai giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/4-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislasas Každailis.

Strazdų giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas mėlyna juostele ir sidabrinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Strazdų giminės

herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Petrui Strazdui ir Remigijui Bimbai Strazdų giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/5-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Strazdų giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Strazdų giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santy-

kis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Petrui Strazdui ir Remigijui Bimbai Strazdų giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/5-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Berdešių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juostele ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Berdešių gimi-

nės herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais. Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Algirdui Berdešiui giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/6-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Berdešių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Berdešių giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis –

10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Algirdui Berdešiui giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/6-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Briedžių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juostele ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Briedžių gimi-

nės herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Tadui Briedžiui giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/7-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Briedžių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Briedžių giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santy-

kis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Tadui Briedžiui giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/7-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Šalčių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juoste ir sidabrinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Šalčių

giminės herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Michailui Šalčiui giminės reprezentacinė vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/8-R.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Šalčių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Šalčių giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 10:11 (3:5).

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Michailui Šalčiui giminės lauko vėliava 2021-10-13 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/8-L.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Kunigių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Kunigių giminės herbas. Vėliavos

pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui Kunigių giminės reprezentacinė vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/9-R.

Vėliavos autoriai: Darius Bulanavičius, Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Kunigių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Kunigių giminės herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir il-

gio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Pauliui Vaniuchinui Kunigių giminės lauko vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/9-L.

Vėliavos autoriai: Darius Bulanavičius, Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Laurikėčių šeimos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas mėlyna juoste ir auksinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas Laurikėčių

šeimos herbas. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Vidui Laurikėčiui šeimos reprezentacinė vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/10-R.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas, Vidas Laurikėtis.

Laurikėčių šeimos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Laurikėčių šeimos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir il-

gio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Vidui Laurikėčiui šeimos lauko vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Asmeninių herbinių vėliavų registre, registro Nr. AHV-21/10-L.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas, Vidas Laurikėtis.

2021 M. PATVIRTINTOS IR ĮREGISTRUOTOS KILMINGŲJŲ VĖLIAVOS

Bajorų Liachavičių giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas raudona juostele ir auksinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas herbas Valtis.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu bajorų Liachavičių giminės reprezentacinė vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Kilmingųjų vėliavų registre, registro Nr. KV-21/1.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Bajorų Viskantų giminės reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksine juostele ir sidabrinės spalvos kutais. Jo centre, abiejose pusėse, vaizduojamas herbas Vadvicas.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu bajorų Viskantų giminės reprezentacinė vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Kilmingųjų vėliavų registre, registro Nr. KV-21/2.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

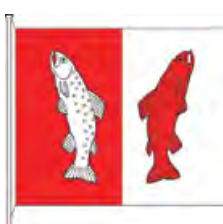

Bajorų Liachavičių giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: herbo Valtis skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu bajorų Liachavičių giminės lauko vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Kilmingųjų vėliavų registre, registro Nr. KV-21/1.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

Bajorų Viskantų giminės lauko vėliava

Vėliavos aprašas: herbo Vadvicas skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu bajorų Viskantų giminės lauko vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Kilmingųjų vėliavų registre, registro Nr. KV-21/2.

Vėliavos autorius: Arvydas Stanislavas Každailis.

2021 M. PATVIRTINTOS IR ĮREGISTRUOTOS JURIDINIŲ ASMENŲ VĖLIAVOS

Heraldikos akademijos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: raudonos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas sidabrinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, – Heraldikos akademijos herbo skydo simboliai.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – sidabrinis ietigalis, prie kurio rišamos sidabrinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Heraldikos akademijos reprezentacinė vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/1.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Heraldikos akademijos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Heraldikos akademijos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų.

Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Heraldikos akademijos lauko vėliava, 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/1.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Genealogijos akademijos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: mėlynos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, – Genealogijos akademijos herbo skydo simboliai. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Genealogijos akademijos reprezentacinė vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/2.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

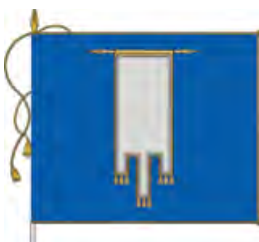
Genealogijos akademijos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Genealogijos akademijos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava – herbo spalvų. Vėliavos

pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Genealogijos akademijos lauko vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/3.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Veksilologijos akademijos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: mėlynos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvele. Jo centre, abiejose pusėse, – Veksilologijos akademijos herbo skydo simboliai. Vėliavos pločio ir

ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Veksilologijos akademijos reprezentacinė vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/3.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

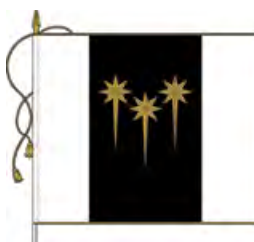
Veksilologijos akademijos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: Veksilologijos akademijos herbo skydo simboliai lauko vėliavos audekle – centruoti. Vėliava –

herbo spalvų. Vėliavos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Veksilologijos akademijos lauko vėliava 2021-07-01 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/3.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Kultūrizmo akademijos reprezentacinė vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, iš trijų laisvų kraštų apsiūtas auksinės spalvos virvele. Jame – juodas stulpas (1/2 audeklo ilgio) su herbo figūra. Vėliavos pločio

ir ilgio santykis – 5:6. Natūralaus medžio kotas. Jo viršūnėje – auksinis ietigalis, prie kurio rišamos auksinės spalvos virvelės su kutais.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Kultūrizmo akademijos reprezentacinė vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/4.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

Kultūrizmo akademijos lauko vėliava

Vėliavos aprašas: baltos spalvos audeklas, jame – juodas stulpas (1/2 audeklo ilgio) su herbo figūra. Vėlia-

vos pločio ir ilgio santykis – 3:5.

Vėliavos įteisinimas: Veksilologijos akademijos teikimu Kultūrizmo akademijos lauko vėliava 2021-12-10 patvirtinta ir įregistruota GHVI Juridinių asmenų vėliavų registre, registro Nr. JAV-21/4.

Vėliavos autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

METRAŠTIS

2021 M.

GENEALOGIJOS, HERALDIKOS IR
VEKSILOLOGIJOS INSTITUTAS

Vasario 8 d. Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos specialistai ir entuziastai įsteigė Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutą (toliau – Institutas). Prezidentu buvo išrinktas Remigijus Bimba, Valdybos pirminku – Paulius Vaniuchinas.

asmeninių herbinių vėliavų registrą, kilmingųjų vėliavų registrą ir juridinių asmenų vėliavų registrą.

Liepos 1 d. Instituto valdyba įsteigė ir patvirtino Alberto Vijūko-Kojalavičiaus (1609–1677) atminimo medalis

GENEALOGIJOS
AKADEMIJA

HERALDIKOS
AKADEMIJA

VEKSILOLOGIJOS
AKADEMIJA

Alberto Vijūko-Kojalavičiaus (1609–1677) atminimo medalis

Vasario 9 d. VI „Registru centras“ Institutą užregistravo Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registre.

Kovo 10 d. Instituto valdyba patvirtino tris naujus narius – juridinius asmenis – Genealogijos akademiją, Heraldikos akademiją ir Veksilologijos akademiją.

Vasario 15 d. Instituto valdyba inicijavo ir patvirtino kilmių (genealogijos) registrą, keturis herbų registrus: asmeninių herbų registrą, kilmingųjų herbų registrą, religinių herbų registrą, juridinių asmenų herbų registrą ir keturis vėliavų registrus: asmeninių vėliavų registrą,

ir premijos apdovanojimą už reikšmingiausius paskutiniųjų penkerių metų darbus, susijusius su Lietuvos istorijos ir jos pagalbinių disciplinų – genealogijos, heraldikos, veksilologijos ir kitų – plėtojimu, puoselėjimu, tyrinėjimu, paveldo apsauga, sklaida, inovacine, kūrybine, edukacine ir mokslinė tiriamąja veikla.

Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba ir Alberto Vijūko-Kojalavičiaus atminimo medalis ir premijos laureatas Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejininkystei, istorikas Julius Kanarskas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Liepos 21 d. Institutas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lenkijos institutu Vilniuje. Sutartyje numatytas bendradarbiavimas, organizuojant ir įgyvendinant bendrus projektus ir renginius. R. Bimba Instituto įsteigtu vardinu ženklu „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ apdovanojo Lenkijos instituto Vilniuje direktorę dr. Małgorzatą Stefanovič-Pecelą.

Lenkijos instituto Vilniuje internetinis puslapis: www.instytutpolski.pl/vilnius

Lenkijos instituto Vilniuje logotipas

2021 m. rugpjūčio 6 d. Lenkijos instituto būstinėje Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba ir Lenkijos instituto Vilniuje direktorė dr. Małgorzata Stefanovič-Pecela

GHVI nuotrauka, 2021 m.

Rugsėjo 15 d. Instituto valdybos posėdyje apsvaistyti pateikti kandidatai ir slapto balsavimu išrinktas 2021 m. Alberto Vījūko-Kojalavičiaus atminimo medalis ir premijos laureatas Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejininkystei, istorikas Julius Kanarskas.

Rugsėjo 24 d. Kretingoje vyko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono, Vilniaus vaivados ir Žemaičių seniūno, karvedžio Jono Karolio Chodkevičiaus 400-ųjų mirties metinių minėjimas ir kenotafo atidengimas. Į kenotafo urną įdėti su J. K. Chodkevičiumi simboliškai susiję artefaktai iš Lietuvos, Latvijos ir Ukrainos bei pasirašytas kenotafo įsteigimo aktas. Iš Kretingos muziejaus į Kretingos Rotušės aikštę kenotafą lydėjo Lietuvos kariuomenės kariai. Iškilmingos J. K. Chodkevičiaus pagerbimo ceremonijos metu Lietuvos kariuomenės Motorizuotajai pėstininkų brigadai „Že-

maitija“ buvo suteiktas Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus vardas. Karvedžio atminimas taip pat pagerbtas trimis istorinių pabūklų salvėmis. Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje šv. Mišių metu kenotafas buvo pašventintas ir iškilmingai įneštas į Chodkevičių šeimos mauzoliejų po pagrindiniu bažnyčios altoriumi. Lietuvos didžiojo etmono J. K. Chodkevičiaus 400-ųjų mirties metinių minėjimo ceremonijoje dalyvavo krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, Sausumos pajėgų vadas brigados generolas Raimundas Vaikšnoras, Seimo nariai, Kretingos rajono savivaldybės vadovai, Instituto valdybos nariai.

Rugsėjo 24 d. Institutas Kretingoje surengė pirmąją tarptautinę mokslinę konferenciją „Alberto Vījūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“, skirtą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono, Vilniaus vaivados ir Žemaičių seniūno, karvedžio J. K. Chodkevičiaus 400-osioms mirties metinėms paminėti. Pranešimus skaitė lektoriai iš Latvijos, Lenkijos ir Lietuvos.

Rugsėjo 24 d. Kretingoje Instituto valdybos pirmininkas ir Heraldikos akademijos direktorius P. Vaniuchinas susitiko su Lietuvoje viešėjusiu heraldikos specialistu iš Latvijos Edgars'u Sims'u. Susitikimo metu aptarti asmeninių herbų kūrimo ir naudojimo principai, jų registravimo tvarka ir teisinė apsauga Lietuvos ir Latvijos valstybėse. Susitikimo metu taip pat aptartos galimybės organizuoti ir įgyvendinti bendrus tarptautinius projektus, bendradarbiavimo bei dalinimosi gerąja patirtimi galimybės, diskutuota kitais aktualiais heraldikos klausimais.

E. Sims'as yra kelių Latvijos parapijų, įvairių institucijų, įstaigų ir organizacijų bei asmeninių herbų autorius.

Iš kairės: Latvijos heraldikos specialistas ir herbų autorius Edgars'as Sims'as ir Heraldikos akademijos direktorius Paulius Vaniuchinas

Jolantos Kliekutės nuotrauka, 2021 m.

TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA
„ALBERTO VIJŪKO-KOJALAVIČIAUS SKAITYMAI - 2021“

skirta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo etmono, Vilniaus vaivados ir Žemaičių seniūno, karvedžio
Jono Karolio Chodkevičiaus 400 metų mirties metinėms paminėti

Heraldikos specialistas yra sukūręs asmeninius herbus buvusiam Latvijos prezidentui Raimondui Vēluonim ir jo žmonai Ivetai. E. Sims'as skaito paskaitas tarptautinėse ir nacionalinėse mokslinėse konferencijose apie teorinę ir praktinę heraldiką.

„Latvija tapo pirma Baltijos šalių valstybe, kurioje as-

nereglamentuoja asmeninių herbų įteisinimo ir naudojimo tvarkos. Lietuvoje asmeninius herbus tvirtina, registruoja ir liudijimus išduoda Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos institutas, gavęs Heraldikos akademijos išvadas“, – pažymėjo Heraldikos akademijos direktorius P. Vaniuchinas.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto logotipas

Tarptautinės genealogijos akademijos logotipas

meninių herbų registravimo tvarką, jų teisinę apsaugą ir bendrojo naudojimo principus reglamentuoja dar 2005 m. Latvijos Seimo priimtas įstatymas. Asmeninius herbus valstybėje registruoja Latvijos Respublikos kultūros ministerija, gavusi Valstybinės heraldikos komisijos išvadas. Gaila, kad mūsų šalyje iki šiol teisės aktai

Rugsėjo 30 d. Lietuvos kultūros tyrimų instituto direktorius dr. Rasius Makselis, vyresnioji mokslo darbuotoja, humanitarinių mokslų daktarė, pirmosios tarptautinės mokslinės konferencijos „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus skaitymai 2021“ lektorė Elvyra Usačiovaitė ir Instituto prezidentas R. Bimba, susitiko Lietuvos kultūros tyrimų

Iš kairės: Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba, Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkė dr. Elvyra Usačiovaitė ir šio instituto direktorius dr. Rasius Makselis

GHVI nuotrauka, 2021 m.

2021 m. spalio 12 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė ir Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto prezidentas Remigijus Bimba

GHVI nuotrauka, 2021 m.

institute Vilniuje, aptarė ateities perspektyvas ir abiejų institutų bendradarbiavimo galimybes.

R. Bimba Instituto įsteigtu vardinu ženklu „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ apdovanojo dr. R. Makselį ir dr. E. Usačiovaitę.

Spalio 1 d. Institutas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu. Sutartyje numatytas bendradarbiavimas, organizuojant ir įgyvendinant bendrus projektus ir renginius. R. Bimba Instituto įsteigtu vardinu ženklu „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ apdovanojo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorę prof. dr. Aušrą Martišiūtę-Linartienę.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto internetinis puslapis: www.ilti.lt

Spalio 6–9 d. Messinoje (Italija) Vittorio Emanuele teatre vyko XII tarptautinis genealogijos kolokviumas, kurį organizavo Tarptautinė genealogijos akademija (TGA; pranc. *Académie Internationale de Généalogie*, AIG). Kolokviumo tikslas – apžvelgti, kaip pandemijos, karai ir įvairios katastrofos pakeitė šeimų istorijas bei jų genealogijas. Per tris dienas buvo perskaityta daugiau kaip trisdešimt pranešimų, daug diskutuota. Pranešimus skaitė lektoriai iš Italijos, Ispanijos, Prancūzijos, Rusijos ir San Marino. Institutui ir Genealogijos akademijai atstovavo šių organizacijų prezidentas, TGA narys R. Bimba.

Spalio 7 d. įvyko TGA generalinė asamblėja, kurios metu organizacijos prezidentas Michel'is Teillard'as d'Eyry'is pristatė veiklos ataskaitą, o viceprezidentas Pier'as Felice'ė degli Uberti'is aptarė genealogijos do-

mėjimosi svarbą ir populiarinimo plėtrą visame pasaulyje. Vienas iš pagrindinių generalinės asamblėjos klausimų buvo naujo TGA prezidento rinkimai. Rinkimuose į organizacijos vadovo postą buvo iškeltos šešių asmenų kandidatūros. Nauja TGA prezidente išrinkta italė Maria Loredana Pinotti, o M. Teillard'as d'Eyry'is, kuris šiai organizacijai vadovavo 23 metus ir dėl sveikatos problemų atsisakė pareigų, išrinktas garbės prezidentu. TGA generalinėje asamblėjoje R. Bimba pristatė Instituto veiklą Lietuvoje, ateities planus ir naujas galimybes.

Iš kairės: TGA nariai Virginio Babbista (Ispanija), Maria Loredana Pinotti (Italija), TGA prezidentas Michel'is Teillard'as d'Eyry'is (Prancūzija), Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos prezidentas, TGA viceprezidentas dr. Pier'as Felice'ė degli Uberti'is (Italija), Instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba

GHVI nuotrauka, 2021 m.

Paskutinę kolokviumo dieną prie Vittorio Emanuele teatro paradinio įėjimo. Iš kairės: TGA gen. sekretorius Dirk'as Weissleder'is (Vokietija), TGA prezidentė Maria Loredana Pinotti (Italija), Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos prezidentas, TGA viceprezidentas dr. Pier'as Felice'ė degli Uberti'is (Italija), Instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba

GHVI nuotrauka, 2021 m.

Po TGA generalinės asamblėjos prezidento rinkimų. Iš kairės: TGA garbės prezidentas Michel'is Teillard'as d'Eyry'is (Prancūzija), naujoji TGA prezidentė Maria Loredana Pinotti (Italija), Instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba

GHVI nuotrauka, 2021 m.

Taip pat buvo pateiktas prašymas 2023 m. organizuoti XIII tarptautinį genealogijos kolokviumą Vilniuje.
TGA internetinis puslapis: www.geneacademie.org

Spalio 20 d. Institutas tapo Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos (TGHK; pranc. *Confédération*

XII tarptautinio genealogijos kolokviumo afiša

Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos generalinės asamblėjos dalyviai

GHVI nuotrauka, 2021 m.

Internationale de Généalogie et d'Héraldique, CIGH) visa-teisiu nariu. Instituto stojimui pritarė šios tarptautinės organizacijos generalinė asamblėja, kuri vyko Madride

(Ispanija). TGHK yra tarptautinė organizacija, įsteigta 1971 m., vienijanti viso pasaulio šalių institucijas, atsakingas už genealogijos ir heraldikos tyrinėjimus. Šiuo

Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos sveikinimo raštas. Instituto 2021 m. tapo Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos nariu

Instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas Remigijus Bimba, Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos prezidentas, TGA viceprezidentas dr. Pier'as Felice'è degli Uberti'is (Italija) ir Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos generalinis sekretorius Dirk'as Weissleder'is (Vokietija)

GHVI nuotrauka, 2021 m.

XXXIV Tarptautinio genealogijos ir heraldikos kongreso afiša su Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos vadovų ir šio kongreso organizatorių autografais

Iš kairės: Instituto prezidentas Remigijus Bimba, Lietuvos heraldikos komisijos pirmininkė dr. Agnė Railaitė-Bardė, Paul'is Fox'as (Didžioji Britanija), Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos generalinis sekretorius Dirk'as Weissleder'is (Vokietija) Nacionalinio istorijos archyvo kieme Madride

GHVI nuotrauka, 2021 m.

metu ši organizacija vienija daugiau kaip 80 institucijų iš 43 pasaulio šalių.

TGHK internetinis puslapis: www.cigh.info

Spalio 20-23 d. Madride (Ispanija) vyko XXXIV Tarptautinis genealogijos ir heraldikos kongresas, kurį organizavo TGHK, Ispanijos karališkoji hidalgų asociacija

Tarptautinės genealogijos ir heraldikos konfederacijos logotipas

XXXIV Tarptautinio genealogijos ir heraldikos kongreso logotipas

cija (IKHA; isp. *Real Asociación de Hidalgos de España*, RAHE) ir Tarptautinis genealogijos ir heraldikos institutas (TGH; angl. *International Institute of Genealogy and Heraldry*, IIGH). Renginyje dalyvavo atstovai iš JAV, Kanados, Švedijos, Bulgarijos, Vengrijos, Rumunijos, Belgijos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Prancūzijos, Ispanijos, Italijos, Lietuvos ir kitų šalių. Kongreso metu buvo pristatyta daugiau kaip 60 pranešimų įvairiomis genealogijos ir heraldikos temomis.

Kongrese, kuris vyko Nacionaliniame istorijos archyve, dalyvavo Lietuvos heraldikos komisijos pirmininkė dr. Agnė Railaitė-Bardė, Instituto ir Genealogijos akademijos prezidentas R. Bimba.

XXXV Tarptautinis genealogijos ir heraldikos kongresas vyks Kembridže (Didžioji Britanija). Daugiau informacijos apie 2022 m. kongresą rasite www.congresscambridge2022.com/congress

Spalio 25 d. Institutas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvių kalbos institutu. Sutartyje numatytas bendradarbiavimas, organizuojant ir įgyvendinant bendrus projektus ir renginius. R. Bimba Instituto įsteigtu vardiniu ženklu „Už svarų indėlį populiarinant genealogiją, heraldiką ir veksilologiją“ apdovanojo Lietuvių kalbos instituto direktorę dr. Albiną Aukšoriūtę. Lietuvių kalbos instituto internetinis puslapis: www.lki.lt

Gruodžio 13 d. TGA nusprendė, kad XIII tarptautinis genealogijos kolokviumas vyks 2023 m. birželio 7-11 d. Vilniuje (Lietuva). Tarptautiniai genealogijos kolokviumai vyksta kas dvejus metus skirtingose pasaulio šalyse. Pirmasis įvyko Maskvoje (1999), antrasis – San Marine (2001), trečiasis – Hagoje (2003), ketvirtasis – Paryžiuje (2005), penktasis – Jasuose (2007), šeštasis –

Lietuvių kalbos instituto logotipas

Lietuvos kultūros tyrimų instituto logotipas

Gimarainse (2009), septintasis – Bolonijoje (2011), aštuntasis – Sankt Peterburge (2013), devintasis – Madride (2015), dešimtas – Monrealyje (2017), vienuoliktasis – Varšuvoje (2019), dvyliktasis – Messinoje

Instituto prezidentas Remigijus Bimba ir Don'tas Pedro's de Borbon's dos Sicilias's y Orleans's

José Manuel'io Villarroel'io del Blanco'o nuotrauka, 2021 m.

(2021). Kitas kolokviumas vyks 2023 m. Vilniuje, kai Lietuvos sostinė švęs 700 metų jubiliejų.

Gruodžio 22 d. Institutas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos kultūros tyrimų institutu. Sutartyje numatytas bendradarbiavimas, organizuojant ir įgyvendinant bendrus projektus ir renginius.

Lietuvos kultūros tyrimų instituto internetinis puslapis: www.lkti.lt

Tarptautinio genealogijos ir heraldikos kongreso uždarymo vakarienė vyko penkių žvaigždučių viešbutyje Wellington'e (Madridas)

José Manuel'io Villarroel'io del Blanco'o nuotrauka, 2021 m.

PO 400 METŲ IŠPILDYTA LIETUVOS DIDŽIOJO ETMONO VALIA

2021-aisiais sukako 400 metų nuo Jono Karolio Chodkevičiaus mirties. Lietuvos Respublikos Seimas, pabrėždamas tai, kad J. K. Chodkevičius buvo garsus Lietuvos ir Lenkijos karo vadas ir Lietuvos valstybės veikėjas ir įvertindamas jo indėlį į krikščionybės plėtrą, švietimą, mokslą ir kultūrą, šiuos metus paskelbė J. K. Chodkevičiaus metais.

Paulius Vaniuchinas

Daugelis veiklų, kurios buvo įtrauktos į J. K. Chodkevičiaus minėjimo 2021 m. renginių programą, ir kitos iniciatyvos, atskleidė šio žmogaus, kaip talentingo savo laikmečio stratego ir organizatoriaus, asmenybę ir nuopelnus.

Viena svarbiausių iniciatyvų 2021-aisiais – po 400 metų išpildyta J. K. Chodkevičiaus valia. Lietuvos didysis etmonas testamente buvo išreiškęs norą būti palaidotas Kretingoje, bažnyčioje įrengtoje kriptoje, šalia pirmosios žmonos Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės ir savo sūnų – Jono

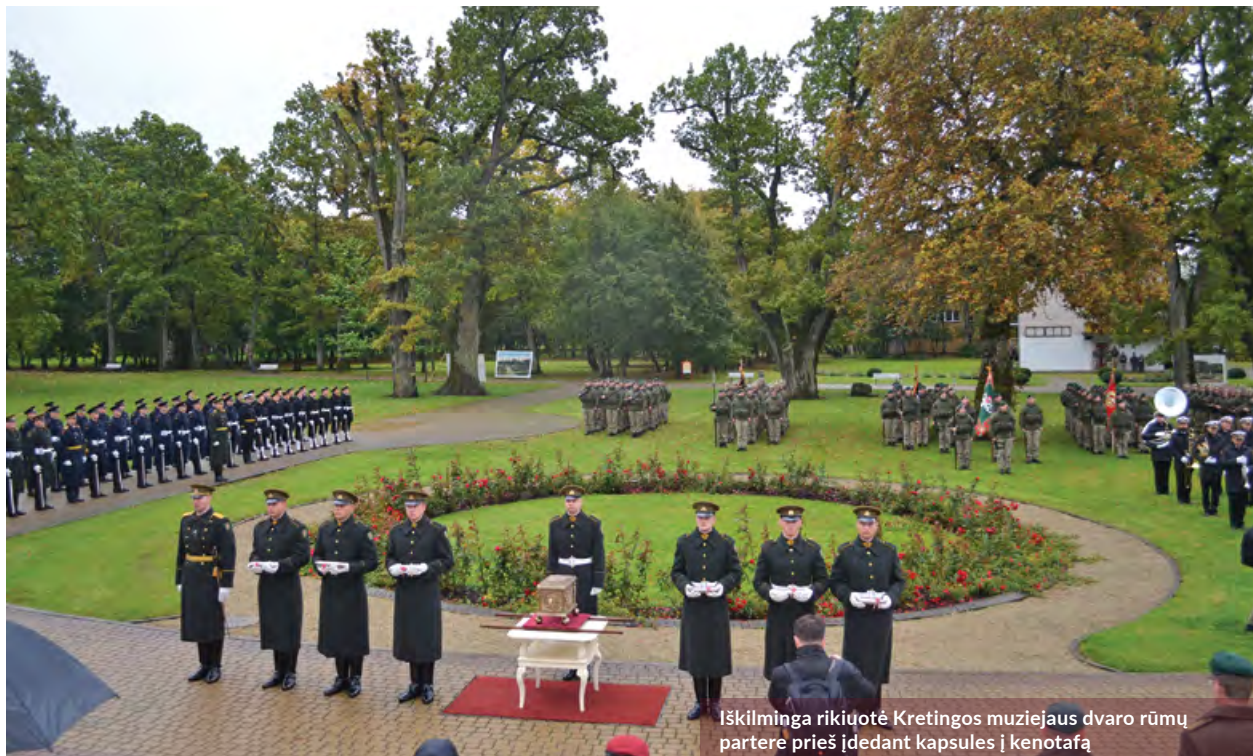
Kazimiero ir Jono Jeronimo Krizostomo.

1621 m. rugsėjo 24 d. J. K. Chodkevičius mirė Chotyno tvirtovėje. Laikiniai jis buvo palaidotas Podolės Kameneco Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus katedroje, vėliau keletą kartų perlaidotas Ostrogo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų parapijos ir Jėzuitų kolegijos bažnyčiose, Krokuvos Šv. Motiejaus bažnyčioje ir Jaroslavo Šv. Mikalojaus ir Šv. Stanislovo bažnyčioje, kol jo palaikai dingo. Deja, šiandien J. K. Chodkevičiaus palaikai, kurie buvo perlaidoti keletą kartų, taip ir nerasti.

Jono Karolio Chodkevičiaus kenotafas išstatytas istorinėje Chodkevičių dvarvietėje – Kretingos muziejaus dvaro rūmų parterė

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

Iškilminga rikiuotė Kretingos muziejaus dvaro rūmų partere prieš įdedant kapsules į kenotafą

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

2021 m. rugsėjo 24 d., minint 400-ąsias Kretingos miesto ir bažnyčios įkūrėjo mirties metines, Kretingoje buvo atidengtas kenotafas J. K. Chodkevičiui.

Kenotafo idėjos autorius – Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ G9 skyriaus Visuomenės informavimo specialistas Nerijus Čapas. Vizualizacijos idėja – bendras skulptoriaus Vytauto Baransko, Kretingos muziejaus istorikų ir Kretingos pranciškonų kūriny. Idėjos vizualizacija ir atlikimas – skulptoriaus Vytauto Baransko.

Kenotafas yra sumažinto sarkofago formos, pagamintas iš spalvoto metalo. Jo dangtį puošia penkių dalių sudėtinis J. K. Chodkevičiaus herbas, kurį juosia lotyniška legenda. Kenotafo dešinės pusės plokštumoje įkomponuotas J. K. Chodkevičiaus bareljefas, kuris

iš šonų papuoštas lauro (kairėje) ir ąžuolo su gilėmis (dešinėje) šakelėmis, apačioje surištomis kaspiniu. Kairės pusės plokštumoje – Salaspilio mūšio scena. Abipus plokštumų šonus rėmina Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios zakristijos durų drožinių fragmentų atkartinimai – originalios vyrų ir moterų vaizduojančios hermos. Galvūgalio ir kojūgalio plokštumų centruose įkomponuotos grifų galvos su antabomis snapuose. Kenotafo apačioje tiesiasi siauros stilizuotos ąžuolo lapelių horizontalės, o kenotafo atramoms suteiktas rutulius naguose gniaužiančių grifų kojų pavidalas.

Į kenotafo urną įdėti su J. K. Chodkevičiumi simboliškai susiję artefaktai iš Lietuvos, Latvijos ir Ukrainos bei pasirašytas kenotafo įsteigimo aktas. Į šešias plieno kapsules įdėta ir raudono vaško antspaudais užantspauduota žemė iš Kretingos dvarvietės, Salaspilio mūšio lauko, Chotyno tvirtovės, Ostrogo Švč. Mergelei Marijos Ėmimo į Dangų parapijos bažnyčios šventoriaus, Ostrogo Jėzuitų kolegijos bažnyčios vietos ir ąžuolo gilė iš Kretingos dvarvietės.

Istorinėje Chodkevičių dvarvietėje – Kretingos muziejaus dvaro rūmų partere – Krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, Sausumos pajėgų vadas Raimundas Vaikšnoras, Kretingos rajono savivaldybės meras Antanas Kalnius, Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ vadas pulkininkas Nerijus Stankevičius, Kretingos muziejaus direktorė Vida Kanapkienė ir Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ va-

Į šešias plieno kapsules įdėta žemių iš tų vietų, kuriomis vaikščiojo, kurias lietė ar kuriose buvo palaidotas Lietuvos didysis etmonas

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

Iškilminga ceremonija Kretingos Rotušės aikštėje
prie Jono Karolio Chodkevičiaus paminklo

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

dovybės štabo G9 skyriaus visuomenės informavimo specialistas Nerijus Čapas į kenotafą vidų, dekoruotą balto marmuro plokštėmis, iškilmingai įdėjo šešias plieno kapsules su žemėmis iš tų vietų, kuriomis vaikščiojo, kurias lietė ar kuriose buvo palaidotas Lietuvos didysis etmonas.

Iškilmingoje rikiuotėje stovėjo Karinių jūrų pajėgų orkestras, LDK Gedimino štabo bataliono Garbės sargybos kuopa, Lietuvos didžiojo etmono J. K. Chodkevičiaus pėstininkų brigados „Žemaitija“, LDK Butigeidžio dragūnų bataliono, LDK Kęstučio motorizuotojo pėstininkų bataliono, Kunigaikščio Margirio pėstininkų bataliono, brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos bataliono ir Žemaičių apygardos 3-osios rinktinės būriai.

Iš istorinės Chodkevičių dvarvietės į Kretingos Rotušės aikštę kenotafą lydėjo iškilminga palyda. Cereemonijos metu prie paminklo J. K. Chodkevičiui, siekiant įamžinti Žemaičių seniūno, Vilniaus vaivados ir Lietuvos didžiojo etmono, jo pergalių ir nuopelnų Lietuvos valstybei atminimą, Lietuvos kariuomenės Motorizuotajai pėstininkų brigadai „Žemaitija“ buvo suteiktas Lietuvos kariuomenės Lietuvos didžiojo etmono J. K. Chodkevičiaus pėstininkų brigados „Žemaitija“ vardas. Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos ir brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos batalionų ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus artileristai karvedžio atminimą pagerbė trimis istorinių pabūklų salvėmis.

Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje šv. Mišių metu, kurias aukėjo kun.

Remigijus Monstvilas, br. kun. Juozapas Marija Žukauskas, kan. Vilius Viktoravičius, kun. Edvardas Baniulis ir diakonai Audrius Jesinskas ir Nerijus Čapas, kenotafas buvo pašventintas ir įneštas į Chodkevičių šeimos kriptą po pagrindiniu bažnyčios altoriumi. Kenotafas pastatytas ant kalvio Albino Šepučio sukurto ir kalvio Gražvydo Černiausko pagaminto stovo šalia pirmosios žmonos ir dviejų sūnų sarkofagų.

Lietuvos didžiojo etmono J. K. Chodkevičiaus 400-ųjų mirties metinių minėjimo ceremonijoje dalyvavo krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, Sausumos pajėgų vadas brigados generolas Raimundas Vaikšnoras, Seimo nariai, Kretingos rajono savivaldybės vadovai, Genealogijos, heraldikos ir veksilologijos instituto valdybos nariai ir kiti svečiai. CHV

Chodkevičių šeimos kriptą po pagrindiniu Kretingos bažnyčios altoriumi prieš įnešant Jono Karolio Chodkevičiaus kenotafą

Pauliaus Vaniuchino nuotrauka, 2021 m.

**ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS
MOTIEJUS VALANČIUS**

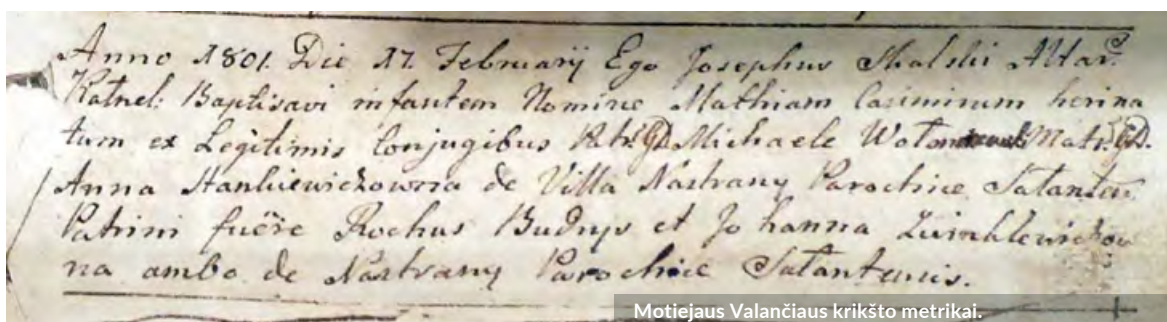
Nasrėnai. Paminklas Motiejui Valančiui

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

MOTIEJUS KAZIMIERAS VALANČIUS

Rita Vaitkienė

2021 m. vasario 28 d. (pagal senąją kalendorių vasario 16 d.) sukako 220 metų, kai gimė Žemaičių vyskupas, švietėjas, rašytojas, istorikas, blaivybės sąjūdžio organizatorius Motiejus Kazimieras Valančius (1801–1875). Skaitytoją norime supažindinti su išsamia M. K. Valančiaus biografija, kurią parengė Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos Kraštotyros ir informacijos skyriaus vyresnioji bibliotekininkė Rita Vaitkienė. M. K. Valančiaus biografija taip pat yra skelbiama Kretingos personalijų žinyne (www.kretvb.lt/personaliju-zinynas). Šiam straipsniui iliustracijų pateikė Kretingos muziejaus vyr. muziejininkė-istorikė Jolanta Klietkutė.

Motiejaus Valančiaus krikšto metrikai.
Knyga saugoma Kretingos muziejuje
Jolantos Klietkutės nuotrauka

Motiejus Kazimieras Valančius gimė 1801 m. vasario 16 d. Nasrėnų kaime, Salantų valsčiuje (dabartinis Kretingos r.).

M. K. Valančius – Žemaičių vyskupas, teologijos mokslų daktaras, istorikas, etnografas, blaivybės ir tautinio sąjūdžio kūrėjas, draudžiamos lietuviškos spaudos spausdinimo ir platinimo organizatorius, lietuvių grožinės prozos pradininkas.

Mirė 1875 m. gegužės 17 d. Kaune.

M. K. Valančiaus šaknys – jo senelio Martyno Valančiaus gimtinė – yra Grabšyčių kaimas Kūlupėnų seniūnijoje.

Tėvai – Ona ir Mykolas Valančiai. Bažnyčios metrikuose užfiksuota, kad M. Valančius 1795 m. vasario 3 d. parapijinėje Salantų bažnyčioje vedė Oną Stanikutę iš Kūlupėnų. Jie buvo laisvi valstiečiai, priklausę

Vyskupo Motiejaus Valančiaus portretas su palaiminimo tekstu. XIX a. kopija

Kretingos muziejus

Vyskupo Motiejaus Valančiaus portretas. Nežinomas dailininkas, XIX a. vid.

Antano Ivinskio nuotrauka, 1998 m. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus. Šaltinis: LIMIS

pasiturinčiam ir šviesesniai kaimo žmonių sluoksniui. Nuomojo valaką žemės, vystė tradicinę grūdinę žemdirbystę ir gyvulininkystę. Tėvas Mykolas papildomai vertėsi pelningu kalvio amatu, sodyboje turėjo kalvę. Kalvystės amato mokėsi Prūsijoje, kur žmonės buvo religingi, blaivininkai, gerbiantys papročius. Tas vertybes jis skiepijo ir savo vaikams.

Sunkių triūsų bendruomenėje įgijęs įtakingą socialinę padėtį, M. Valančius siekė bajorų luomo privilegijų ir lengvatų. Ano meto suvokimu, vienas iš bajoriškos kilmės požymių – sulenkinta pavardė. 1804–1807 m. M. Valančius ir jo seserys priėmė naują pavardės formą ir tapo Valančiauskais.

Kitas bajoriškos kilmės požymis buvo santrumpas G.D. – Generosus Dominus (Kilmingasis ponas). Iš tikrųjų Valančių giminė, bažnytiniuose dokumentuose traktuota kaip kilminga, šio titulo neigijo ir bajorais netapo. Tačiau M. Valančiaus prašymu Kalnalio bažnyčios kunigai neatsisakydavo įrašyti bajoriškos kilmės nuo-

Motiejus Valančiaus gimtinės klėtis Nasrėnų kaime

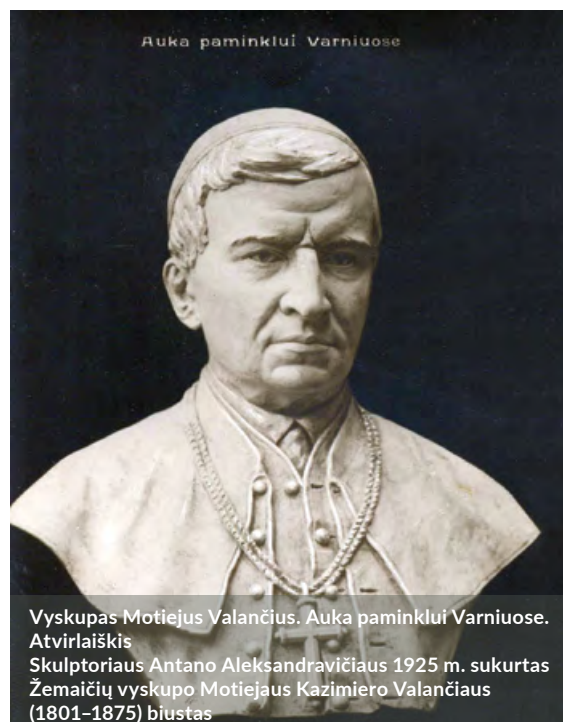
Juozo Mickevičiaus nuotrauka, apie 1963 m. Kretingos muziejus

rodų. Tai leido Valančiams naudotis kai kuriomis bajorų luomo lengvatomis, o svarbiausia – išleisti vaikus į mokslą ir dviem sūnams – Mykolui ir Motiejui Kazimierui – praskinti kelią į dvasininkų luomą.

Motiejus Kazimieras – ketvirtasis vaikas šeimoje – pakrikštytas Kalnalio bažnyčioje antrąją dieną po gimimo. Turėjo tris brolius – Mykolą, Juozapą ir Feliksą bei dvi seseris – Marijoną ir Petronėlę. Kaip ir Motiejus, abu jo broliai išėjo į mokslus: vyresnysis, Mykolas, įstojo į Kretingos bernardinų vienuolyną, jaunesnysis, Feliksas, baigė medicinos mokslus Dorpat (Tartu) universitete.

M. K. Valančius iki 15 metų dirbo tėvo ūkyje. 1816–1821 m. mokėsi Žemaičių Kalvarijos dominikonų šešiaklasėje mokykloje.

- 1822 m. įstojo į Varnių kunigų seminariją, kurią baigė per dvejus metus, ir kaip gabus bei uolus klierikas 1824 m. siunčiamas tęsti studijų į Vilniaus vyriausiąją dvasinę akademiją.
- 1828 m. užbaigė mokslus, gavo teologijos magistro laipsnį ir Vilniaus Katedroje įšventintas į kunigus. Paskirtas į Gudiją Mozyriaus pavieta (apskritis) mokyklos tikybos mokytoju ir kapelionu.
- 1834 m. perkeltas į Kražių gimnaziją, kurioje šešerius metus ėjo tikybos mokytojo, kapeliono ir bibliotekininko pareigas. Čia puoselėjo lietuviškos dvasios, kultūros ir kalbos daigus, pradėjo savo kūrybinę biografiją, gilinosi į istorijos studijas. Parašė dalį Žemaičių vyskupijos istorijos.

Vyskupas Motiejus Valančius. Auka paminklui Varniuose. Atvirlaiškis Skulptoriaus Antano Aleksandravičiaus 1925 m. sukurtas Žemaičių vyskupo Motiejus Kazimiero Valančiaus (1801–1875) biustas

Kretingos muziejus

1925 m. buvo išspausdinti atvirukai su biusto atvaizdu, skirti piniginiams aukoms vyskupo Motiejus Kazimiero Valančiaus paminklo statybai rinkti. Lietuvos gyventojų ir išeivijos lietuvių aukomis paminklas 1927 m. buvo pastatytas ir pašventintas Varniuose (Varnių vls., Telsių aps.), buvusiam Žemaičių vyskupijos administraciniame centre.

Nasrėnai. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus

Antano Lūžos nuotrauka, 1991 m. Kretingos muziejus

Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejuje Nasrėnuose statoma V. Majoro skulptūra „Palangos Juzė“, 1970 m.

Kretingos r. sav. M. Valančiaus viešosios bibliotekos kraštotyros fondas

- 1840 m. pakviestas į Vilniaus dvasinę akademiją dėstyti pastoracinę teologiją ir biblinę archeologiją.
- 1842 m. gavo teologijos mokslų daktaro laipsnį.
- 1842 m. drauge su Akademija persikėlė į Sankt Peterburgą. Čia priklausė lietuvių inteligentų būreliui, bendravo su Simonu Daukantu, kuris skatino veikalus rašyti lietuvių, o ne lenkų kalba.
- Sunkiai susirgęs turėjo atsisakyti profesoriavimo ir 1844 m. grįžo į Lietuvą.
- 1845 m. paskirtas Varnių kunigų seminarijos rektoriumi.

Pabaigė ir išleido „Žemaičių vyskupystę“, kuri carinės valdžios buvo uždrausta viešai platinti.

- 1850 m. įšventintas Žemaičių vyskupu. Buvo pirmasis po 35 savo pirmtakų Žemaitijos vyskupų – bajorų, grafų, kunigaikščių, – kilęs iš sodiečių, kuris religines, moralines ir žmogaus teises traktavo neluominiu principu. Ištikimybę valstietišškai prigimčiai išsaugojo per visą gyvenimą.

Pirmąjį vyskupavimo dešimtmetį jėgas atidavė parapijų, Bažnyčios reikalams. 1851 m. aplankė 75 bažnyčias, o per kelias vasaras – visą vyskupiją, bendravo su žmonėmis, kurių buvo sutinkamas ir išlydimas kaip gerasis ganytojas. Pertvarkė vyskupiją ir Varnių kunigų seminariją. Kunigus ragino šviestis, lavintis. Apsileidusius dvasininkus keitė naujais, ypač Dvasinę akademiją baigusiais jaunais kunigais.

Per 25 vyskupavimo metus į kunigus įšventino 550 klierikų, jo rūpesčiu Žemaitijoje pastatyta 30 mūrinių ir 20 medinių bažnyčių, kitos padidintos ir išpuoštos.

Vykdė veiksmingą blaivybės akciją. 1859 m. jo iniciatyva įkurta Blaivybės brolija. Per mažiau kaip metus Blaivybės sąjūdžio (1858–1864) pasiekti rezultatai: 84 proc. Žemaičių vyskupijos gyventojų nebevartojo alkoholio, degtinės suvartojimas sumažėjo 8 kartus.

M. K. Valančiaus veiklos laikotarpis duoda pradžią

Stogastulpio šventinimas vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinėje Nasrėnuose

Antano Lūžos nuotrauka, 1991 m. Kretingos muziejus

visai kovos už spaudos laisvę epochai. Carinei administracijai lenkų kalbą pašalinus iš viešojo gyvenimo, M. K. Valančius stengėsi, kad jos vietą užimtų lietuvių kalba mokyklose ir bažnyčiose. Jis pradėjo lietuviškai rašyti ganytojiškus laiškus ir įvedė lietuviškus pamokslus. M. K. Valančiaus suorganizuotos parapiinės mokyklos plėtojo visuotinį raštingumą gimtąja kalba. Vyskupas rašė religines, politines brošiūras, jas savo lėšomis leido Mažojoje Lietuvoje. Svarbiausias jo uždavinys buvo žadinti lietuvių atsparumo dvasią ir pasipriešinimą rusinimui.

Už 1863 m. sukilimo rėmimą Žemaičių vyskupijos kapitula ir dvasinė seminarija 1864 m. caro administracijos įsakymu iš Varnių perkeltos į Kauną, kur M. K. Valančius buvo apsuptas šnipų, jam uždrausta palikti gyvenamąją vietą.

Po spaudos uždraudimo M. K. Valančius organizavo lietuviškų knygų leidimą Rytų Prūsijoje, už tai persekiotas ir baustas piniginėmis bandomis, draudimais lankyti parapijas. Subūrė pirmąją knygnešių organizaciją, išugdė pasišventusių knygnešių būrį. Knygnešystės epocha (1864–1904) neturėjo sau lygių visoje Europoje. Kai caro valdžia uždarė lietuviškas mokyklas, vyskupas ragino žmones vaikus mokyti namuose.

Jis įtraukė Bažnyčią į lietuviškumo rėmimą.

M. K. Valančius tobulino rašto kalbą, stengėsi

Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejuje Nasrėnuose statoma V. Majoro skulptūra „Palangos Juzė“, 1970 m.

Kretingos r. sav. M. Valančiaus viešosios bibliotekos kraštotyros fondas

Nasrėnai. Motiejaus Valančiaus paminklo šventinimo proga iškilmingas šv. Mišias aukoja vyskupas Antanas Vaičius

Antano Lūžos nuotrauka, 2001 m. gegužės 13 d. Kretingos muziejus

Motiejaus Valančiaus paminklo šventinimo iškilmės Nasrėnų kaime

Antano Lūžos nuotrauka, 2001 m. gegužės 13 d. Kretingos muziejus

išplėsti visuomenines lietuvių kalbos funkcijas.

Paskutinį gyvenimo dešimtmetį parašė svarbiausius savo darbus.

M. K. Valančiaus raštus galima suskirstyti į religinius, mokslinius ir beletristinius-didaktinius.

Rašė liaudžiai artima kalba. Religiniai vyskupo raštai žmonėse buvo populiariūs ir įtakingi.

Rimtame moksliniame veikale „Žemaičių vyskupystė“ (1848), be religijos istorijos, M. K. Valančius pateikė daug Lietuvos kultūrinio ir politinio gyvenimo medžiagos.

M. K. Valančius – grožinės lietuvių prozos pradi-

ninkas. Žymiausias kūrinys – didaktinė apysaka „Palangos Juzė“ (1869). Kiti tokio pobūdžio leidiniai – „Paau-gusių žmonių knygelė“ ir „Vaikų knygelė“ (1868). Iš viso parašė apie 70 įvairaus didaktinio pobūdžio pasakojimų, apsakymų. Jie visi parašyti žemaičių kalba, kuria liaudis ir jis pats mėgo kalbėti. Istorine tematika, tautosakiniais motyvais pasižymi „Pasakojimas Antano Tre-tininko“ (1872). Gausu etnografinės medžiagos knygoje „Patarlės Žemaičių“ (1867), kurioje paskelbta per 1300 patarlių ir priežodžių.

Visų 10 M. K. Valančiaus raštų tomų apimtis – per 5 tūkst. puslapių.

Mokydamas lietuvius doros, visada rodė asmeninį pavyzdį. Buvo kieto charakterio ir tvirtos valios. Labai darbštus, neapkentęs tuščio laiko leidimo. Dirbo įtemp-tai ir sistemingai. Nestokojo humoro. Buvo labai apsi-skaitęs, pažinojo savo kraštą, ypač Žemaičius. Mokėjo lotynų, lenkų, vokiečių, prancūzų kalbas. Kaupė asme-ninę biblioteką. Jo pastangomis Varniuose buvo įsteig-tas Zavadskių knygyno Vilniuje filialas. Vertino meną, kolekcionavo tapybos darbus. 1862 m. buvo išrinktas Varšuvos dailės draugijos nariu. Vyskupas visada di-džiavosi gimtaisiais Nasrėnais, juos ir čia gyvenusius žmones aprašinėjo savo grožiniuose kūrinuose.

Kortomis jis nelošė, medžioklės, pokylių nemėgo. Mėgstamiausias vyskupo laisvalaikio užsiėmimas – so-dininkystė, kuri XIX a. dvaruose ir klebonijose buvo atėjusi į madą. M. K. Valančiui ji teikė fizinio darbo

Nasrėnai. Motiejaus Valančiaus paminklo šventinimo iškilnių dalyviai

Antano Lūžos nuotrauka, 2001 m. gegužės 13 d. Kretingos muziejus

malonumą, poilsį ir atgaivą. Pats savo rankomis sode triūsė nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens. Šalia rezidencinio namo Varniuose buvo pasodinęs tuopų alėją ir užveisęs sodą, kuriame augino tabaką ir apie 20 vaistažolių rūšių. Iki mūsų dienų neišliko nė vieno to meto vaismedžio, tačiau buvusio sodo vieta tebevadinama Valančiaus darželiu.

M. K. Valančius palaidotas Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos kriptoje.

M. K. Valančiaus atminimas įamžintas jo gimtajame krašte, Žemaitijoje, ir visoje Lietuvoje.

- 1927 m. Varniuose prie vyskupo rezidencinio namo atidengtas paminklas M. K. Valančiui (autorius – skulptorius Antanas Aleksandravičius).
- 1969 m. vasario 19 d. Nasrėnuose įvyko oficiali M. K. Valančiaus gimtinės muziejaus atidarymo šventė.
- 1970 m. spalį prie įėjimo į M. K. Valančiaus gimtinės muziejų pastatyta skulptoriaus Vytauto Majoro medinė Palangos Juzės skulptūra.
- Vyskupo atvaizdas buvo ant 2 litų banknoto.
- 1989 m. Vilniuje įkurtas M. K. Valančiaus blaivybės sąjūdis.
- Nuo 1993 m. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejuje Nasrėnuose rengiami tradiciniai jo raštų meniniai skaitymai, sutraukiantys skaitytus iš įvairių regionų.
- 1995 m. išleistas pašto ženklas (dailininkė Aušrelė Ratkevičienė).

Motiejaus Valančiaus paminklą Nasrėnų kaime šventina vyskupas Antanas Vaičius

Antano Lūžos nuotrauka, 2001 m. gegužės 13 d. Kretingos muziejus

Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejuje
Nasrėnuose statoma skulptūra „Palangos Juze“

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

Nasrėnai.
Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejus

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

Nasrėnai.
Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejus

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

- 1995 m. įkurta Motiejaus Valančiaus draugija.
- 1995 m. Nasrėnuose, M. K. Valančiaus giminės muziejuje, 2 hektarų sklype po atviru dangumi pasodintas 200 ąžuoliukų ąžuolynas, skirtas vyskupo 200-osioms gimimo metinėms. M. K. Valančiaus ąžuolyne žaliuoja Valančiaus giminių sodiniai, poetės Meilės Kudarauskaitės, mėsėdiško gydytojo Vaclovo Intos, Prezidento Valdo Adamkaus ir kitų žymių žmonių ąžuolai.
- 1995 m. Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto tarybos iniciatyva Šiauliuose vyko tarptautinis ekslibrisų konkursas „Motiejui Valančiui – 195. Šiauliai“. Jis susilaukė daugelio ekslibrisų kūrėjų dėmesio ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Argentinos, Australijos, Belgijos, Čekijos, Rumunijos, Latvijos, Rusijos, Ukrainos ir kitų šalių. Vieną parodoje eksponuotų darbų kolekcijos rinkinį Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto taryba padovanojo Vyskupo Motiejaus Valančiaus giminės muziejui.
- 1997 m. Motiejaus Valančiaus vardas suteiktas Kretingos rajono savivaldybės viešajai bibliotekai.
- 1998 m. rugsėjo 1 d. Kūlpėnų pagrindinei mokyklai suteiktas Motiejaus Valančiaus vardas.
- 2001 m., minint M. K. Valančiaus gimimo 200-ąsias metines, Nasrėnuose, Vyskupo Motiejaus Valančiaus Valančiaus giminės muziejaus ąžuolyne, atidengtas

Nasrėnai. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

vyskupui skirtas paminklas – 3 m aukščio skulptūra iš šviesaus granito (skulptorius Kęstutis Balčiūnas, architektas Edmundas Giedrimas).

- 2001 m. išleista sidabrinė 50 litų moneta „Motiejus Valančius, 1801–1875“ (dailininkas Rimantas Eidėjus).
- 2001 m. portretinių vokų serijoje „Dvasiškiei – laisvosios Lietuvos kūrėjai“ išleistas vokas (dailininkas Antanas R. Šakalys).
- 2001 m. Kretingos M. K. Valančiaus draugijos užsakyму sukurti filmai: „Vyskupas Motiejus Valančius“ ir „Bažnyčios – amžini paminklai vyskupui Motiejui Valančiui“, kurių autoriai – Jonas Šimkus ir Pranas Andriejaitis.
- 2002 m. įsteigta Vyskupo Motiejaus Valančiaus premija. Už svarius darbus puoselėjant vyskupo idėjas premijos yra teikiamos kas penkerius metus. Pirmą kartą šios premijos buvo įteiktos šviesaus atminimo Telšių vyskupui Antanui Vaičiui ir profesoriui, istorikui Vytautui Merkiui už mokslinius darbus apie M. K. Valančių.
- 2005 m. rugsėjo 25 d. Kauno Rotušės aikštėje pastatytas dr. Rimvydo Sidrio Kaunui dovanotas paminklas (skulptorius Leonas Žuklys, architektas Algimantas Sprindys).
- 2006 m. susikūrė M. Valančiaus mokyklų asociacija.

Nasrėnai. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

Nasrėnai. Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

Nasrėnai. Motiejus Valančiaus gimtinės sodybos klėtis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

Nasrėnai. Motiejus Valančiaus gimtinės sodybos klėtis

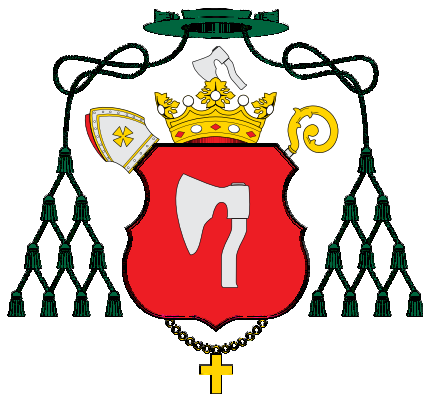
Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

Nasrėnai. Motiejus Valančiaus gimtinės sodybos klėtis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

- 2009 m. Kauno 1-ajai pradinei mokyklai Šančiuose suteiktas Motiejus Valančiaus vardas.
- 2010 m. ant Žemaičių vyskupystės muziejaus pastato Varniuose atidengta memorialinė lenta, įamžinanti vyskupo M. K. Valančiaus, L. Ivinskio ir kitų nusipelnusių žmonių atminimą.
- 2011 m., minint vyskupo 210-ąsias gimimo ir Žemaičių vyskupijos 600-ąsias metines, ant Kauno miesto muziejaus pastato (M. Valančiaus g. 6) atidengta memorialinė lenta su bareljefu (skulptorius Alfonsas Vaura).
- 2016 m. išleistas M. Valančiaus 215-osioms gimimo metinėms skirtas medalis.
- 2017 m. Kretingos rajono savivaldybė įsteigė Vyskupo Motiejus Valančiaus atminimo medalį. Juo yra apdovanojami asmenys – Lietuvos ir užsienio piliečiai, taip pat mokymo ir kultūros įstaigos, organizacijos už krikščioniškų vertybių puoselėjimą, o ypač jų sklaidą jaunuomenėje, filantropinę veiklą, visuomenei aktualią tautiškumą ugdančią publicistiką. Kasmet apdovanojimas skiriamas ne daugiau kaip dviem asmenims. Medalį sukūrė menininkė Skaistė Jūratė Žilienė.
- 2019 m. gruodžio 30 d. Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos Dvasininkų herbų registre patvirtintas ir įregistruotas Motiejus Valančiaus herbas, registro Nr. DK-1. Atkurto herbo autoriai – Žydrūnas

Vyskupo Motiejaus Valančiaus herbas. Atkurto herbo autoriai: Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas

Strumila, Paulius Vaniuchinas.

- 2020 m. Salantų krašto tyrinėtojas, kultūros mecenatas, Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos kancleris P. Vaniuchinas vasario 16-ąją Kretingos rajonui iškilmingai įteikė atkurtą Žemaičių vyskupo ir rašytojo M. Valančiaus herbą bei tris vyskupo autentiškus laiškus.
- 2021 m. liepos 1 d. Heraldikos akademijos teikimu Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1849–1875) herbas patvirtintas ir įregistruotas Genealogijos, heraldikos ir veksikologijos instituto Religiniių herbų registre (registro Nr. RH-21/1).

Motiejaus Valančiaus biblioteka Kretingoje

Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos archyvo nuotrauka

Herbo aprašas: raudoname lauke – sidabrinis kovos kirvis, atsuktas ašmenimis į dešinę. Virš skydo – auksinė trijų lapų karūna su dviem baltais perlais. Į karūną įkirstas toks pat kirvis, kaip ir skyde. Virš jų – žalia vyskupo skrybėlė su žaliomis virvelėmis ir dešimčia žalių kutų abiejose pusėse. Už skydo, karūnos dešinėje, – sidabrinė mitra su auksiniu riterišku kryžiumi, kairėje – sidabrinis pastoralas su auksine spirale. Mitros kraštai ir puošmenos – auksiniai. Po skydu ant auksinės grandinės kabo auksinis kryžius.

Atkurto herbo autoriai – Ž. Strumila ir P. Vaniuchinas, konsultantas – dr. Edmundas Antanas Rimša.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. „P. n.“ informacija. Dar kartą nusilenkė vyskui Motiejui Valančiui. – Pajūrio naujienos, 2015, rugsėjo 22, p. 19.
2. „Švyturio“ inf. išleistas medalis M. Valančiui atminti. – Švyturys, 2016, balandžio 16, p. 16.
3. Beniušienė, Irena. Motiejus Valančiaus draugija atšventė dešimtmetį. – Pajūrio naujienos, 2005, kovo 4, p. 3.
4. Čėsna, Algirdas. Mūsų nacionalinė vertybė – Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. – Švyturys, 2012, vasario 18, p. 5–6.
5. Grajauskienė, Livija. Bibliotekos pavadinime pasigedo vyskupo titulo. – Pajūrio naujienos, 2019, gegužės 14, p. 1, 3.
6. Kanarskas, Julius. Pirmąją Kalnalio bažnyčios krikšto metrikų knygą pasklaidžius. – Švyturys, 2019, birželio 1, p. 5–6.
7. Kanarskas, Julius. Pirmąją Kalnalio bažnyčios krikšto metrikų knygą pasklaidžius. – Švyturys, 2019, birželio 5, p. 6.
8. Lietuvių enciklopedija. USA: Lithuanian Encyclopedia Press, 1965, t. 32, p. 523–530.
9. Valančiaus darželis ir Žemaičių vyskupystės muziejus. – Žemai. It [interaktyvus]. [žiūrėta 2021 sausio 21 d.]. Prieiga internete: <<https://www.zemai.lt/lankytinos-vietos/m-valanciaus-darzelis-ir-zemaičiu-vyskupystes-muziejus/>>.
10. Motiejus Valančius. – Vikipedija. Laisvoji enciklopedija [interaktyvus]. [2020 gruodžio 10], [žiūrėta 2021 sausio 28]. Prieiga internete: <https://lt.wikipedia.org/wiki/Motiejus_Valan%C4%8Dius>.
11. Puišienė, Audronė. Medžiagą apie Motiejų Valančių praturtino du videofilmai. – Pajūrio naujienos, 2001, spalio 23, p. 3.
12. Steigiama vyskupo M. Valančiaus premija. – Švyturys, 2002, sausio 16, p. 6.
13. Stonkuvienė, Laima. Kretingą praturtino atkurtas Motiejus Valančiaus herbas. – Švyturys, 2020, vasario 19, p. 8.
14. Stonkuvienė, Laima. M. Valančiaus atminimo medalis – žurnalistei ir profesoriiui. – Švyturys, 2019, sausio 30, p. 3.
15. Stonkuvienė, Laima. M. Valančiaus muziejus mini auksinį veiklos jubiliejų. – Švyturys, 2019, gegužės 18, p. 3, 16.
16. Šeškevičienė, Irena. Apdovanojo Motiejus Valančiaus darbų tęsėjus. – Pajūrio naujienos, 2009, kovo 10, p. 3.
17. Šeškevičienė, Irena. Atkūrė antrąjį vyskupo herbą. – Pajūrio naujienos, 2020, liepos 7, p. 16.
18. Šeškevičienė, Irena. Įteiks Vyskupo garbės medalius. – Pajūrio naujienos, 2017, sausio 27, p. 5.
19. Šeškevičienė, Irena. Motiejus Valančius buvo ir sodininkas. – Pajūrio naujienos, 2011, gegužės 27, priedas „Mūsų žmonės“, p. 15.
20. Šeškevičienė, Irena. Valančių giminė Kalnalio metrikų knygoje. – Pajūrio naujienos, 2011, gegužės 27, priedas „Mūsų žmonės“, p. 9, 15.
21. Šeškevičius, Albinas. Ėjęs prieš vėją. Don Bosko Saleziečių leidykla, 1996, p. 21, 23.
22. Tarptautinio ekslibrisų konkurso „Motiejui Valančiui – 195. Šiauliai“ rinkinys. – Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema [interaktyvus]. [žiūrėta 2021 vasario 1 d.]. Prieiga internete: <<https://www.limis.lt/virtualios-parodos/-/virtualExhibitions/view/98302>>.
23. Tonkūnas, Juozas. Motiejus Valančius. Vilnius, 1997, p. 5–9, 25, 27, 29, 37.
24. Vyskui Motiejui Valančiui – 210. – Mokslinės konferencijos „Dirbo ne sau, bet Lietuvos gerovei“ (A. Merkelis) pranešimai. Kūlpėnų M. Valančiaus pagrindinė mokykla, 2011 m. gegužės 13 d. Vilnius: UAB „Karminas“, p. 18–24, 28–32, 39, 56.
25. Žemaičių vyskupo Motiejus Valančiaus herbas. – Genealogijos, heraldikos ir veksikologijos institutas [interaktyvus]. [B. v.], [b. l.]. [žiūrėta 2022 06 03]. Prieiga internete: <<https://www.ghvi.lt/herbai/vyskupo-motiejaus-valanciaus-herbas>>.

HARABURDOS- ALABURDOS LIETUVOJE

Doc. dr. Raimundas Baltėnas

1. HARABURDOS-ALABURDOS JOSVAINIŲ KRAŠTE. LDK DIPLOMATO MYKOLO HARABURDOS PALIKUONYS

XVIII–XX a. buvusiam Joscvainių valsčiuje gyveno gana keistos Haraburdų pavardės valstiečiai, randami Žemaičių vyskupystės 1845–1847 m. gyventojų sąrašuose ir aplinkinių bažnyčių (Panevėžiuko, Babtų, Čekiškės) metrikuose.

Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) 789 fondo 1845 m. byloje Nr. 475 yra *Bajorų deputatų susirinkimo Revizijos komisijos*, kuri nagrinėjo Haraburdų bajorystės pripažinimo klausimą ir nutarė Jurgį Haraburdą ir jo sūnus įrašyti į Pirmąją *Bajorų kilmės knygos dalies „B“* (B) skyrių, išvada.

Mus taip pat sudomino nuoroda E. Saviščevo knygoje *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitai 1409–1566 metais*, teigianti, kad 1564-09-24 *dijokas* Mykolas Haraburda už pasiuntinybes Maskvoje ir karo metu prarastas valdas iš karaliaus Žygimanto Augusto gavo Joscvainių valsčiuje žemių palivarkui steigti. Tuo vadovaudamiesi mes pradėjome Joscvainių apylinkėse ieškoti Mykolo Haraburdos palikuonių. Manome, kad jeigu įrodytume juos gyvenus ten nuo senų laikų, tikėtina, kad mūsų probotutė Oną Haraburdaitę iš Joscvainių valsčiaus (Panevėžiuko parapijos), kuri 1858 m. buvo išteklėjusi už mūsų prosenelio Simono Bieliausko ir buvo Aleksandro Bieliausko, Pernaravos krašto tautinio

atgimimo veikėjo ir švietėjo motina, būtų galima sieti su Mykolu Haraburda.

Įvairūs dokumentai rodo, kad Haraburdos (vėliau Alaburdos) jau nuo seno gyveno ir dabar gyvena Joscvainių apylinkėse, tą patvirtina Joscvainių krašto aplinkinių bažnyčių metrikai, įvairūs to krašto kaimų valstiečių sąrašai, dvarų ir kaimų inventoriai, mokestiniai sąrašai ir pan., Kauno gubernijos bajorų kilmės bylos, kiti dokumentai.

Didžiąją dalį dokumentų apie Haraburdas LVIA surado ir nukopijavo genealogas Valerijus Voroninas.

Pirmiausia reikėjo patikrinti, ar Haraburdos pavardė nesikeitė per visą tiriamą istorijos laikotarpį, t. y. nuo pirmojo šios pavardės paminėjimo XIV a. dokumentuose iki šių dienų. Toliau reikėjo nustatyti Onos Haraburdaitės šeimą, tėvus, kitus artimiausius šeimos narius ir gimines, gyvenamąją vietą, socialinę ir turtinę padėtį, kiek laiko gyveno tose vietose ir kt.

Lietuvoje Alaburdų pavardė nėra retenybė ir, tik-

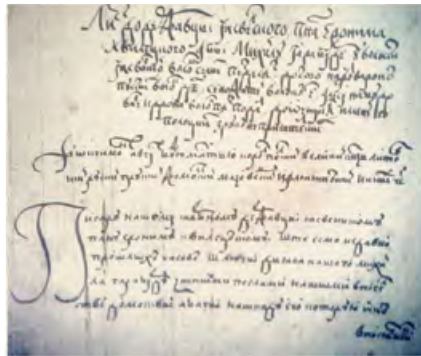
riausiai, ne visi jie yra josvainiškiai. Be to, yra kelios gyvenvietės ne Žemaitijoje, turinčios Alaburdiškių (seniau Haraburdiškių, lenk. Haraburdziszki ir pan.) pavadinimus. Jų 2012 m. Lietuvos kelių atlase (toliau – LKA) radome dvi:

Alaburdiškės (Halaburdiškės) – Trakų rajone į šiaurės rytus nuo Pivašiūnų (138, D2);

Alaburdiškės (Haraburdiškės) – Vilniaus rajone, į pietvakarius nuo Medininkų (130, C7).

Alaburdos, kurie kilę iš Josvainių krašto Kaniūkų ir Vareikonų kaimų, tikrai yra mūsų giminės. Kitur Lietuvoje taip pat sutinkama nemažai žmonių, turinčių Alaburdų pavardę. Tai rodo, pvz., Lietuvos sovietmečio partizanų sąrašai (www.partizanai.org/failai/html/bolsheviku-okupacijoje.htm), kuriuose yra paminėti du žuvę kariai – Antanas Alaburda iš Marijampolės apskrities ir Juozas Alaburda iš Trakų apskrities.

Naujausi genealoginiai tyrimai (žr. internete) rodo, kad dabartiniai Lietuvos Alaburdos, kurie kilę ne iš Žemaitijos, o iš kitų įvairių pietų Lietuvos vietovių, tikriausiai nėra susiję su mūsų josvainiškų Haraburdų-Alaburdų gimine.

1 pav.
1564-09-24 karaliaus Žygimanto Augusto dijkui Mykolui Haraburdai žemės Josvainių valsčiuje dovanojimo raštas, *Lietuvos Metrika*, Kn. 38, lapo 448 v. fragmentas

HARABURDŲ PAVARDĖS VIRSMAS Į ALABURDAS

Nagrinėjant bažnyčių metrikus ir gyventojų sąrašus, paaiškėjo, kaip XIX a. senoji Haraburdų pavardė pasikeitė į Alaburdų. Nesunku pastebėti, kad tai savavališkai pakeistos tų pačių žmonių pavardės – Haraburdos tapo Alaburdomis. Iki 1827 m. lotyniškose ir iki 1848 m. lenkiškuose metrikuose buvo rašoma Haraburda. Caro įsakymu bažnyčių metrikus pradėjus rašyti rusiškai, nuo pirmojo 1849 m. rusiško įrašo Panevėžiuko bažnyčios metrikuose rašoma Galaburda arba Alaburda (žr. Haraburdų-Alaburdų metrikų suvestinę). Kaip buvo kitose parapijose – nežinia. 1845 m. Žemaitijos parapijiečių lenkiškuose sąrašuose buvo tik Haraburdos pavardė (keliuose kaimuose). Dėl tokio pavardės keitimo dabar Panevėžiuko apylinkėse gyvena tik Alaburdos. Šį keitimą mes

linkę aiškinti tuo, kad rusams svetima, nesuprantama Haraburdos pavardė buvo pakeista į labiau suprantamą Alaburdos pavardę, nes „galaburdos“ žodžio reikšmė baltarusių ir ukrainiečių kalbose turėjo nors ir neigiamą, bet aiškią prasmę – „skandalistas, triukšmadarys“.

PANEVĖŽIUKO IR BAPTŲ BAŽNYČIŲ METRIKAI

Pagrindinis Haraburdų gyvenimo XIX a. tyrimo šaltinis buvo bažnyčių metrikai. Josvainių apylinkių bažnyčių (Panevėžiuko ir Babtų) metrikai, kurie mums buvo svarbiausi, yra paskelbti interneto svetainėje www.epaveldas.lt. Kaniūkų ir Vareikonų kaimai, kuriuose gyveno Haraburdos, priklausė Panevėžiuko parapijai, bet kartais krikštydavo ir Babtų bažnyčioje.

Panevėžiuko bažnyčioje metrikai pradėti rašyti tik nuo 1819 m., o Babtų – nuo 1827 m.

Išanalizavus Haraburdų-Alaburdų krikšto ir mirimo metrikus, paaiškėjo, kad XVIII ir XIX a. minėtuose kaimuose gyveno tik viena Haraburdų giminė, t. y. Jurgio Haraburdos palikuo-nys, kitų giminių nerasta.

Aprašinėdami Haraburdų gyvenimą, kylant neaiškumų, pirmenybę teikėme metrikų duomenims, nes juose tiksliai užfiksuotos gimimo ir mirimo datos. Gaila tik, kad ne visų krikštų ir mirimų datos Panevėžiuko ir Babtų bažnyčių metrikuose užrašytos. Apie pusę visų metrikų trūksta. Tada rėmėmės parapijiečių (Žemaitijos parapijų) ir valstiečių ūkių inventoriais bei kitokiais sąrašais. Lyginant šių sąrašų datas su bažnyčių metrikais, matome gana didelius nesutapimus, kartais net iki dešimties metų. Todėl, kai tik galėjome, rėmėmės metrikais. Kai kada iš antrinių duomenų apskaičiuodavome gimimo ar mirimo datas. Tačiau surinkus visus duomenis, jų pakako sudaryti gana aiškų Haraburdų gyvenimo vaizdą.

Krikšto ir mirimo metrikų suvestinė parodyta 1 lentelėje:

1 lentelė

Kaniūkų ir Vareikonų kaimų Haraburdų-Alaburdų metrikų suvestinė				
Metai	Vardas	Tėvas	Motina	Kaimas, bažnyčia
1823	Antonium ?	Bartholomej Haraburda	Anna Sinkowska	Kaniūkai, Panevėžiukas
1824	Elionora	Josiphas Haraburda	Sophia Sukomyriwowna	Kaniūkai, Panevėžiukas
1826	Josiph	GD Bartholomeij Haraburda	GD Anna Wilkiewiczowna	Kaniūkai, Panevėžiukas
1827	Antonium Simonum	GD Andrea Haraburda	GD Josiphata Savicka	Kaniūkai, Panevėžiukas

Metai	Vardas	Tėvas	Motina	Mirė	Kaimas, bažnyčia
1828	Anna	Jozeff Haraburda (uodsz.)	Zophia Sukunumiewich	Gimimo metrikų nėra, nustatyta iš mirimo metrikų	Kaniūkai, Panevėžiukas
1828	Anton		Katarzyna z Harraburdow (uodsz.)		Kaniūkai, Panevėžiukas
1829	Ewa Petronilla	Andrzej Haraburda (uodsz.)	Jozapata Sawickie		Kaniūkai, Panevėžiukas
1830	Apolonia	Jozeff Haraburda (pracow.)	Zophia Sukunumiewich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1830	Katarzyna	Bartholomeij Haraburda (pracow.)	Anna Wilkiewicz		Kaniūkai, Panevėžiukas
1830	Katarzyna	Bartholomeij Haraburda (pracow.)	Anna Wilkiewicz		Kaniūkai, Panevėžiukas
1832	Juozas	Andrius Araburda	Jozefa Savickaitė		Kaniūkai, Babtai
1832	Konstancija Araburdaitė	Kazimieras Araburda	Marcelė Ramanauskaitė		Vareikoniai, Babtai
1833	Francisek Jan	Jozeff Haraburda (uodsz.)	Zophia Sukunumiewich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1834	Petronėlė Horeburdaitė	Baltramiejus Hireburda	Ona Sinkauskaitė		Vareikoniai, Babtai
1834	Justyn Floryan	Andrzej Haraburda (uodsz.)	Jozapata Sawickie		Kaniūkai, Panevėžiukas
1835	Agnieška Rozalija Horeburdaitė	Kazimieras Horeburda	Marcelė Ramanauskaitė		Vareikoniai, Babtai
1835	Konstancija Horeburdaitė	Jozefas Horeburda ir	Zofija iš Luchomovičių		Vareikoniai, Babtai
1836	Ignacij Marek	Andrzej Haraburda (uodsz.)	Jozapata Sawickie		Kaniūkai, Panevėžiukas
1839	Pawlina	Andrzej Haraburda (uodsz.)	GD Josiphata Savicka		Kaniūkai, Panevėžiukas
1839	Marcyanna (Marcelė)	Kazimierz Haraburda (uodsz.)	Marcyanny Romanowskich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1830	Katarzyna	Bartholomeij Haraburda (pracow.)	Anna Wilkiewicz		Kaniūkai, Panevėžiukas
1842	Anna	Kazimierz Haraburda (pracow.)	Marcyanny Romanowskich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1845	Ursulla	Kazimierz Haraburda (pracow.)	Marcyanny Romanowskich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1849	Ignacij	Josif Alaburda (krestjan)	Barbara (Purevska ?)		Kaniūkai, Panevėžiukas
1856	Aleksander	Josef Galaburda (krestjan)	Rachele Vitkowska		Kaniūkai, Panevėžiukas
1857	Kazimir	Josef Galaburda (krestjan)	Rozalija Pogrewska	1916	Kaniūkai, Panevėžiukas
1857	Petronėlė	Josef Galaburda (krestjan)	Rachele Vitkowska		Kaniūkai, Panevėžiukas
1859	Uršulė	Vikentij Galaburda (krestjan)	Bogomila Šarovska		Kaniūkai, Panevėžiukas
1859	Uršulė	Josef Galaburda (krestjan)	Rozalija Pugrewska		Kaniūkai, Panevėžiukas

2 lentelė

Kaniūkų ir Vareikonų kaimų Haraburdų-Alaburdų metrikų suvestinė

Metai	Vardas, pavardė	Am-žius	Gimė	Sutuoktinis, Tėvai	Paliko vaikus	Kaimas, bažnyčia
1823	Stanislaw Haraburda	70	1753	Anna Krukowskich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1837	Anna Haraburda-Krukowskich	76	1761	Stanislaw Haraburda	Andrzej, Jrzy	Kaniūkai, Panevėžiukas
1838	Jozeff Haraburda	49	1789	Zofija Haraburda-Sukomowich	Wincent, Franciszek, Anna, Eleonora, Urszula, Appolonia	Kaniūkai, Panevėžiukas
1844	Andszej Haraburda	54	1800	Jezafania Haraburdowa-Sawickich		Kaniūkai, Panevėžiukas
1854	Marciana Galaburdova iš Leonavičių	88	1766		Josifas ir Kataržina	Kaniūkai, Panevėžiukas
1858	Josef Galaburda	38	1820	Rachelė Vitkauskaitė Haraburda		Kaniūkai, Panevėžiukas

1860	Kazimieras Alaburda	60	1800	Marcelė Ramanauskaitė	dukterys Marcelė, Ona ir Katerina	Vareikoniai, Babtai
1869	Bogomila Alaburda-Šarovska	50	1819	Vincetas Alaburda	sūnus Jonas-Marcelis ir dukra Anna	Kaniūkai, Panevėžiukas
1892	Ona Daneniūtė Alaburdienė	55	1837	Justinas Alaburda	sūnus Kazimieras, ir dukterys Katerina, Elzbieta, Ona ir Anastazija	Kaniūkai, Babtai
1895	Petronėlė Alaburdaitė Alaburdienė	40	1855	Jonas Alaburda	sūnus Andrius, Juozas, Vladislovas, dukra Jozefina	Kaniūkai, Babtai
1903	Ona Vaicekauskaitė Alaburdienė	30	1873	Juozas Alaburda	sūnus Aleksandras, Adolfas, Vaclovas, Jonas, ..., dukra Kazimiera	Kaniūkai, Babtai
1904	Juozas Alaburda	65	1839	Rozalija Perlauskaitė	sūnus Kazimieras, Stanislas, Jurgis, Antanas, dukterys Petronėlė, Uršulė, Rozalija ir Ona	Kaniūkai, Babtai
1907	Scholastika Ramanauskaitė Alaburdienė	78	1829	Vikentijus Alaburda	sūnus Augustinas ir dukterys Ona ir Julijona	Piepaliai prie Vareikonių, Babtai
1908	Pavlina Alaburdova-Smalovskaitė	70	1838	Jonas Alaburda		Kaniūkai, Panevėžiukas

ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖS 1845–1847 M. GYVENTOJŲ SĄRAŠAI. VILKIJOŠ RAUDONDVARIO PARAPIJOS GYVENTOJŲ SĄRAŠAI

LVIA fonduose yra Žemaičių vyskupystės 1845–1847 m. gyventojų sąrašai. Gaila, kad šiuose sąrašuose nėra visų Žemaitijos parapijų kaimų, bet mus dominantys Kaniūkai ir Vareikoniai yra (LVIA, F. 605, Ap. 8, B. 51, L. 59–84).

Haraburdos-Alaburdos parapijos kaimų sąrašuose (sąrašas papildytas mūsų surinktais Panevėžiuko ir Babtų bažnyčių metrikų duomenimis).

Kaniūkų kaime (12 lapas):

Vyrai:

461. Haraburda Wincenty (g. ?, m. ?) – yra sūnus: Jozefas Haraburda (g. 1789?, m. 1838), žmona: Bogomila Alaburda-Šarovska (g. 1819, m. 1869);

462. Haraburda Jerzy;

466. Haraburda Jozef;

474. Haraburda Andrzej.

Moterys (visos yra Juozo Haraburdos, gimusio 1789 m.

ir mirusio 1838 m., dukterys):

480. Haraburdowa Anna;

487. Haraburdowa Leonora;

481. Haraburdowa Franciszka.

Vareikonių kaime (32 lapas):

Vyrai:

1374. Haraburda Baltromey.

Moterys:

1427. Haraburdowa Antonina;

1431. Haraburdowa Zofia.

GRAFŲ TIŠKEVIČIŲ VILKIJOŠ IR RAUDONDVARIO DVARAMS PRIKLAUSUSIŲ KANIŪKŲ IR VAREIKONIŲ 1807–1853 M. KAIMŲ SĄRAŠAI IR INVENTORIAI

LVIA esančiose grafų Tiškevičių bylose yra Vilkijos ir Raudondvario dvarams priklausiusių Kaniūkų ir Vareikonių 1807–1853 m. kaimų sąrašai bei inventoriai (LVIA, F. 716, apr. 1), kuriuose įrašytos ir Haraburdų-Alaburdų šeimos ar šeimos galvos bei kai kur net ir amžius.

3 lentelė

Kaniūkų ir Vareikonių 1807–1853 m. kaimų sąrašai (LVIA, F. 716, apr. 1)

1807 m. Vilkijos dvaro kaimų inventorių sąrašai (byla Nr. 159)

Kaniūkų kaime

Simonas Halaburda
Stanislovas Halaburda

Vareikonių kaime

Mykolas Halaburda

1816 m. Raudondvario mokestiniai sąrašai (nepilni) (byla Nr. 169)

Kaniūkų kaime

Haraburdų nėra

Vareikonių kaime

Mykolas, s. Jurgio Haraburda
Mykolas, s. Juozo Haraburda

1820 m. Vilkijos dvaro kaimų inventorių sąrašai (byla Nr. 183)
Kaniūkų kaime

3. Stanislovas, Jurgio s. Halaburda 50 m., žmona Ona 35 m.
sūnūs: Andriejus 8 m., Jurgis 7 m., duktė Agota 4 m.
6. Simonas, Jurgio s., Halaburda 25 m., brolis Andriejus 26 m.,
motina Katerina 70 m.

Vareikonų kaime

10. Mykolas, Jurgio s. Halaburda 40 m., žmona Ona 30 m.,
sūnūs: Baltramiejus 6 m., Juozas 4 m., Jurgis 1 m.

1826 m. Vilkijos dvaro kaimų inventorių sąrašai (byla Nr. 206)
Kaniūkų kaime

4. Simonas, s. Jurgio Haraburda
7. Jurgis, s. Stanislovo Haraburda

Vareikonų kaime

7. Bartolomejus, s. Mykolo Halaburda
10. Kazimieras, s. Mykolo Halaburda

1834 m. Pernaravos ir Vilkijos dvarų mokestiniai sąrašai (byla 308)
Kaniūkų kaime

3. Andriejus, Stanislovo s. Halaburda, 29 m.
sūnus Juozas, naujagimis, Andriejaus žmona Juozapata 35 m.
Andriejaus duktė Ieva 3 m.
Andriejaus brolis Jurgis 28 m.,
Jurgio dukterys: Pranciška 20 m., Eleonora 15 m.
6. Simonas, Jurgio s. Halaburda, 46 m., mirė 1828 m.
sūnus Jurgis 4 m., sūnus Juozas naujagimis,
žmona Marcelė 33 m.

Vareikonų kaime

Mykolas, s. Jurgio Halaburda 69 (mirė 1826 m.), sūnūs: Bartolo-
mėjus 27 m.,
Bartolomėjaus sūnus naujagimis,
Bartolomėjaus svainis Juozas
Jurgis 22 m.
Mykolo žmona Ona 74 m.
Bartolomėjaus žmona Ona 40 m.
Bartolomėjaus dukterys: Pranciška 13 m., Antanina 10 m.,
Katarina 6 m.
10. Kazimieras, s. Mykolo Halaburda, 1824 m. – 15 m.
Kazimiero žmona Marcelė, 23 m., dukterys: Agota 4 m.,
Konstancija 2 m.
Kazimiero brolis Juozas, 1824 m. – 28 m. Juozo žmona Zofija
35 m. Juozo sūnus Vincentas, naujagimis, dukterys: Ona 10 m.,
Eleonora 8 m., Uršulė 6 m., Apolonija 3 m.

1848 m. Žiniaraštis apie prievolių surinkimą Vilkijos ir Pernaravos dvaruose (byla Nr. 740)
Kaniūkų kaime

Juozas Halaburda
Jurgis Halaburda

Vareikonų kaime

Kazimieras Halaburda
Samdiniai (bernai) ir kamininkai: Vincentas Halaburda; Baltra-
miejus Halaburda

1853 (dokumente 1840) m. Vilkijos dvaro valstiečių inventoriai ir šeimos (byla Nr. 798)
Kaniūkų kaime

3. Juozas Halaburda, miręs 1838 m.
Marcelės motina 72 m.
Marcelės dukterys: Marcelė 6 m., Paulina 4 m.
Slavinskis 22 m.
Kazimieras Rimkevičius 27 m.
Ona Halaburdaitė 22 m.
Agota (?) Bogdanovičaitė 15 m.
6. Jurgis Halaburda 62 m., žmona Ona 38 m.
sūnūs: Juozas 12 m., Justinas (?) 10 m.
darb. Jurgis Monkevičius 27 m.
darb. Jurgis Valiūnas 32 m.
darb. Petronėlė Klimovičaitė (?) 22 m.

Vareikonų kaime

6. Kazimieras Halaburda 47 m., žmona Marcelė 38 m. dukterys:
Agota 17 m., Petronėlė 9 m., Marcelė 7 m., Ona 4 m.
brolis Bartolomėjus 62 (?), jo sūnus Juozas 18 m.
giminaitis Vincentas 25 m.
giminaitė Uršulė 19 m.

VILNIAUS, BALSTOGĖS, MINSKO IR KAU-
NO BAJORŲ DEPUTATŲ SUSIRINKIMO
VEIKLOS REVIZIJOS VILNIAUS CENTRI-
NĖ KOMISIJA, 1839–1867 METAI (LVIA F
789, Ap.1, Byla 475)

Labai įdomūs ir mums ypač vertingi duomenys apie Ha-
raburdų bajorystės pripažinimo nagrinėjimą, rasti (rado
V. Voroninas) LVIA 789 fonde, *Vilniaus, Minsko, Gardino
ir Kauno gubernijų centrinės revizijos komisijos* byloje Nr.
475. Čia pateikiami Komisijos 1845-06-28 svarstymo
protokolo teksto fragmentai:

„Svarstyta byla, kurią revizijai pateikė Kauno *Ba-
jorų deputatų susirinkimas* 1844 m. Nr. 4,454 apie Ha-
raburdų giminės bajorystės įrodymus, iš kurių matyti,
kad Vilniaus 1817 m. spalio 9 d. *Bajorų deputatų susi-
rinkimo* sprendimu jai bajorystė su išvada, kad į Bajorų
kilmės knygos pirmąją dalį būtų įrašyti Jurgio (Jurijaus)
Haraburdos sūnus: Stanislovas su sūnumis Andriejumi
ir Jurgiu (Jurijumi); Mykolas su sūnumis Bartolomėjumi,
Osipu (Juozu?), Jurgiu (Jurijumi) ir Kazimieru; Simonas
su sūnumis Jurgiu (Jurijumi) ir Petru nebuvo pripažinta.
Taip nuspręsta dėl to, kad 1829 m. *Bajorų deputatų su-*

sirinkimo rezoliucija niekieno nepasirašyta, o tik patvirtinta Gubernijos bajorų vadovo Karpio ir trijų deputatų. Todėl Bajorystės raštas šiai giminei nebuvo išduotas.

Remiantis papildoma 1844-08-23 Kauno *Bajorų deputatų susirinkimo* rezoliucija, nutarta bajorystės tvirtinimo bylą pateikti *Revizijos komisijai*.

Komisijai pateikti dokumentai:

1. Pirkimo sutarties 1741-05-06 išrašas, to paties mėnesio 8 dienos Kauno miesto apskrities teismo aktas, 1809-03-19 Raseinių apskrities teismo aktas.

Tuo remiantis įrodoma, kad Jokūbas, s. Jono, Haraburda paveldėjo iš Jono, s. Antano, Haraburdos Trakų apskrityje Strėvininkų dvarą su valstiečių pastatais ir visais padargais ir kurį (dvarą) pardavė Povilui Obličinskiui.

2. Išrašas iš Jokūbo su sūnumis Jurgiu (Jurijumi) ir Antanu Haraburdų 1766-03-28 pateikto pareiškimo, įrašyto Raseinių apskrities teismo akte, apie bajorystės dokumentų žuvimą per gaisrą.

3. Konsistorijos metrikų pažymėjimai apie gimimą ir krikštą: Stanislovo 1760-05-07; Mykolo 1781-09-29; Simono, Jurijaus s. 1770-09-02; Osipo, Bartolomėjaus s. (?) 1826-05-15; Antano, Simono Andriejaus s. (?) 1827-05-12; Jurijaus 1811-03-26; Osipo ir Petro Simono s. 1818-01-31.

4. Išrašas iš Raseinių apskrities 1813-09-06 bajorų liudijimo, 1814-12-01 įrašyto į Raseinių Žemės teismo aktus, liudijančio, kad **Jurijaus** Haraburdos sūnūs: **Stanislovas** su sūnumis, **Mykolas** su sūnumis ir **Simonas** su sūnumis kilę iš senelio (dieda) **Jokūbo, s. Jono, Haraburdos**, turėjusio paveldėtą (iš Antano Haraburdos) Strėvininkų dvarą ir visada naudojosi visomis pripažintomis bajorų teisėmis.

5. Raseinių apskrities *Bajorų deputatų susirinkimo* kanceliarijos išduota 1818-08-19 Nr. 8 pažyma apie Haraburdų giminės įrašymą į šios apskrities *Bajorų knygą*.

6. 1832-09-29 Raseinių Komisijos kvitas, išduotas Jurgiui, s. Simono, Haraburdai už Haraburdų ir jų artimųjų įrašymą į *Bajorų knygą*.

Sprendimas: Nenuginčijami įrodymai apie bajorišką kilmę pripažįstami.

Nutarta: 1844-08-23 įrašyti į Pirmąją Bajorų kilmės knygos dalies „B“ (B) skyrių:

Jurgio (Jurijaus) Haraburdos sūnus: Stanislovą su sūnumis Andriejumi ir Jurgiu (Jurijumi); Mykolą su sūnumis Bartolomėjumi, Osipu (Juozu?), Jurgiu (Jurijumi) ir Kazimieru; Simoną su sūnumis Jurgiu (Jurijumi), Petru ir Osipu; ir pateikti *Heraldikos komisijai*.

Reikia pažymėti, kad *Revizijos komisijai* karaliaus Žygimanto Augusto 1564 m. žemės suteikimo Mykolui Haraburdai Josvainiuose raštas, kaip bajorystę patvirtinantis dokumentas, nebuvo pateiktas. Matyt, Haraburdos jo nebuvo išlaikę ir apie jį po tiek laiko nežinojo.

Taigi, šis protokolas patvirtina du mums svarbius faktus, kad:

1. Josvainių valsčiaus Kaniūkų ir Vareikonų kaimų Haraburdoms pripažįstama bajorystė, kurios, mūsų žiniomis, niekas iki šiol neanuliavo,

2. Įrodoma, kad Haraburdos šioje vietoje gyveno nuo seno ir 1741 m. iš savo senelio paveldėjo Strėvininkų dvarą Trakų apskrityje, kurį tuoj pat pardavė. Pirkimo dokumentus patvirtino Kauno ir Raseinių teismai, o tai rodo, kad Haraburdos jau tada gyveno tų teismų jurisdikcijoje taip, kaip ir šiuo metu.

Šis paskutinis faktas liudija apie tuo metu pagerėjusią Haraburdų turtinę padėtį ir paaiškina, kaip Jurgis Haraburda galėjo aprūpinti vienu metu visus tris savo sūnus Stanislovą, Simoną ir Mykolą visaverčiais ūkiais.

HARABURDŲ ŠEIMOS KANIŪKŲ IR VAREIKONIŲ KAIMUOSE XVIII IR XIX A.

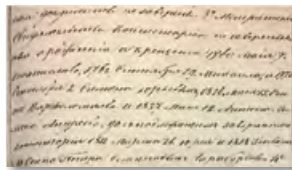
GD Jurgis Haraburda.

Kaniūkų ir Vareikonų kaimuose Haraburdų patriarchu laikomas Jurgis Haraburda gimė apie 1730 m. Tai buvo įtakingas, aplinkinių gerbiamas ir turtingas bajoras-dvarininkas. Jo tėvas Jokūbas apie 1740 m. paveldėjo iš savo senelio Jono, Antano s., Strėvininkų dvarą su visu ūkiu ir kaimais, kurį vėliau pardavė Povilui Obličinskiui. Tai yra paliudyta *Revizijos komisijos* akte. Vėliau jis atnaujino šios šeimos bajorystės įteisinimą, paskatino bajorų deputatų susirinkimą *Revizijos komisijoje* apsvastyti šį klausimą ir pasiektė teigiamą išvadą. Analizuojant Panevėžiuko bažnyčios krikšto metrikus,

paaikškėjo, kad Jurgį dažnai kviesdavo būti krikštąteviu. Tik visų gerbiamas, įtakingas ir ilgaamžis bajoras galėjo susilaukti tokio garbingo dėmesio, o 1827-08-24 jis asistavo krikštijant Marijoną Jankauskaitę.

1820 m. Vilkijos dvaro kaimų inventorių sąrašė įrašyta 70 m. amžiaus Jurgio sūnaus Simono motina Katerina, t. y. GD Jurgio žmona. 1827 m. pagal šį sąrašą ji dar buvo gyva. Katerina, gimusi 1750 m., galėjo būti ir ne pirmoji GD Jurgio Haraburdos žmona, nes Jurgio pirmasis sūnus Stanislovas gimė 1760 m. Taigi būdama tik 10 metų ji negalėjo susilaukti sūnaus Stanislovo. Antrasis Jurgio sūnus Mykolas gimė 1770 m. ir Katerinos mirties metrikuose jis įvardytas kaip jos sūnus. Tokiu būdu GD Jurgis Haraburda Mykolo ir Simono susilaukė su Katerina.

Apie GD Jurgio Haraburdos turtinę padėtį sprendžiame iš to, kad jis iš karto visiems trims savo sūnums suteikė ūkius – Stanislovui bei Simonui Kaniukuose ir Mykolui – Vareikoniuose. Tai jau matyti 1807 m. Vilkijos ir Raudondvario dvaro inventorių sąrašė. Šitai padaryti jis galėjo tik būdamas pakankamai turtingas, kaip palikimą gavęs Strėvininkų dvarą

2 pav.
Išrašas iš Raseinių apskrities
1813-09-06 bajorų liudijimo

ir vėliau jį pardavęs. 1845 m. buvo pripažinta bajorystė visiems artimiausiems Jurgio palikuonims. Senatvėje GD Jurgis Haraburda su žmona Katerina gyveno pas sūnų Simoną. Siekdami pagerbti ir atskirti nuo kitų bendravardžių, šiame straipsnyje vadinsime jį GD Jurgis Haraburda.

Mūsų turėtuose sąrašuose gyventojų su Haraburdų pavarde (ne GD Jurgio Haraburdos palikuonių) šiose vietose neradome. Būta kelių asmenų, kurių priskirti kuriai nors žinomai Haraburdų šeimai nesugebėjome. Vėliau Jurgio vaikų šeimos gana sparčiai plėtėsi ir sudarė tris gana gausias giminės atšakas. Stanislovas turėjo du sūnus: Andriejų ir Jurgį bei dukterį Agotą, Simonas – tris sūnus: Juozą, Jurgį ir Petrą bei dukterį Kateriną, o Mykolas – keturis: Bartolomėjų, Jurgį, Kazimierą ir Juozą. Visa to laikotarpio Haraburdų giminė parodyta genealoginėje schemoje (žr. 5 pav. straipsnio pabaigoje).

Stanislovo (GD Jurgio s.) šeima.

Stanislovas gimė apie 1760 m., mirė 1823 m., sulaukęs apie 70 metų. Jis buvo vyriausias Jurgio sūnus. Motina tikriausiai buvo ne Katerina, o kita, pirmoji, Jurgio žmona. Stanislovas gyveno Kaniūkų kaime gautame iš tėvo ūkyje. Jis buvo vedęs Oną Krukauskaitę, gimusią apie 1761 m. Sąrašuose nurodyta, kad ji buvo 15 metų jaunesnė už vyrą. Ona mirė 1837 m., sulaukusi 76 metų. Jie turėjo du sūnus – Andriejų ir Jurgį bei dukterį Agotą. Ūkį po jo mirties perėmė vyriausias sūnus Andriejus. Iki Andriejaus mirties kartu gyveno ir brolis Jurgis su žmona Ona (gimusia 1812 m.) bei vaikais.

Apie dukterį Agotą, gimusią 1810 m., daugiau žinių, išskyrus tai, kad dar 1820 m. gyveno pas tėvus, neturime.

Andriejaus (Stanislovo s.) šeima.

Andriejus buvo vyresnysis Stanislovo sūnus. Tiksliai gimimo metus nustatyti sunku, nes įvairiuose šaltiniuose jie nurodyti skirtingi. Pvz., pagal Andriejaus mirimo metrikus jis turėtų būti gimęs 1790 m., o pagal Kaniūkų kaimo inventorių, gimimo metai galėtų būti 1805 ar net 1812 m. Mirė 1844 m. Metrikose nurodytas velionio amžius – 54 metai. Jis buvo vedęs bajoraitę Juozapotą Savickytę, gimusią apie 1805 m. Juozapotos 1837 m. mirimo metrikuose nurodyta, kad mirė, sulaukusi 32 metų. Andriejus po žmonos mirties galėjo būti vedęs antrą kartą, nes yra žinoma jo duktė Paulina, gimusi apie 1839 m.

Jurgio (Stanislovo s.) šeima.

Jurgis buvo jaunesnysis Stanislovo ir Onos Krukauskaitės sūnus. Jis gimė 1807 m. Kaniūkuose, buvo metais jaunesnis už brolių Andrių. Buvo vedęs Oną. Turėjo dvi dukteris – Prancišką ir Eleonorą. Po žmonos mirties kartu su dukterimis gyveno brolio Andriejaus šeimoje. 1854 m., mirus Andriejui, perėmė jo ūkį ir gyveno su Andriejaus sūnumis Juozu ir Justinu.

Andriejaus (Stanislovo s.) vaikai:

Juozas buvo vyriausias Andriejaus sūnus. Gimė apie

1830 m., mirė 1904 m., būdamas apie 65 m., kai po žmonos mirties buvo praėję 16 m. Jis buvo vedęs Barbora Pužauskaitę, o po jos mirties (po 1849 m.) vedė jos seserį Rozaliją (g. 1833 m.), kuri mirė 1888 m., sulaukusi 55 m. Juozo mirimo metrikuose nurodyta, kad jis turėjo šiuos vaikus: sūnų Kazimierą (su Barbora) (g. 1849 m.), – sūnus Stanislavą, Jurgį, Antaną ir dukteris su Barbora – Oną (g. 1839 m.) (su Rozalija), sūnų Kazimierą (g. 1857 m.), dukteris Petronėlę, Rozaliją ir Uršulę (g. 1859 m.) (su Rozalija).

Antanas Simonas gimė 1827 m. Pažymėtina, kad jį krikštijant asistavo beveik šimtmetis jo prosenelis GD Jurgis Haraburda.

Ieva Petronėlė gimė 1829 m. Žinome, kad dar 1834 m. gyveno su tėvais, o motinos Juozapotos mirimo metrikuose (1837 m.) nurodyta, kad paliko dukterį Ievą.

Justinas Florianas gimė 1834 m. Mirė po 1892 m. Buvo vedęs Oną Daneniūtę (g. apie 1837 m.). Onos mirimo (1892 m.) metrikuose nurodyta, kad ji paliko vyrą Justiną Alaburdą, sūnų Kazimierą ir dukteris Anastaziją (g. 1837 m.), Kateriną, Elzbietą ir Oną.

Ignotas Marekas gimė 1836 m. Spėjama, kad 1837 m. buvo gyvas, nes motinos Juozapotos mirimo metrikuose (1837 m.) nurodyta, kad paliko sūnų Ignotą.

Simono (g. 1770 m., GD Jurgio s.) šeima.

Simonas, GD Jurgio Haraburdos sūnus, gimė 1770 m., mirė 1829 m., būdamas 65 m. Buvo vedęs bajoraitę Marcelę Leonavičiūtę (g. 1766 m.), kuri mirė 1854 m., būdama 88 m. Turėjo keturis vaikus: sūnus – Jurgį (g. 1785 m.), Juozą (g. apie 1789 m.) ir Petrą (g. apie 1818 m.) bei dukterį Kateriną (g. apie 1810 m.).

Juozas, Simono s. Juozas mus labiausiai domina, nes jo duktė Ona ištekojo už Simono Bieliausko, mūsų protėvio. Nuo jų ir prasidėjo mūsų giminė. Juozas buvo vedęs Sofiją Sukonumavičiūtę. Mirė 1838 m. nuo vandenligės, sulaukęs 49 metų. Jo vaikai: sūnūs – Vincas (g. 1817 m.) ir Pranciškus Jonas (g. 1833 m.) bei dukterys – Uršulė (g. 1822 m.), Eleonora (g. 1824 m.), Ona (g. 1828 m.), Apolonija (g. 1830 m.) ir Konstancija (g. 1835 m.). Gimė Kaniūkų kaime. Inventorių sąrašai leidžia manyti, kad Juozas su šeima pradžioje (apie 1834 m.) kurį laiką gyveno pas pusbrolių Kazimierą Vareikoniuose. Jo šeima į Kaniūkus persikėlė po 1838 m., matyt, po jo mirties (Juozo mirties vieta nurodyta Vareikoniuose).

Ona Haraburdaitė, Juozo d. Gimė 1828 m. Apie 1857 metus ištekojo už Simono Bieliausko iš Rudakių Būdos. Jaunieji kurį laiką gyveno Kaniūkuose. Apie tai sprendžiamie iš jų pirmagimio Aleksandro krikšto metrikų (1858 m.), išduotų Panevėžiuko bažnyčioje, kurios parapijai priklausė Kaniūkai, o ne Rudakių Būdos (ar Vincentavos) parapijos Pernaravos bažnyčioje. Aleksandro ir Onos šeima 1859 m. persikėlė į Juodžių kaimą, į kurį taip pat iš Rudakių Būdos persikraustė ir likusi Simono Bieliausko šeima. Aleksandro ir Onos šeima

ma iš Juodžių gana dažnai lankydavosi Kaniūkuose pas likusias Onos gimines. Ši tradicija ilgai išliko. Jų dukterė Stasė prisimena (ir aprašė) keliones pas Alaburdas į Kaniūkus. Spėjame, kad jie daugiausia bendravo su Onos brolio Vinco šeima. Vincas buvo vedęs Scholastiką Ramanauskaitę, jie turėjo sūnus Joną, Juozą, Martyną, Augustiną ir dukteris Oną bei Juliją.

Apie kitus Simono Haraburdos vaikus, taip pat jo sūnaus Juozo vaikus beveik nieko nežinome, nes yra išlikusios tik kelios metrikos. Aišku tik tiek, kad Simono dukterė Katerina turėjo nesantuokinį sūnų Antaną (g. 1828 m.), o Juozo dukterė Eleonora turėjo nesantuokinę dukterį Pauliną (g. 1829 m.). Be to, išliko dokumentas, rodantis, kad Simono sūnui Jurgiui Raseinių Bajorų deputatų susirinkimo komisija 1832 m. išdavė kvitą, susimokėjus už Haraburdų ir jų artimųjų įrašymą į Bajorų knygą. Jurgis (g. 1785 m.), Simono s., buvo vedęs Oną ir turėjo du sūnus – Juozą ir Justiną. 1853 m. Jurgis dar buvo gyvas.

Mykolo, GD Jurgio s., šeima.

Mykolas – jauniausias GD Jurgio Haraburdos sūnus. Gimė 1781 m., mirė 1826 m. Vareikoniuose, būdamas 69 m. Turėjo ūkį Vareikoniuose, kur gyveno iki mirties. Buvo vedęs Oną (g. 1790 m.), kuri 1834-aisiais buvo 44 metų. Mykolo ir Onos Haraburdų vaikai: Baltramiejus (g. 1806), Jurgis (g. 1811) ir Kazimieras (g. 1820). Mirus Mykolui, ūkis iš pradžių atiteko Baltramiejui, o paskui – jo broliui Kazimierui. Baltramiejus buvo vedęs Oną Sinkauskaitę, o po jos mirties – antrą kartą Oną Vilkevičiūtę. Baltramiejaus (Mykolo s.) vaikai: Juozas, Antanina, Ona, Pranciška, Katerina, Ignatas ir Kazimieras. Kazimieras (Mykolo s.) buvo vedęs Marcelę Ramanauskaitę (g. 1829 m.). Jų vaikai: Petronėlė, Marcelė ir Ona. Po Kazimiero, kuris neturėjo sūnaus, mirties, ūkį galėjo valdyti vyriausias Baltramiejaus sūnus Juozas, bet tik iki savo mirties 1858 m. Jis buvo vedęs Rachelę Vitkauskaitę ir su ja turėjo sūnus Kazimierą, Aleksandrą ir dukterį Petronėlę.

Kiti Haraburdos. Panevėžiuko ir Babtų bažnyčių metrikuose radome keletą Haraburdų, kurių negalėjome priskirti prie mums žinomų šeimų, sietinų su GD Jurgiu Haraburda: 1. 1916-03-11 mirė 72 m. Alaburda Kazimieras, Juozo s., (g. 1844 m.), valstietis, viengungis, Kaniūkų km., Babtų valsč.; 2. 1908-12-01 mirė 70 m. Paulina Alaburdienė-Smauskaitė, valstietė, Kaniūkų km., Babtų valsč. Paliko vyrą Joną Alaburdą, Juozo s., (g. apie 1838 m.);

3. 1869-04-02 mirė 50 m. Bogomila Alaburdienė-Šaraukaitė, valstietė, Kaniūkų km. Paliko: vyrą Vincą Alaburdą, vaikus – Joną-Marcelį ir Anną (g. apie 1819 m.); 4. 1859-01-29 gimė Uršula. Tėvai: Vincas Galaburda (g. apie 1810 m.) ir Bogomila Šaraukaitė, Kaniūkų km.

IŠVADOS

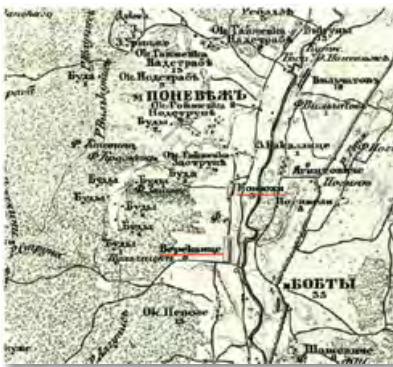
1. Nustatyta, kad Haraburdos jau nuo XVII a. tikrai gyveno Josvainių valsčiaus Kaniūkų ir Vareikonų kaimuose. Aplinkinėse gyvenvietėse ir net visoje Žemaitijoje jų daugiau nebuvo. Vadinas, toje vietoje apsigyveno ne kokia nors bendruomenė, pavyzdžiui, totorių, bet tikriausiai viena šeima, kuri per tiek amžių neišsisklaidė. Tai galėjo būti ir LDK raštininko Mykolo Haraburdos kurio nors palikuonio šeima.

2. 1845 m. *Revizijos komisijai* tikrinant Haraburdų kilmingumą, Karaliaus žemės dovanojimo Mykolui Haraburdai raštas, kaip pagrindinis bajorystės įrodymas, nebuvo pateiktas. Buvo remiamasi tik Jokūbo Haraburdos (g. apie 1700 m.) Strėvininkų (Trakų vaivadijos) dvaro iš Jono, Antano s., Haraburdos paveldėjimo aktu. To pakako įrodyti, kad Jokūbas su savo visais palikuonimis iš tiesų būtų pripažintas kilminguoju, bajoru. Karaliaus žemės dovanojimo raštas tais laikais, matyt, jau galėjo būti prarastas ir todėl juo negalėjo remtis. Dabar šis karaliaus Žygimanto Augusto 1564-09-24 aktas rastas Lietuvos Metrikos 38-je knygoje, 448 ir 449 lapuose, ir jo autentiškumas nekelia jokių abejonių. Mažai tikėtina, kad kurie nors kiti Haraburdos, ne Mykolo Haraburdos ar jo tėvo Bogdano Haraburdos palikuonys,

susirado šį Josvainių kraštą ir XVII a. į jį atsikraustė. Ieškant dokumentų apie Mykolą Haraburdą ir jo šeimą, buvo nustatyta, kad jo tėvas Bogdanas Haraburda buvo karalienės Bonos raštininkas. Daugiau Bogdano giminių nerasta. Taigi, Josvainiuose galėjo atsirasti tik vieno šios šeimos kamieno atstovai.

3. Kyla klausimas apie visai kitus totorius Haraburdas. Lenkų genealogas St. Dziadulewicz'ius tvirtino, kad Haraburdos į Lietuvą pateko kaip totorių raiteliai ir iš karto, kaip ir kiti totoriai, gavo bajoro titulą bei herbą (totorių bajorai Lietuvoje buvo vadinami kunigaikščiais). Jis net ir paaiškino Haraburdų pavardės kilmę („Dievo Duotasis“ (Allah+Birdi) arba Bogdanas (rus.) ar Teodoras (lot.)). Iš tiesų, Lietuvoje kitose vaivadijose buvo ir yra totorių musulmonų Haraburdų, kurie XIX a. buvo pervadinti Alaburdomis. Bet jie sutinkami tik ne Žemaitijoje ir

Haraburdų gyvenamų vietovių žemėlapis

3 pav.
Panevėžiuko ir Babtų apylinkės 1863 m.
Rusijos 1863 m. topografinis žemėlapis, 12-03
lapas, fragmentas

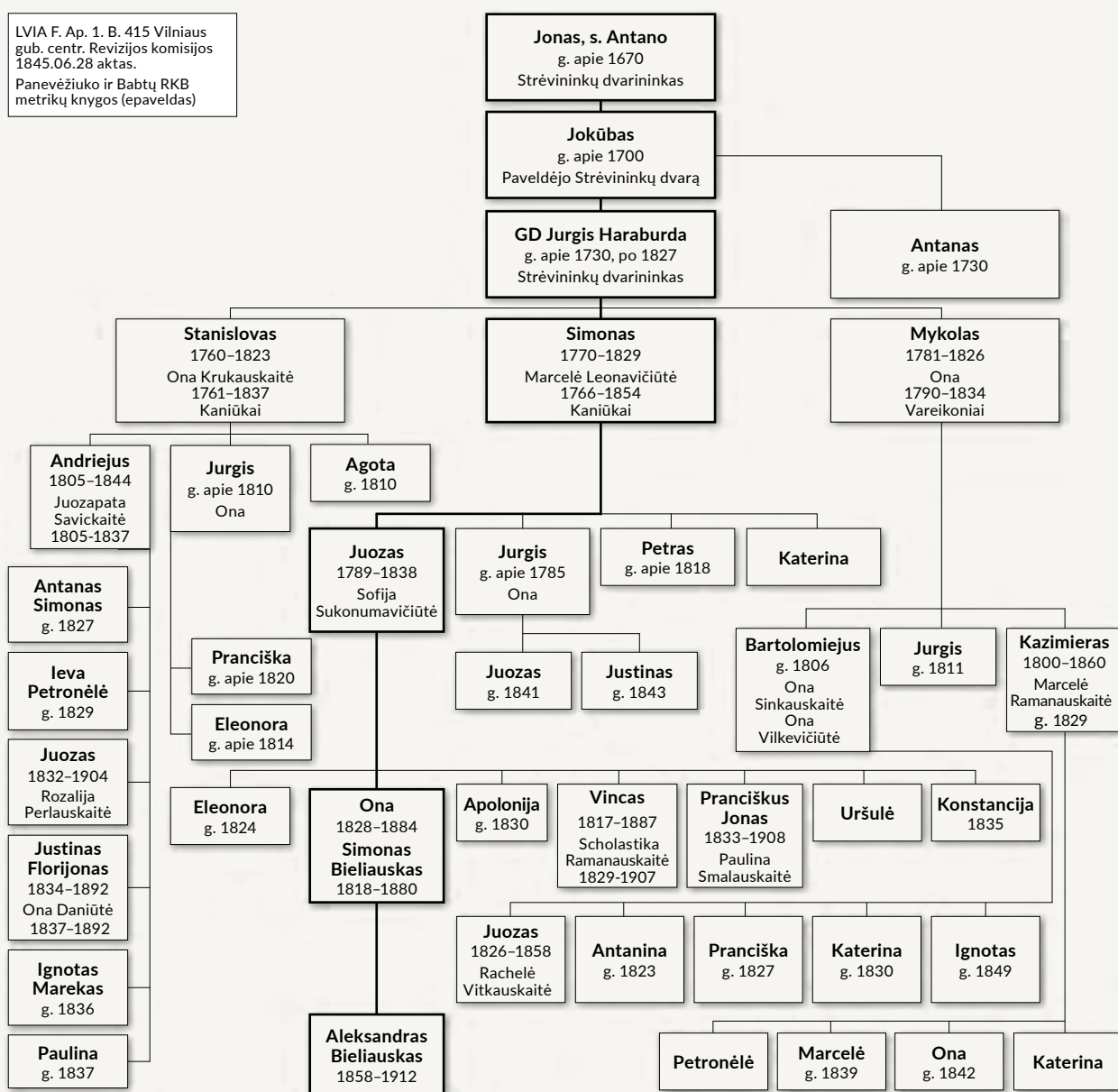
ilgą laiką išliko musulmonai. Tai rodo ir jų titulavimas „kunigaikščiais“ (pvz., 1690 m. Padūmės sąrašuose ir kt.). Tuo tarpu Haraburdos giminės atstovai visuose dokumentuose nuo XIV a. nurodomi kaip stačiatikiai, Lietuvos kunigaikščių ir karalių raštininkai. Kada Josvainiuose Haraburdos tapo katalikais – nežinome. Šis klausimas plačiau nušviestas Mykolo Haraburdos genealogijos aprašyme.

Remiantis Panevėžiuko ir Babtų bažnyčių krikšto ir mirimo metrikais, Žemaičių vyskupystės 1845–1847 m. gyventojų sąrašais, taip pat kaimų inventorių sąrašais ir ypač Bajorystės nustatymo revizijos byla (LVIA F 789, Ap.1, B. 475), galima apytikriai sudaryti XVIII–XIX a. Josvainių valsčiaus Kaniūkų ir Vareikonų kaimuose gyvenusių Haraburdų-Alaburdų genealoginį medį (žr. schemą).

HARABURDŲ-ALABURDŲ GENEALOGIJA

Josvainių apylinkės, XVII–XIX a.

LVIA F. Ap. 1. B. 415 Vilniaus gub. centr. Revizijos komisijos 1845.06.28 aktas.
Panevėžiuko ir Babtų RKB metrikų knygos (epaveldas)

Tęsinys kitame numeryje.

25TH ANNIVERSARY OF THE INTERNATIONAL ACADEMY FOR GENEALOGY

XIII INTERNATIONAL COLLOQUIUM OF GENEALOGY

7-11 JUNE 2023,
VILNIUS, LITHUANIA

THEME: THE GRAND DUKES OF LITHUANIA – DOOR TO BALTIC HISTORY AND GENEALOGY

PROGRAMME

National Museum – Palace of the Grand Dukes of Lithuania. Katedros sq. 4, Vilnius, www.valdovurumai.lt

WEDNESDAY, 7 JUNE

9⁰⁰–10⁰⁰

Registration

10⁰⁰–11⁰⁰

Official opening of the XIII International Colloquium of Genealogy

11⁰⁰–18⁰⁰

Lectures

19⁰⁰–20⁰⁰

Visit to Vilnius Archcathedral Basilica of Saints Stanislaus and Vladislaus and its dungeons

THURSDAY, 8 JUNE

9⁰⁰

Trip to Kernavė and Trakai

Lunch at The Round Table Club restaurant, www.asklubas.lt

FRIDAY, 9 JUNE

9⁰⁰

Opening of the second day

13⁰⁰–18⁰⁰

Visit to the Lithuanian State Historical Archives, Mindaugo str. 8, Vilnius

19⁰⁰–20⁰⁰

Lectures

Visit to Vilnius Town Hall, Didžioji str. 31, Vilnius

SATURDAY, 10 JUNE

9⁰⁰–18⁰⁰

Opening of the third day

20⁰⁰

Lectures

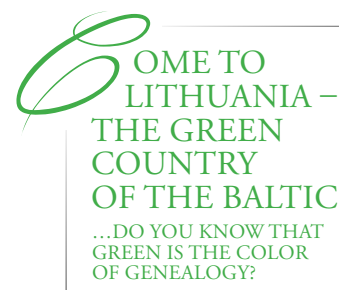
Gala dinner at the restaurant Narutis, Pilies str. 24, Vilnius, www.narutis.com

SUNDAY, 11 JUNE

10⁰⁰

Tour of the National Museum, the Palace of the Grand Dukes of Lithuania

More information: www.icgvilnius2023.lt, contact us by e-mail: info@ghvi.lt

JURGIO AMBRAZIEJAUS PABRĖŽOS KILMĖ

Jolanta Klietkutė

2021-uosius metus Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos metais. J. A. Pabrėža – kunigas, garsus pamokslininkas, dvasios tėvas, Trečiojo ordino pranciškonas, mokytojas, vienas iškiliausių XIX a. švietėjų, dvasinio turinio knygų autorius, liaudies gydytojas, lietuvių botanikos tėvas, poetas, menininkas, žemaičių bendrinės kalbos kūrėjas, mokyklos rašomajai bendrinei žemaičių kalbai ugdyti pradininkas, pirmojo lietuviško (žemaitiško) geografijos vadovėlio ir geografijos terminų autorius, švento gyvenimo žmogus.

J. A. Pabrėžos metai buvo puiki proga pasigilinti į šios neeilinės asmenybės gyvenimą ir griauti sovietmečiu sukurtus mitus. Šį kartą – apie mitą, jog J. A. Pabrėžos tėvas Jonas „nusipirko bajorystę“ ir suklastojo savo krikšto metrikų įrašus, kad sūnus Jurgis galėtų siekti aukštojo mokslo.

J. Pabrėža gimė Telšių paviete Lenkimų parapijos Večių kaime Jono ir Rožės Baužinskaitės Pabrėžų šeimoje, kurioje užaugo 8 vaikai: 3 sūnūs ir 5 dukterys. Jurgis augo mylinčioje ir dievo-baimingoje aplinkoje, kur motina vaikus mokė to, kas yra nuodėmė, dorybė, kaip šventai gyventi, kad galėtum patekti į dangų¹.

Večių kaimas plytėjo labai gražioje vietovėje, miškų ir laukų apsuptyje, o netoli Pabrėžų namų tekėjo Šventosios upė, anuomet buvusi plati ir tinkama maudytis. Ta vieta žmonių buvo vadinama sietuva².

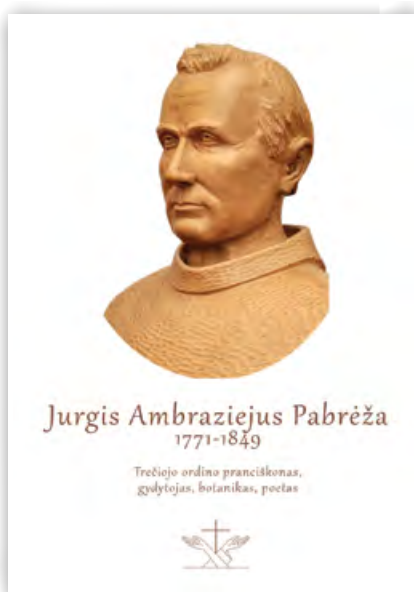
J. Pabrėžos tėvai turėjo apie 30 ha žemės³. Šeima gyveno XVI–XVII a. statytoje troboje, būdingoje šiaurės vakarų Žemaitijos valstiečių gyvenamiesiems

pastatams: masyvioje, vienaukštėje, dviejų galų, šiaudais dengtu stogu su pusvalme. Sodyboje buvo medis vieno aukšto svirnas su šiaudiniu stogu, žemaitiškai – klėtis: 5 kamarų, į kurias vedė priekiniame fasade įrengtos 5 ornamentuotos durys. Pastatai liudija, kad jų

savininkai buvo pasiturintys geri ūkininkai, kurių aruoduose netrūko grūdų, kitų žemės ūkio produktų ir maisto atsargų⁴. Likimo ironija, kad Pabrėžų sodyba buvo nugriauta apie 1970 m., t. y. pasitinkant 200-ąsias J. A. Pabrėžos gimimo metines.

Kraštotyrininkas Ignas Jablonskis (1911–1991) muziejiniukus atsivežė į Večių kaimą, ir jie ten pamatė visiškai apleistą, griūvantį vienintelį J. Pabrėžos gimtojoje sodyboje išlikusį pastatą – svirną. Jį 1970 m. atgabeno į Rumšiškės ir restauravo. Šalimais pastatė Panevėžio krašto tautodailininko Kazimiero Nemanio (1923–2002) 1977 m. iš ažuolo išdrožtą paminklą su užrašu „Taislius auguminis“, primenantį svarbiausią floristo knygą⁵.

J. Pabrėža lotyniškai ir lenkiš-

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos biustas. Skulptorius Petras Kalenda (Salantai, Kretingos r.), apie 1939 m. – Kretingos muziejus, LS-2081

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2016 m., ir maketas, 2021 m.

¹ Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambraziejus) Pabrėža /1771–1849/. Jo gyvenimas, darbuotė ir pomirtinė garbė: [mašininis], [1943]. – Kretingos Apreiškimo vienuolynas, RF-440, p. 3.

² Zapalienė, Irena. Interviu, 2021, gegužės mėn.

³ Tarvydas, Juozas. Jurgis Ambraziejus Pabrėža, 1971. – KMMA, f. 3, b. 129, p. 1.

⁴ Kanarskas, Julius. Kunigo Jurgio Pabrėžos – tėvo Ambrozijaus pėdsakai Kretingos žemėje (1771–1849), 2011. – KMMA, f. 3, b. 111, p. 4–6.

⁵ Stanikūnas, Vytautas. Statome Lietuvos skanseną. – Liaudies kultūra, 2016, nr. 2, p. 21; Bertašiūtė, Rasa. Eksponato byla: Pabrėžų sodybos klėtis. – Lietuvos liaudies buities muziejus, 2021, sausio 14. Prieiga internete: <<http://www.llbm.lt/eksponato-byla-pabrezu-sodybos-kletis/>>.

kai savo pavardę rašė Pabrež⁶, žemaitiškai pasirašinėjo Pabreza arba Paabrežas⁷. Rašė su dviem raidėmis „a“, tokiu būdu parodykindamas kirčiuoto baltosios „a“ ilgumą. Ši pavardė plačiai paplitusi Skuodo apylinkėse. Kilusi ne nuo žodžių „brėžti“, „pabrėžti“, o nuo vaistinio augalo, kuris taip ir vadinamas – pabrėža⁸.

Kol kas nepavyko surasti originalaus J. Pabrėžos krikšto metrikų įrašo. Lenkimų Šv. Onos bažnyčios 1930–1931 m. vizitacijos aktuose išvardyti joje esančių metrikų knygų sąrašai, kuriuose minimos ir 1704–1848 m. krikštų knygos.

2020–2021 m. Lenkimų RKB 1749–1848 m. krikšto metrikų knygos buvo ieškoma Lenkimų parapijos archyve, Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA), Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA), Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS), Telšių vyskupijos Kurijos ir Kauno arkivyskupijos archyvuose, tačiau nerasta.

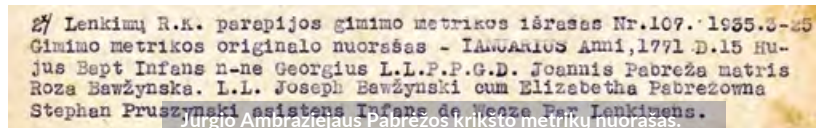
Vyskupijų dekanatinės knygos pradėtos pildyti tik nuo 1794 m., taigi ankstesnių metų įrašų kopijų jose nėra.

Iki 1844 m. Lenkimų parapija buvo Skuodo parapijos filija. Skuodo parapijos to laikotarpio krikštų metrikų knyga yra Kretingos muziejuje. Ją peržiūrėję, matome, kad surašyti tik Skuodo gyventojų krikštai. Lenkimų parapija vedė savo atskiras knygas, tad Skuode kopijų nebuvo.

Toje pačioje mūsų ieškomoje 1749–1848 m. Lenkimų parapijos krikšto metrikų knygoje turėjo būti ir Simono Daukanto (1793–1864) krikšto įrašas, kurio originalo istorikams taip pat nepavyko rasti.

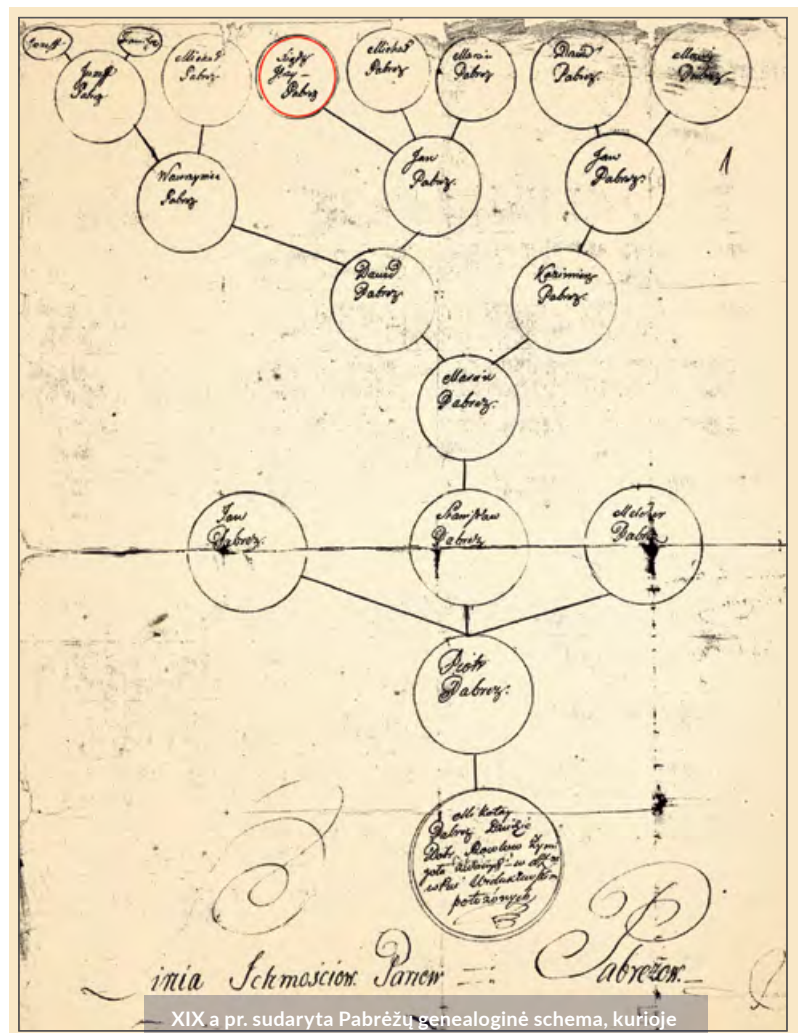
J. Pabrėžos krikšto įrašą cituoja jo biografas kunigas Petras Ruškys (1876–1967), išnašose nurodydamas, kad tai yra „*Lenkimų R. K. parapijos krikšto metrikų išrašas Nr. 107. [padarytas] 1935.3-25to*“. Vėlesni autoriai jau cituoja P. Ruškio darbą, o ne bažnyčios metrikų knygą.

Apie to laikotarpio Kretingos rajono
bažnyčių metrikų knygų likimą pasakoja
kraštotyrininkas I. Jablonskis: „1946 metų
pradžioje vasario–kovo mėnesiais, Kretingos
NKVD naikino 1940 metais iš visos Kretingos

- Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambraziejus) Pabrėža /1771-1849/. Jo gyvenimas, darbuotė ir pomirtinė garbė: [mašinraštis], [1943]
- Kretingos Apreiškimo vienuolyno rankraščių fondas, RF-440, p. 3.

apskritis įstaigų ir bažnyčių suvežtą archyvinę medžiagą, buvusią Kretingos mieste, Kęstučio g., nedideliame mūriniame name Nr. 8. Matyt specialiai buvo atidarytos išorinės patalpos durys, išdaužyti langai, o aplankai su dokumentais,

XIX a. pr. sudaryta Pabrėžų genealoginė schema, kurioje įrašytas kunigas Jurgis Ambraziejus Pabrėža: „Linija ichmociów Panów Pabrzeżow“ (kilmingųjų Pabrėžų linija)
- LVIA f. 391, a. 4, b. 2143, l. 1 (Vilniaus bajorų deputacijos fondas)

⁶ Hryniewiecki, Bolesław. Tentamen florae Lithuaniae, 1933, p. 3.

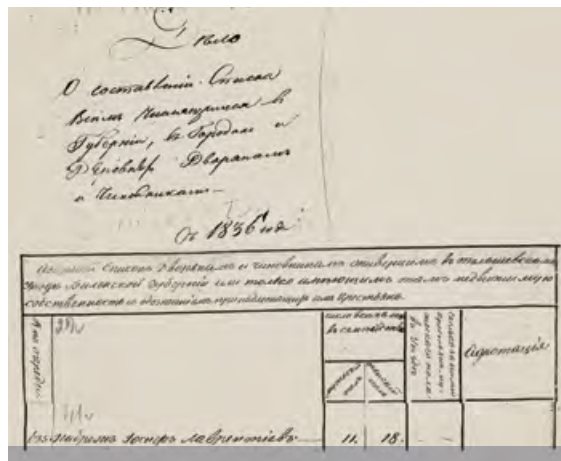
⁷ Šaulys, Kazimieras. Kun. Jurgis Ambroziejus Pabrėžas ir jo raštai. – *Draugija*, 1911, nr. 53, p. 23.

8 Ramanekienė, Irena. 2021. Ieji – Jurgio Ambraziejaus Pabrėžus metai. Kilnus Gegužių progimnazijos siekis puoselėti tautiškumą ir istorinę atmintį. – Šiaulių naujienos. 2021. rugsėjo 28. p. 9.

⁹ Rušys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambraziejus) Pabrėža / 1771–1849/. Jo gyvenimas, darbuotė ir pomirtinė garbė: [mašinėraštis], [1943]. – Kresnių Apreiškimo vienuolynas, RF-440. p. 3. Šios ir kitų citatų kalba netaisyta.

1798–1819 m. Vilniaus bajorų deputacijoje svarstytų ir patvirtintų šeimų sąrašas, kuriame minima Pabrėžų šeima iš Telšių apskrities, turinti Ślepowron herbą, 1811 m. liepos 31 d. gavusi bajorystės patvirtinimą
– LVIA f. 391, ap. 6, b. 7, l. 107

1836 m. Telšių apskrities bajorų šeimų sąrašas, kuriame nurodyta bajoriška Juozapo Pabrėžos, Lauryno sūnaus, šeima
– LVIA f. 391, ap. 6, b. 707, l. 41v.

tame tarpe ir bažnyčių XVII–XVIII amžių metrikų knygos buvo paliktos pašalinių žmonių savivalei. Aplinkinių gavių paaugliai šią neįkainojamą istorinę medžiagą naudojo kurui. Sužinojęs apie šią NKVD daromą niekšybę mūsų istorijai, tą pačią dieną, nežiūrėdamas asmeninio pavojaus, pasikviečiau keletą butų valdytojų į talką ir nuėjome į apleistą archyvą gelbėti tai, kas dar buvo likę. Sunaikinto archyvo likučiuose pavyko rasti keliolika XVII–XVIII amžių metrikinių knygų ir didelį kiekį paskirų metrikinių lapų, išplėštų iš metrikinių knygų. Tarp išgelbėtųjų metrikų buvo ir Lenkimų parapijos gimimo metrikų registracijos knyga nuo 1704 metų¹⁰.

Kretingos muziejininko Donato Butkaus (1952–2018) užrašuose įrašyta, kad ši XVIII a. pirmosios pusės Lenkimų parapijos gimimo metrikų knyga perduota VUB RS¹¹.

2021 m. nuvykusi į VUB RS perverčiau I. Jablonskio fonde saugomą 1704–1748 m. Lenkimų RKB krikšto metrikų knygą¹². Pastebima, kad I. Jablonskis labai rūpestingai ją saugojo. Nuo knygos vidurio, toliau į pabaigą, tikriausiai, kad pastebėję saugumiečiai nesunaikintų, vidinėse puslapių dalyse paliko tokį įrašą: „1940–1941 m. rusų MVD iš Kretingos apskrities bažnyčių ir kitų įstaigų paėmė visus archyvus ir sudėjo Kretingos m., Kęstučio g. nr. 8, mažame mūr. name. Čia archyvai išbuvo per karą, o 1946 m. vasario mėn. VBD leido šią archyvinę medžiagą naudoti kurui, ką aplinkiniai nesąmoningi miestiečiai ir darė. Nors MVD „nematydavo“ ką daro miesto paaugliai, tačiau užėjus man į apleisto archyvo laužą pasirinkti medžiagos muziejui, prisistatė MVD majoras ir rinkti medžiagą uždraudė. Tik parodžius 19-jo a. surašytus rusiškai metrikų knygų likučius ir muziejaus darbuotojo pažymą, buvo leista, jam stebint at-

Herbas Ślepowron.
Neteigiu, kad Pabrėžų herbas atrodė būtent taip.
Tai tik herbo pavyzdys
– Vikipedija

sirinkti rusiškai rašytų metrikų likučius, neliečiant kitokių raštų ir aplankų. Po tą priedanga buvo išgelbėti ir senųjų metrikų likučiai, kelios 17–18 a. dar nesukūrentos metrikų knygos. Padėjo Kretingos m. kom. ūkio butų valdytojai J. Statkauskas, Narbutas ir Budginas. Ši knyga nuo 1951.X.1 iki 1956.VIII.26 buvo Sibire, Krasnojarsko krašte, Plotbiščės kaime, vėliau Ačinsko mieste. Tai antrą kartą ją išgelbėjo nuo sunaikinimo, nes mano asmeninės bute likusios knygos, užrašai ir kraštotylinė medžiaga buvo sudeginti. I. Jablonskis¹³.

Pagal knygos datas matome, kad joje nėra J. Pabrėžos gimimo metų įrašų. Vadinasi, knygos, kurioje buvo J. Pabrėžos ir S. Daukanto krikštų įrašai, I. Jablonskis nerado, nes ir ją taip pat būtų kruopščiai saugojęs.

Gali būti, kad nuo 1748 m. vestą Lenkimų RKB metrikų knygą pasiėmė P. Ruškys, kadangi rinko biografinę medžiagą J. A. Pabrėžos beatifikacijos bylai. Nežinia,

ar 1939–1943 m. P. Ruškys metrikų knygą perdavė broliams pranciškonams kartu su parašyta J. Pabrėžos biografija. Tikriausiai neperdavė, nes biografija ir kiti svarbūs vienuolyno dokumentai buvo išgabenti į užsienį ir nuo 1947 m. saugomi Kenebunkporto Šv. Antano pranciškonų vienuolyne¹⁴. Dr. Irena Vaišvilaitė, JAV ištyrinėjusi J. Pabrėžos biografo kun. Viktoro Gidžiūno OFM archyvą, minėtos metrikų knygos nerado. Taip pat šios knygos nebuvo ir dėžėse su istoriniais dokumentais, kurias po 1992 m. broliai pranciškonai susigražino iš JAV¹⁵. Gali būti, kad surinktą istorinę medžiagą kartu su metrikų knyga apie 1938 m. P. Ruškys perdavė pedagogui Juozui Poviloniui (1910–1999), kuris plačiam skaitytojų ratui rašė monografiją K. Am.

¹⁰ Jablonskis, Ignas. Senųjų žmonių prisiminimai apie tėvą pranciškoną Jurgį Ambrozijų Pabrėžą. – Mūsų žodis, 1991, sausio 12, p. 3.

¹¹ Butkus, Donatas. Jurgis Pabrėža (1771–1849), 1991. – KMMA, f. 3, b. 91, p. 37.

¹² VUB RS F199-3.

¹³ Lenkimų RKB Krikšto metrikų knyga 1704–1748 m. – VUB RS F199-3, p. 55–57.

¹⁴ Raudytė, Nijolė. Vienuolyno biblioteka. – Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400: istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys. Vilnius, 2017, p. 87.

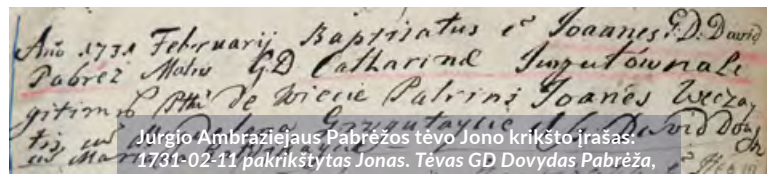
¹⁵ Ten pat, p. 100.

Pabrėža. Gyvenimas ir darbai¹⁶ tačiau 1950 m. saugumiečiai sudegino visus pas J. Povilonį rastus rankraščius¹⁷.

Vis dėlto P. Ruškys padarė J. Pabrėžos krikšto metrikų nuorašą, iš kurio žinome, kad J. Pabrėža buvo pakrikštytas 1771 m. sausio 15 d. Lenkimų bažnyčioje: „IANUARIUS Anni, 1771 D. 15 Hujus Bapt Infans n-ne Georgius L.L.P.P.G.D. Joannis Pabreža matris Roza Bawżynska. L.L. Joseph Bawżynski cum Elizabetha Pabreżowna Stephan Pruszyński asistens Infans de Wecze Par Lenkimens“¹⁸ (1771 m. sausio 15 d. pakrikštytas kūdikis, vardu Jurgis, teisėtų tėvų¹⁹ bajorų²⁰ – Jono²¹ Pabrėžos, Rožės Baužinskaitės. Krikštatėviai²² Juozapas Baužinskas su Elžbieta Pabrėžaite, asistentas Steponas Prušinskis. Kūdikis iš Večių kaimo Lenkimų parapijos).

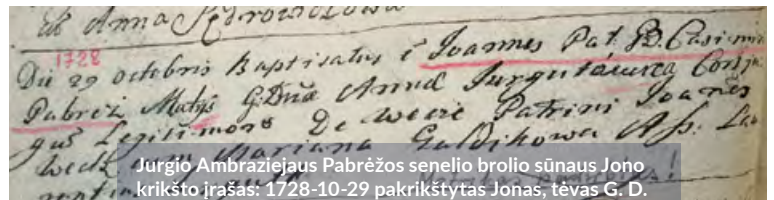
XIX a. pab. ir tarpukariu apie J. A. Pabrėžos bajorišką kilmę buvo rašoma kaip apie savaime suprantamą ir klausimų nekeltantį dalyką²³, o jau sovietmečiu – kaip apie pasiturinčio valstiečio norą suklustoti krikšto metrikus ir tokiu būdu išleisti vaiką į mokslus²⁴. Peršasi mintis, kad sovietmečio ideologija darė įtaką ir biografo mintims bei išvadoms, tad J. A. Pabrėžą buvo bandoma pavaizduoti kaip mokslininką, nesuprastą savo laikmečio klerikalų, valstiečio sūnų, kuris „ryžosi padėskurstančiai, dvarponių užguitai liaudžiai“²⁵. Apie tai užsimena ir V. Gidžiūnas OFM (1912–1984): „šiuo metu juo susidomėjo, kaip mokslininku ir liaudies gydytoju ir komunistai, kurie nežiūrint to, kad jis buvo kunigas, vienuolis ir švento gyvenimo vyras, stengiasi jį pastatyti savo ideologijos šviesoje“²⁶.

Kultūros istorikas Vaclovas Biržiška²⁷ (1884–1956), o juosekdami ir kiti publikacijų autoriai teigia, kad Skuodo apylinkės heraldika nuo XVII a. nežino bajorų Pabrėžų. Dėl to spėjama, kad J. Pabrėža, kaip ir jo kaimynai S. Daukantas (1793–1864) ir Motiejus

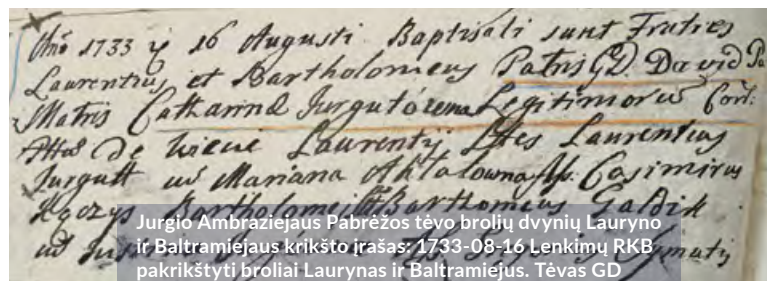

Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos tėvo Jono krikšto įrašas: 1731-02-11 pakrikštytas Jonas. Tėvas GD Dovydas Pabrėža, motina – GD Kotryna Jurgutaitė, teisėti sutuoktiniai. Krikšto tėvai Jonas Večaitis su Magdalena Grigutaite, Dovydas [...] su Marijona Galdikaite.

Lenkimų RKB Krikšto metrikų knyga, 1704–1748 m. – VUB RS F199-3, p. 44v.

Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos senelio brolio sūnaus Jono krikšto įrašas: 1728-10-29 pakrikštytas Jonas; tėvas G. D. Kazimieras Pabrėža, motina G. D. Ona Jurgutaitė, teisėti sutuoktiniai iš Večių. Krikšto tėvai Jonas Wedz su Marijona Galdikiene. P.S. Metrikų knygoje Pabrėžas pabraukė ir savo komentarus paprastu pieštuku įrašė Ignas Jablonskis. Jis tikėjo, kad tai yra J. A. Pabrėžos tėvo krikšto metrikai ir tuo remdamasis padarė išvadą, kad metrikai padirbti, pripaįšant bajorystės luomą, kad J. Pabrėža galėtų mokyti aukštojoje mokykloje. Lenkimų RKB Krikšto metrikų knyga, 1704–1748 m. – VUB RS F199-3, p. 38v.

Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos tėvo brolių dvynių Lauryno ir Baltramiejaus krikšto įrašas: 1733-08-16 Lenkimų RKB pakrikštyti broliai Laurynas ir Baltramiejus. Tėvas GD Dovydas Pabrėža. Motina Kotryna Jurgutaitė teisėti sutuoktiniai. Lauryno krikštatėviai Laurynas Jurgutis ir Marijona Aktalova, Kazimieras Kiozys. Baltramiejaus krikštatėviai Baltramiejus Galdikas ir Justina Jurgienė, Jurgis Simutis. Lenkimų RKB Krikšto metrikų knyga, 1704–1748 m. – VUB RS F199-3, p. 50v.

Kazimieras Valančius (1801–1875), tik prieš įstudamas į Vyriausiąją Lietuvos mokyklą Vilniuje, išsirūpino krikšto metrikus su kilmės įrašu „GD“²⁸ (lot. *generosus dominus* –

¹⁶ Povilonis, Juozas. K. Ambrozijaus Pabrėžos pamokslų stilius. 90 metų mirties sukakčiai. – Dienovidis, 1939, nr. 3, p. 122; Mozūraitis, Matas. Jurgis Ambrozijus Pabrėža. – Žemaičių žemė, 1943, rugsėjo 18, p. 2.

¹⁷ Povilonis, Juozas. Vienas iškilniausių žemaičių. – Naujasis židinys, 1991, nr. 1, p. 22; Kanarskas, Julius. Kunigą ir mokslininką Jurgį Ambrozijų Pabrėžą prisimenant. – Švyturys, 1996, kovo 23, p. 6.

¹⁸ Gimimo metrikos Nr. 7 nuorašas. – Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambrozijus) Pabrėža /1771–1849/. Jo gyvenimas, darbuotė ir pomirtinė garbė: [mašinraštis], [1943]. – Kretingos Apreiškimo vienuolynas, RF-440, p. 3.

¹⁹ Santuokos sakramentą priėmusių: L.L. – legitimorum – teisėtų; P.P. – parentum – tėvų.

²⁰ G.D. – generosus dominus – kilmingieji arba bajorai.

²¹ Prieš tėvo vardą trūksta vienos raidės P arba žodžio Patris (tėvas), kuris turi eiti po PP arba po GD.

²² L.L. – Levantes – krikštatėviai.

²³ D. [Janušis, Feliksas]. Kun. Jurgis Ambrozijus Pabrėža ir jo raštai (1771–1849). – Varpas, 1898, nr. 4, p. 61; Kurklinskis, K. Kun. Jurgis Ambrozijus Pabrėža ir jo raštai. – Dirva, 1900, nr. 14, p. 5; Šaulys, Kazimieras. Kun. Jurgis Ambrozijus Pabrėžas ir jo raštai. – Draugija, 1911, nr. 53, p. 2; Hryniewicz, Bolesław. Ksądz Jerzy Pabręż (O. Ambroży), zasłużony badacz flory Źmudzki. – Wszechświat, 1914, sausio 18, nr. 3, p. 34; Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambrozijus) Pabrėža, įžymus Žemaičių floristas (1771–1849). – Švietimo darbas, 1925, nr. 8, p. 833.

²⁴ Biržiška, Vaclovas. Kunigas Jurgis Ambrozijus Pabrėža. – Aidai, 1950, nr. 2, p. 70.

²⁵ Kanopka, Eduardas. Jurgis Pabrėža – garsus Žemaitijos gydytojas, įžymus gamtininkas, pirmasis Lietuvos farmakognostas. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Medicina, 1970, t. 12, p. 37.

²⁶ Gidžiūnas, Viktoras. Tėvas Jurgis Ambrozijus Pabrėža (1771 – 1849). – Ateitis, 1962, nr. 2, p. 47.

²⁷ Biržiška, Vaclovas. Kunigas Jurgis Ambrozijus Pabrėža. – Aidai, 1950, nr. 2, p. 70.

²⁸ Ten pat: Biržiška, Vaclovas. Jurgis Ambrozijus Pabrėža. – Aleksandrynas. Chicago, 1963, p. 306; Jablonskis, Ignas. Pirmasis Lietuvos botanikas. Jurgio Pabrėžos 200-ji gimtadienį minint. – Mūsų žodis, 1971, sausio 4, p. 3; Stropus, S. Įžymūs žemaičių mokslininkas. – Švyturys, 1971, sausio 14, p. 3.

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gimtinės namas, Večių k., Skuodo r. (likimo ironija, kad J. Pabrėžos gimtoji sodyba buvo nugriauta apie 1971 m., t. y. pasitinkant 200-ąsias Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gimimo metines)

Albino Kardoko nuotrauka, 1963 m. – Kretingos muziejus, IF-6048/6

kilmingieji), mat tuomet aukštojo mokslo galėjo siekti tik bajorų vaikai²⁹. Net V. Gidžiūnas OFM monografijoje teigia, kad Jurgio tėvas buvo ūkininkas, „*laisvas nuo baudžiavos, bet vargu ar savo kilme buvo bajoras*“³⁰ (tai gana keista, nes 1962 m. JAV spaudoje V. Gidžiūnas OFM rašė: „*Jo tėvai greičiausiai buvo bajorai, nes jis reikalui esant pasirašinėjo bajoru*“³¹). Artėjant Lietuvos nepriklausomybei publikacijose vėl atsiranda minčių, kad J. Pabrėža gimė smulkių bajorų šeimoje³².

J. Pabrėžai dar gyvam esant, M. Valančius rašė, kad „*tėvai jo, kaipo bajorai, norėdami lig laiku prašveisti sūnų savą, dar jaunitelį nuvežė Kretingon, kame tuokart buvo gan gera mokslynčia*“³³. Neturėtume abejoti vyskupo žodžių teisingumu.

Botanikas Boleslovas Hryneveckis (1875–1963) mano, kad būtent bajoriška kilmė J. Pabrėžai suteikė galimybę siekti mokslo³⁴.

Rimtas liudijimas yra paties J. Pabrėžos pasiryžimas nesigirti savo kilme³⁵ – jeigu būtų buvęs valstiečių luomo, net mintis nekiltų apie tokį pasiryžimą. Skaitant J. Pabrėžos sau pačiam rašytus dvasinio tobulėjimo pasiryžimus, matome, kad jis buvo nepaprastai griežtas, teisingas ir sąžiningas. Kažin ar tokios mora-

lės žmogus būtų sutikęs klastoti dokumentus bažnytinėse knygose.

Ankstyviausiuose šaltiniuose apie J. A. Pabrėžą rašoma: „*kilimo buvo bajorų herbo Ślepowron*“³⁶ (*Bujno, Bujny, liet. naktikovas, lėlys, juodvarnis*). Lenkų bajorijos herbų sąrašą pateikia ir Pabrez, Pabrėža pavardės³⁷.

Ślepowron herbo skydo mėlyname lauke vaizduojamas į kairę pusę skristi pasiruošęs juodas varnas su aukso

žiedu snape, stovintis ant auksinio kavalieriaus kryžiaus, besiremiančio į sidabrinės pasagos petį. Virš skydo – riterio šalmas su karūna, ant kurios atkartota heraldinė figūra – juodas varnas su aukso žiedu snape. Ankstyviausias herbo paminėjimas – 1352 m. Lenkiškas pavadinimas leidžia manyti, kad herbe turėtų būti paukštis iš garnių šeimos – paprastas naktinis garnys, o herbe matome varno figūrą. Heroldas Bartošas Paprockis (~1540–1614) mano, kad Ślepowron herbo pavadinimas kilęs iš vietovės „Ślepowrony“, priklausiusios Korvin-Piotrovskių šeimai, kurios herbas buvo jungtinis sutuoktinių Korvinų herbo *Korwin* ir Piotrovskių herbo *Pobóg* herbas³⁸. Tokiu būdu varnas (lot. *Corvus corax*) tapo Ślepowrony vietovės savininkų Korvin-Piotrovskių jungtinio herbo figūra.

Šioje vietoje galima įterpti dar vieną mįslę – kas siejo J. A. Pabrėžą su kunigu, teologijos daktaru, kalbininku, vertėju Kalikstu Korvin Kasakauskiu (Kosakovskiu) (~1792–1866). J. A. Pabrėžos ir K. Kasakausko giminės turi tą patį herbą – Ślepowron. Kun. K. Kasakauskis 1818 m. gavo kunigystės šventimų iki 1825 m. vikaravo Salantuose. Žvelgdami į išlikusių pamokslų datas, matome, kad tuo metu J. A. Pabrėža

²⁹ Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849). Roma, 1993, p. 5.

³⁰ Ten pat, p. 3.

³¹ Gidžiūnas, Viktoras. Tėvas Jurgis Ambroziejus Pabrėža (1771–1849). – Ateitis, 1962, nr. 2, p. 47.

³² Vaškienė, E. Jurgis Pabrėža (1771–1849). – Skuodas, 1985, p. 1; Mūsų švyturiai. Vilnius, 1992, p. 210.

³³ Valančius, Motiejus. Raštai, t. 6. Vilnius, 2013, p. 413.

³⁴ Hryniewiecki, Bolesław. Tentamen florae Lithuaniae, 1933, p. 4.

³⁵ Kiti ryžtai, daryti 1800 m. – Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849). Roma, 1993, p. 236.

³⁶ D. [Janušis, Feliksas]. Kun. Jurgis Ambroziejus Pabrėža ir jo raštai. (1771–1849). – Varpas, 1898, nr. 4, p. 61; Kun. Jurgis Ambroziejus Pabrėža ir jo raštai. – Dirva, 1900, nr. 14, p. 5; Šaulys, Kazimieras. Kun. Jurgis Ambroziejus Pabrėžas ir jo raštai. – Draugija, 1911, nr. 53, p. 23; Hryniewiecki, Bolesław. Ksądz Jerzy Pabręż (O. Ambroży), zasłużony badacz flory Żmudzi. – Wszechświat, 1914, sausio 18, nr. 3, p. 34; Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambraziejus) Pabrėža, įžymus žemaičių floristas (1771–1849). – Švietimo darbas, 1925, p. 832; Ruškys, Petras. Kunigas Jurgis (Tėvas Ambraziejus) Pabrėža 1771–1849/. Jo gyvenimas, darbuotė ir pomirtinė garbė: [mašinėraštis], [1943]. – Kretingos Apreiškimo vienuolynas, RF-440, p. 3.

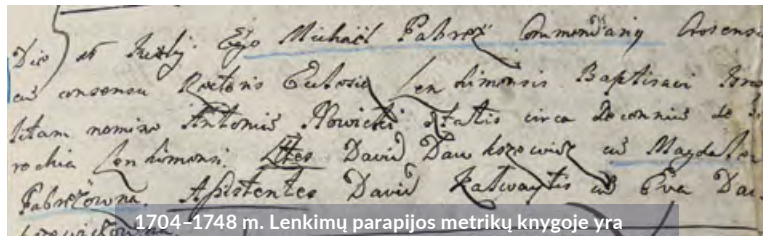
³⁷ Uruski, Seweryn. Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej, t. XIII, 1916, p. 150; Gajl, Tadeusz. Herbarz polski od średniowiecza do XX wieku. Gdańsk: L&L, 2007, p. 485.

³⁸ Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584. Wyd. Kazimierz Józef Turowski, 1858, p. 404; Niesiecki, Kasper. Herbarz polski. Wyd. Jan Nepomucen Bobrowicz, 1841, p. 397–399.

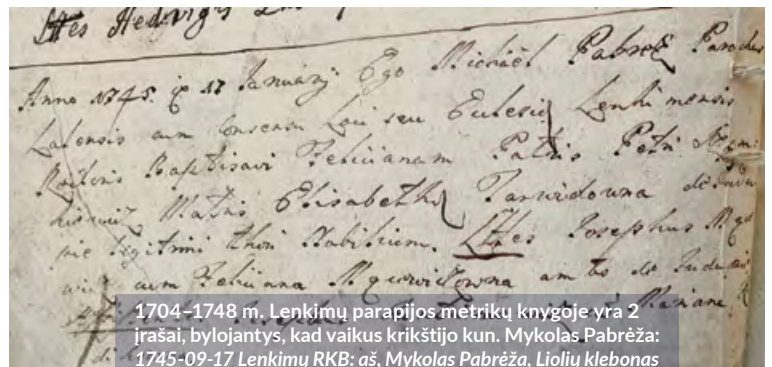
ne kartą lankėsi ir pamokslavo Salantuose³⁹. Vieno pamokslo antraštėje kun. Ambraziejus įrašė „Sakits par Jomilesta Konyga Kosakauski Paprabaszczó Salātu, taykó 40. Adynu Atposku SĄtqtusy Metusy 1823 ónt Sekmyniu“⁴⁰. J. A. Pabrėžos asmeninėje bibliotekoje yra išlikę trys knygos su K. Kasakausko nuosavybės ženklais. Įdomu, kad viena iš knygų – Volter. *Między Prorokami czyli dzieło o Fanatyzmie w ieżyku rewolu=ciynim, albo prześladowaniu wznieconym od Barbarzyncow*⁴¹ – carinės valdžios buvo įtraukta į draudžiamų knygų sąrašą. Šios knygos titulinio puslapio apačioje yra juodo rašalo antspaudas: „Xiądz Kossakowski“, o priešlapyje – įrašas: „Ex Libris / Ambrosii Pabreż. / [constat] flo[rensis] Pol[onici] 3. afs[ibus]. 10“. Valdžios draudžiamą literatūrą K. Kasakauskis galėjo perduoti tik labai patikimam žmogui ar giminaičiui⁴².

Trumpas istorinis rakursas: žemaičiuose visuomenė buvo kiek kitokia, negu kitose Lietuvos dalyse – čia bajorijos buvo labai daug, bet ji daugiausia buvo neturtinga, tebekalbanti žemaitiškai, o nuo valstiečių skyrėsi tik tuo, kad turėjo politines teises ir galėjo užimti valstybines vietas⁴³. Pagal 1795 m. gyventojų surašymą smulkieji žemvaldžiai ir čišiniai bajorai sudarė gausiausią bajorijos sluoksnį. Žemesnysis – čišinių ir tarnybinių bajorų sluoksnis kėlė pakankamai rimtą grėsmę socialinių santykių stabilumui: nemokėjo mokesčių, nėjo rekruto prievolės, nepriklausė jokiai organizuotai bendruomenei ir nepakluso įstatymams⁴⁴.

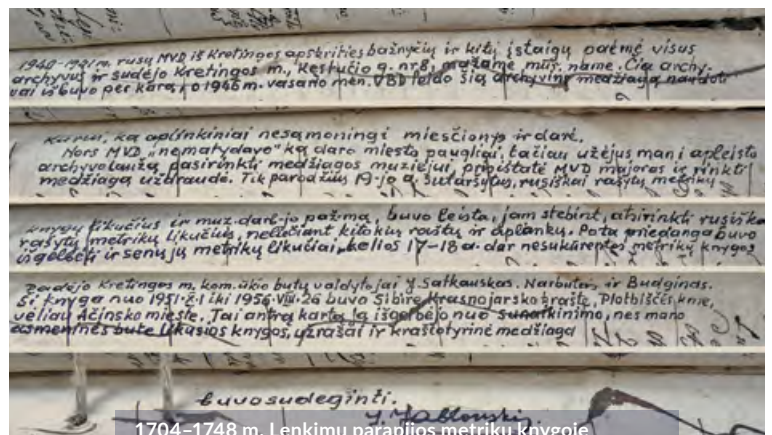
Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) bajorystės ir genealoginių medžių patvirtinimo dokumentų praktiškai nebuvo. Pakakdavo garbės žodžio ir liudytojo seimelyje. Bajorystės, kaip privilegijuotos luominės institucijos, juridinius įteisinimo pamatus sukūrė imperatorė Jekaterina II, nes XVIII a. Rusijoje taip pat susiformavo kilmės požūriu įvairialypis paveldimas, išsitarnavusių, asmeninių bajorų sluoksnis, kurio teisė priklausyti luomui dažnai nebuvo pagrįsta dokumentais. 1785 m. *Malonės raštas bajorams* paskelbė privalomą bajorų registraciją⁴⁵. Kilmės dokumentams

1704–1748 m. Lenkimų parapijos metrikų knygoje yra 2 įrašai, bylojantys, kad vaikus krikštijo kun. Mykolas Pabrėža: 1743-07-15 Lenkimų RKB: Aš, Mykolas Pabrėža, Kražių kamendorius (vikaras), su Lenkimų bažnyčios rektoriaus leidimu pakrikštijau žydų tikėjimo Antaną Novickį, maždaug dešimties metų, iš Lenkimų parapijos. Krikšto tėvai: Dovydas Daukševičius su Magdalena Pabrėžaite. Asistentai: Dovydas Kalvaitis su Eva Daukševičiute – VUB RS F199-3 p. 69.

1704–1748 m. Lenkimų parapijos metrikų knygoje yra 2 įrašai, bylojantys, kad vaikus krikštijo kun. Mykolas Pabrėža: 1745-09-17 Lenkimų RKB: aš, Mykolas Pabrėža, Liolių klebonas su vietos, kitaip tariant, Lenkimų bažnyčios, rektoriaus leidimu pakrikštijau Felicijoną, gimusį ne santuokoje kilmingiems tėvams Petru Šimkevičiui ir Elžbietai Tarvydaitei iš Juodupio – VUB RS F199-3 p. 72v.

1704–1748 m. Lenkimų parapijos metrikų knygoje 54–58 puslapių vidinėse parastėse Ignas Jablonskis surašė šios knygos išsaugojimo istoriją – VUB RS F199-3, p. 54–58

³⁹ 1823 m. – 3 pamokslai, 1825 m. – 1 pamokslas. – Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849). Roma, 1993, p. 284.

⁴⁰ Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambrozijaus Pabrėžos. Vilnius, 2020, p. 593.

⁴¹ KAVB R52496.

⁴² Informaciją ir pasvarstymus pateikė Nijolė Raudytė, 2021, rugpjūčio 31 d.

⁴³ Šapoka, Adolfas. Lietuvos istorija. Kaunas, 1936, p. 455.

⁴⁴ Truska, Liudas. XVIII a. pabaigos Lietuvos bajorija (skaičius ir sudėtis). – Lietuvos istorijos metraštis, 1992 m. Vilnius, 1994, p. 16–20; Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų luomo deklasacijos procesas: kilmės įrodymai (XVIII a. pab. – XIX a. 7 dešimtmetis). – Lietuvos istorijos metraštis, 2001, nr. 2, p. 87.

⁴⁵ Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų luomo deklasacijos procesas: kilmės įrodymai (XVIII a. pab. – XIX a. 7 dešimtmetis). – Lietuvos istorijos metraštis, 2001, nr. 2, p. 92; Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmoje pusėje. Vilnius, 2003, p. 159.

Brolis Bernardas Belickas OFM prie stogastulpio, žyminčio Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos tėviškės vietą Večių kaime (Skuodo r.). Užrašai: „Jurgio Pabrėžos (1771–1849) gimtinė. Čia – Večių kaimas, Pabrėžų ūkio sodybvieta. Mename savo didįjį gamtininką, vienuolį“. Aut. Liudas ir Petras Brazauskai, 1996 m.

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos kapo koplyčia Vėlinių ir Visų Šventųjų dienomis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2014 m.

tikrinti ir bajorystės pagrįstumui nustatyti buvo įsteigti bajorų deputatų susirinkimai⁴⁶. Lietuvos gubernijose bajorų deputatų susirinkimai, čia vadinti *bajorų deputacijomis*, pradėjo veikti netrukus po LDK padalijimų, Vilniuje – 1797 m.⁴⁷

Kadangi J. Pabrėža Vyriausioje LDK mokykloje Vilniuje studijavo nuo 1792 m., Varnių seminarijoje – nuo 1794 m., matome, kad Lietuvos teritorijoje tuo metu reikalavimo privalomai įrodyti bajorystę dar nebuvo, vadinas, nebuvo prasmės ir ją „išsipirkti“ bei daryti prierašus tėvo krikšto metrikuose, kaip kad bando ma įrodyti sovietmečio publikacijose. M. Valančius ir S. Daukantas buvo daug jaunesni už J. Pabrėžą, tad jų tėvai jau privalėjo įrodyti savo bajorišką kilmę.

Minėta V. Biržiškos mintis, kad Skuodo apylinkės heraldika nuo XVII a. nežino bajorų Pabrėžų, yra teisinga tik iš dalies. Ankstesniame istoriniame intarpe jau minėta, kad iki 1797 m., t. y. net iki XVIII a. pab., Lietuvoje nereikėjo dokumentais įrodyti bajorystės. O nuo XIX a. pr. Pabrėžų bajorišką kilmę jau yra patvirtinta: 1798–1819 m. Vilniaus bajorų deputacijoje svarstytų ir patvirtintų šeimų sąrašė yra Pabrėžų šeima iš Telšių apskrities, turinti *Ślepowron* herbą, 1811 m. liepos 31 d. gavusi bajorystės patvirtinimą⁴⁸. Deja, sąrašė prie pavardės nepaminėti vardai. Tačiau tą patį faktą cituoja ir protėvių asmenų vardais papildo lenkų heroldas Severinas Uruskis (1817–1890): „*Pabrez h. Ślepowron. Piotr, syn Mikolaja, zapisany do ksiąg szlachty gub. Kowienskiej 1811 r.*“⁴⁹

(Pabrėža, herbas *Ślepowron*. Petras, Mikalojaus sūnus, įrašytas į Kauno gubernijos bajorijos knygas 1811 m.).

LVIA Vilniaus bajorų deputacijos fonde yra Pabrėžų giminės schema „*Linia ichmościów Panów Pabreżow*“⁵⁰ (kilmingųjų Pabrėžų linija). Nors išlikusi tik schema, be jokių papildomų dokumentų ar išvadų, tačiau iš aukščiau išvardytų faktų galima sudėlioti visumą.

Šioje schemoje pažymėtas ir kunigas J. Pabrėža, o prie medžio šaknies Mikalojaus Pabrėžos parašyta: „*Mikolaj Pabrez Dziedzic Dóbr Rowdowo–Żymigola zwanych – w Księstwie Żmudzkiem w Powiecie Widuklewskim położonych*“ (Mikalojus Pabrėža Raudės-Žemygalos⁵¹ dvaro tėvūnas⁵² Žemaičių kunigaikštystės Viduklės pavietė). M. Pabrėža galėjo gyventi apie XVII a. pab., ir būtent jį herbyne mini S. Uruskis.

Ši schema niekaip negalėjo būti sudaryta J. Pabrėžai stojant į Vilniaus universitetą, nes joje prie J. Pabrėžos įrašyta „*Xiqdz*“ – kunigas, o juk stodamas į universitetą ar vėliau į seminariją, kunigu jis dar nebuvo.

Kadangi schemoje jauniausi asmenys yra du vyriausi Lauryno Pabrėžos sūnaus Juozapo sūnūs Juozapas ir Pranciškus, galime spėti, kad schema gali būti sudaryta 1798–1802 m., kadangi 1803 m. gimęs sūnus Kazimieras ir kiti vėliau gimusieji į ją neįtraukti. Užuomina į giminės bajorišką kilmės schemos sudarymo datą gali būti J. A. Pabrėžos 1800 m. padarytas pasiryžimas niekada nesigirti savo kilme. Akivaizdu, kad tėvas Ambraziejus žinojo apie savo pusbrolio Juozapo pastangas įsibajorinti,

⁴⁶ Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmoje pusėje. Vilnius, 2003, p. 159.

⁴⁷ Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų luomo deklasacijos procesas: kilmės įrodymai (XVIII a. pab. – XIX a. 7 dešimtmetis). – Lietuvos istorijos metraštis, 2001, nr. 2, p. 93.

⁴⁸ LVIA, f. 391, ap. 6, b. 7, l. 107.

⁴⁹ Uruski, Seweryn. Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej, t. XIII, 1916, p. 150.

⁵⁰ LVIA, f. 391, ap. 4, b. 2143, lap. 1.

⁵¹ arba Pakražantės.

⁵² paveldėtojas.

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos garbei tarpukariu sodintų medžių skverelis ir Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos paminklas Kretingoje po Vilniaus g. rekonstrukcijos

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

tad gali būti, kad bajorystės įrodymais imta rūpintis 1800 m., ir būtent tuomet J. A. Pabrėža sau pačiam pabrėžia nusižeminimo svarbą: „Rūpinkis visur ir visada pagal Šv. Dvasios nurodymą nusižeminti“, „nusižeminti širdyje, mintyse, žodžiuose, visais darbais. Niekados nesigirti nei savo kilme, nei savo protu, nei gabumais, nei turtu“, „savo luomo prakilnumo ir užimamos vietos bei pajamų puikybei nenaudoti, vengiant brangių rūbų bei kitų dalykų“, „tuščios garbės, kuri kaip kirminas veržiasi į mūsų širdį, saugotis“⁵³.

1836 m. Telšių apskrities bajorų šeimų sąrašuose yra nurodyta bajoriška Juozapo Pabrėžos, Lauryno sūnaus, šeima⁵⁴. Greičiausiai ši šeima ir yra anksčiau minėta šeima, 1811 m. pasitvirtinusi bajorystę.

Kretingos pranciškonams ir Jurgiui Ambraziejui Pabrėžai skirta ekspozicija Kretingos muziejuje

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Kodėl archyvuose nerasta daugiau Pabrėžų bajorišką kilmę įrodančių dokumentų? Nuo XVIII a. pab. valdžia primygtinai reikalavo pildyti genealogijos knygas, tačiau jas rašyti nesisekė iki pat XIX a. 4-ojo dešimtmečio pradžios. Bajorų deputacijos teisinosi tuo, kad tik nedidelį skaičių jų pripažintų giminų galutinai patvirtino Heroldija, todėl bajorų apskaitai apskričių maršalai sudarinėjo įvairius sąrašus, o ne nustatytas knygas. Tačiau ir tie sąrašai buvo nepilni⁵⁵. Gali būti, kad Pabrėžų byla, kaip ir daugelis kitų, buvo persiųsta Sankt Peterburgo Heroldijos departamentui, tad paieškas tęsti reikėtų Sankt Peterburgo archyvuose.

Giminėms, kurias patvirtindavo kilmingomis, bajorų deputacijos įteikdavo bajorystės išvadų raštų kopijas, detalią tiesioginės vyriškosios linijos giminės genealogijos schemą, ją pagrindžiančių dokumentų sąrašą, išvadą apie giminės pripažinimą bajorais ir nutarimą, į kurią genealogijos knygos dalį giminė turi būti įrašyta. Bajorų deputacijos atskirai netvirtino heraldikos, o į bajorystės išvadų raštus įtraukdavo tuos herbus, kuriuos nurodydavo patys bajorai. Įrodymui pateiktų dokumentų deputacijos nesaugojo, juos grąžindavo savininkams⁵⁶.

XIX a. pr. bajorystei patvirtinti pakako dvylikos kitų bajorų liudijimų ir krikšto metrikais įrodytos tiesioginės giminystės. Tik po 1812 m. Napoleono žygio ir ypač po 1830 m. sukilimo tvarka buvo sugriežtinta ir reikalaujama pateikti nuosavybės dokumentus, pirkimo–pardavimo, paveldėjimo aktus ir pan.

Kai šeima įrodydavo savo bajorišką kilmę, tų parapijų, kuriose buvo krikštyti giminės schemoje nurodyti

⁵³ Kiti ryžtai, daryti 1800 m. – Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejaus Pabrėža (1771–1849). Roma, 1993, p. 236.

⁵⁴ LVIA, f. 391, ap. 6, b. 707, lap. 41v.

⁵⁵ Bairašauskaitė, Tamara. Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmoje pusėje. Vilnius, 2003, p. 164.

⁵⁶ Ten pat.

Jurgiui Ambraziejui Pabrėžai skirta paroda
Kretingos muziejuje

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

asmenys, klebonams būdavo išsiunčiami raštai su nurodymu krikšto metrikų knygoje šių asmenų krikšto įrašuose prirašyti kilmės luomo raides „GD“.

Vadinasi, pataisymai Pabrėžų giminės metrikų įrašuose galėjo būti padaryti tik apie 1811 m., kai Juozapo Pabrėžos šeima įrodė savo bajorišką kilmę. Tuo metu J. Pabrėža jau seniai buvo baigęs mokslus ir kunigavo Žemaitijos parapijose. Jam šių taisymų tikrai neberekėjo.

Tirdami Pabrėžų giminės genealogiją matome, kad įvairių parapijų Pabrėžų metrikiniai įrašai tikrai taisyti iki 1811 m., vėlesni įrašai jau buvo nuosekliai rašomi su bajoriškos kilmės raidėmis „GD“.

Taigi, visiškai atkrenta versija apie kilmės duomenų klastojimą J. Pabrėžos tėvo Jono krikšto metrikuose tam, kad sūnus galėtų siekti mokslo. Bažnyčių metrikų knygoje prie Pabrėžų pavardės priedašai „GD“ atsirado daug vėliau, ir tai – natūralus istorinis procesas.

I. Jablonskis rašė: „18 a. gale ir 19 a. pradžioje studijuoti aukštojoje mokykloje ir mokytis kunigų seminarijoje galėjo tik bajorų vaikai. Kiek pratę baudžiaviniai valstiečiai, norėdami savo vaikus bent kiek daugiau pamokyti, pirma turėjo įrodyti savo bajorišką kilmę. Ne be tam tikro atlyginimo, tokį bajoriškos kilmės „įrodymą“ iš Lenkimų parapijos klebono gavo ir Jurgio Pabrėžos tėvai. Taip Lenkimų parapijos gimimo metrikų knygoje atsirado trys ištaisyti metrikai. Taisomi buvo J. Pabrėžos tėvų gimimo metrikai. Keblumų sudarė tai, kad tuo metu Večių kaime gyveno trys Pabrėžų šeimos. Dveiose iš jų augo sūnūs Jonai, t. y. galimi būsimoji J. Pabrėžos tėvai. Abiejų Jonų motinos buvo Jurgutaitės, viena

Ona, kita Kotryna. Praėjus 60 m. nuo Jurgio Pabrėžos tėvo gimimo, sunku buvo nustatyti, kuris iš Jonų buvo Jurgio tėvas, tai buvo ištaisyti abiejų šeimų berniukų gimimo metrikai“⁵⁷.

Jau išsamiai paaiškinau, kodėl buvo taisomi metrikiniai įrašai. Taip pat manau, kad jei Jurgio tėvas – Jonas Pabrėža – būtų prašęs suklustoti savo gimimo įrašą, jis tikrai būtų žinojęs, kas yra jo tėvai ir kurį tiksliai įrašą taisyti. O vien tik berniukų gimimo metrikai buvo taisomi dėlto, kad giminės medžiai buvo sudaromi pagal vyriškąją liniją. Moterys į giminės

schemas būdavo įtraukiamos labai retai.

1704–1748 m. Lenkimų RKB krikštų knygoje I. Jablonskis rūpestingai pabraukė visų joje minėtų Pabrėžų pavardes. Trys įrašai tikrai taisyti juodu tušu: 1728 m. spalio 29 d. Kazimiero Pabrėžos sūnaus Jono, 1731 m. vasario 11 d. Dovydo Pabrėžos sūnaus Jono ir 1733 m. rugpjūčio 16 d. Dovydo Pabrėžos sūnų dvynių Lauryno ir Baltramiejaus. Ankščiau minėtoje genealoginėje Pabrėžų giminės schemoje matome abu Jonus ir vieną iš dvynių – Lauryną, jų tėvus ir protėvius, vadinasi, visa giminė buvo įtraukta į bajorų sąrašus, todėl ir visi krikšto metrikai knygoje teisėtai papildyti „GD“ raidėmis.

Matydamas metrikų ištaisymo faktą, I. Jablonskis daro išvadą, kad „reikalingumas taisyti tėvų gimimo metrikus įrodo Jurgį Pabrėžą kilus iš valstiečių“⁵⁸. Nemanau,

Pagrindiniai šaltiniai apie Jurgio Ambraziejaus
Pabrėžos biografiją

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

⁵⁷ Jablonskis, Ignas. Trumpa Jurgio-Ambroziejaus Pabrėžos biografija, 1967. – KMMA, f. 3, b. 90, p. 2.

⁵⁸ Ten pat, p. 3.

kad vien metrikų ištaisymo faktas įrodo kilimą iš vals-
tiečių, o anksčiau išvardijau šią mintį pagrindžiančius
istorinius argumentus.

Beje, Pabrėžų giminėje buvo dar bent trys dva-
sininkai: 1743 ir 1745 m. Lenkimų RKB du kūdikius
krikštijo kunigas Mykolas Pabrėža, kuris 1739 m. bir-
želio 16 d. vyskupo Juozapato Mykolo Karpio buvo
išventintas į kunigus, nuo 1743 m. iki mirties buvo
Liolių klebonas, 1768 m. pastatė išlikusią iki šiol me-
dinę Liolių bažnyčią, mirė iki 1772 m. spalio 16 d.⁵⁹;
Inocentas Pabrėža – gimė apie 1728 m. Skuodo pa-
rapijoje, studijavo Vilniaus senosios regulos karmeli-
tų naujokyne prie Šv. Jurgio bažnyčios, išstojo 1761–
1762 m.⁶⁰; vienuolis pranciškonas buvo ir J. A. Pabrė-
žos dėdė Baltramiejus (vienuolyne pasirinkęs Aleksan-
dro vardą), kuris mirė Vilniuje 1801 m. gegužės 9 d.⁶¹
Kelis dvasininkus į mokslus išleisti galėjo tik pasiturtinti
bajoriška giminė.

Iš vėlesnių metrikų knygų matome, kad laikui bė-

gant Pabrėžų giminės atstovai bajorystės iš naujo ne-
pasitvirtino ir buvo įrašyti į miestiečių, vėliau – į vals-
tiečių luomus. Tačiau iki pat XIX a. pab. bažnyčių me-
trikuose dauguma įrašų Pabrėžas nurodo esant bajo-
rus. Pvz., 1860–1866 m. į Salantų dvaro kasą duoklės
mokesčius mokėjo J. A. Pabrėžos antros eilės sūnėnas,
bajoras Liudvikas Pabrėža⁶².

Šiandienos akimis žiūrint, teisingiausiai J. Pabrėžos
kilmė įvardyta 1940 m. šv. Antano kalendoriuje: „*Jo tė-
vai buvo pasiturį kaimiečiai ūkininkai, paeiną iš Žemaičių
bajorų giminės*“⁶³.

IŠVADOS

1. Bajorų deputacijos Vilniuje pradėjo veikti tik
1797 m., o J. Pabrėža Vyriausioje LDK mokykloje
studijavo nuo 1792 m. Matome, kad jo stojimo į mo-
kyklą metu reikalavimo privalomai įrodyti bajorystę
dar nebuvo, tad nebuvo ir prasmės ją „išsipirkti“.
2. LVIA Vilniaus bajorų deputacijos fonde yra Pabrėžų
giminės schema „*Linia ichmościów Panów Pabreżów*“,
kuri niekaip negalėjo būti sudaryta J. Pabrėžai sto-
jant į Vilniaus universitetą, nes joje prie J. Pabrėžos
įrašyta „*Xiędz*“ – kunigas, o juk stodamas į universi-
tetą ar vėliau į seminariją kunigu jis dar nebuvo.
3. 1798–1819 m. priklausymą bajorų luomui įrodžiusių
šeimų sąrašė yra Pabrėžų šeima iš Telšių apskrities,
turinti *Ślepowron* herbą, bajorystę pasitvirtinusi
1811 m.
4. Apie 1811 m., kai Pabrėžų šeima įrodė savo bajo-
rišką kilmę, klebonams tų parapijų, kuriose buvo
krikštyti bajoriškos Pabrėžų giminės schemoje nu-
rodyti asmenys, buvo išsiųsti raštai su nurodymu
krikšto metrikų knygose šių asmenų krikšto įrašuo-
se prirašyti kilmės luomo raides „GD“. Tuo metu J.
Pabrėža jau seniai buvo baigęs mokslus ir kunigavo
Žemaitijoje.
5. I. Jablonskio išsaugotoje Lenkimų parapijos 1704–
1748 m. krikšto metrikų knygoje ištaisyti trys įrašai
ne dėl to, kad raštininkas nežinojo, ką taisyti, o dėl
to, kad visi tie asmenys buvo įtraukti į bajorišką gi-
minės schemą.
6. Krikšto metrikų knygos papildytos įrašais „GD“ tik
tuomet, kai to imta reikalauti įstatymiškai.
7. Peržvelgus visus anksčiau nurodytus argumentus
visiškai atkrenta versija apie kilmės duomenų klas-
tojimą J. Pabrėžos tėvo Jono krikšto metrikuose
tam, kad sūnus galėtų siekti mokslo.

Malda prie Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos kapo, minint
172-ąsias mirties metines. Telšių vyskupas ordinaras
Algirdas Jurevičius

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m. spalio 30 d.

⁵⁹ Jovaiša, Liudas. Pabrėža Mykolas. – Knygotyra, t. 37, 2001, p. 313.

⁶⁰ LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 316a, p. 36v. Priega internete: http://monachus.pl/doku.php?id=lt%3Avienuoelis%3Aapabrez_innocentiusocarm&fbclid=IwAR0Uy7CIIQY97ka5qiydk1d4bVtTk0toSlvR8mBEqE6UCma5wsOJCQB58k8.

⁶¹ Biržiška, Vaclovas. Kunigas Jurgis Ambraziejus Pabrėža. – Aidai, 1950, nr. 2, p. 71; Vilniaus Mažesniųjų brolių konventualų memorialas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2020, p. 232, 388.

⁶² Bajoro Liudviko Pabrėžos iš Žemytės k. 1860–1866 m. činėo, duoklės mokesčių į Salantų dvaro kasą apskaitos knygelė. – LNMMB, F100-226.

⁶³ Švento gyvenimo pavyzdys – Tėvas Ambrozijus Pabrėža. – Šv. Antano kalendorius, 1940, p. 59.

NUGENĖTAS GYVYBĖS MEDIS

Dr. Ugnius Vizgirda Mikučionis

Heraldika pradėjau domėtis maždaug prieš penkerius metus. Nutaręs, kad jau pribrendo laikas įsteigti Mikučionių-Vizgirdų giminės herbą, susisiečiau su vienu ryškiausių ir autoritetingiausių Lietuvos herbų kūrėjų – Arvydu Každailiu, ir drauge ėmėme svarstyti, kas turėtų būti pavaizduota skydo lauke. Norėjau, kad herbas būtų originalus, tačiau neprovokuojantis, nepretenduojantis į didybę ar puikybę. Viename iš pirmųjų laiškų rašiau jam, kad mano idealai yra humanizmas, humanitariniai mokslai, kultūra, taurumas, labdara ir meilė (caritas), tolerancija ir pagarba kiekvieno žmogaus teisėms ir laisvėms, krikščioniškas (evangeliškas) tikėjimas. Taip pat papasakojau, kad esu filologas profesionalas, tyrinėju senovės skandinavų literatūrą ir mitologiją. Taip palaipsniui priėjome prie pradinės idėjos – žaliame skydo lauke – auksinės žilvičio lazdos su viena sulapojusia ir ją viršuje apjuosiančia šaka.

1 pav. Mikučionių-Vizgirdų giminės herbas. Autorius Arvydas Stanislavas Každailis

Šis pasiūlytas variantas netikėtai tiksliai ir skaudžiai pataikė į svarbią mano šeimos istorijos vietą: nors tarp mano protėvių buvo ir keletas ilgaamžių, vis dėlto labai daug jų iš gyvenimo išėjo labai jauni, pernelyg dažnai tėvai ir motinos į paskutinę kelionę lydėjo savo vaikus, pernelyg daug vaikų anksti liko našlaičiais. Taigi ši lazda mano akyse iškart įgijo prasmę, kurios dailininkas, teikdamas pasiūlymą, nė neturėjo omenyje: tai ne šiaip lazda, o giminės medis, beturintis tik vieną sulapojusią šaką. Netrukus ši idėja buvo išplėtotą, ir herbas priartėjo prie galutinio savo pavidalo. Viršutinė lazdos dalis įgijo kryžiaus pavidalą, o pati lazda tapo

gumbuota. Man svarbu, kad herbo figūra – ne medinis kryžius, o būtent lazda, viršuje užsibaigianti kryžiumi. Medinis kryžius būtų žmogaus (meistro, kryždirbio) pagamintas dirbiny, o lazda – pačios gamtos, o gal – aukštesniųjų jėgų kūrinys.

2 pav. Mikučionių-Vizgirdų giminės herbas. Žaliame lauke – auksinė gumbuota medžio lazda, viršuje užsibaigianti lotynišku kryžiumi, išleidusi sulapojusią šaką, apjuosiančią kryžių. Autorius Arvydas Stanislavas Každailis

Paskutinis atliktas pakeitimas, prieš herbui galutinai įgaunant formą, buvo tas, kad lazda iš natūraliai gumbuotos tapo nugenėta. Šis pakeitimas perteikia idėją, jog skydo lauke

pavaizduota heraldinė figūra – nugenėtas, šakų netekęs giminės medis. Sykiu galima ir visai kitokia herbo interpretacija. Pagrindinė mano mokslinių interesų ir tyrimų sritis, kaip minėjau, yra senovės skandinavų literatūra ir mitologija, o joje svarbų vaidmenį vaidina Pasaulio medis Igdrasilis (Yggdrasil). Galima sakyti, kad ši heraldinė figūra reprezentuoja mitologinį Pasaulio ar Gyvybės medį.

3 pav. Arvydo Stanislovo Každailio sukurto herbo pagrindu sukurtas ir oficialiai įregistruotas galutinis Mikučionių-Vizgirdų giminės herbo variantas. Pietų Afrikos Respublikos Heraldikos biuro dailininko Gavin'o Schlemmer'io tapyba

Dabar
Mikučionių-
Vizgirdų
giminės herbą
yra interpretavę
kitų šalių
dailininkai

7 pav. Quentin'o Peacock'o (Didžioji Britanija) interpretacija

11 pav. Michailo Medvedevo (Rusija) interpretacija

4 pav. Dr. Antonio Salmerón'o Cabañas'o (Ispanija) interpretacija

8 pav. Andrew Stewart'o Jamieson'o (Didžioji Britanija) interpretacija (skaitmenizuota Quentin'o Peacock'o)

12 pav. Deniso Sirotinino (Rusija) interpretacija

5 pav. Ljubodrag'o Grujić'iaus (Serbija) interpretacija

9 pav. Sivane'o Saray'jaus (Belgija) interpretacija

13 pav. Brian'o Abshier'io (JAV) interpretacija

6 pav. Danil'o Martins'o (Brazilija) interpretacija

10 pav. Björn'o Fridén'o (Švedija) interpretacija

14 pav. Thomas'o Falk'o (Švedija) interpretacija

ŠIAURĖS KARO IR DIDŽIOJO MARO METŲ DEMOGRAFINĖ PADĖTIS PRIENŲ PARAPIJOJE 1700–1721 M.

(pagal Prienų Romos katalikų
bažnyčios metrikus)

Asta Jukėnienė

Lietuvos ir pasaulio gyvenimą sustabdžiusios pandemijos metu į rankas patekus seniesiems Prienų parapijos bažnyčios metrikams, įdomu panagrinėti, kokį poveikį gyventojų skaičiui padarė Šiaurės karas ir Didysis 1710–1711 m. maras.

Nors Didysis maras buvo didžiausia ir Lietuvai skausmingiausia epidemija, deja, ji mažai dokumentuota, rimtų studijų šia tema lyg ir nėra, todėl regioniniai duomenys labai svarbūs ir daugeliu atvejų vieninteliai rašytiniai šaltiniai, kuriais remiantis galima nagrinėti to maro padarinius tolesnei krašto raidai.

1700 m. prasidėjęs Rusijos ir Švedijos karas dėl Baltijos jūros ir jos pakraščių, vadinamasis Šiaurės karas arba Didysis Šiaurės karas, tęsėsi iki 1721 m. Tuo laikotarpiu dabartinės Lietuvos teritorijoje nuolat buvo švedų, rusų, saksų kariuomenės, kurioms reikėjo maitintis ir išsilaikyti. Kareiviai plėšė ir degino gyventojų namus. Kraštas buvo siaubingai nuniokotas praeinančių kariuomenių. Lyg to būtų negana, pasak istoriko Adolfo Šapokos, „1706–1708 m. buvo labai nederlingi. 1708–1709 m. žiema pasirodė nepaprastai šalta, ir karo baisenybių išvaikyti gyventojai, ypač valstiečiai, pasislėpę miškuose, tiesiog mirė nuo šalčio ir bado.“¹

Stichinių nelaimių nualintame ir kariuomenių nusibūtiname krašte susidarė palankios sąlygos maro epi-

demijai plisti, todėl jau 1708 m. prasidėjo, o 1710 m. visiškai įsisiautėjo daugiausia aukų Lietuvoje nusinešusi maro epidemija, vadinama Didžiuoju maru (toliau – maras). Istorikų manymu, maro užkratas į Lietuvą atkeliavo kartu su švedų armija, o prasidėjo Pilupėnuose Mozūrijos krašte, kur per vieną dieną mirė 20 žmonių². 1711 m. epidemija kiek aprimo, tačiau visiškai baigėsi tik apie 1717 m.

Istorikai sutaria, kad maro epidemijos metu Lietuva neteko mažiausiai trečdaliai gyventojų, o Žemaitija – pusės gyventojų³.

Šiame straipsnyje nagrinėjami demografiniai duomenys, rasti senosiose Prienų Romos katalikų bažnyčios (toliau – RKB) metrikuose – krikšto ir sutuoktinių aktų registracijos knygose. Kaip rašė dr. kunigas A. Kajackas, šios knygos buvo rastos Prienų bažnyčios bokštų patalpose ir šventoriuje stovinčios koplyčios palėpėje⁴. 2004 m. Prienų muziejaus darbuotojų iniciatyva knygos buvo nufotografuotos, o 2020 m. suskaitmenintos Lietuvos centrinio valstybės archyvo skaitmenintųjų.

Prienų parapija nagrinėjama laikotarpiu buvo žymiai didesnė nei šiuo metu, jai priklausė dabartinės Marijampolės, Birštono, Skriaudžių, Šilavoto, Plutiškių, Išlaužo, Sasnavos ir kitos parapijos, yra įrašų ir apie Veiverių, Balbieriškio, Darsūniškio ir kitų aplinkinių pa-

Šaltiniai

¹ Šapoka, Adolfas. Lietuvos istorija. Vilnius: Mokslo, 1989.

² Pandemija smogia ne pirmą kartą – per marą Lietuvoje išmirė kone du trečdaliai gyventojų. – LRT TV laida „Daiktų istorijos“, 2020-05-03. Prieiga internete: www.lrt.lt.

³ Gruodytė, Stefanija, Matulevičius, Algirdas. Maras Lietuvoje. – Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001–2020. Prieiga internete: www.vle.lt

⁴ Kajackas, Algimantas. Prienų parapijos archyvas. SOTER 2002-07 (35).

rapijų gyventojus.

Minėtu laikotarpiu šiame regione nebuvo gerų kelių, daugiausia tik miško keliukai iki didesnių kaimų ar gyventojų sodybų, todėl tikėtina, kad klebonas apvažiudavo parapiją, kai tam buvo tinkamos oro sąlygos (vasarą, kai keliai išdžiūdavo ir tapdavo pravažiuojami, arba žiemą, kai užšaldavo), surašydamas krikštus ir sutuoktuves. Artimesnius kaimus jis aplankydavo keletą kartų per metus, o toliausiai nuo Prienų nutolusį Pašėšupio regioną lankydavo kartą per metus, dažniausiai žiemą, nes visų metų knygų įrašai daryti to paties mėnesio tą pačią dieną per visus metus⁵.

Pažymėtina, kad dauguma įrašų senuosiuose metrikuose gana gerai įskaitomi ir suprantami, tinkami sisteminti ir analizuoti, tačiau lakoniški, informacijos juose nedaug.

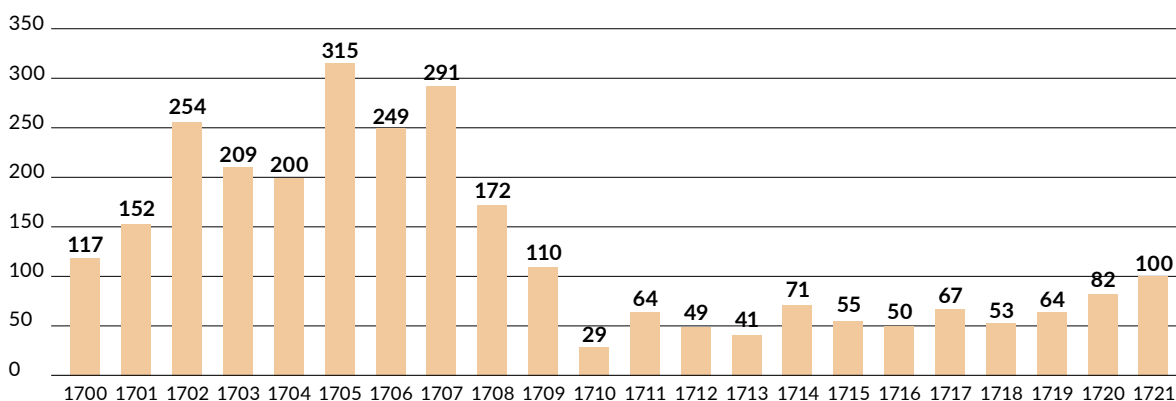
Krikšto įrašuose nurodoma: krikšto mėnuo, krikšto diena, krikštijamojo vardas, tėvo vardas ir pavardė, motinos dažniausiai tik vardas (motinos mergautinė pavardė nurodoma tik 1703–1710 m., 1693–1702 ir

1711–1721 m. nenurodoma), kaimo, kuriame gyveno tėvai, pavadinimas, krikšto tėvo ir krikšto motinos pavardės, dažniausiai nurodoma, iš kokio kaimo jie kilę. Taip pat pažymima, ar asmuo buvo kilmingas (*GD arba MD*), kartais nurodoma socialinė padėtis (elgeta – *pau-per*, kareivis – *miles*), pažymimi dvyniai, ne santuokoje gimę kūdikiai (*illegitimi thori*).

Galima daryti prielaidą, kad krikšto vardus dažniausiai parinkdavo kunigas pagal tą mėnesį minimų šventųjų vardus. Kovo mėnesį dažniausiai buvo duodamas Kazimiero, balandį – Juozo, Jurgio, gegužę – Stanislovo, birželį – Jono, liepą – Onos, rugpjūtį – Lauryno, Baltramiejaus, lapkritį – Martyno, Andriaus vardas⁷.

Sutuoktųjų įrašuose nurodoma: santuokos mėnuo, kartais diena, jaunojo vardas ir pavardė bei kaimo, iš kurio jis kilęs, pavadinimas, jaunosios vardas ir mergautinė pavardė bei kaimo, iš kurio ji kilusi, pavadinimas, liudininkų (dažniausiai dviejų) vardai ir pavardės bei kaimo, iš kurio jie kilę, pavadinimas. Tai pat pažymima, ar asmuo buvo kilmingas (*GD arba MD*), kartais

1 pav. Krikštų skaičius 1700–1721 m.

2 lentelė. Pakrikštytų berniukų ir mergaičių skaičius 1700–1721 m.

Metai	1700	1701	1702	1703	1704	1705	1706	1707	1708	1709	1710
Mergaitės	61	69	140	115	112	159	114	146	84	60	15
Berniukai	56	83	114	94	88	156	135	145	88	50	14
Iš viso	117	152	254	209	200	315	249	291	172	110	29

Metai	1711	1712	1713	1714	1715	1716	1717	1718	1719	1720	1721
Mergaitės	33	26	19	37	31	21	33	26	24	38	53
Berniukai	31	23	22	34	24	29	34	27	40	44	47
Iš viso	64	49	41	71	55	50	67	53	64	82	100

Šaltiniai

⁵ Urbonavičius, Rimvydas. Marijampolės ištakų paieška. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2015~1493903672549.pdf>

⁶ 1710 m. Prienų parapijos krikštų knyga, LVIA_VV_3006_9_5_0096.

⁷ 1706 m. Prienų parapijos krikštų knyga, LVIA_VV_3006_9_5_0044.

nusakoma socialinė padėtis (kareivis – *miles*), nurodoma, jeigu tuokėsi našlė. Vyrai našliai pradedami nurodyti tik nuo 1711 m. Įdomu tai, kad 1679–1710 m. sutuoktinių liudininkai būdavo 2 vyrai, o nuo 1711 m. sutuoktuves liudija pora – vyras ir moteris. Kai kuriuos vaikus, daugiausia kilmingųjų, krikštijo 2 ar netgi 3 poros krikštėvių.

Nei viename įrašė nėra nurodytas žmonių amžius, todėl neįmanoma nustatyti, kiek metų buvo krikštijamiems vaikams ar kelerių metų žmonės tuokėsi. Taip pat neįmanoma pasakyti, kiek žmonių mirė minėtu laikotarpiu, nes Prienų parapijos bažnyčioje mirusieji pradėti registruoti tik nuo 1798 m.

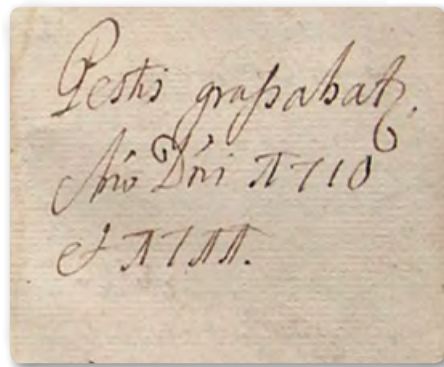
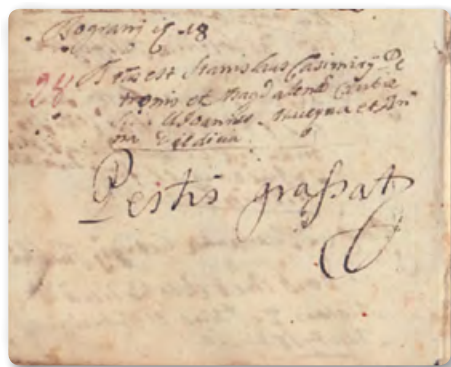
Analizuojant 1700–1721 m. krikšto įrašus, galima patvirtinti, kad vaikų skaičius Prienų parapijoje maro laikotarpiu sumažėjo 74 proc. 1 paveiksle matyti, kad netgi esant karo padėčiai nuo 1700 m. kasmet būdavo pakrikštijama per 100 vaikų, 1702–1707 m. – gerokai per 200 vaikų, o 1705 m. – netgi 315 vaikų, pakrikštytų berniukų ir mergaičių skaičius beveik vienodas.

Prasidėjus marui nuo 1708 m. krikštijamųjų ima mažėti, epidemijai įsisiautėjus 1710 m. pakrikštyti tik 29 vaikai. 1710 m. gegužės mėnesį knygoje matomas paskutinis krikšto įrašas, po juo – kunigo įrašas „Pestis grasat“ (Maras siaučia) (žr. 1 pav.), po to įrašai pradedami rašyti tik po metų – 1711 m. birželio mėnesį.

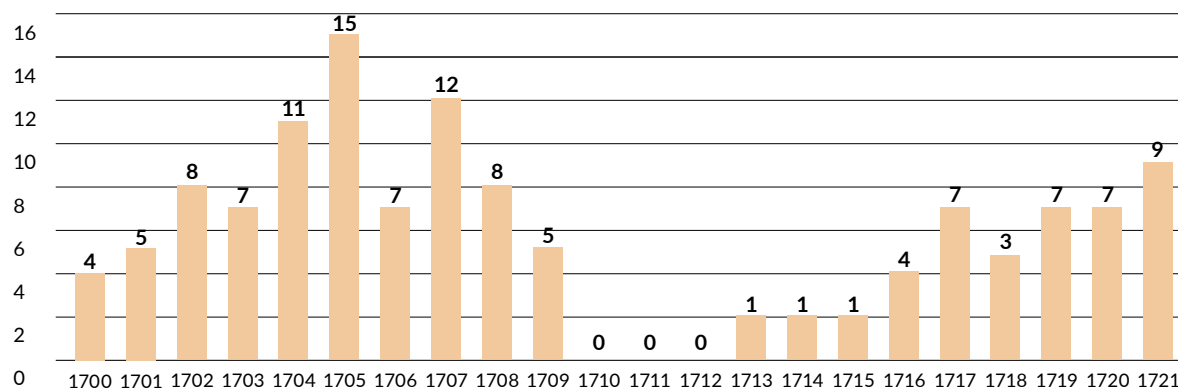
Jeigu 1700–1709 m. vidurkis yra 207 pakrikštyti vaikai, tai 1710–1719 m. – 54 vaikai, taigi, galima daryti išvadą, kad po maro vaikų sumažėjo 4 kartus.

Po maro daug kaimų visiškai ištuštėjo, juose nebeliko gyventojų, namai buvo deginami, kad neplistų epidemija, ir tik po kelerių metų ten ėmė kurtis naujos šeimos, tačiau šis procesas vyko pakankamai lėtai. Situacija puikiai pavaizduota 4 paveiksle, kuriame matyti pakrikštytų vaikų skaičius didžiausiame Prienų parapijos Ingavangio kaime. Jeigu iki maro per metus šiame kaime būdavo pakrikštijami 8 vaikai, tai, tikėtina, kad maro metu kaimas liko tuščias, ir tik nuo 1713 m. pakrikštijama po 1 vaiką, o krikštijamųjų skaičius pradeda didėti tik nuo 1717 m.

2–3 pav. Įrašai „Maras siaučia“ krikšto ir sutuoktinių knygose

4 pav. Krikštų skaičius Ingavangio km. 1700–1721 m.

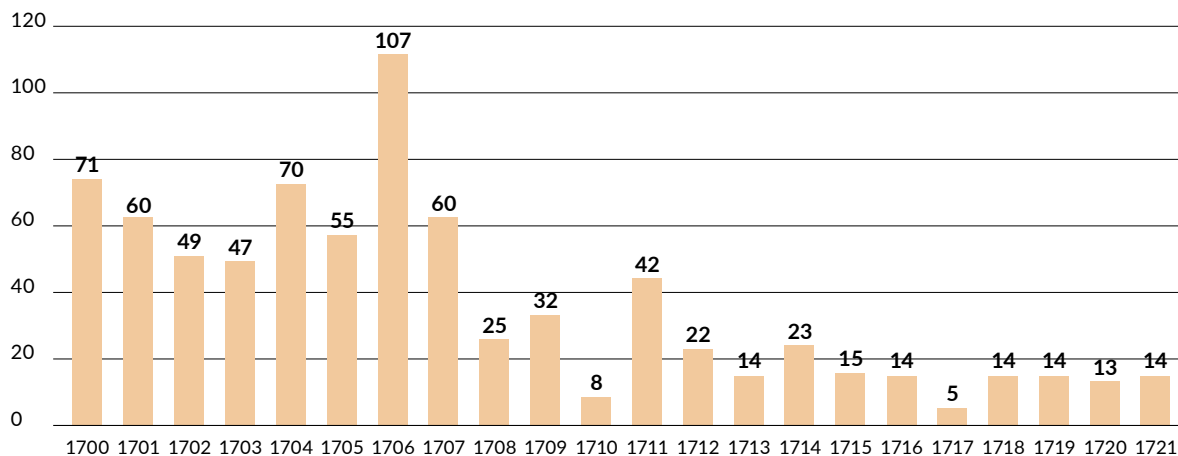
Vaikų po truputį ima daugėti nuo 1720 m, tačiau po maro visoje Lietuvoje gyventojų skaičius pradėjo didėti tik XVIII a. antroje pusėje.

Analizuojant 1700–1721 m. sutuoktinių įrašus,

matyti, kad 1700–1709 m. vidutiniškai per metus susituokdavo 58 poros, o 1710–1721 m. vidurkis yra 17 porų, taigi, maro metu sutuoktinių sumažėjo daugiau kaip 3 kartus.

5 pav.

Santuokų skaičius 1700–1721 m.

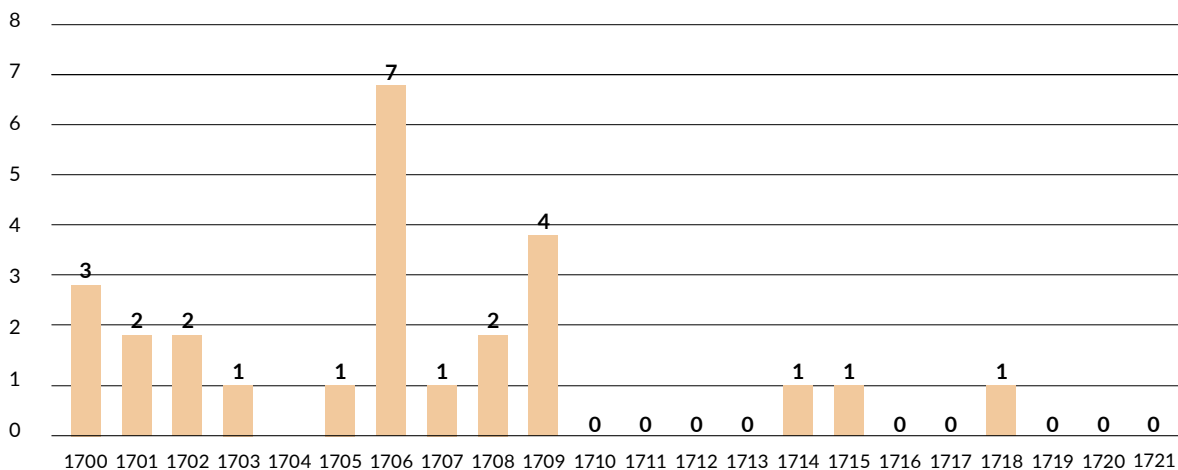

Prienų parapijos bažnyčių metrikuose nurodyta, kad iš viso per 1700–1710 m. susituokė 17 moterų našlių, vyrai našliai nebūdavo nurodomi, o po maro 1711–1721 m. susituokė 58 našlės ir 44 našliai, 28 santuokos – našlio ir našlės. 1710 m. santuokų knygoje gegužės mėn. taip pat yra įrašas apie siaučiantį marą (žr. 3 pav.), po to sutuoktuvės pradedamos registruoti tik 1711 m. gegužės mėn.

Peržiūrėjus sutuoktinių įrašus Ingavangio kaime po maro, nuo 1710 m. iki 1721 m. rastos tik 3 sutuoktuvės – 1714 m. susituokė našlys Adalbertas Šakalis (Szakalis) su našle Ona Laimeliene (Laymielenia), abu iš Ingavangio, 1715 m. Petras Jurgelaitis (Jurgielaytis) iš Jietrakio vedė Elžbietą Šakalytę (Szakalicia) iš Ingavangio, o 1718 m. Mykolas Balčys (Balczyk) susituokė su Ona Kovalčiukiene (Kowalczukowa) iš Ingavangio.

6 pav.

Santuokų skaičius Ingavangio km. 1700–1721 m.

Maras negrįžtamai pakeitė Prienų kraštą. Išmirė ištisi kaimai, kai kurie iš viso išnyko ar vėliau, apsigyvenus naujakuriams, buvo pavadinti kitais vardais. Taip po maro Prienų parapijoje nebeliko Povarnių (Poworniany), Aviniškių (Owiniszki). Nebeliko ir kai kurių pavardžių (Leckis, Obelinis, Molakis), tačiau atsirado anksčiau tuose kraštuose nebuvo: Naujalis, Laurynaitis. Matyti, kad gyventojų skaičius augo labai lėtai,

tačiau ilgai kaimai vėl buvo apgyvendinti, susikūrė nauji, daugėjo dirbamos žemės.

Istoriniai duomenys rodo, kad epidemijų, karų poveikis bendruomenėms ir nuostoliai – tiek ekonominiai, tiek socialiniai ir kultūriniai – visada būdavo dideli, tačiau istorija patvirtina ir tai, kad žmonės visada sugebėjo atsitiesti, atkurti savo bendruomenes ir gerovę. GIV

IGNALINOS KRAŠTO GENEALOGINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Saulius Čepulis

Šioje apžvalgoje aprašomi Ignalinos rajono katalikiškų parapijų genealoginiai tyrimai. Manoma, kad jie pagelbės tyrinėtojams, kurie užklys į mūsų krašto genealoginius tinklus.

Ignalinos kraštas pasižymi genealoginių ir kraštotyринių tyrimų ir tyrinėtojų gausa. Yra išleista nemažai knygų apie atskirus kaimus ir parapijas. Turime ir savo krašto istorijos tyrinėtojų. 2019 m. pasirodė Romo Matkevičiaus (Matusos) knyga „Ignalinos kraštas“ – vietovių istorinė-statistinė apžvalga amžių tėkmėje. Tai daugelio metų preciziško darbo archyvuose rezultatas. Leidinyje trumpai aprašyti visi dabartiniai ir išnykę rajono kaimai, vienkiamiai, dvarai, jų istorija nuo senovės iki dabartinių laikų. Minimieji ten įvairiais laikmečiais gyvenę žmonės. Tais pačiais metais šis autorius išleido „Naujojo Daugėlišio parapijos kroniką“ – parapijos istoriją. Kraštotyrininkas Jonas Bajorūnas parengė leidinį „Mielagėnų kraštas“. Jame pateikiamos parapijos kaimų gyventojų genealoginės schemas, jų likimų ir trumpa kaimų istorinė apžvalga. Valentas Šiaudinis išleido knygas „Paringio krašto praeitis“, „Augutiškė – Šiaudinai“, „Nuo arklo – prie ginklo“. „Švenčionių krašto savanoriai 1918–1920“ – biografinis žinynas, sudarytas Jono Juodagalvio. Jame surašyti ir iš dabartinio Ignalinos rajono kilę Lietuvos savanoriai. Dr. Petras Rutkauskas užsiima genealoginiais tyrimais. Internetinėje svetainėje www.mignalina.lt/ jis paskelbė tyrinėjamų giminių apžvalgų. Autorius savo duomenų bazėse yra sukaupęs daug duomenų apie tas gimines, surinkęs didelę senovinių atvirukų su Ignalinos krašto vaizdais kolekciją. Taip pat iš spaudos išėjo knygos, straipsniai apie šias rajono vietas: Pašiškę (Šuminus), Grybėnus, Rimšės ir Gaidės apylinkes, Mažviliškę, Ažvinčių kraštą, Tumelėnus, Žardeliškę, Tverečių, Triburčius. Atskirai minėtinas Kukutėlių kaimo projektas. Tai internetinė svetainė (www.2100.vu.lt/wp01/qq), kurioje galima susipažinti su trumpa kaimo istorija, rasti duomenų apie surašytus tame kaime gyvenusius žmones, jų metrikus.

Visa ši informacija padeda susivokti geografinę

1. Daugėliškio seniūnijos-dvaro žemėlapis. 1798 m. duomenys. Surašyti kiekvienoje vietovėje gyvenę žmonės
2. Kapinių žemėlapis, veikiančios ir uždarytos kapinės
3. Ignalinos rajono parapijų žemėlapis. XIX a. vid. duomenys. Suvesti Daugėliškio, Linkmenų, Vidiškių, Rimšės, Tverečiaus, Mielagėnų, Palūšės parapijų kaimai

aplinkoje, laikmečiuose ir, be abejo, pagreitina genealoginius tyrimus.

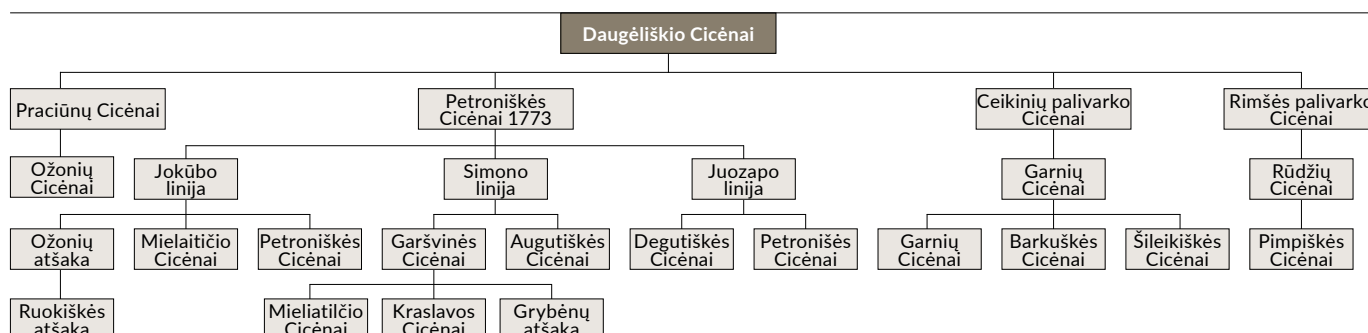
Genealoginiai šaltiniai, jų gausa ir gilios senovės žinios priklauso nuo tam tikros parapijos. Bažnyčių metrikai rašomi: Naujojo Daugėliškio parapijoje nuo 1706 m. (iki šių metų – Daugėliškio parapijoje), Linkmenų parapijoje nuo 1709 m., Salako parapijoje (dalis jos kaimų priklausė dabartiniam Ignalinos rajonui) nuo 1712 m., Rimšės parapijoje nuo 1749 m., Tverečiaus parapijoje nuo 1755 m., Palūšės parapijoje nuo 1778 m., Vidiškių parapijoje nuo 1845 m.

Paringio parapija buvo suformuota XX a. iš dalies iš Daugėliškio parapijos kaimų. XVIII–XIX a. bažnyčių metrikų įrašų reikės ieškoti Daugėliškio parapijoje. Mielagėnų parapijos tie įrašai prienami nuo 1797 m., o ankstesni šių vietų minėti įrašai yra Tverečiaus ir iš dalies Daugėliškio bažnyčių metrikose. Dalis šios medžiagos paskelbta internetinėse svetainėse www.epaveldas.lt ir www.familysearch.org.

Kita medžiagos dalis savanorių suskaitmeninta ir paskelbta debesyje. Vilnietė Gražina Lisauskienė suskaitmenino visą Linkmenų parapijos metrikų archyvą ir mielai juo pasidalijo internetinėje erdvėje. Šarūnas Subatavičius nufotografavo senuosius Salako bažnyčios metrikus ir Vilniaus tįjūnijos dvarų inventorių (Linkmenys, Ažvinčiai, Švenčionys). Dalies šiaurinės Šven-

čionių ir pietinės Daugėliškio parapijų gimimo ir mirimo įrašai buvo fiksuojami XVIII a. – XX a. pr. Ceikinių bažnyčios metrikuose. Prastesnė situacija su Dūkšto (Salako bažnyčios filija), Gaidės bažnyčių metrikų įrašais, jie fragmentiški ir prienami tik Lietuvos valstybiniame istorijos archyve, o dalis – internetinėje svetainėje www.familysearch.org. Mažiau informacijos rasime Seniško bažnyčios (Daugėliškio parapijos filija) metrikuose, kurie rašyti iki 1844 m. Labai daug informacijos galima rasti reviziniuose 1795–1858 m. surašymuose. Prienami išsamūs Daugėliškio, Tverečiaus, Rimšės, Palūšės, Mielagėnų reviziniai surašymai, taip pat yra dalis Linkmenų parapijos revizinių surašymų.

Kelis metus veikia socialinio tinklo Facebook grupė „Ignalinos krašto genealogija ir kraštotyra“. Grupę jungia per pusę tūkstančio besidominčių krašto praeitimi ir genealogija. Šios grupės nariai yra ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų šalių – nuo JAV iki Rusijos. Grupė nuolat skelbia informaciją apie tyrinėjamas pavardes, dalijasi sukaupta patirtimi, tyrimų rezultatais, sprendžia genealoginius rebusus, publikuoja daug senovinių nuotraukų. Šios grupės failų saugykloje skelbiami genealoginiai, kraštotyriminiai šaltiniai elektroniniu formatu. Susibūrę ir tyrinėtojų ratas, kur kiekvienas specializuojasi savo protėvių parapijų tyrinėjimuose. Bendravimas grupėje padeda operatyviai išspręsti genealoginių medžių kūrimo,

1 schema. Vienos iš populiariausių Ignalinos rajono pavardžių Cicėnų giminių kilčių schema

jų apjungimo klausimus. Nebereikia tyrinėti iš naujo to, ką grupės nariai jau yra išnagrinėję. Labai gerai yra ištyrinėtos Daugėlišio, Mielagėnų, Tverėčiaus parapijų giminės. Tokių tyrimų sėkmė, kaip jau minėta, priklauso nuo metrikų šaltinių prieinamumo internetinėje erdvėje. Todėl tyrimams palengvinti kuriama dvigubų pavardžių, rekrutų, atskirų pavardžių duomenų bazė.

Dauguma tyrinėtojų naudoja internetinę svetainę www.geni.com. Tai – vieša pasaulinė genealoginė internetinė svetainė. Joje yra labai daug genealoginių duomenų ir schemų. Norint pasinaudoti sukaupia in-

formacija, reikalingas tarpusavio bendradarbiavimas ir geranoriškumas. Šią svetainę sunku pavadinti genealoginiais medžiais. Tai greičiau asmenų nuo senų laikų iki dabartinių tinklas. Asmuo, kilęs iš mūsų krašto ir susidomėjęs savo šaknimis, dažnai čia randa jau dalį savo protėvių genealoginio medžio, o kartais – visą. Šioje internetinėje svetainėje vykdomi keli projektai – kraštiečių migracijų iš rajono į Rygą, Tomsko guberniją, Kraslavos regioną Latvijoje, 1831 m. sukilimo, Paringio gaisro 1836 m. aukų. Po truputį vykdoma ir metrikų įrašų, parapijiečių surašymų, dvarų inventorių knygų indeksacija. Labai įdomus ir įtraukiantis darbas buvo sujungti kraštiečius, persikėlusius gyventi XIX a. pab. – XX a. pr. į Kraslavos regioną Latvijoje. Tai pavyko tik per www.geni.com sistemą, atradus migravusiųjų palikuonis, kurie domėjosi savo šaknimis.

1706 m. Daugėlišio bažnyčios krikšto metrikų titulinis lapas. Naujojo Daugėlišio šv. Joachimo ir Onos Romos katalikų bažnyčia (*Ecclesia Romana Catholica S. Joachimi et Annae Daugieliscensis*)

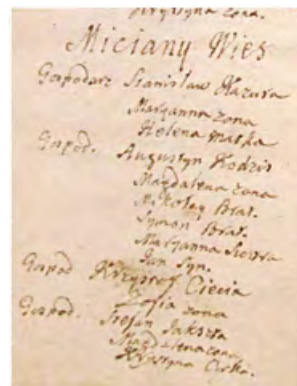

Genealoginiam tyrimui būtini žemėlapiai. Naudojamiesi www.google.lt/maps platformos teikiamomis žemėlapių galimybėmis, dalis krašto genealogijos entuziastų kuria parapijų, dvarų, dabartinių ir jau neveikiančių kapinių bei atskirų asmenų protėvių ar giminių žemėlapius. Žinant, iš kurio kaimo kilęs tyrinėjamas asmuo, gana lengvai galima atsekti, kurios parapijos metrikus reikės atsiversti. Dvarų žemėlapiai padeda atsekti revizinius ir inventorinius surašymus, kuriuose galima rasti reikiamas pavardes, suprasti kaimų priklausomybę dvarams. Pavyzdžiui, sudarytame Daugėlišio seniūnijos žemėlapyje (pagal 1798 m. inventorius duomenis) kaimai suskirstyti pagal tuo metu buvusius palivarkus, o kaimo legendoje surašyti ūkiai ir ten gyvenę žmonės.

Žemėlapiai nuolat tobulinami, atsiranda vis naujų.

Žinoma, kaipgi be DNR tyrimų. Kuriama kraštiečių, pasidariusių DNR tyrimus, duomenų bazė. Dažnai šie tyrimai patvirtina metrikų įrašais pagrįstus genealoginius medžius arba nurodo tyrinėjimų kryptį.

Taigi, kviečiu susidomėjusius ir turinčius šaknų dabartiniame Igalinos rajone jungtis prie bendraminčių rato. Visada pagelbėsime ir nukreipsime tyrimus reikiama linkme. Gerų ir smagių genealoginių atradimų visiems.

Vienas iš seniausių krašto genealoginių šaltinių, straipsnio autoriaus protėvių Miečionų kaimo gyventojų sąrašas. 1716 m. Tverėčiaus parapijos vizitacija

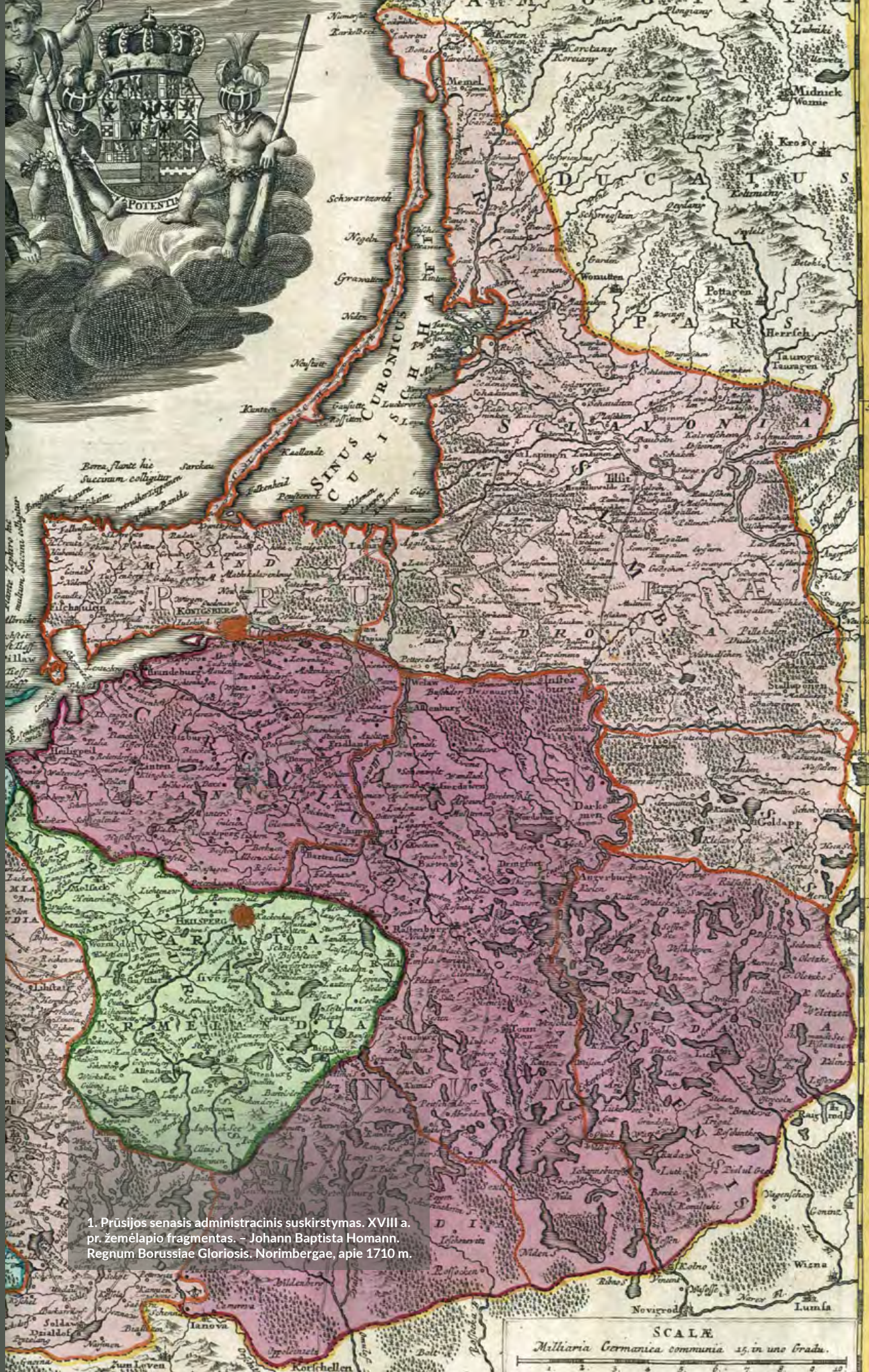
Linkmenų RKB santuokos metrikų knyga 1716–1739 m.

Gražinos Lisauskienės nuotrauka

[illegible]

Linkmenų RKB santuokos metrių knyga 1716–1739 m.

Gražinos Lissauskienės nuotrauka

1. Prūsijos senasis administracinis suskirstymas. XVIII a. pr. žemėlapis fragmentas. – Johann Baptista Homann. Regnum Borussiae Gloriosae Norimbergae, apud 1710 m.

TROJOS BRIEDIS, ARBA DAR KARTĄ APIE MAŽOSIOS LIETUVOS HERBĄ

Dr. Gintautas Žalėnas

4. Žiemgalos
(Latvija) herbas

šiai temai skirta publikacija. Naujausia, ir verta skaityti, yra *Vorutoje* paskelbtas V. Šilo straipsnis „Herbą turės ir lietuvių etninė žemė Mažoji Lietuva“. Šioje nuomonių sankirtoje labiausiai nustebino Klaipėdos „akademikų“ pozicija ir keliamos idėjos. Kaip bebūtų, iš mokyklos, turinčios universiteto vardą, darbuotojų tikimasi visų pirma mokslinės ir solidžios argumentacijos, o ne svetimų idėjų propagavimo, emocijų ir skundų.

VIDE AD RADICES¹

Prieš pradėdamas pokalbį apie Mažąją Lietuvą, vertėtų prisiminti, kad šis regionas daug šimtmečių buvo Prūsijos valstybės dalis. Šią valstybę sukūrė Kryžiuočių ordinas, nukariavęs ne tik Prūsiją, bet ir atskiras lietuvių bei vakarų slavų žemes. Kryžiuočių valstybė XIV–XV a. sandūroje, prisijungusi Žemaitiją, pasiekė savo klestėjimo viršūnę. 1466 m. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis po 13 metų trukusio karo prie Lenkijos prijungė vakarinę šios valstybės dalį, pavadintą *Karališkąja Prūsija*. 1525 m. Kryžiuočių ordinas buvo sekuliarizuotas. Paskutinis kryžiuočių magistras Albrechtas Hohencolernas, padedamas dėdės (motinos brolio), Lenkijos karaliaus ir Lietuvos di-

6. Alandų salų
(Suomija) herbas

džiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo, įkūrė pasaulietinę Prūsijos kunigaikštystę – pirmąją Europoje protestantišką valstybę – ir tapo Lenkijos vasa-lu. 1701 m. Prūsija tapo savarankiška karalyste. 1772 m. prie Prūsijos karalystės prijungus Lenkijai priklausiusią Karališkąją Prūsiją, vakarinė Prūsijos dalis buvo pradėta vadinti *Vakarų Prūsija*, o rytinė – *Rytų Prūsija*. 1871 m. Prūsija tapo vieningos vokiečių valstybės dalimi. Vokietijai pralaimėjus Antrajame pasauliniame kare, Prūsija oficialiai panaikinta 1947 m.

Grįžtant prie Mažosios Lietuvos, tenka pastebėti, kad šis pavadinimas turi dvi reikšmes. **Visų pirma**, Mažąja Lietuva vadinama dar XIII a. Kryžiuočių ordino nukariauta etninė lietuvių teritorija, kurioje gyveno lietuviai ir vartojo lietuvių kalbą. Nedidelė jos dalis – Nemuno delta ir pamarys – ankstyvajame laikotarpyje buvo apgyvendinta kuršių (jų nereikėtų painioti su vėliau atsikėlusiais kuršininkais), kuriems sulietuvėjus susiformavo vietinė žemaičių donininkų tarmė. Vokiečiams valdant šį kraštą, lietuvių gyvenama teritorija buvo vis labiau germanizuojama ir palaipsniui siaurėjo. Šiuo metu iš jos likęs tik siauras šiaurinio pakraščio ruožas (Klaipėdos kraštas), nuo 1923 m. priklausantis Lietuvos Respublikai.

Visų antra, Mažąja Lietuva vadintas Prūsijos karalystės administracinis vienetas, kelis kartus keitęs ribas ir savo pobūdį. Vokiškai jis vadintas *Preußisch-*

5. Dr. Arūnas Baublys, dailininkė Jūratė Bizauskienė, dizaineris Kęstutis Mickevičius. Mažosios Lietuvos herbo projektas, 2017

7. Elando (Öland) salos
(Švedija) herbas

¹ Lot. žiūrėk į šaknis.

2. Prūsijos karalystė. Lietuvos apygarda. Žemėlapis fragmentas. – Leonhard Euler, Johann

Litauen, *Klein Litauen*, kartais *Provinz Litauen* ar tiesiog *Litauen*. Šio administracinio darinio pradžia siejama su „Lietuvos valdyba“ (vok. *litauische Amtskammer*), įkurta 1714 m. Tilžėje. 1724 m. buvo pradėtas kurti Lietuvos administracinis regionas ir jo centru pasirinkta Gumbinė, kuriai tais pačiais metais buvo suteiktas miesto

teisės. Lietuvos regioną tuo metu sudarė 4 distrikta (apskritys): Klaipėdos, Tilžės, Ragainės ir Įsručio. Mažoji Lietuva, kaip Prūsijos administracinis vienetas, buvo suformuota 1736 m., įkūrus savarankišką Lietuvos karo ir išdo valdybą (vok. *litthauische Kriegs- und Domainenkammer*), greičiausiai tuo metu prie jos prijungta ir Labguvos apskritis [1, 2]. XVIII a.

8. Varmijos Mozūrų vaivadijos herbas

vid. Lietuvos provincija apėmė visas Prūsijos valstybėje esančias lietuvių gyvenamas žemes [3]. 1808 m. vietoj „Lietuvos valdybos“ buvo įkurta Lietuvos administracinė apygarda (vok. *Regierungsbezirk*), tačiau joje jau

nebebuvo Labguvos, po kelių metų neliko ir Klaipėdos apskrities, bet atsirado pietinės apskritys, kuriose lietuviai negyveno, o greitai laiku iš administracinio vieneto pavadinimo išnyko ir Lietuvos vardas. Nors ir neilgą laiką egzistavusio Mažosios Lietuvos administracinio vieneto suformavimas Europoje yra retas, gal net pirmas tokio pobūdžio administracinis teritorinis darinys, specialiai sukurtas vieno etnosno gyvenamoje teritorijoje. Nacionalinį šio darinio pobūdį liudija lietuvių kalba skelbti oficialūs įsakai ir leista šviečiamoji literatūra (pvz., *Gromata vieno gospadoriaus būrams apie ganyklų perdalijimo naudą*, 1769 m. (?), kurią iš vokiečių kalbos išvertė garsusis Tolminkiemio klebonas Kristijonas Donelaitis). Akivaizdu, kad Mažosios Lietuvos sukūrimas įvyko, pritarus (o greičiausiai inicijavus ir įsakius) Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I (1713–1740). Šio valdovo valia sukurta nacionalinė teritorinė sritis buvo išskirtinis reiškinys to meto Europoje, pasikartojęs jau tik XX a., deja, „lietuviškos autonomijos“ Prūsijoje egzistavimo faktas šiulaukinėje Lietuvoje yra mažai kam žinomas ir mažai tyrinėtas.

Rytų Prūsijos pietinėje dalyje, bent jau nuo XV–XVI a., gana gausiai gyveno ir kita tautinė mažuma, kalbėjusi lenkų kalba, tačiau save vadynusi *mozūrais*, dėl to jų gyvenamas kraštas neoficialiai buvo vadinamas *Mozūrais* (vok. *Masuren*, lenk. *Mazury*). Šį kraštą apjungianti administracinė apygarda su centru Alnapiulyje (Olštynė) (vok. *Regierungsbezirk Allenstein*) buvo sukurta tik 1905 m. Dabar ši teritorija įeina į Lenkijai priklausančios Varmijos Mozūrų vaivadijos sudėtį.

Diduma istorinės Mažosios Lietuvos šiandien priklauso Rusijos Federacijos Kaliningrado sričiai, o Lietuvai priklausanti dalis apima galbūt tik apie penkiolika procentų autentiško šios teritorijos ploto (?). Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvai grąžintas Klaipėdos kraštas nesudaro atskiros administracinės teritorijos. Formaliai žiūrint, Mažoji Lietuva (kaip ir visa Prūsija) tapo grynai istorine sąvoka. Vis dėlto galima teigti, kad lietuvių tautos ir visų pirma šiame krašte gyvenančių

9. Neseniai sukurta Mozūrų žemės herbas

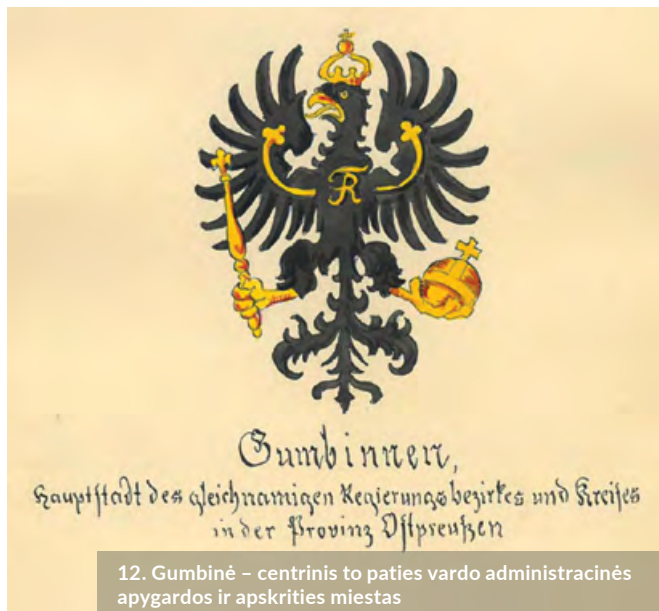

žmonių sąmonėje Mažoji Lietuva, kaip ir lietuvių tautos Atlantida, vis dar yra gyva ir turi mūsų tautai bei valstybei didelę istorinę, simbolinę, politinę ir kitas vertes.

APIE KLAIPĖDIŠKIŲ PARUOŠTĄ HERBO PROJEKTĄ

Idėja sukurti Mažosios Lietuvos herbą yra gerokai pavėluota – ji galėjo būti įgyvendinta dar XX a. Tačiau, nepaisant to, ir be mažiausių abejonių, ši idėja yra sveikintina. Reikia prisiminti, kad tik trečiojoje Lietuvos valstybėje buvo pradėtas etnografinių regionų herbų kūrimas. Iki tol tik Žemaitija turėjo savo istorinį herbą, o kaimyninės Latvijos žemių herbai paveldėti iš senų laikų. Kuršas, Žiemgala, Latgala, Vidžemė turi savo isto-

riusius herbus, skaičiuojančius ne vieną šimtą metų, nors Žiemgala ir Sėla dalinasi vienu herbų (sidabrinis briedis mėlyname fone) [4]. Labai nustebino dr. Arūno Baublio ir dailininkės Jūratės Bizauskienės beveik toks pats herbų projektas, skirtas Mažajai Lietuvai, tik sidabrinį briedį pakeičiant auksiniu [5]. Paprastai to paties herbų naudojimas, pakeičiant vieną ar kitą elementą, rodo bendrą paveldą, buvusią priklausomybę ar teritorines pretenzijas. Dvigalvis erelis Rusijos, Serbijos, Albanijos herbuose rodo šių šalių bizantiškas šaknis ir pretenzijas į Bizantijos paveldą, Lotaringijos kryžius Slovakijos herbe – ilgą priklausomybę Vengrijos karalystei, baltarusių nacionalistų bandymas savintis Vytį – pretenzijas į Vilnių ir siekį pasiskelbti Lietuvos Didžiąją

12. Gumbinė – centrinis to paties vardo administracinės apygardos ir apskrities miestas

Kunigaikštystę sukūrusia tauta. Beje, auksinis keturkojis raguotas gyvūnas mėlyname fone, labai primenantis klaipėdiškių projektą, pavaizduotas Suomijai priklausančių Alandų salų ir Švedijai priklausančios Elando salos herbuose [6, 7]. Palyginti netoli viena nuo kitos esančios salos visgi retokai patenka į lietuvių akiratį, tačiau per istorines Žiemgalos ir Sėlos žemes Lietuvos ir Latvijos siena tęsiasi kelis šimtus kilometrų. Taigi negalime žinoti, ar kaimynai latviai neįžvelgs galimų teritorinių pretenzijų, tačiau apkaltinti lietuvius plagiatu ar bent nekūrybingu mėgdžiojimu tikrai turės pagrindo.

Dar keistesnis Mažosios Lietuvos herbo projekto autorių pateiktas herbo paaiškinimas: „siektą, kad tarp dabar gyvenančių (lietuvių) ir anksčiau gyvenusių žmonių (vokiečių) herbas taptų santarvės ženklu“. Tenka dar labiau nustepti – kas bendro tarp briedžio ir vokiečių. Autoriai to nepaaiškina, juo labiau vokiečiai nebuvo šios žemės autochtonai ir neišnyko, kaip kuršiai. Todėl pirma į galvą atėjusi mintis, kad Mažoji Lietuva galbūt

yra lyginama su Žiemgala, kurioje, panašiai kaip ir Mažojoje Lietuvoje, ne vieną šimtą metų šeimininkavo šias žemes nukariavę vokiečiai. Labai tolima ir keista paralelė, bet šiaip ar taip šaknų reikia ieškoti ne toje pusėje.

APIE PRŪSIJOS HERALDIKĄ

Kuriant naujus gyvenviečių herbus paprastai atsižvelgiama į platesnio regiono ir konkretaus krašto heraldines tradicijas ir

10. Prūsijos kunigaikštystės heraldinis erelis 1525–1600 m.

jau egzistuojančius herbus, ypač tai svarbu, kai kuriamas viso istorinio krašto herbas. Tad turime trumpai

apžvelgti Prūsijos (=Rytų Prūsijos) heraldikos specifinius bruožus. Prūsijos herbas atsirado dar Kryžiuočių ordino laikais ir buvo perimtas iš didžiojo magistro herbo – juodas erelis, vainikuotas auksine karūna, auksiniame lauke. Erelio sparnus puošė auksinis galionas (perizonijus) su dobilo lapo formos galais. Susikūrus pasaulietinei valstybei, Prūsijos herbas buvo modifikuotas – erelis neteko karališkosios karūnos, o auksinis fonas buvo pakeistas sidabrinio, taip sukuriant baltos ir juodos spalvų derinį – šios spalvos yra Hohencolernų (dinastijos, valdžiusios Prūsiją nuo pasaulietinės valstybės įsteigimo iki 1918 m.) heraldinės spalvos, o erelio krūtinę papuošė inicialas „S“.

Iš turimos medžiagos susidaro įspūdis, kad Prūsijos valstybės regionai ar žemės neturėjo atskirų herbų. Remiantis J. Dlugošo *Banderia Prutenorum*, galima teigti, kad jau kryžiuočių laikais, kaip administracinių teritorinių darinių heraldiniai simboliai, dažniausiai buvo naudojami jų centrinių miestų herbai ar iš jų paimti elementai (dalinių vėliavose). Kryžiuočių laikais buvo vartoti ir atskirų vyskupijų herbai, tačiau po reformacijos jie išsaugojo savo reikšmę tik Karališkojoje Prūsijoje, kuri išliko katalikiška visų pirma Varmės vyskupui ir kapitulai priklausiusioje Varmės dominijoje, ten ir toliau buvo vartojami vyskupijos ir kapitulės herbai. Baltas eucharistinis avinėlis raudoname fone su auksine taure iš Varmijos vyskupijos herbo atkeliavo į šiuolaikinį Lenkijai priklausančios Varmijos Mozūrų vaivadijos herbą [8]. Šis herbas sudarytas iš trijų herbų – Lenkijos baltos heraldinio erelio skydo viršuje, rodančio šios teritorijos priklausomybę, istorinio Varmijos žemės herbo su minėtu avinėliu ir naujai sukurto Mozūrų žemės herbo – juodojo Prūsijos erelio, papuošto inicialu „S“ [9]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kalbamajame herbe Prūsijos karalystės erelis vaizduojamas raudoname fone, o Prūsijos kunigaikštystės herbe – sidabriname lauke. Tai heraldikoje įprasta praktika – keičiant heraldinius elementus ar spalvas, iš vieno herbo gaunamas kitas, tačiau su pirminiu susijęs herbas.

Keliais žodžiais tenka užsiminti ir apie svarbų Prūsijos valstybinės heraldikos elementą – valdovų inicialus. XVI a. Prūsijos juodasis heraldinis erelis buvo puošiamas Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo (naujai įkurtos Prūsijos kunigaikštystės siuzereno) vardo inicialu „S“ (*Sigismundus*), papuoštu auksine karūna [10]. Prūsijos karalystės heraldinio erelio krūtinę papuošė pirmojo Prūsijos karaliaus Frydricho monograma FR [11]. Atskirai minėtinas Karališkosios Prūsijos herbas

11. Prūsijos karalystės herbas, patvirtintas 1701 m.

[12]. Jam XV a. buvo suteikti originalūs elementai – iš erelio kaklo išnyranti šarvuota ranka su kalaviju – Lietuvos Vyčio fragmento citata, parodanti, kad šis kraštas buvo prijungtas, valdant Jogailaičių dinastijai (vytis šiuo atveju atlieka valdovo asmeninio herbo funkciją), o erelio kaklą juosianti auksinė Lenkijos karūna turėjo priminti krašto priklausomybę.

14. Vestfalijos herbas

AR BUVO MAŽOSIOS LIETUVOS HERBAS?

Projektuojant naują Mažosios Lietuvos herbą, iškilo esminis klausimas – ar šis kraštas anksčiau turėjo savo herbą. Apie senesnius laikus aiškių duomenų neturime. Mums žinoma tiksliai piešinio reprodukcija, vaizduojanti Prūsijos karalystės erelį su įrašu *Gumbinnen / Hauptstadt des gleichnamigen Regierungsbezirkes und Kreises* [12]. Akivaizdu, kad tai ne miesto (jis turėjo kitą herbą, žr. žemiau), bet administracinės apygardos herbas. Stilistiniai jo bruožai ir Lietuvos vardo nebuvimas apygardos pavadinime rodo, kad šis piešinys sukurtas greičiausiai XIX a. vid. Ar XVIII a. sukurtas Lietuvos teritorinis darinys turėjo savo atskirą herbą, duomenų nėra.

Vis dėlto yra viena netiesioginė nuoroda – 1829 m. Karaliaučiaus universitete buvo įkurta iš Mažosios Lietuvos kilusių studentų brolija *Corps Littuania* (jos veiklą naciai sustabdė 1936 m.). Šios brolijos naudota žaliai baltai raudona vėliava, jau nuo XIX a. pab. iki šių dienų yra daugelio pripažinta Mažosios Lietuvos vėliava. Atidesnio dėmesio nusipelno minėtos brolijos emblema. Ją sudarė trys elementai – heraldinėje dešinėje skydo pusėje buvo pirmojo Prūsijos kunigaikščio ir Karaliaučiaus universiteto įsteigėjo Albrechto atvaizdas – jis simbolizavo brolijos priklausymą universiteto bendruomenei, žemiau pavaizduotas lauro lapų vainikas ir dvi su kryžiuotos špagos – studentų organizacijos garbingumo simbolis, vaizduojamas daugelio brolių emblemose. Visą kairiąją skydo pusę užėmė Mažąją Lietuvą turinti simbolizuoti emblema – baltas piestu stovintis žirgas žaliame lauke [13]. Panašų piestu stovintį žirgą tik raudoname lauke matome ir Vestfalijos (taip pat priklausiusios Prūsijos karalystei) herbe [14]. Nesiimame spręsti, ar emblemoje pavaizduotas simbolis gali būti Vyčio citata ar sąsaja su garsiaisiais Trakėnų žirgais, nežinome, ar jis galėjo būti naudotas XVIII a. kaip Mažosios Lietuvos administ-

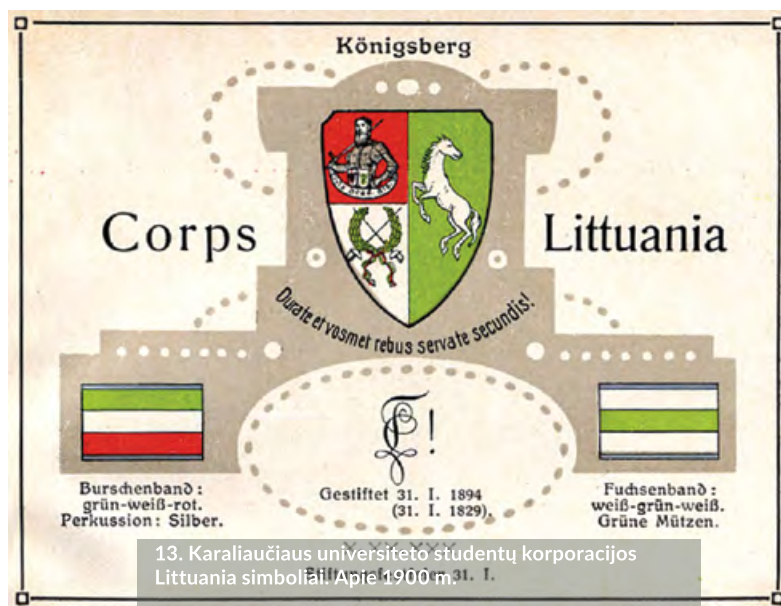
racinio darinio herbas. Vis dėlto studentų emblemoje baltas žirgas atlieka brolijos narių gimtojo krašto herbo paskirtį ir nėra vienas iš studentiškių simbolių – tai rodo kitų, tuo pačiu metu Karaliaučiaus universitete veikusių studentų brolių *Masovia*, *Baltia*, *Hanse* emblemose. Jose atitinkamose pozicijose pavaizduotas plaukiantis laivas akivaizdžiai nieko bendro neturi su kokia nors teritorija ar žeme, tačiau brolijos *Borussia* emblemoje Prūsijos karalystės erelis tiksliai atitinka draugijos pavadinimą.

Neatmestina galimybė, kad šiame Mažosios Lietuvos herbe pavaizduotas žirgas gali būti kažkaip susijęs su fantastiniu pagoniškosios Prūsijos herbu, nupieštu 1548 m. rankraštinės kronikos tituliniam puslapyje [15]. Kroniką parašė Gdanskio miestietis Georgas Mehlmannas ir pavadino *Chronik des Landes Preussen und Polen*. Šio herbo *kleinode*² pavaizduotas ažuolas ir baltas šuoliuojantis žirgas – šie simboliai, kai kurių tyrinėtojų nuomone, galėjo būti siejami su pagonių dievu Perkūnu, kaip jo atributai. Negalime šių teiginių komentuoti, nes turima per mažai duomenų.

Šiaip ar taip Mažosios Lietuvos herbas, nors ir neturėjęs oficialaus statuso, egzistavo – gana seniai teko matyti sidabrinį ženkluką, pagamintą XX a. pr. Jame buvo pavaizduotas vytis, o fone – trys įžambios juostos – žalia, balta, raudona – Mažosios Lietuvos vėliavos spalvos. Šis herbas siejasi ir su XX a. pirmojoje pusėje

16. Gumbinės miesto herbas, suteiktas 1724 m.

13. Karaliaučiaus universiteto studentų korporacijos Littuania simboliai. Apie 1900 m.

² Šį terminą pastaruoju metu bandoma pakeisti ne visai tiksliu lietuvišku atitikmeniu *šalmo papuošalas*, tačiau jis pernelyg bendras ir gali nusakyti bet kurį šalimą puošiantį elementą.

15. Tarpamasis pagonių laikų prūsų herbas (Arma Prutenorum) iš Georgo Mehlmanno 1548 m. manuskripto

lietuvių naudota Mažosios Lietuvos vėliava – jos, panašiai kaip ir Vengrijos vėliavos, vidurinėje juostoje buvo herbas – šiuo atveju Lietuvos Vytiis.

BRIEDŽIO ĮVAIZDIS IR JO FORMAVIMASIS

Kaip jau minėta, briedžio motyvo Prūsijos valstybės ar regionų herbuose nėra, tačiau jis neretas atskirų Prūsijos miestų herbuose. Briedį³ galima pamatyti Alnos (Altenburg, dabar Družba), Braunsbergo (dabar Braniewo) (kartu su slibinu), Gutštato (Guttstadt, dabar Dobre Miasto), Lybštato (Liebstadt, dabar Miłakowo), Ortelsburgo (dabar Szczytno), Ryno (Rhein, dabar Rynas), Šnaidemiulės (Schneidemühl, dabar Piła) herbuose, kuriuose pavaizduoti raudoni briedžiai, tik Ryno herbo briedis juodas, o Vėluvos (dabar Znamenskas) miesto herbe tik briedžio galva su auksiniais ragais, tarp kurių yra auksinė šešiakampė žvaigždė. Verta pastebėti, kad nei viena iš išvardytų vietovių nepriklausė Mažajai Lietuvai. Briedžio motyvas nėra būdingas tikrai Rytų Prūsijai. Herbų su šiuo gyvūnu galima rasti visų gretimų kraštų atskirų vietovių herbuose. Antai ir Didžiojoje Lietuvoje briedis yra ar buvo vaizduojamas Degučių, Lazdijų, Zapyškio, Tyrino (Cyrino), Garadnos (abi pasta-

rosios vietovės dabar priklauso Baltarusijai) herbuose, o Vladislavovo (dabar Kudirkos Naumiestis) herbe briedžio galva beveik tokia pati, kaip ir minėtame Vėluvos herbe, tik tarp ragų ne viena, bet trys žvaigždės.

Briedžio kaip Mažosios Lietuvos simbolio pasirinkimas istoriškai galėtų būti pateisintas, jei jis būtų pavaizduotas kurio nors svarbaus Mažosios Lietuvos miesto (apskrities centro), pvz.: Klaipėdos, Tilžės ir visų pirma Gumbinės, herbe, bet briedžio tuose herbuose nėra. Taigi briedis yra su Mažąja Lietuva nesusijusi heraldinė figūra. Labiau pagrįstas būtų siūlymas į Mažosios Lietuvos herbą perkelti kurį nors elementą iš šio krašto sostinė buvusio Gumbinės miesto herbo – juodąjį Prūsijos erelį ir sidabrinę strėlę [16].

Tad pabandykime atsakyti į klausimą, iš kur atsirado idėja paversti briedį Mažosios Lietuvos simboliu. Jau tik vyriausios kartos žmonės Lietuvoje gali prisiminti pokario metais mūsų krašte sparčiai plitusių sovietinei liaudžiai skirtus „monumentaliosios plastikos“ kūrinius – betoninius vadus, karius, pionierius, sportininkus; atskirą ir populiarią grupę sudarė animalistinio žanro kūriniai, vaizduojantys meškas, stirnas, briedžius ir kitus gyvūnus. Pastaroji meno kūrinių grupė nebuvo ilgą laiką – išnyko jau šešiasdešimtais–septyniasdešimtais praeito šimtmečio metais. Vis dėlto tai nebuvo pirmoji animalistinio žanro banga – senesni gyvūnus vaizduojantys skulptūros kūriniai žinomi bent jau nuo XX a. pr. – „briedis su briediene“ puošė Palangos Tiškevičių parką, būta jų ir kitų dvarų žaliuosiuose plotuose. Tačiau tokių skulptūrų buvo nedaug, tad galima spėti, kad pokarinę animalistinio žanro bangą galėjo stimuliuoti sovietinės armijos „išlaisvintoje“ Rytų Prūsijoje matyti monumentaliosios skulptūros kūriniai. Du iš jų svarbūs mūsų temai – tai Gumbinėje nuo 1912 m. (su pertraukomis) stovinti iš bronzos nulieta natūralistinė briedžio statula, sukurta 1910 m. vokiečių skulptoriaus Ludwigo Vordermeyerio. Šis skulptorius sukūrė ir kitą briedžio statulą, kuri 1928 m. buvo pastatyta Tilžėje, – ji taip pat išliko [17]. Abu šie savo laiku populiarūs kūriniai suvaidino nemažą vaidmenį, kuriant briedžio, kaip Rytų Prūsijos simbolio, įvaizdį. Adolfui Hitleriui atėjus į valdžią, buvo pradėta ieškoti naujų ir visuomenei gerai suprantamų simbolių. Respublikoniškas Prūsijos herbas – juodasis erelis, netekęs karūnos ir kitų karališkos valdžios insignijų bei valdovo inicialų, konservatyviai, nacionalistiškai nusiteikusiai vokiečių visuomenės daliai nebuvo priimtinas. Apie tai galima paskaityti to laikmečio liudininko Benno

18. Antrojo pasaulinio karo laikų vermachto (vok. Wehrmacht) 11 pėstininkų divizijos ženklas

³ Stiliziuotuose heraldiniuose atvaizduose nustatyti konkrečią gyvūno rūšį nėra įmanoma, todėl briedžiu šiame tekste vadinami visi elninių šeimos patinai.

Dilbos 1995 m. išleistoje knygelėje *Der Eich und die Elchschaufel. Symbole Ostpreußens*. Todėl toli neieškojus, buvo pradėtas populiarinti naujasis simbolis – briedis. Jau 1937 m. naujai sukurtame Kranto miesto (dabar

19. Gusevo (Gumbinės) dabartinis herbas

Zelionogradskas) herbe buvo pavaizduoti raudoni briedžio ragai. Po metų (1938 m.) Pakalnės apskritis, vokiškai vadinta *Niederung*, buvo pervadinta į *Elchniederung* (briedžio žemumą), o apskrities miestas Gąstos (*Heinrichswalde*, dabar Slavskas) ir visa apskritis gavo herbą – aukšinę briedžio galvą žaliame lauke. Kaip rodo išlikę pavyzdžiai,

mediniai ar iš metalo nulieti briedžio atvaizdai buvo dovanojami nusipelnusiems to meto veikėjams. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, kai kurie Rytų Prūsijoje dislokuoti kariniai daliniai taip pat pradėjo naudoti simbolinius ženklus su briedžio atvaizdu [18]. Visgi iki pat 1945 m. briedis nebuvo įformintas kaip visą Rytų Prūsiją reprezentuojanti heraldinė figūra, greičiausiai net nebuvo spėjęs tapti ir visos Rytų Prūsijos neoficialia emblema, tiesiog tam pritrūko laiko. Šį „neužbaigtą darbą“ jau šiais laikais palaipsniui bando užbaigti Vokietijoje gyvenantys ekspatriantai iš Rytų Prūsijos, matyt, tam pritaria ir kai kurie rusiškos Kaliningrado srities oficialūs pareigūnai. Daug ką sako faktas, kad neseniai „atkurame“ Gusevo (Gumbinės) miesto herbe Prūsijos erelis pakeistas briedžio galva [19], o vokiečių ekspatriantai dovanuoja Slavsko miestui (buv. Gąstoms) modernios išraiškos briedžio statulą. Tad ne tokia jau fantastiška gali pasirodyti mintis, kad taip palaipsniui ruošama dirva ir galimam Kaliningrado srities herbo pakeitimui. Todėl oficialiai patvirtintas Mažosios Lietuvos herbas su briedžiu būtų svarbus žingsnis, reanimuojant prieškarinę idėją – sukurti ir įteisinti naują Rytų Prūsijos simbolį.

KĄ SLEPIA BRIEDŽIO RAGAS?

Heraldikoje nuo senų laikų galioja principas – *pars pro toto* (dalis už visumą). Tad kai naujajame herbe panaudojamas kito herbo ar heraldinės figūros elementas, jis atstovauja visam senajam herbui – mes jau kalbėjome apie šarvuotą riterio ranką su kalaviju Karališkosios Prūsijos herbe, prisiminkime Kėdainių herbe pavaizduotą Radvilų (tuometinių miesto savininkų) heraldinio erelio sparną ar karpį su vilko dantimis Veliuonos herbe – dantys paimti iš karaliaus Stepono Batoro herbo, taip pagerbiant miesto savivaldą patvirtinusių valdovą. Todėl visai natūralu, kad herbe gali būti vaizduojama ne tik briedžio figūra, bet ir atskiros jos dalys – galva su ragais arba tik vienas ragas. Faktai liudija, kad būtent briedžio ragas ir šio simbolio naudojimo istorija ir yra tikrasis

motyvas, paskatinęs kurti naują Rytų Prūsijos simbolį.

Briedžio rago istorijos pradžia siekia Pirmojo pasaulinio karo pabaigą – Vokietijai tragišką laiką, kai buvo pralaimėtas karas, nuverstas imperatorius, o šalyje siautė badas ir suirutė. Kovai su vokiečių komunistais, apsaugai ir tvarkai palaikyti 1919 m. sausį buvo pradėtas kurti Rytų Prūsijos savanorių korpusas (vok. *Ostpreussischen Freiwilligenkorps*) – dešiniųjų nacionalistinių pažiūrų, daugiausia buvusių kombatantų, karinė organizacija, kadangi šie kariai turėjo tas pačias uniformas kaip ir vokiečių kariuomenė. Skiriamuoju šios

20. Šilutės herbas, suteiktas nacistinės valdžios apie 1940 ar 1941 m.

organizacijos ženklu buvo pasirinktas briedžio rago atvaizdas. Savanorių korpusas siekė 15000 karių, ir tai buvo rimta karinė organizacija. Šis korpusas 1919 m. pavasarį buvo įjungtas į naujai sukurtas Valstybės gynybos pajėgas (vok. *Reichswehr*). Briedžio rago simbolis dar kartą atgijo 1938 m. jau Lietuvai priklausančiame Klaipėdos krašte. Tais metais Lietuvoje buvo panaikinta 12 metų besitęsusi karinė padėtis, Klaipėdos krašte legalizavosi pronacistiniai smogikai, susibūrę į paramilitarinę antilietuvišką organizaciją *Ordnungsdienst* (tvarkos tarnyba). Jai vadovavo antilietuviško judėjimo lyderis dr. Ernstas Neumannas, Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje buvęs jau minėto savanorių korpuso *Ostpreussischen Freiwilligenkorps* narys, todėl neatsitiktinai, kaip organizacijos emblema, buvo pasirinktas briedžio ragas. Šiuo ženklu buvo pažymėta organizacijos būstinė Klaipėdoje. Minėtas simbolis tarnavo organizacijos nariams ir kaip skiriamasis ženklas – sidabrinis briedžio rago pavidalo ženkliukas buvo segamas į nario dėvimą slidininko kepurę. 1939 m. vokiečiams atplėšus Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos, krašto policija lietuviškas kokardas pakeitė briedžio ragais, o lietuviški pašto ženklai buvo paženklinti vokišku įrašu *Memelland ist frei* ir briedžio rago siluetu. Tad briedžio ragas (vok. *Elchschaufel*) yra ne tik Klaipėdos krašto pronacistinių smogikų, bet ir bendrai paėmus vokiečių kovos su lietuviais ir viso Klaipėdos krašto atplėšimo nuo Lietuvos simbolis.

Bet tai dar ne pabaiga – tik vokiečiams prisijungus Klaipėdą, minėta paramilitarinė organizacija 1939 m. kovo 22 d. iškilmingai Klaipėdos Šieno turguje (vok. *Heumarkt*) buvo priskirta prie SS (*Schutzstaffeln*, apsaugos rinktinės) organizacijos ir tapo 105 jos padaliniu (105. SS-Standart), o už ypatingus nuopelnus kovojant su lietuviais jiems buvo

21. Rytų Prūsijos žemietijos (*Landsmannschaft Ostpreußen*) Vokietijoje logotipas

17. Tilžė (Sovietskas), Briedžio statula, skulptorius Ludwigas Vordermayeris, 1928 m.

suteikta privilegija ir toliau naudoti briedžio rago simbolį – šį kartą apykaklės antsiuvis.

Naują vokišką nacistinę valdžią turėjo simbolizuoti ir naujai duoti herbai. Apie 1940–1941 m. herbai buvo suteikti Pagėgiams, Priekulei ir Šilutei. Labiausiai iškalbingas ir tiesmukas buvo Pagėgių herbas, kuriame pavaizduotas į kalaviją atsirėmęs kryžiuočių riteris, turėjęs visiems aiškiai parodyti, kas ir nuo kada yra šio krašto šeimininkas. Šilutės miestui suteiktame herbe pavaizduotas organizacijos *Ordnungsdienst* simbolis –

briedžio ragas – turėjo simbolizuoti šilutiškių kovą „prieš lietuvių priespaudą“, o ąžuolo lapas – vokiečių tautos tvirtybę, siekiant savo tikslų [20]. Stengėsi neatsilikti ir Priekulės herbo autoriai, pavaizdavę net du briedžio ragus, kurie iš šonų apgaubia Klaipėdos herbą. Šis ženklas turėjo simbolizuoti, kad naciai tinkamai saugo visą Klaipėdos kraštą nuo svetimų jėgų. Čia vis dėlto reikėtų prisiminti, kad SS pripažinta nusikalstama organizacija ir Vokietijoje uždrausta, o nuo 2008 m. Lietuvoje galioja sovietinių ir nacistinių simbolių draudimas.

Tačiau briedžio rago istorija tuo nesibaigė. Vokietijoje atsidūrę ekspatriantai iš Rytų Prūsijos 1948 m. sukūrė savo žemietiją *Landsmannschaft Ostpreußen*. Šios žemietijos emblema buvo pasirinktas kovose su lietuviais sėkmę atnešęs briedžio ragas. Ženklas 1957 m. buvo užregistruotas Vokietijos patentų tarnyboje (vok. *Deutsches Patentamt*) kaip saugomas Rytų Prūsijos žemietijos prekybinis ženklas ir yra naudojamas iki šių dienų kaip šios organizacijos logotipas [21].

Iš aukščiau pateiktos medžiagos tampa aišku, kad stumiant Klaipėdos (Trojos?) briedį į Mažosios Lietuvos herbą, siekiama ne tik palaipsniui įteisinti šį simbolį kaip naują visos Rytų Prūsijos emblemą (ateityje – herbą), bet ir sukurti „švarų pagrindą“ nacistinę praeitį turinčiam briedžio ragui vartoti, susiejant jį su briedžio simboliu naujai kuriamame Mažosios Lietuvos herbe (prisiminkime principą *pars pro toto*), tokiu būdu padarant antilietuviškų nacių smogikų ir SS dalinių simbolių politiškai neutralų.

KELI PASTEBĖJIMAI APIE KOMPROMISINĮ PROJEKTĄ

Kelias pastabas tenka pareikšti ir apie prof. R. Rimkūno paruoštą kompromisinį Mažosios Lietuvos herbo pro-

jektą [22]. Jis dar kartą patvirtina taisyklę, kad kompromisai sveikintini tik politikoje. Iš karto į akis krenta du keturkojai gyvūnai, išdėstyti vienas virš kito ir žingsniuojantys ta pačia kryptimi. Tačiau tai mažai susiję su heraldikoje įprastomis panašiomis kompozicijomis, pavyzdžiui, su trimis monumentaliais liūtais Danijos ar Estijos šalių valstybiniuose herbuose. Tarp projekte vaizduojamų gyvūnų pernelyg didelis kontrastas – tiesiog negalima lyginti tvirto žirgo centrinėje herbo skydo dalyje ir suomišką talismaną primenančio briedžiuko skydo papėdėje. Toks derinys pažeidžia vieną iš pagrindinių heraldikos taisyklių – oficialus herbas turi nekelti šypsenos. Antras dalykas, atkreipiantis dėmesį, – futuristinis centrinės herbo figūros pobūdis. Tokį įspūdį sukelia ant raudono žirgo jojanti raudonveidė moteris raudonais drabužiais. Pirmas palyginimas, kuris ateina į galvą, tai neseniai patvirtintas Aukštaitijos herbas su raudonu žirgu riteriu. Gera žinoma, kad heraldikoje spalvos turi savo simboliką ir prasmes. Raudona spalva visų pirma yra karo, kraujo, ugnies spalva, simbolizuojanti drąsą, ryžtingumą, kovingumą. Raudonas riteris ant raudono žirgo – tai ekspresyvi mistinė kovinė figūra, kuriai tiktų ir liepsnojantis kalavijas, tačiau riterio veido nematyti, jį dengia nuleistas šalmo antveidis. Jei pastarajame herbe raudona spalva nekeltų jokių prieštaravimų, tai aptariamame projekte raudonveidė moteris, vilkinti raudonus drabužius, nėra galima. Savaime suprantama, kad šių laikų heraldikoje, ypač egzotinių šalių herbuose, yra visko, tačiau tradiciniuose europietiškuose herbuose nepriimtina raudonų, žalių, mėlynų ar panašių natūralių spalvų kūno karnacija. Šiuo konkrečiu atveju raudona kūno spalva gali tapti niekam nereikalingų pašaipų priežastimi apie iš paplūdimio grįžtančią persikaitinusią tetą. Dar didesnė neatitiktis atsiveria prisiminus, kad kuriamas būtent Mažosios Lietuvos herbas, o juk šio krašto tradiciniuose moterų drabužiuose buvo vengiama ryškių spalvų – vyravo daugiausiai tamsios spalvos ir balta. Abejonių kelia ir raitelės rankoje nešama knyga – Mažoji Lietuva garsėjo tik viena ir tikrai talentinga rašytoja – leva Simonaityte. Tad ją paversti heraldine figūra atrodo pernelyg drąsu ir pernelyg konkrečiu. Visgi raitelės, kaip Mažosios Lietuvos simbolio, parinkimas yra itin originalus, o lietuvės raitelės ištis dėmesio verta šio krašto įdomybė [23]. Knygos motyvas taip pat svarus ir motyvuotas. Reikia pažymėti, kad šiame herbo projekte spalvos parinktos tiksliai – Mažosios Lietuvos herbo spalvos ir turi atitikti šio krašto vėliavos spalvas – žalią, baltą, raudoną.

Vis dėlto susidaro įspūdis, kad šiuo metu kuriamas

22. Prof. R. Rimkūnas. Mažosios Lietuvos herbo projektas

ne istorinės Mažosios Lietuvos, bet etnografinio Klaipėdos ar Šilutės krašto herbas. Reikia nepamiršti, kad naujasis herbas visų pirma turės valstybės lygio politinę reikšmę ir jis turi pabrėžti, kad yra Lietuvos, nors ir Mažosios, herbas, todėl turėtų „atstovauti“ Lietuvos valstybės herbui ar jo dalims. Tokie lokaliniai etnografiniai elementai, kaip raitelė ant žirgo, nors yra originalūs ir įdomūs, tačiau labiau tinka atskiro rajono ar miesto, galbūt Šilutės, herbui. Ne visi herbai „prigyja“ ar susilaukia vietos žmonių pritarimo, dalis jų tiesiog nebūna vartojami ir nuolat bandoma juos pakeisti. Kaip tik toks yra dabartinis, dar sovietmečiu sukurtas Šilutės miesto herbas – jis per daug sudėtingas ir ne visai tikslus – jame pavaizduotos burės labiau tiktų Kintams ar Drevernai. Todėl galima suprasti kartas nuo karto pasireiškiantį šilutiškių norą reanimuoti nacių laikų „istorinį“ herbą – jis daug paprastesnis ir vizualiai aiškus. Šiaip ar taip raita moteris, su alaus ąsočiu rankose pasitinkanti svečius (Šilutė – juk atsirado iš Šilokarčiamos – vietos, kur buvo priimami ir vaišinami keleiviai), gal ir ne visai atliepia praėjusio sezono politines aktualijas, bet tikrai svarstyti variantas, galutinai palaidosiantis bandymus reanimuoti nacistinę simboliką.

24. Šiuolaikinis Prūsijos karalystės Lietuvos apygardos herbas. Autorius ir šaltinis nežinomas

KOKS TURĖTŲ BŪTI MAŽOSIOS LIETUVOS HERBAS?

Į šį klausimą yra daug atsakymų. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad Mažosios Lietuvos herbui sukurti yra įvairių kelių – nereikėtų bau-gintis nei juodojo Prūsijos erelio, nei Lietuvos Vyčio ar jų citatų, piestu stovinčio balto Trakėnų žirgo žaliai raudoname lauke, norėtusi pasiūlyti ir Perkūno ažuolą su knygomis vietoje gilių ir visai naują motyvą – sidabrine strėle pervertą knygą. Strėlė, kaip Gumbinės miesto herbo citata, primintų senąją Mažosios Lietuvos centrą, o knyga simbolizuotų tai, ką svarbiausio mums davė šis kraštas, – mūsų kalbos ir literatūros ištakas.

Vis dėlto kyla nemaža abejo-

nė – ar iš viso reikia ieškoti naujo simbolio negu vy-tis Mažosios Lietuvos vėliavos spalvų fone. Neseniai į rankas pateko naujai sukurtas Mažosios Lietuvos herbas, kuriame pavaizduotas juodasis Prūsijos karalystės erelis su vyčiu ant krūtinės [24]. Nors šio atvaizdo kūrėjas nėra žinomas ir nepasižymi geresniu heraldikos išmanymu, daug svarbiau, kad panašus herbas iš tiesų galėjo būti vartojamas XVIII a. Prūsijos valstybės administraciniame padalinyje, vadinamame Lietuva (tačiau be šarvuotos rankos ir sidabriniame fone). Šis herbas primena analogiško tipo Poznanės didžiosios kunigaikštystės herbą, sukurtą XVIII a. pab., jau žlugus Lenkijos valstybei. Jame pavaizduotas Prūsijos karališkasis erelis su baltuoju Lenkijos ereliu ant krūtinės, taip heraldine kalba perteikiant žinią, kad Prūsija ne tik valdo nuo Lenkijos atplėštą kraštą, bet ir turi pretenzijų valdyti ir likusią šalies dalį [25]. Tai mums primena, kad valstybinės heraldikos kūrimas yra rimtas ir galias prasmes turintis politinis užsiėmimas, o ne vien žaidimas spalvotais paveikslukais ir senų laikų etnografija.

25. Prūsijos karalystės provincijos Poznanės didžiosios kunigaikštystės herbas

23. Mažosios Lietuvos lietuviai. – Franz Tetzner. Die Slawen in Deutschland, 1902 m. Tausendts.

MAŽOSIOS LIETUVOS HERBO PASIŪLYMAI

Prof. Rolandas Rimkūnas

Mažosios Lietuvos heraldikos klausimas mane palietė 2017 m., kaip tik tada, kai pradėjau dirbti Lietuvos Respublikos heraldikos komisijoje (toliau – Komisija). Tais pačiais metais Komisijos posėdyje svarstyti buvo pateiktas Mažosios Lietuvos herbo (mėlyname lauke – auksinis briedis. Skydą iš dešinės pusės laiko sidabrinis riteris, iš kairės – sidabrinė moteris kuršiškais apdaraais. Abi figūros stovi ant balto kaspino su devizu: „Salus publica suprema lex“) projektas, kurį kūrė Vokietijos Federacinės Respublikos Garbės konsulas, Vilniaus dailės akademijos Klaipėdos fakulteto dėstytojas doc. dr. Arūnas Baublys ir dailininkė Jūratė Bizauskienė.

Buvau tas Komisijos narys, kuris manė, kad Mažosios Lietuvos heraldika turėtų būti kuriama moderniai Lietuvos valstybei, remiantis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ženklodara ir XX a. modernios Lietuvos valstybės simboliais, o ne tiesiogiai perimant Rytų Prūsijos heraldiką. Pasisakiau prieš naujai kuriamai Mažosios Lietuvos heraldikai siūlomus Kryžiuočių ordino riterio (skydininko – red. past.) ir briedžio simbolius. Kryžiuočių ordino karys, mano supratimu, naikino, o ne kūrė Lietuvos valstybę. Briedžio, kaip heraldinės figūros, valstybinės simbolikos ištakos neabejotinai prasideda Prūsijos kunigaikštystės (1525–1701) ir Prūsijos karalystės (1701–1918) – valstybės, kuri tiesiogiai prisidėjo prie Abiejų Tautų Respublikos padalinimo ir ištrynimo iš Europos politinio žemėlapiu, – heraldikoje.

Nereikalaujant išsamių istorinių tyrimų, internetinėje erdvėje galime rasti vaizdinės ir rašytinės medžiagos, aiškiai liudijančios, kad XX a. pirmoje pusėje Klaipėdos krašte veikusių profašistinių nacionalistinių grupuočių, kurių tikslas buvo prijungti Klaipėdos kraštą prie hitlerinės Vokietijos, simbolikoje „briedis“ užėmė taip pat gana reikšmingą vietą.

Auksinės briedžio galvos simboliu buvo pasipuošusi

291-oji vermachto pėstininkų divizija, suformuota daugiausiai Rytprūsių gyventojų, taip pat veikė ir Klaipėdos krašte.

Būtent dėl minėtų priežasčių palaikiau ir palaikau Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininko Vytauto Šilo ir vėliau jau prie Mažosios Lietuvos heraldikos simbolikos klausimų sprendimo prisijungusio dailės istoriko dr. Gintauto Žalėno mintis ir vizijas.

Mano kurti Mažosios Lietuvos herbo projektų eskizai yra Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininko V. Šilo ir dailės istoriko dr. G. Žalėno nuomonių, paremtų moksliniais tyrimais ir istorine medžiaga Mažosios Lietuvos kuriamos heraldikos klausimu, refleksija.

Pabrėžiant Mažosios Lietuvos regiono svarbą lietuvių raštijai, kultūros ir kalbos raidai, XXI a. Lietuvos simbolikoje tinkamo įprasminimo vertas moters vaizdinys. Raitos ant žirgo moters figūra netiesiogiai siejasi su valstybine Lietuvos heraldika – raiteliu, valdovu, kalaviju ginančiu savo kraštą. Šįkart raitelis yra simbolinė moters figūra, kaip vienas iš naujų XX–XXI a. valstybės simbolių, valstybės, kurioje gerbiamos lygios įvairių žmonių teisės ir pripažįstamas vienodas indėlis į dabarties valstybės kūrimą. Moters rankoje – lietuviška knyga, kuri metaforiškai primena lietuviškos spausdintinės knygos pradžią Mažosios Lietuvos teritorijoje. Lietuviška knyga moters rankose įprasmina lietuviško žodžio ir rašto sklaidą Lietuvos valstybės priešaušryje, be kurios apskritai sunkiai įsivaizduojamas Lietuvos valstybės atkūrimas ir klestėjimas. Moters su knyga rankoje simbolis ypač prasmingas Lietuvos valstybei ir atskiram Mažosios Lietuvos regionui. Moteris, nepriklausomai nuo jos tautybės, tikėjimo, amžiaus, yra visų karų ir nelaimių liudininė ir liudytoja. Lietuvė moteris, kuri, apraudodama žuvusius, augino vaikus ir išliko dvasiškai tvirta. Ji kūrė Lietuvos ateitį sunkiausiomis jos istorijos dienomis.

1 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (I variantas). Raudoname lauke – ant sidabrinio žirgo joja sidabrinė lietuvininkė raitelė, dešinėje rankoje laikanti sidabrinę knygą. Skydo papėdė – žalia. Skydą laiko du sidabriniai baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Prie sidabrinųjų jų diržų prikabinėti sidabriniai geriamieji ragai. Sidabriniai karių apsiaustai susegti sidabrinėmis segėmis. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

2 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (II variantas). Sidabriname lauke – ant raudono žirgo joja raudona lietuvininkė raitelė, dešinėje rankoje laikanti raudoną knygą. Skydo papėdė – žalia. Skydą laiko du sidabriniai barzdėti baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Prie sidabrinųjų jų diržų prisegti sidabriniai kalavijai. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

¹ Lot. žmonių gėris – aukščiausias įstatymas.

3 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (III variantas). Sidabriniam lauke – ant raudono žirgo joja raudona lietuvinė raitelė, dešinėje rankoje laikanti raudoną knygą. Skydo papėdė – žalia. Skydą laiko du sidabriniai baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Kariai pečius pridengę apvaliais sidabriniais skydais su briedžių figūromis. Prie sidabrinų jų diržų prisegti sidabriniai kalavijai. Karių galvas dengia sidabriniai kūgio formos šalmai. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

4 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (IV variantas). Raudoname lauke – ant sidabrinio žirgo joja sidabrinė lietuvinė raitelė, dešinėje rankoje laikanti sidabrinę knygą. Skydo galvos kairiojo laisvojo kampo sidabriniam lauke – raudonas švyturys, sklaidžiantis raudoną šviesą. Skydo papėdė – žalia. Skydą laiko du sidabriniai baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Prie sidabrinų jų diržų prikabinėti sidabriniai geriamieji ragai. Sidabriniai karių apsiaustai susegti sidabrinėmis segėmis. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

5 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (V variantas). Raudoname lauke – stovi Mažosios Lietuvos tautiniu kostiumu vilkinti sidabrinė moteris, rankose laikanti sidabrinę knygą. Skydo galvos kairiojo laisvojo kampo sidabriniam lauke – raudonas švyturys, sklaidžiantis raudoną šviesą. Skydo galvos dešiniojo laisvojo kampo sidabriniam lauke – raudonas kurėnas. Skydą laiko du sidabriniai baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Prie sidabrinų jų diržų prikabinėti sidabriniai geriamieji ragai. Sidabriniai karių apsiaustai susegti sidabrinėmis segėmis. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

6 pav. Mažosios Lietuvos herbo projekto eskizas (VI variantas). Žaliame lauke – raudonas platus stulpas, jame stovi Mažosios Lietuvos tautiniu kostiumu vilkinti sidabrinė moteris, rankose laikanti sidabrinę knygą. Skydą laiko du sidabriniai baltų kariai, kurie vienoje rankoje turi sidabrinę ietį. Prie sidabrinų jų diržų prikabinėti sidabriniai geriamieji ragai. Sidabriniai karių apsiaustai susegti sidabrinėmis segėmis. Kariai stovi ant sidabrinio kaspino su devizu: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“.

Siūlomų Mažosios Lietuvos herbo projektų simbolika ir reikšmės:

1. Lietuvinė raitelė, rankoje laikanti knygą, simboliškai pagerbia kraštą, kuriame prasidėjo lietuvių raštija, be kurios XX a. nebūtų įvykęs modernios Lietuvos valstybės atkūrimas.
2. Moters simbolis įprasmina modernios valstybės lygiateisiškumo principus, pabrėžia vienodą Lietuvos žmonių – vyrų ir moterų – indėlį, kuriant ir stiprinant Lietuvos valstybę. Šis simbolis taip pat įprasmina ir primena nekaltų įvairių tautybių žmonių, kurių šis kraštas neteko per karus, aukas.
3. Knyga (Biblija, Martyno Mažvydo katekizmas) – pripažįstama istorinė Mažosios Lietuvos reikšmė lietuviškam raštui. Ne mažiau reikšminga ir tai, kad šiame krašte išsaugota lietuvininkų kalba – viena iš archajiškiausių išlikusių kalbų pasaulyje – yra bendros Europos kultūros paveldo dalis.
4. Baltų kariai simbolizuoja kovas už baltų kultūros išlikimą ir išsaugojimą.
5. Archajiškai stilizuotas briedis greičiausiai egzistavo dar prieš Vokiečių ordino užkariavimą.
6. Švyturys – pamaro krašto simbolis.
7. Trys spalvos – žalia, raudona, balta (sidabrinė) yra Mažosios Lietuvos vėliavos spalvos.
8. Baltos (sidabrinės) ir raudonos spalvos siejasi su Lietuvos valstybės heraldika – su šarvuotu baltu (sidabrinu) raiteliu raudoname lauke.
9. Raudona spalva heraldikoje simbolizuoja Kristų, ugnį, kraują, drąsą, narsą, galią ir kovą už valstybę.
10. Žalia spalva heraldikoje simbolizuoja laisvę, grožį, džiaugsmą, sveikatą, viltį, atgimimą ir gamtą.
11. Balta (sidabrinė) spalva heraldikoje simbolizuoja mėnulį, dievišką išmintį, tyrumą, dorumą, sielos grynumą ir vandenį (jūrą).

II TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA „ALBERTO VIJŪKO-KOJALAVIČIAUS SKAITYMAI 2022“

skirta kunigaikščiams Oginskiams

Data | 2022 m. rugsėjo 16 d., pradžia: 13 val.

Vieta | Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, L. Ivinskio g. 4, Rietavas

Daugiau informacijos | www.ghvi.lt; Registracija | iki 2022 m. rugsėjo 12 d., info@ghvi.lt

Organizatorius

Partneriai

Rietavo
Oginskių
kultūros
istorijos
muziejus

JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS – Kretingos miesto kūrėjas

Julius Kanarskas

Lietuvos didysis etmonas, Žemaičių seniūnas ir Vilniaus vaivada Jonas Karolis Chodkevičius (1570–1621) buvo ne tik didis karvedys ir įtakingas valstybės veikėjas, bet ir vienas turtingiausių krašto didikų, kuris materialiai rėmė Katalikų Bažnyčią, globojo vienuolius pranciškonus ir jėzuitus, steigė ir statė bažnyčias, vienuolynus, mokyklas, kolegijas ir prieglaudas.

Vienas iš didžiausių jo nuopelnų Žemaičių seniūnijoje buvo Kražių jėzuitų kolegijos įsteigimas.

Šiame straipsnyje siekiama supažindinti skaitytoją su vienu iš ryškiausių J. K. Chodkevičiaus ir jo žmonos

Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės geradarystės Žemaičių seniūnijoje ir Lietuvoje pavyzdžių – Kretingos magdeburginio miesto su bernardinų (pranciškonų observantų) vienuolynu ir bažnyčia įkūrimu.

Kretingos kaimo kapinės, kuriose 1602 m. buvo pastatyta pirmoji bažnyčia

Juliaus Kanarsko nuotrauka, 2016 m.

Pagrindiniai šaltiniai rašant šį straipsnį buvo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos vyriausiojo bibliografo Alfonso Bielinio 1959 m. sausio 29 d. iš lotynų į lietuvių kalbą išverstas Lietuvos valstybės

istorijos archyve saugomas 1609 m. gegužės 16 d. surašytas tų pačių metų sausio 23 d. išduotos Magdeburgo teisės suteikimo Kretingos miestui privilegijos nuorašas¹ ir tame pačiame archyve esantis Lydos pa-

¹ Kretingos magdeburgijos privilegijos nuorašas, 1609-05-16. – Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. SA, b. 14957; Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, 1609. Iš lotynų k. vertė Alfonsas Bielinis, 1959; Kretingos muziejaus mokslinis archyvas (toliau – KMMA), f. 16, b. 25.

Kretingos miesto, vienuolyno ir bažnyčios įkūrėjai Jonas Karolis ir Sofija Chodkevičiai. Dail. Sinkevičius, 1822 m. (XVII a. 2-ojo deš. paveikslų kopijos). Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia

vieto kamarininko Pranciškaus Jodkos 1771 m. rugsėjo mėnesį parengtas kunigaikščio, Vilniaus vyskupo Igno Jokūbo Masalskio paveldėtosios Kretingos grafystės inventorius². Be šių, taip pat naudotasi kalbamąja tema

publikuota istorinė literatūra. Labai svarbus šaltinis yra pranciškonų vienuolyno archyvais paremti vienuolyno bibliotekos tvarkytojo, kunigo Petro Ruškio leidiniuose „Šv. Pranciškaus varpelis“ ir „Tiesos kelias“ 1923 m. ir

² Inwentarz hrabstwa Kretynski dobr dziedzicznych Jaśnie Wielmożnego Jmci Xiędza Ignacego Jakuba kniazia Massalskiego, biskupa wilenskiego, orderu Orła białego kawalera, przezemnie Franciszka Alojzego Jodkę, komornika Pttu Lidzkiego, zesłanego na to komissarza w Roku 1771 diebus 7bris sporządzony (toliau – Inwentarz hrabstwa Kretynski w roku 1771 sporządzony). – LVIA, f. SA, b. 19548.

Karolštato (Carolstadium) vienuolynas su bažnyčia. Ištrauka iš Lietuvos bernardinų provincijos žemėlapių. Aut. Hiršas Leibovičius. Nesvyžius, 1779–1781 m. – Lietuva žemėlapiuose

Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2002 m.

1928 m. paskelbti straipsniai apie Kretingos vienuolyno istoriją³.

ESMINIAI ŽODŽIAI: Kretinga, Karolštatas, Jonas Karolis Chodkevičius, Sofija Mieleckaitė-Chodkevičienė, Magdeburgo teisė, bernardinai, vienuolynas, bažnyčia.

Kretingos dvarą su valsčiumi ir palivarkais⁴ pagal tėvo Jono Chodkevičiaus surašytą testamentą Jonas Karolis paveldėjo 1592 m. gegužės 18 d. Tuo pačiu testamentu Žemaičių seniūnijoje jam atiteko Skuodas ir Grūstės dvaras su valsčiumi, Vilniuje – mūriniai rūmai Didžiojoje gatvėje, Naugarduko vaivadijos Valkavisko paviete – Svisločiaus miestas ir dvaras su valsčiumi ir palivarkais bei Gniezno dvaras su valsčiumi ir palivar-

kais, tos pačios vaivadijos Naugarduko paviete – Liachavičių miestas ir pilis su valsčiumi ir palivarkais, o Vitebsko vaivadijos Oršos paviete – Bychavo pilis ir valsčius su palivarkais.

Didžiausias paveldėtas dvaras buvo Bychavas, kurį grafas apjuosė gynybiniais įtvirtinimais, o 1609–1619 m. pastatė vieną naujausių ir galingiausių Abiejų Tautų Respublikos pasienio tvirtovių. Pagrindine šeimos rezidencija liko Liachavičiai, kuriuose didysis etmonas pastatė itališko tipo bastioninę tvirtovę⁵.

Pagrindine Chodkevičių valda Žemaičių seniūnijoje buvo Skuodas. Jame Jono Karolio tėvas Jonas Chodkevičius 1564–1572 m. įkūrė katalikų ir evangelikų liute-

³ Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 1, p. 21–28, nr. 2, p. 20–36; Ruškys, Petras. Kretingos vienuolynas. – Tiesos kelias, 1928, nr. 2, p. 61–72, nr. 3, p. 125–135.

⁴ Kirkienė, Genutė. Didysis Chotyno karvedys – Jonas Karolis Chodkevičius, 2010, l. 15. – Magnus Ducatus Lithuaniae: Jonas Karolis Chodkevičius ir Chotyno mūšis (1621), Vilniaus universitetas: 2013-03-01. Prieiga internete: <http://www.mdl.projektas.vu.lt/wp-content/uploads/2013/03/chodkev1.pdf> [žr. 2020-08-05].

⁵ Ten pat, l. 15–16.

ronų bažnyčias bei pastatė savo vardu pavadintą Johaneshburgo miestą, į kurį pakvietė gyventi protestantus vokiečių amatininkus ir pirklius⁶.

Vis tik tėvo puoselėtas Skuodas nesusilaukė Jono Karolio ir jo žmonos Sofijos dėmesio. Galbūt dėl to, kad nuo jaunų dienų katalikybės dvasia auklėtiems sutuoktiniams protestantiška Johaneshburgo aplinka nelabai tiko, todėl jiedu susidomėjo šalia Prūsijos buvusią Kretingą, pro kurią nuo XVI a. pabaigos ėjo svarbus užsienio prekybos traktas.

Nors Kretinga nuo XV a. priklausė Žemaičių vyskupijai, tačiau, kaip teigia vyskupas Motiejus Kazimieras Valančius, „kur švėndien ir Pałanga, Darbienaj, Łaukžemis, Kretinga, Sałantaj, Kartena [...] tuokartu niekokios dar nebuwa bażniczes kataliku“⁷. Nesant bažnyčių ir trūkstant kunigų, katalikų misijos čia nebuvo sėkmingos. Be to, katalikybės pozicijas smarkiai išklubino XVI a. iš Prūsijos plitusios protestantiškos reformacijos idėjos. Kilus krikščionių konfrontacijai, toliau rašo vyskupas M. K. Valančius, gyventojai „drąsiej pradieje biloti, jog krikščionis ir patis nežina kajp rejk tikieti, todieł wieni tejp kiti kitejp moka. Kajpogi ne kataliku ne luteriu bekłausidamis, sugriža i seną tielow sawa stabmeldiszka arba pagoniszka ti kieimą [...] arba trumpaj biłant pawirta butinaj i stabmeldius“⁸.

Todėl, atsiliepdami į Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio raginimą remti katalikų misijas, Jonas Karolis su žmona Sofija sumanė Prūsijos kunigaikštystės pasienyje kurti katalikybės tvirtovę, stabdysiančią protestantizmo plitimą žemaitiškose jų valdose. Sumanytojų valia šios tvirtovės branduoliu turėjo tapti bernardinų vienuolynas su greta pastatytu katalikišku miestu.

Vienas iš padavimų pasakoja, kad seniau greta Kretingos dvaro rūmų kerojo didžiulis ąžuolas, po kuriuo mėgo ilsėtis ir savo darbus apmąstyti iš karo žygių sugrįžęs didysis etmonas. Jonui Karoliui atsisėdus po ąžuolu, medin nutūpdavo baltas balandis, kuris taip pat rytais žadindavęs grafą, snapu brazdendamas į langą⁹. Manoma, kad tas balandis buvusi Apvaizda, kuri sykį pašnibždėjusi karvedžiui mintį, kad šalia dvaro reikia pastatyti katalikų vienuolyną,

bažnyčią ir miestą.

Miestui ir vienuolynui statyti reikėjo laiko ir lėšų, kurių dėl prasidėjusio karo su švedais steigėjams labai trūko. Todėl pirmiausia Jonas Karolis dešiniajame Akmenos upės krante veikusiose Kretingos kaimo kapinėse 1602 m. pastatė medinę katalikų bažnyčią¹⁰. Jai prižiūrėti ir dvasiniu pavaldinių gyvenimu rūpintis

Jono Karolio Chodkevičiaus 1619 m. dovanoti vargonai

Nežinomas fotografas, 1937 m. – Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos šv. Kazimiero provincijos archyvas

⁶ Gudaitis, Kristupas. Parapijos istorija. – Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia: Skuodo parapija, 2009. Prieiga internete: <https://www.liuteronai.lt/Parapijos/Skuodo-parapija/Parapijos-istorija/Parapijos-istorija> [žr. 2021-10-16]; Skuodo švč. Trejybės bažnyčia: Istorija. – Skuodo švč. Trejybės parapija, 2014–2021. Prieiga internete: <https://skuodoparapija.lt/istorija> [žr. 2021-10-16]; Šmaižienė, Rymantė. Skuodas. – Visuotinė lietuvių enciklopedija, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/skuodas/> [žr. 2021-10-16].

⁷ Žemaitių wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wołonczewski, Wilniuj, 1848, d. 1, p. 100.

⁸ Ten pat, p. 100–102.

⁹ Chodkevičiaus ąžuolas. – Kretingos muziejus (1936–1996), Vilnius, 1996, p. 43.

¹⁰ Žemaitių wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wołonczewski, Wilniuj, 1848, d. 2, p. 89–90; Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Tiesos kelias, 1928, nr. 2, p. 22.

Karolštato arba Kretingos miesto matininko Pranciškaus Jodkos 1771 m. sudarytame dvaro ir miesto žemių plane: 1) bernardinų vienuolyno su bažnyčia pastatų ansamblis; 2) Turgaus aikštė su rotuše; 3) svečių namai; 4) užvažiujamieji namai; 5) iždinė; 6) prieglauda; 7) vandens malūnas; 8) Kretingos kaimas (Kretingsodis)

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

pakvietė aktyviai katalikybę krašte gynusius ir skleidusius vienuolius bernardinus, kurie tais pačiais 1602 m. Radome vykusioje Mažesniųjų brolių observantų ordino Lenkijos provincijos kapituloje įkūrė Kretingos Viešpaties Apreiškimo vienuolyną su parapija¹¹.

Į naująją parapiją iš Kauno bernardinų vienuolyno atvyko 10 vienuolių: 8 kunigai ir 2 broliai¹². Pasak vieno praeities tyrinėtojų, jie buvo apgyvendinti dvare, o kitų duomenimis, – šalia kapinių pastatytame name¹³. Kaip atrodė pirmoji bažnyčia, duomenų neturime. Galbūt tai buvusi Žemaičių kraštui būdinga kapinių koplyčia, turėjusi tarnauti tikintiesiems tol, kol bus pastatyti mūriniai vienuolyno su bažnyčia pastatai.

Bernardinų vienuolyno su bažnyčia statybų pradžia laikoma 1603 m. gruodžio 10 d. Tą dieną pasirašytoje privilegijoje J. K. Chodkevičius paskyrė vienuolynui daugiau kaip 3 valakus žemės, nusidriekusios nuo Akmenos upės abipus Dopulčio upelio iki pat Kartenos kelio, o vienuolyno su bažnyčia statybai dovanavo žemės

sklypą¹⁴. Dvaro vietininkui ir vienuolyno gvardijonui pradėjus ruošti statybinę medžiagą, 1605 m. buvo išlieti vienuolyno pamatai¹⁵, tačiau dėl karo su švedais statyba užtruko. Tik 1607 m. grafo kvietimu iš Krokuvos atvykęs mūrininkas Kasparas Arkonas (kitur vadinamas Tomu Kasparu¹⁶) ėmėsi mūryti vienuolyną, šalia kurio pagal Jono Karolio parūpintus eskizus 1610–1617 m. pastatė ir bažnyčią¹⁷. Vienuolyno su bažnyčia statybai buvo naudojamos dvaro pajamos, kurias sudarė kasmet Kretingos valsčiuje surenkama duoklė.

Projekto ar piešinio, pagal kurį buvo statoma mūrinė bernardinų bažnyčia, likimas nežinomas. Manoma, kad jos prototipu galėjusi būti Kauno bernardinų vienuolyno Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia, iš kurios į Kretingą atvyko pirmieji bernardinai. Turimi architektūriniai ir istoriniai duomenys liudija, kad iš pradžių ji buvusi gotikinė, bebokštė, raudonų plytų mūro, stačiakam-

pio plano, halinė, su kontraforsais ir pailga pusapvalė apside.

Statybas pabaigus, 1619 m. kovo 13 d. Jonas Karolis ir Sofija Chodkevičiai pasirašė privilegiją, kuria visiems laikams dovanavo 1603 m. vienuolynui skirtą 3 valakų 22 margų 10 kvadratinų rykščių (apie 80 ha) žemės sklypą ir įpareigojo būsimus dvaro savininkus vienuolyno su bažnyčia išlaikymui kasmet skirti Kretingos valsčiuje surenkamą prievolinę rentą (anuatą): 70 statinių rugių, 10 statinių kviečių, po 150 statinių miežių ir avių, 400 auksinų maistui ir drabužiams pirkti, 150 žąsų, 300 vištų, 2 statines medaus vaškui gaminti, 100 asių malkų ir 300 vežimų šieno. Fundaciją tą pačią dieną patvirtino karalius Zigmantas Vaza¹⁸.

Švenčiant įkurtuves, 1619 m. liepos 7 d. Žemaičių vyskupas Stanislovas Kiška konsekrovo bažnyčią Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai ir Šv. Pranciškaus Serafiniečio titulu. Kartu jis pašventino tris altorius, o šventoriuje – kapines¹⁹. Bažnyčios požemiuose

¹¹ Kantak, Kamil. Constitutiones FF. Minorum Observantium. Lwów, 1935, s. 471–472.

¹² Ruškys, Petras. Kretingos vienuolynas. – Tiesos kelias, 1928, nr. 2, p. 62.

¹³ Kretingos vienuolynas, bažnyčios, katalikiškos organizacijos. – KMMA, b. 23, s. v. 139.

¹⁴ Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 2, p. 22.

¹⁵ Čerbulėnas, Klemensas. Kretingos bažnyčios ir vienuolyno pastatų ansamblis. – Lietuvos architektūros istorija. Vilnius, 1987, t. 1, p. 268.

¹⁶ Janonienė, Rūta. Bernardinų katalikų dailės paveldas Kretingos Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje. – Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400: Istorija, kultūros paveldas, žymūs žmonės. Vilnius, 2017, p. 133.

¹⁷ Žemajtių wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wołoncewskis, Wilniuj, 1848, d. 2, p. 91; Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 2, p. 22–23.

¹⁸ Inwentarz hrabstwa Kretyni w Roku 1771 sporządzony, l. 4; Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Vilnius, 1997, t. 2, p. 44–47.

¹⁹ Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 2, p. 23, 27.

buvo įrengtos kriptos vienuoliams ir vienuolyno koliatoriams laidoti. Šalia vienuolių laidojimo rūsių po didžiuoju altoriumi šeimos kriptą įsirengė ir Chodkevičiai, palaidoję joje jaunėlį sūnų Joną Kazimierą, o 1614 m. – ir vyriausiąjį sūnų Jeronimą Krizostomą²⁰.

Aukšta, grakščių gotikinės architektūros formų bažnyčia XVII a. ryškiai dominavo medinio ir vienaukščio miesto panoramoje. Masyvų keturkampį bokštą jai, prabėgus pusei amžiaus nuo statybų pabaigos, 1672 m. pristatė kitas garsus Kretingos valdų savininkas Kazimieras Jonas Sapiega (1637–1720)²¹, o šoninės navos atsirado tik po 1908 m. atliktos rekonstrukcijos²².

Bažnyčiai J. K. Chodkevičius 1619 m. dovanojo įspūdingus, gausiais medžio raižiniais ir ažūriniais bokšteliais puoštus 3 klaviatūrų ir 36 balsų vargonus, nupirktus Karaliaučiuje, o pagamintus Švedijoje²³. Pasakojama, kad pirmąsyk užgrojus, nuo garso susproginėję bažnyčios skliautai. Esą, nuo to laiko jais grodavo tik per dideles šventes, o šiokiadieniais naudojo vargonėlius. Žemaičiai šneka, kad visoje Žemaitijoje nėra buvę nieko balsingesnio už Kretingos vargonus, Kražių davatkas ir Beržoro ubagus. Daugiau kaip 300 metų garsinę Kretingą, vargonai per 1941 m. birželio 26 d. gaisrą sudegė.

Kitas svarbus žingsnis kuriant miestą, buvo prekių sankrovos teisė, kurią Jono Karolio rūpesčiu 1607 m. Kretingai suteikė Varšuvoje posėdžiavęs Abiejų Tautų Respublikos Seimas²⁴. Pagal ją visos prekybos traktu į užsienį per Kretingą vežamos prekės turėjo būti sandėliuojamos joje įrengtuose sandėliuose ir per sekmadieninius turgus bei dvi metines muges, rengiamas sausio 15 d. ir spalio 4 d., parduodamos vietos pirkliams, turėjusiems išimtinę teisę jas toliau gabenti į užsienį. Kiti pirkliai išvežti galėjo tik po prekybos užsilikusias prekes. Miesto steigėjo sumanymu, tai turėjo paskatinti kretingiškių imtis prekybos verslo, masinti Kretingoje kurtis iš svetur atvykstančius pirklius.

Lemiamas žingsnis miesto įkūrimo istorijoje buvo žengtas 1609 m. sausio 23 d., kai lankydamasis Livonijos (Uždauguvio) kunigaikštystėje J. K. Chodkevičius Berzaunės pilyje pasirašė privilegiją, kuria paskelbė: „Visagaliao Dievo garbei ir šlovei mes, Jonas

Karolis Chodkevičius, Šklovo, Myšos ir Bychovo grafas, Žemaičių ir Dorpato seniūnas, Livonijos vyriausias valdytojas ir Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės kariuomenės didysis etmonas visiems bendrai ir kiekvienam atskirai žmogui iš bet kurio luomo, padėties, pareigų, pašaukimo ar rango, kurie šį mūsų raštą skaitys ar klausys, skelbiame žinotinu ir tikru štai ką. Mes, vadovaudamiesi tiek kitų tautų garbingais ir įžymiais pavyzdžiais, tiek plačiosios Lenkijos karalystės ir Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės, o taip pat ir šventos atminties mūsų garbingojo tėvo pavyzdžiu ir išmintimi, kuri rūpestingai tvarko visa, kas liečia visų bendrą valstybės gerovę, kuri vadinasi politika, kuri visų atidžiai sekama, nes tarnauja žmonių visuomenės augimui ir klestėjimui. Dėl to laikosi miestai ir valstybės, kuriose gyvena garbingi žmonės prisilaikydami įstatymų, tradicijų bei teisinių

Kretinga (Karten, Crotingen) XVII a. Prūsijos kunigaikštystės Klaipėdos apylinkių žemėlapyje

²⁰ Žemajtių wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wołonczewski, Wilniuj, 1848, d. 2, p. 92; Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 2, p. 23.

²¹ Ruškys, Petras. Kretingos vienuolynas. – Tiesos kelias, 1928, nr. 2, p. 62.

²² Baltrėnas, Baltramiejus. Spalio 26 d. pašvęsta ir įeita naujai padidinton bažnyčion. – Viltis, 1908-11-09 (22), p. 4.

²³ Žemajtių wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wołonczewski, Wilniuj, 1848, d. 2, p. 91–92; Ruškys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 2, p. 23.

²⁴ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, l. 3.

Prieglaida

Nežinomas fotografas, 1937 m. – Kretingos muziejus

papročių, būdami vienos religijos, tarnaudami Dievui ir Tėvynei, priešindamiesi smurtui, besiremamos ir besilaikydamos nepažeidžiamai susitarimų, pirkimo, pardavimo, skolinimo sutarčių sugyvena taip pat bendrijos. Todėl ir mes, siekdami bendros plačiausių karalysčių ir tautų gerovės Dievo garbei ir žmonių papuošimui prieš kelis metus čia, mūsų tėviškoje valdoje, vadina moje Kretingoje, Viešpaties Dievo Visagalio įkvėpimu ir įvykdymu, kurio valia, pagalba ir palaiminimu matome atliktą mūsų sumanytą ir pradėtą darbą, kai Švenčiausiojo Jo Vardo ir Palaimintosios Mergelės Marijos bei visų dangaus gyventojų šlovei su šviesiausios Karališkos Didenybės pritarimu pasirūpinome pastatyti mūrinę bažnyčią ir vienuolyną, skirtą Šv. Pranciškaus ordino Bernardinams broliams ir tėvams palaimintos Marijos, šios bažnyčios globėjos, apreiškimo vardu [...] Dievui padedant mes norime įsteigti miestą, bendram vienos tikybos ir vienos valdžios žmonių sugyvenimui²⁵.

Steigiamam miestui įkūrėjas suteikė Magdeburgo teisę ir savo vardą, paliepdamas vadinti Karolštatu (vokiškai – Karolio miestu). Manoma, kad vokiškas vietovardis buvo pasirinktas viliantis, jog pasienyje su Prūsija esančiame mieste noriai kursis vokiečių amatininkai ir

pirkliai, išmokysiantys vietos gyventojus savo amatų paslapčių. Rašytiniai šaltiniai liudija, kad Jono Karolio laikais ir kiek vėliau Karolštatu XVII a. vadintas ne tik miestas, bet ir dvaras bei vienuolynas su bažnyčia. Tačiau šis naujadaras vis tik nesugebėjo išstumti senojo vietovardžio.

Miestui steigėjas paskyrė kairiajame Akmenos krante, tarp dvaro ir Prūsijos kunigaikštystės sienos, plytėjusias Kretingos ir Dopšaičių kaimų žemes. Pirminio miesto plano neturime. Ankstyviausias yra 1771 m. matininko Pranciškaus Jodkos parengtas planas, teikiantis informacijos apie XVII–XVIII a. planinę miesto struktūrą²⁶. Jis liudija, kad miestas buvo statomas pagal iš Vakarų Europos perimtą ir Valakų reformos metu prekybos ir amatų centrams statyti bei pertvarkyti naudotą standartinę stačiakampio plano schemą. Priešais vienuolyną jam buvo parinktas vieno valako (21, 38 ha) dydžio sklypas, kuriame privilegijoje minimiems matininkams Adomui Dirmai, Jonui Mališevskiui, Motiejui Gaiževskiui ir Adomui Škliarskiui buvo pavesta suprojektuoti turgavietę, gatves ir posesijas²⁷. Urbanistiniu požiūriu miesto dalimi tapo ir bernardinų vienuolyno pastatų ansamblis, prigludęs prie miesto tarp jo

²⁵ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, l. 1–4.

²⁶ Inwentarz hrabstwa Kretyni w roku 1771 sporządzony, l. 5.

²⁷ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, l. 7.

šiaurinės ribos ir Dopulčio upelio.

Miesto vakarinėje dalyje buvo suprojektuota turgaus aikštė, skirta prekymečiams rengti, miestiečių susirinkimams vesti ir baudmėms vykdyti. Ji buvusi kvadratinė, 3 x 3 virvių (apie 132 x 132 m) dydžio²⁸. Į aikštės kampus įsiliėjo po 2 gatves, sujungusias turgavietę su dvaru, bažnyčia, vienuolynu, daržais, ganyklomis ir užmiesčio keliais. Dar dvi gatvės buvo nutiestos šiaurės rytiniame ir pietrytiniame pakraščiuose. Aplinkui aikštę ir prie gatvių buvo išmatuotos vienodo dydžio stačiakampės posesijos, besitęsiančios į sklypo gilumą. Jose stovėjo miesto piliečių trobesiai, o prie aikštės – svečių namai (viešbutis pirkliams), užvažiuojamieji namai (smuklė) ir iždinė-muitinė.

Miesto valdymo nuostatai liepė gatves ir aikštę nedelsiant išgrįsti akmenimis bei nustatė tvarką, kaip tai daryti: kiekvienas pilietis priešais savo posesiją privalėjo išgrįsti pusės gatvės pločio ruožą, o gyvenantys prie aikštės – tokio pat dydžio turgavietės dalį. Likusi aikštės dalis turėjo būti grindžiama miesto išdo lėšomis²⁹.

Už miesto ribų matininkai išmatavo žemę miestiečių daržams, pievoms ir ganykloms, o į pietryčius nuo miesto, palei Gargždų kelią, suprojektavo apie 25 ha dydžio kluonų kvartalą, pavadintą Kluonais, vėliau – Kluonaliais. Steigėjas miestui atidavė dalį dvaro girios, kurioje miestiečiai galėjo ruošti statybinę medžiagą, malkas ir medžioti³⁰.

Šalia bernardinų vienuolyno statomo miesto piliečiais tapti galėjo katalikai. Tačiau siekiant pritraukti daugiau amatininkų ir pirklių, mieste nuolat gyventi galėjo ir protestantai, bet jiems buvo uždrausta čia turėti savo dvasininką ir maldos namus. Kitų konfesijų atstovams (judėjams, musulmonams ir pan.) buvo griežtai uždrausta čia nuolat gyventi, o į miestą įvažiuoti ir svečių namuose apsistoti jie galėjo tik prekymečių dienomis³¹.

Miesto piliečiams Jonas Karolis leido laisvai verstis prekyba, amatais, žemdirbyste ir žvejyba. Visus piliečius jis 20-čiai metų atleido nuo prievolių dvarui ir 30-čiai metų – nuo maito mokesčio valstybei³². Jų rankose išliko užsienio prekybos monopolis, nes per Kre-

tingą prekes į užsienį galėjo išvežti tik miesto piliečiai, kuriems leista nevaržomai prekiauti su Gdansku, Karaliaučiumi, Klaipėda ir kitais Prūsijos kunigaikštystės miestais. Iš svetur atvykusiems pirkliams leista buvo prekiauti tik su Karolštato miesto piliečiais. Šią taisyklę pažeidus, prekės turėjo būti konfiskuojamos ir perduodamos miesto iždui.

Kretingos miestas arba Karolštatas tvarkėsi pagal Magdeburgo teisės suteikimo privilegiją, „Saksų veidrodi“ (vokiečių paprotinės teisės rinkinį) ir steigė išduotus Miesto valdymo nuostatus. Savivaldai atstovavo magistratas (miesto taryba), kuris rūpinosi miesto tvarkymu, rinko mokesčius, palaikė viešąją tvarką, teisė ir baudė nusizengusius miestiečius. Jį turėjo sudaryti ne mažiau kaip 13-ka pareigūnų: vaitas, burmistras, 8 suolininkai, 2 tarėjai ir raštinin-

kas. Magistratui vadovo dvaro skiriamas vaitas, o kitus magistrato narius kiekvienų metų pradžioje visuotiniame susirinkime turėjo teisę išsirinkti miesto piliečiai. Po rinkimų visi magistrato nariai iškilmingai rinkėjų aki-vaizdoje privalėjo prisiekti, kad sąžiningai atliks patikėtas pareigas³³. Magistrato nariai už darbą gavo piniginių

Pagal Magdeburgo teisės ir kitus šaltinius atkurtas Kretingos miesto herbas. Dail. Laima Ramonienė, 1993 m.

Jono Karolio Chodkevičiaus kenotafas, 2021 m. rugsėjo 24 d. konsekruotas Kretingos pranciškonų vienuolyno bažnyčios Chodkevičių šeimos kriptoje. Aut. – metalo meistras Vytautas Baranskas

Juliaus Kanarsko nuotrauka, 2021 m.

²⁸ Pilypaitis, Antanas. Kretingos statybos vystymosi bruožai. – Lietuvos TSR architektūros klausimai, t. 3. Vilnius, 1966, p. 326.

²⁹ Inwentarz hrabstwa Kretyni w Roku 1771 sporządzony, l. 44, §17.

³⁰ Kretingos magdeburgijos privilegijos nuorašas, l. 737.

³¹ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, l. 5–6.

³² Ten pat, l. 1–4; Inwentarz hrabstwa Kretyni w Roku 1771 sporządzony, l. 40, §25.

³³ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, l. 9–11.

Kretingos miesto, bažnyčios ir vienuolyno įkūrėjo Jono Karolio Chodkevičiaus paminklas, atidengtas minint Kretingos miesto įkūrimo (savivaldos suteikimo) 400-ąsias metines. Aut.: architektas Adomas Skiežgelas, skulptorius Rimantas Eidėjus, 2009 m.

Juliaus Kanarsko nuotrauka, 2010 m.

atlyginimą, kurį taip pat reglamentavo miesto tvarkymo nuostatai, o vaitui išsilaikyti tarp vienuolyno ir dvaro buvo paskirtas vieno valako dydžio žemės sklypas, kretingiškių vadintas Vaitiškėmis.

Miesto įkūrėjo nurodymu magistratas privalėjo „už bendrus miestiečių pinigus [...] miesto papuošimui“ pasistatyti rotušę³⁴. Jos statybos datą ženklina 1621 m. kaldintas sidabrinis Zigmanto Vazos šilingas, archeologų aptiktas rotušės rytinėje dalyje, pamatinio akmens kalkių skiedinyje³⁵. Rotušė buvusi mūrinė, stačiakampio plano, 32 m ilgio ir 26 m pločio³⁶, pailga rytų–vakarų kryptimi, dviejų aukštų. Pirmajame aukšte veikė prekių sandėliai, stovėjo kontrolinės svarstyklės, taip pat buvo laikomi ilgio, svorio, saiko ir kitų matavimo sistemų

etalonai, naudoti pirkėjams abėjonę sukėlusiams pirkiniams persverti ar sukčiavimu įtariamų prekiautojų matavimo įrankiams ir prietaisams patikrinti.

Antrajame aukšte buvusi įrengta erdvi salė magistrato, vaito ir burmistro teismų posėdžiams, piliečių susirinkimams. Čia taip pat buvo saugomi pagrindiniai magistrato teisiniai dokumentai. Virš stogo ties pastato viduriu kilo bokštas su apskardinta smaile. Jame kabėjo varpas, kuriuo buvo mušamos valandos, kviečiami miestiečiai į turgų ir susirinkimus, pranešama apie bausmių vykdymą, gaisrą ir pan. Po bokštu veikė kalėjimas piktadariams ir nusikaltėliams izoliuoti³⁷.

Priešais rotušę šauklys paskelbdavo magistrato ir teismo nutarimus. Čia pat visų miestiečių ir svečių akivaizdoje turgaus dienomis būdavo baudžiami nusikaltėliai.

Magdeburgo teisės suteikimo privilegijoje Jonas Karolis įpareigojo magistratą pastatyti mokyklos pastatą, „kuriame, be mokyklos, turėtų gyventi mokytojas, privatus asmuo [ne dvasiškis, – vertėjo pastaba], pamokytas ir tam tinkamas, kad tik būtų katalikų bažnyčios ir ne iš kito kurio nors miesto [vietinis, – vertėjo pastaba]“³⁸. Kaip sekėsi miesto valdžiai vykdyti steigėjo nurodymus, duomenų neturime. Žinome tik, kad XVIII a. mokykla veikė rotušės antrajame aukšte, kambaryje greta magistrato posėdžių salės³⁹.

Magistratas taip pat privalėjo atidaryti prieglaudą „neturtingiems ir ligotiesiems bei luošiams, nelaimių ištiktiems našlaičiams ir kitiems vargšams, kurie savo darbu nepajėgia užsidirbti sau maisto nei drabužio, o gyvena iš išmaldos“⁴⁰. Jai išlaikyti J. K. Chodkevičius už vienuolyno valdų netoli dvaro paskyrė 1 valaką žemės ir dalį kasmetinių dvaro pajamų: 4 statines miežių ir po 8 statines rugių ir avižų⁴¹. Atskira privilegija jis įpareigojo magistratą „rūpintis ta

³⁴ Inwentarz hrabstwa Kretyni w roku 1771 sporządzony, I. 39, §19.

³⁵ Sprainaitis, Raimondas. Kretingos m. buvusios rotušės vieta. Klaipėda, 1993. – Kretingos muziejaus fondai, Nr. P-6735, I. 9, 21.

³⁶ Butkus, Donatas. Rotušės aikštė, Kretingos miestas, Kretingos r., Klaipėdos aps., (Kretingos senjojo miesto vieta /A 1821/ buvęs /D 2463/A/) renovacijos darbų 2003 m. archeologinės priežiūros ataskaita. Kretinga, 2007. – KMMA, f. 1, b. 378, l. 40.

³⁷ Inwentarz hrabstwa Kretyni w Roku 1771 sporządzony, I. 6.

³⁸ Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, I. 7.

³⁹ Inwentarz hrabstwa Kretyni w roku 1771 sporządzony, I. 6, 39, §19.

⁴⁰ Kretingos magdeburgijos privilegijos nuorašas, I. 7, 39.

⁴¹ Inwentarz hrabstwa Kretyni w roku 1771 sporządzony, I. 4v.

prieglauda, kad tik jis [magistratas, – J. K.] teisingai ir sąžiningai, prisibijodamas Dievo, skirstytų tas duokles ir pajamas, nieko nepasisavinamas sau privatiems reikalams nei valstybės naudai, o visa sunaudodamas vargšų ir reikalingų paramos reikalams⁴². Miesto kūrėjo žmona S. Mieleckaitė-Chodkevičienė prieglaudai 1618 m. testamentu paaukojo 250 auksinų⁴³.

Prieglaudą magistratas pastatė apie 1618–1620 m. Ji stovėjo miesto pakraštyje priešais bažnyčią ir vienuolyną. Pastatas buvo tinkuoto mūro, vieno aukšto, „L“ raidės plano, pagrindiniu fasadu atsuktas į gatvę, jungusią turgavietę su bažnyčia. Viduje buvo 4 kambariai, o link Akmenos upės atsuktame korpusė veikė Šv. Morkaus koplyčia su nedideliu bokšteliu, kuriame kabėjo varpas⁴⁴.

Karolštatai esant katalikišku miestu liudijo ir jo simbolis – herbas. Magdeburgo teisės suteikimo privilegija leido magistrato antspauduose naudoti miesto globėjos „palaimintosios Mergelės Marijos, laiknčios ant rankų savo vienatinį sūnų, atvaizdą“⁴⁵. Tiesa, apie XVII a. vidurį naujasis Kretingos savininkas Kazimieras Leonas Sapiega miesto globėju paskelbė šv. Kazimierą⁴⁶, kurio atvaizdas antspaude ir kitoje simbolikoje naudotas iki pat Pirmojo pasaulinio karo. Deja, originalaus atspaudu su pirmuoju herbu kol kas rasti nepavyko. Tačiau Lietuvos heraldikos komisijos iniciatyva herbas 1993 m. buvo atkurtas (dail. Laima Ramonienė)⁴⁷.

IŠVADOS

Statydami pirmąjį Žemaitijoje bernardinų (pranciškonų observantų) vienuolyną ir kurdami privatą magdeburginį katalikų miestą, jų steigėjai Jonas Karolis ir Sofija Chodkevičiai išreiškė didžiulį prielankumą Kretingai ir kardinaliai pakeitė tolesnę šios vietovės socialinę raidą. Kretingos miestas arba Karolštatas XVII–XVIII a. buvo ne tik priešakinis katalikybės atsparos punktas protestantiškos Prūsijos pasienyje, bet ir svarbus užsienio prekybos centras. Vykstančios permainos liudijo, kad valdos savininkai stengiasi Kretingą integruoti į Vakarų civilizaciją. Tuo pačiu Kretinga jos puoselėtojams tapo pagrindine šeimos rezidencija žemaitiškose giminės valdose, o bernardinų vienuolynas – jų dvasinės ramybės užuovėja.

Apie ypatingą Jono Karolio ir Sofijos meilę ir prierašumą Kretingai liudija ir tai, jog bernardinų bažnyčios požemiuose, o ne pagrindinėje rezidencijoje Liachavičiuose, jiedu įsirengė šeimos kriptą ir pageidavo amžino poilsio atgulti šalia joje palaidotų abiejų sūnų. Sofijos valia buvo įvykdyta 1619 m., o Jono Karolio amžinojo poilsio vietą iki šiol tebegaubia paslaptis. Minint didžiojo karvedžio mirties 400-ąsias metines, 2021 m. simboliškai buvo įvykdytas paskutinis jo noras – Chodkevičių kriptoje po pagrindiniu Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai altoriumi pastatytas J. K. Chodkevičiaus kenotafas.

ŠALTINIAI

Akt wizyty Jeneralney kościoła y klasztoru Kretynowskiego X. X. Bernardynów obyty 1818 febr. 27. – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 39, b. 110.

Butkus, Donatas. Rotušės aikštė, Kretingos miestas, Kretingos r., Klaipėdos aps., (Kretingos senjojo miesto vieta /A 1821/ buvęs /D 2463/A/) renovacijos darbų 2003 m. archeologinės priežiūros ataskaita. Kretinga, 2007. – KMMA, f. 1, b. 378.

Inwentarz hrabstwa Kretyngi dobr dziedzicznych Jaśnie Wielmożnego Jmci Xiędza Ignacego Jakuba kniazia Massalskiego, biskupa wilenskiego, orderu Orła białego kawalera, pzezemnie Franciszka Aloizego Jodkę, komornika Pttu Lidzkiego, zesłanego na to komissarza w Roku 1771 diebus 7bris sporządzony. – LVIA, f. SA, b. 19548.

Kretingos magdeburgijos privilegijos nuorašas, 1609-05-16. – LVIA, f. SA, b. 14957.

Kretingos vienuolynas, bažnyčios, katalikiškos organizacijos. – KMMA, b. 23, s. v. 139.

Magdeburgijos teisių Kretingos miestui suteikimo privilegijos aktas, 1609. Iš lotynų k. vertė Alfonsas Bielinis, 1959. – KMMA, f. 16, b. 25.

Sprainaitis, Raimondas. Kretingos m. buvusios rotušės vieta. Klaipėda, 1993. – Kretingos muziejaus fondai, Nr. P-6735.

Valstybės žinios, 1993, Nr. 23–540.

Literatūra

Baltrėnas, Baltramiejus. Spalių 26 d. pašvęsta ir įeita naujai padidinton bažnyčion. – Viltis, 1908-11-09 (22), p. 4.

Chodkevičiaus ažuolas. – Kretingos muziejus (1936–1996). Vilnius, 1996, p. 43–44.

Čerbulėnas, Klemensas. Kretingos bažnyčios ir vienuolyno pastatų ansamblis. – Lietuvos architektūros istorija. Vilnius, 1987, t. 1, p. 268.

Gudaitis, Kristupas. Parapijos istorija. – Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia: Skuodo parapija, 2009. Prieiga internete: <https://www.liuteronai.lt/Parapijos/Skuodo-parapija/Parapijos-istorija/Parapijos-istorija> [žr. 2021-10-16].

Janonienė, Rūta. Bernardiniškasis dailės paveldas Kretingos Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje. – Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400: Istorija, kultūros paveldas, žymūs žmonės. Vilnius, 2017, p. 133–143.

Kantak, Kamil. Constitutiones FF. Minorum Observantium. Lwów, 1935, s. Kirkienė, Genutė. Didysis Chotyno karvedys – Jonas Karolis Chodkevičius, 2010. – Magnus Ducatus Lithuaniae: Jonas Karolis Chodkevičius ir Chotyno mūšis (1621), Vilniaus universitetas: 2013-03-01. Prieiga internete: <http://www.mdl.projektas.vu.lt/wp-content/uploads/2013/03/chodkev1.pdf> [žr. 2020-08-05].

Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Vilnius, 1997, t. 2.

Pilypaitis, Antanas. Kretingos statybos vystymosi bruožai. – Lietuvos TSR architektūros klausimai. Vilnius, 1966, t. 3, p. 240–324.

Rimša, Edmundas. Lietuvos privačių miestų herbai. – Lietuvos miestų istorijos šaltiniai. Vilnius, 1992, kn. 2, p. 131–134.

Rušys, Petras. Kretinga ir jos vienuolynas. – Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr. 1, p. 21–28, nr. 2, p. 20–36.

Rušys, Petras. Kretingos vienuolynas. – Tiesos kelias, 1928, nr. 2, p. 61–72, nr. 3, p. 125–135.

Skuodo Švč. Trejybės bažnyčia: Istorija. – Skuodo Švč. Trejybės parapija, 2014–2021. Prieiga internete: <https://skuodoparapija.lt/istorija> [žr. 2021-10-16].

Šmaižienė, Rymantė. Skuodas. – Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/skuodas/> [žr. 2021-10-16].

Vaškys, Justinas. Pranciškonai Kretingoje. Kretinga, 1940.

Žemajtiu wiskupiste. Aprasze K. Motiejus Wotonczewskis. Wilniuj, 1848, d. 1–2.

⁴² Kretingos magdeburgijos privilegijos nuorašas, l. 739.

⁴³ Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai, p. 41; Vaškys, Justinas. Pranciškonai Kretingoje. Kretinga, 1940, p. 236.

⁴⁴ Akt wizyty Jeneralney kościoła y klasztoru Kretynowskiego X. X. Bernardynów obyty 1818 febr. 27. – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 39, b. 110, l. 7v.

⁴⁵ Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai, p. 19.

⁴⁶ Rimša, Edmundas. Lietuvos privačių miestų herbai. – Lietuvos miestų istorijos šaltiniai. Vilnius, 1992, kn. 2, p. 131–134.

⁴⁷ Valstybės žinios, 1993, Nr. 23–540.

Kretingos bažnyčios durys su herbais ir portretinėmis hermomis. Viršuje - Jono Karolio Chodkevičiaus ir Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės asmeniniai herbai ir portretinės hermos ant Kretingos bažnyčios durų.

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

CHODKEVIČIŲ ŽENKLAI KRETINGOS BAŽNYČIOJE

Jolanta Klietkutė

Jonas Karolis Chodkevičius buvo ne tik didis karvedys, įtakingas politinis veikėjas, bet ir ištikimas kovotojas už katalikybę, dosnus mecenatas. 1602 m. Kretingos kaimo kapinėse, esančiose Akmenos upės dešiniajame krante (dab. Basanavičiaus g.), jis fundavo pirmąją medinę katalikų bažnyčią.

Grafo kvietimu iš Kauno bernardinų vienuolyno į Kretingą atvyko 10 vienuolių: 8 kunigai ir 2 broliai. 1603 m. pabaigoje J. K. Chodkevičius pasirašė privilegiją, kuria mūrinio vienuolyno su nauja bažnyčia statybai kitapus Akmenos upės paskyrė žemės sklypą. 1605 m. buvo išlieti vienuolyno pamatai, 1607–1610 m. išmūrytas bernardinų vienuolyno pastatas. Šalia jo 1610–1617 m. iškilo vienuolyno bažnyčia, kuriai buvo suteiktas Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai ir šv. Pranciškaus titulas.

Pastačius naująją bažnyčią, senojoje buvo šarvojami mirusieji, vyko liturginės mirusiųjų pagerbimo apeigos. Manoma, kad ši bažnytėlė sunyko XVII a. antroje pusėje. Jai atminti senųjų kapinių pakraštyje 2003 m. pastatyta Trimituojančio angelo skulptūra (aut. tautodailininkas Adolfas Viluckis).

Bėgant šimtmečiams, Kretingos bernardinų bažnyčia ne kartą keitė išvaizdą: iš vienanavės tapo trinave, keletą kartų buvo perstatomas bokštas, tarpukaryje

prie vienuolyno pastato primūryti klierikų bendrabučio ir pranciškonų gimnazijos pastatai... Tačiau autentiškų bažnyčios fundatorių grafų Chodkevičių ženklų joje dar yra išlikę.

Įėjus į bažnyčios prieangį, lankytojus pasitinka vienintelės tokios Lietuvoje iš storų dvigubų lentų sukaltos divinės 2,80 m pločio ir 4,10 m aukščio durys, iš visų Lietuvos bažnyčių išsiskiriančios puošyba, detalių gausumu ir harmonija. Išorinės durų plokštumos gausiai dekoruotos reljefiniais-skulptūriniais liepos medžio drožiniais, išdrožtais atskirai ir kaišiais pritvirtintais prie durų paviršiaus. Nors bažnyčia ne kartą degė, o Antrojo pasaulinio karo metu degdamas nuvirto net bažnyčios bokštas, tačiau šios durys ištvėrė visas negandas.

Viršutinėje durų dalyje kruopščiai išdrožinėti polichromuoti J. K. Chodkevičiaus (kairėje) ir jo žmonos Sofijos Mieleckaitės (dešinėje) asmeniniai herbai. Atkreipkime dėmesį, kad bažnyčioje nuolat kartosis ši sistema: kairė pusė – vyriška, dešinė – moteriška.

Jono Karolio Chodkevičiaus portretas Kretingos bažnyčioje

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

J. K. Chodkevičiaus herbo skydas padalytas į penkis laukus. Kairiajame viršutiniame lauke yra senasis Chodkevičių, t. y. Jono Karolio tėvo Jono Jeronimaičio herbas „Koscieša“ (strėlė), apatiniame lauke – prose-nelės iš tėvo pusės Elžbietos Iljiničiūtės-Šemetienės herbas „Korčak“ (trys upės). Viduriniame lauke per visą skydo aukštį – grifonas su iškeltu kalaviju. Dešiniajame viršutiniame lauke – motinos Kristinos Zborovskos giminės herbas „Vanagas“, apačioje – senelės iš motinos pusės Onos Konarskaitės herbas „Abdank“. Virš skydo yra trys riterių šalmai su karūnomis, o virš jų kairėje kyla pavo uodegos plunksnos, viduryje – grifono pusfigūrė, dešinėje – vanago figūra.

S. Mieleckaitės-Chodkevičienės herbo skydas padalytas į keturis laukus. Kairiajame viršutiniame lauke – tėvo Mikalojaus Mieleckio giminės herbas „Grifonas“, apatiniame – senelės iš motinos pusės Elžbietos Šidloveckos herbas „Odrovonž“. Skydo Dešiniajame viršutiniame lauke – motinos Elžbietos Radvilaitės giminės herbas „Trimitai“, apatiniame – senelės iš tėvo pusės Onos Kolia herbas „Junoša“. Virš skydo yra du riterių šalmai su karūnomis, o virš jų kyla atsikartojančios heraldinės figūros: kairėje – grifono, o dešinėje – vanago.

Žvelgdami į bažnyčios duris, nuo Chodkevičių herbų žvilgsnį perkeltume šiek tiek žemiau – į lankytoją žvelgia trys labai stipriai emociškai išreikštos portretinės hermos¹. Anot dailėtyrininkės Marijos Matuš-

Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2012 m.

kaitės ir senųjų kretingiškių žodinio padavimo, kairėje matome J. K. Chodkevičiaus, o dešinėje – jo žmonos S. Mieleckaitės portretines hermas. Dėl vidurinės hermos nuomonės išsiskiria: vieni tyrinėtojai mano, kad tai J. K. Chodkevičiaus antrosios žmonos Onos Aloizės Ostrogiškės herma. Tai nelabai įtikima versija, nes O. A. Ostrogiškė neturi jokių sąsajų su Kretinga. Kiti tyrinėtojai šioje hermoje įžvelgia vos gimusio ir mirusio Jono Kazimiero Chodkevičiaus veidelį. Pastarąją versiją patvirtina iš šonų esančių tėvų hermosose pavaizduota skausminga veido išraiška.

Žvilgsniu praleidžiame labai įspūdingai karūnose išdrožinėtas Jėzaus ir Mergelės Marijos vardų monogramas, tuščias T raidės formos įdubas religinių švenčių paveikslams įstatyti ir apsisotijame ties dar trimis portretinėmis hermomis. Remdamiesi kretingiškių žodiniu padavimu ir dailėtyrininkės M. Matušakaitės tyrimu, galime teigti, kad žvelgdami iš dešinės kairėn matome bažnyčios fundatoriaus dukters Onos Scholastikos, sūnaus Jeronimo Krizostomo ir žento Jono Stanislovo Sapiegos portretines hermas. Centrinės hermos atramoje vietoj kutais besibaigiančių karolių įkomponuotas rožinis, primenantis, kad J. K. Chodkevičiaus sūnus Jeronimas Krizostomas nuo septynerių metų dėvėjo pranciškonų tretininkų abitą. M. Matušakaitė rašo, kad kairėje durų pusėje esantis labai išraiškingas Sapiegos atvaizdas panašus į dingusį biustą, buvusį jo antkapyje Vilniaus Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje. Dailėtyrininkė dr. Tojana Račiūnaitė kelia labiau nuasmenintą versiją ir mano, kad čia gali būti pavaizduotos tiesiog

Kretingos bernardinų vienuolyno pagrindinio įėjimo durys

Paulinos Mongirdaitės nuotrauka, apie 1908 m. Kretingos muziejaus rinkinys

¹ Hermos – antikos laikais užgimusių formos, kuriose žmogaus korpusas jungiamas su architektūrine atrama vietoje kojų.

alegorinės figūros, vaizduojančios tris rožančiaus dalis – Džiaugsmingąją, Skausmingąją ir Garbingąją.

Pro šimtmečius menančias įspūdingas duris įžen-giame į bažnyčią ir pasukame dešinėn. Po laiptais slypi dar vienos Chodkevičių laikų durys. Tai seniausios Kretingos bažnyčioje esančios durys, kurios net iki XX a. 2 deš. skyrė bažnyčios prieangį nuo vienuolyno patalpų. Jos renesansinės, įrengtos apie 1610 m., manoma, vietinių meistrų darbo. Šiaurės karo metu, apie 1710 m., švedų kariai, verždamiesi į vienuolyną, bandė sukapoti sandariai vienuolių uždarytas duris. Kirvių žymės išliko iki šių dienų. Šiuo metu durys jau nebeatlieka savo funkcijos, yra iškeltos iš pradinės vietos ir dabar saugomos kaip istorinis atminimas. Fotografė Paulina Mongirdaitė apie 1908 m. dar įamžino šias duris, atliekančias savo funkciją – skirti bažnyčios ir vienuolyno patalpas. Durų viršuje apskritime matome Jėzaus vardo monogramą – IHS – *Iesu Hominum Salvator* (Jėzus žmonijos gelbėtojas)². Manoma, kad tai išskirtinai jėzuitų ordino ženklas, ir kyla klausimas, kodėl jis yra ant bernardinų vienuolyno durų. Iš tikrųjų monogramą IHS sugalvojo ir ją išpopuliarino pranciškonas šv. Bernardinas Sienietis (1380–1444), kuris pamokslaudamas visada priešais save laikydavo lentelę su joje įrašyta monograma ir ragino nuo bažnyčių ir rūmų nuimti kariuomenių herbus ir jų vietoje įrašyti inicialus IHS.

Kiek žemiau IHS ženklo ant durų yra buvęs, tačiau šiuo metu jau nebeįskaitomas užrašas. Labai smalsu

būtų kada nors ir jį iššifruoti.

Dešiniąją nava keliaujame gilyn į bažnyčią, kur apie vidurį matome renesanso stiliaus sakyklą, pagamintą apie 1617–1625 m. bažnyčios interjerą kūrusių nežinomų profesionalių medžio meistrų. Kretingos bažnyčioje ji išskirtinai subtiliai atspindi renesanso medžio plastiką ir savo meniniu ir emociniu poveikiu gali lygiuotis su geriausiais Šiaurės Europos pavyzdžiais. Sakyklos fasado nišose stovėjo sidabrinės Kristaus ir 10 apaštalų skulptūros. Šiaurės karo metu, švedų kariuomenei artėjant prie Kretingos, dalis bernardinų su vertingesniais daiktais pasitraukė į Prūsiją. Jie išsivežė ir sidabrinės sakyklos skulptūras, kurios vėliau pradingo. Sakyklai buvo pagamintos medinės skulptūros. Anot M. Matuškaitės, viena sakyklos skulptūra turi J. K. Chodkevičiaus bruožų.

Bažnyčios dešinėsios navos priekyje, tarp presbiterijos ir vienuolyno koridoriaus, matome dar vienas arkos formos, storų, plačių dvigubų ažuolo lentų, vienvėrės duris. Manoma, kad apie 1620 m. jas fundavo Senkų kaimo bajorai. Centrinę durų dalį, užimančią, matyt, tapybai skirtą arkinę įdubą, rėmina dvi portretinės hermos. Meno istorikė Rūta Janonienė teigia, kad greičiausiai čia pavaizduoti alegoriniai pamaldumo įvaizdžiai, tačiau, giliu kretingiškių įsitikinimu, tai yra bažnyčios fundatorių – kairėje J. K. Chodkevičiaus, o dešinėje – jo žmonos S. Mieleckaitės-Chodkevičienės – portretinės hermos. 2007 m. duris restauravo Alfonsas

Onos Scholastikos Chodkevičiūtės Sapiegienės portretinė herma ant Kretingos bažnyčios durų

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

Jeronimo Krizostomo Chodkevičiaus portretinė herma ant Kretingos bažnyčios durų

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

Jono Stanislovo Sapiegos portretinė herma ant Kretingos bažnyčios durų

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2020 m.

² IHS šifruojama ir kitaip, pvz.: In Hoc Signo [Vinces] (su šiuo ženklu [nugalėsi]); In Hac [Cruce] salus (šitame [kryžiuje] išganymas).

Seniausios Kretingos bernardinų
vienuolyno durys su švedų kirvių žymėmis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Restauruota Jono Karolio Chodkevičiaus portretinė herma ant šoninių bažnyčios durų

Alfonso Šaulio nuotrauka, 2006 m.
Kretingos muziejaus rinkinys

Šaulys, kuriam teko nuo jų nugremžti devynis dažų sluoksnius ir atkurti sutrūnijusias detales. Labai gaila, tačiau po restauravimo J. K. Chodkevičiaus hermos nosis vėl nukentėjo.

Durų viršuje įspūdingai išdrožinėtame kartuše matome Jėzaus Kristaus monogramą IHS, įrėmintą žvaigždės ar saulės spinduliuose.

Jeigu pasisuksime nugarą į šias duris, priešais save pamatysime J. K. Chodkevičiaus ir S. Chodkevičienės portretus, kurie kabo ant sienos bažnyčios transepto gale, kairėje pusėje. Architektūros istoriko Klemenso Čerbulėno atliktų vienuolyno tyrimų duomenimis, vienuolyno bibliotekoje buvo XVII a. pr. ant sienų tapytos fundatorių portretų freskos, kurios dar minimos 1928 m. spaudoje: „*Viename bibliotekos langu, framugoje vienoje pusėje buvo nupiešti grafo Karolio Chodkevičiaus, kitoje – Zofijos Chodkevičienės paveikslai su liūto herbais, o virš jų – angelas išskėtęs sparnus*“. Dar viena J. K. Chodkevičiaus freska buvo vienuolyno gvardijono celėje. Buvo manoma, kad, freskoms nykstant, tapytojas ir skulptorius Joakimas Dobročinskis sukūrė aliejinės tapybos kopijas. Tačiau meno istorikė R. Janonienė, studijuodama Jogailaičių bibliotekos dokumentus, atrado faktą, jog šiuos paveikslus iš freskų kopijavo ir nutapė dailininkas Sinkevičius iš Telšių. Apie 1822 m. paveikslai buvo restauruoti ir smarkiai pertapyti. Bažnyčios fundatorių portretai nuo XIX a. pr. kabėjo vienuolyno refektoriuje (valgomajame), o 1940 m. liepos mėn. perkelti į bažnyčią.

J. K. Chodkevičiaus portretas yra 115 cm x 110 cm dydžio, tapytas aliejiniais dažais ant dviejų sujungtų drobių, todėl per visą figūrą ir likusią paveikslą dalį ties juosmeniu eina matoma horizontali drobės siūlė. Karvedžių portretuose paprastai tapytos mūšio scenos ar karo lauko vaizdai, o patys herojai vaizduojami menės arkoje. Tad ir šio portreto viršutiniame dešiniajame kampe pro lango angą atsiveria vaizdas į mūšio lauką, kariuomenės dalinius ir tolumoje dunksančius bokštus. Viršutiniame kairiajame kampe yra baltas užrašas: „*Jan Karol / Chodkiewicz / Woiew: Wilen: / W: Het: Lit: / Koron.*“ (Jonas Karolis Chodkevičius, Vilniaus vaivada, Lietuvos ir Karūnos didysis etmonas) ir J. K. Chodkevičiaus herbas.

S. Mieleckaitės-Chodkevičienės portretas tapytas aliejiniais dažais ant drobės. Paveikslą apatiname kairiajame kampe baltomis raidėmis įrašyta: „*Zofia z Mieleckich Chodkiewiczowa. R 1822 Malow*“ (Sofija Mieleckaitė-Chodkevičienė 1822 tapė). Teksto apačioje tikriausiai buvo dailininko pavardė, kurios išlikusios tik apatinės raidžių dalys. Anksčiau buvęs vienodas su poriniu J. K. Chodkevičiaus portretu, dabar jis yra 111 x 110 cm dydžio, t. y. susiaurintas.

Įvijais, siaurais laipteliais leidžiamės į bažnyčios požemius. Statydamas bažnyčią, pagal to meto tradicijas fundatorius J. K. Chodkevičius po didžiuoju altoriumi rūsiuose įrėngė kriptą šeimos nariams laidoti. Šiuo

Kretingos bažnyčios sakyklos skulptūra, turinti Jono Karolio Chodkevičiaus bruožų

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2015 m.

Kretingos bernardinų vienuolyno refektorius.
Šonuose matomi bažnyčios fundatorių portretai

Nežinomas fotografas, XX a. pr. Kretingos muziejaus rinkinys

metu joje palaidoti: 1605 m. miręs sūnus Jonas Kazimieras, 1614 m. sūnus Jeronimas Krizostomas, 1619 m. žmona S. Mieleckaitė-Chodkevičienė, 1619 m. dukterėčia, Kuršo kunigaikštienė Kristina Chodkevičiūtė Farensbach. Vyskupas Motiejus Valančius nurodo, kad Kretingos bažnyčios Chodkevičių šeimos kriptoje buvo palaidota ir J. K. Chodkevičiaus duktė Ona Scholastika Chodkevičiūtė Sapiegienė (1604–1625), tačiau jos sarkofago čia nėra. Manoma, kad ji amžino poilsio atgulė

Varšuvoje.

Jaunėlis J. K. Chodkevičiaus ir S. Mieleckaitės sūnus gimė 1605 m. rugsėjo 8 d., tėvams karo su švedais metu būnant Livonijoje (dab. Latvija). Tėvo garbei buvo pakrikštytas Jono vardu, taip pat gavo antrąjį, Kazimiero, krikšto vardą. Mirė praėjus keturioms valandoms po krikšto. Kūdikio kūną J. K. Chodkevičius parvežė į Kretingą ir 1606 m. sausio 6 d. palaidojo kaimo kapinėse pastatytoje bažnyčioje. 1617 m. kitapus Akmenos

Jeronimo Krizostomo
Chodkevičiaus sarkofagas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Sudėtinis Jeronimo Krizostomo
Chodkevičiaus herbas ant
sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

upės iškilus naujai bernardinų bažnyčiai, sarkofagą su sūnaus palaikais tėvai perkėlė į joje įrengtą šeimos laidojimo rūšį.

Jono Kazimiero Chodkevičiaus (1605–1605) sarkofagas renesanso stiliaus, lietas, alavinis, be rankenų, pagamintas apie 1605 m. Lietuvoje arba Rytų Prūsijoje. Sarkofago aukštis – 33 cm, ilgis – 59 cm, plotis – 36 cm. Stovi iškeltas ant keturių suplotų rutulinių atramų. Dangtyje išraižytas įrašas lotynų kalba:

„IOAN. CASIMIRO / IIII HORARVM INFANTVLO
/ TOTI DEMQ CHRISTIANO / FILIO SVO / ANNO
A VIRGINIS PARTV / MDCV. NATO ET. MORTVO
/ IOAN. CAROLVS CHOTKIEWICZ / COMES ET
SOPHIA DE MIELEC / AFFLICTI PARENTES / HVNC
TVMVLVM / CVM LACHRYMIS FECERVNT“

(Jonui Kazimierui, 4 valandų kūdikėliui ir tiek pat [laiko] krikščioniui, savo sūnui, gimusiam 1605 [metais] nuo Švč. Mergelės gimimo [rugsėjo 8] ir tais pačiais [metais] mirusiam, šį kapą su ašaromis pastatė susisieloję tėvai – grafas Jonas Karolis Chodkevičius ir Sofija Mieleckaitė³).

Vienintelė Jono Kazimiero Chodkevičiaus sarkofago puošmena – virš įrašo išraižytas Nukryžiuotasis. Galinėje sarkofago plokštumoje išraižyta kukli apskritame lauro lapų vainike įkomponuota herbo „Koscieša“ strėlė.

Antras, vyresnysis, J. K. Chodkevičiaus ir S. Mieleckaitės sūnus prosenelio garbei buvo pavadintas Jeronimu, o krikšto metu gavo Krizostomo vardą. Tėvai norėjo, kad sūnus Jeronimas Krizostomas (1598–1613) taptų vienuoliu; kai jis buvo dar kūdikis, pasižadėjo jį leisti į pranciškonų ordiną. Jeronimas Krizostomas nuo septynerių metų buvo pranciškonų tretininkas ir dėvėjo vienuolio abitą. Jaunuolis mirė 1613 m. liepos 2 d. Cimkavičiuose, Slucko pavieta (Baltarusija), nesulaukęs

15-kos metų. Balzamuotą, vienuolio abitu apvilktą, sūnaus kūną tėvas parvežė į Kretingą, užsakė prabangų sarkofagą ir 1614 m. kovo 18 d. palaidojo šeimos kriptoj.

Jeronimo Krizostomo Chodkevičiaus sarkofagas renesanso stiliaus, stačiakampio formos, lietas, alavinis, pagamintas XVII a. I ketv. Lietuvoje arba Rytų Prūsijoje. Sarkofago aukštis – 64 cm, ilgis – 188 cm, plotis – 66 cm. Dangtyje, tvarkingame lauro lapų vainike, stebinančiai atlikimo formų dinamika, išraižytas sudėtinis penkių dalių asmeninis Jeronimo Krizostomo Chodkevičiaus herbas, o jo viršuje – inicialai: „H CH“ (Hieronim Chodkiewicz). Jeronimo Krizostomo Chodkevičiaus herbo skydas padalytas į penkis laukus. Kairiajame viršutiniame lauke yra senasis Chodkevičių herbas „Koscieša“ (strėlė), apatiniam lauke – tėvo motinos Kristinos Zborovskos giminės herbas „Vanagas“. Viduriniame lauke per visą skydo aukštį – grifonas su iškeltu kalaviju. Dešiniajame viršutiniame lauke – senelio iš motinos pusės Mikalojaus Mieleckio giminės herbas „Grifonas“, apatiniam lauke – senelės iš motinos pusės Elžbietos Radvilaitės giminės herbas „Trimitai“. Virš skydo yra trys riterių šalmai su karūnomis, o virš jų kairėje kyla povo uodegos plunksnos, centre – grifono su kalaviju, o dešinėje – paukščio su žiedu snape figūros.

Po herbu išraižytas, siauru apvadėliu įrėmintas įrašas:

„HIERONIMO CHRZOSTOMO / CHOTKIEWICZ
/ IOANNES CARLOVS CHOT / KIEWICZ COMES
DE SZKLOW ET MYSZ / IN BYCHOW / GENERALIS
SAMOGITIAE CAPI / TANEVS M DVC LIT. SVI RE
M[axim]VS / EXERCITVVM DVX LIV[oniæ] GVBER
NATOR / NEC NON / SOPHIA DE MIELEC / VIERO
/ PARENTVM MOESTISSMVVS / CHARISSIMO FILIO

Dedikacija ant Jeronimo Krizostomo Chodkevičiaus sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

Jono Kazimiero Chodkevičiaus sarkofagas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Dedikacija ant Jono Kazimiero Chodkevičiaus sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

³ Sarkofagų įrašus iš lotynų kalbos išvertė Rasa Šileikienė.

Šoninės bažnyčios durys su portretinėmis
Chodkevičių hermomis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2013 m.

Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės sarkofagas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Dedikacija ant Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

SVO / XIII ANNORVM XI MENSIVM DIE / RVM XIII
HORARVM XII MINVTA / RVMQ[ue] XXX ADO-
LESCENTI / ET VIVIS SVBLATO ANNO SALVTIS
/ MDCXIII / IPSO DIE VISITATIONIS BMV / HOC
MONVMENTVM / AD PIE IN CHR[ist]O DOR-
MIENDVM / DEDIT“

(Jeronimui Chrizostomui Chodkevičiui Jonas Karolis Chodkevičius, Školovo, Myšos ir Bychovo grafas, vyriausiasis Žemaitijos seniūnas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiasis kariuomenių vadas, Livonijos valdytojas ir Sofija Mieleckaitė, abu nepaprastai liūdintys tėvai, savo brangiausiajam sūnui, 14 metų 11 mėnesių 13 dienų 12 valandų ir 30 minučių [gyvenusiam] jaunuoliui, pasitraukusiam iš gyvųjų 1613 Išganymo metais Švenčiausiosios Mergelės Marijos Apsilankymo dieną [liepos 2], pastatė šį paminklą, idant palaimingai miegotų Kristuje).

Po įrašų išraižyta kaukolė su dviem kaulais iš šonų, iš viršaus įkomponuota į rėmus. Vietoje apatinės linijos išraižytas užrašas:

„PVLVIS ET VMBRA SVMVS“
(Esame dulkės ir šešėliai).

Žemiau, sarkofago kojūgalyje, yra dar vienas įrašas:

„A. D. M. DC IIII. MARTII XVIII / SEPVLTVS“
(Palaidotas 1604 [turėtų būti 1614] Viešpaties metų kovo 18 dieną).

Abipus sarkofago ir abiejuose galuose įkomponuota po tris rankenas grifų galvomis, laikančiomis antabas. Sar-

kofago atramoms suteiktas diskus naguose gniaužiančių plėšriojo paukščio kojų pavidalas.

1619 m. gegužės 11 d. Kretingos pranciškonų vienuolyno ir bažnyčios fundatorė, Lietuvos didžiojo etmono ir Vilniaus vaivados J. K. Chodkevičiaus žmona S. Mieleckaitė-Chodkevičienė sirgdama iš Liachavičių (Baltarusija) sugrįžo į Kretingą. Nujausdama artėjančią mirtį, meldė iš Dievo trijų dalykų: kad mirtų Kretingoje Dievo Motinos dieną, kad dar spėtų pamatyti iš žygio grįžusį savo vyrą ir jo globai pavestų vieningą dukterį Oną Scholastiką.

1619 m. gegužės 18 d., labai ankstyvą šeštadienio rytą, prieš Sekmines paprašė aukoti šv. Mišias, kuriose pati dalyvavo, priėmė Komuniją ir patepimą aliejumi. Mirė tą patį rytą šalia esant jos vyrui J. K. Chodkevičiui, Kretingos vienuolyno gvardijonui Albertui Opatauskiui, jos nuodėmklausiu Stanislavui Bžezinai, jos vyro nuodėmklausiu kunigui Zigmantui Tiškevičiui ir dar keliems vienuoliams bei namiškiams. Atsisveikinimas su mirusiaja už-

truko pusantro mėnesio. Balzamuotas velionės kūnas buvo pašarvotas puošniame metaliniame sarkofage. 1619 m. liepos 4 d. perkeltas į bernardinų bažnyčioje po didžiuoju altoriumi įrengtą šeimos kriptą.

J. K. Chodkevičius žmoną palaidojo itin iškilmingai ir prabangiai. Sarkofagas prašmatnus, lietas, alavinis, renesanso stiliaus, gausiai dekoruotas, pagamintas XVII a. I ketv. Lietuvoje arba Rytų Prūsijoje, stovi ant aštuonių, diskus laikančių grifo kojų. Sarkofago aukštis – 70 cm,

Sofijos Mieleckaitės-Chodkevičienės portretas Kretingos bažnyčioje

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2013 m.

Grafų Chodkevičių giminės kriptą po didžiuoju
Kretingos bažnyčios altoriumi

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

ilgis – 191 cm, plotis – 82 cm. Sarkofago dangčio galvūgalyje išraižytas kryžius su Nukryžiuotuoju, stiebo viršuje – lentelė su užrašu „INRI“. Kryžiaus kryžmos pasibaigia dangčio šoninėse platumose. Po kryžiumi išraižyta kaukolė, apsupta ornamento. Žemiau – lauro lapų stačiakampiam apvade yra 27 eilučių įrašas:

„D*O*M*S [Deo optimo maximo sacrum] / SOPHIA
A MIELEC NICO / LAI MIELECKI PALATINI PODO
/ LIEN[*sis*] FILIA ILL[*ustriss*]MI IOANNIS CAROLI /
CHOTKIEWICZ PALATINI VIL / NEN[*sis*] BCC BCC
MAGNI ET FOELICIS / DE SVECO; MOSCHO; TVRCA
/ ET TARTARIS, SAEPIVS VICTO / RIS; ÆDIS ISTIVS
SACRÆ AC / TOTIVS MONASTE[r]II LIBERALIS /
SIMI FVNDATORIS CONIVNX /
PIETATIS ET GRATIARV[m] ALVMNA / RELIGIONIS
RELIGIOSORVMQ[ue] / PATRONA BENIGNISS[im]

Kristinos Marijos Chodkevičiūtės Farensbach
sarkofagas

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

A. OMNI VIR / TVTVM SPLENDORE ORNATISS[im]
A / VIVIS POSTERISQ[ue] SINGULARE / EXEMPLAR
HIC QVIDQVID MOR / TALE RELIQVIDT. IVXTA
CHA / RISSIMA PIGNORA SVA PONI VOLVIT / NATA
ANNO•1•5•6•7•~ / DENATA ANNO•1•6•1•8•
MAIJ / DIE 18. HORA 6. MATVTINA / SEPVLT
ANNO EODE MMEN / SIS IVLII DIE 4 / IN VITA
HVMANA OPTIMVM HV / MANAS RES CONTEM-
NERE / HOC MONITVS LECTOR MEMOR ABET“
(Pašvęsta geriausiam aukščiausiam Dievui. Sofija
Mieleckytė, Podolės vaivados Mikalojaus Mieleckio
duktė, šviesiausiojo Jono Karolio Chodkevičiaus,
Vilniaus vaivados ir t. t., ir t. t., didžiojo ir laimingojo
švedų, maskvėnų, turkų ir totorių dažno nugalėto-
jo, šios šventovės ir viso vienuolyno dosniausiojo
fundatoriaus žmona, kupina gailėstingumo ir malonių,
tikėjimo ir tikinčiųjų labdaringiausioji globėja, pasi-
puošusi visų dorybių spindesiu, ypatingasis pavyzdys
gyviesiems ir ateities kartoms, čia paliko tai, ką turėjo
mirtinga, panorusi atgulti šalia savo brangiausiųjų
vaikų. Gimė 1567 metais, mirė 1618 metų gegužės 18
dieną 6 valandą ryto, palaidota tų pačių metų liepos
mėnesio 4 dieną. / Žmonių gyvenime geriausia – pa-
niekinti žmogiškus reikalus. / Tegul skaitytojas nueina,
tai prisimindamas).

Meistras, iškaldamas mirties datą, apsiriko vienais
metais. Žvelgiant į šį užrašą, atrodo, kad sarkofagas su
visu įrašu ir gimimo data galėjo būti pagamintas anks-
čiau, mirties datai paliekant tuščios vietos, o mirimo
metai buvo įskalti daug vėliau, gal net ilgam laikui pra-
ėjus po laidotuvių.

Sarkofago dangčio šoninėse plokštumose išraižyta
po angelą ir sceną, simbolizuojančią gyvenimo trapumą

Kristinos Marijos Chodkevičiūtės Farensbach
sudėtinis herbas ant sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Volmaro Farensbacho herbas ant Kristinos Marijos
Chodkevičiūtės Farensbach sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

alegoriją, po jomis – įrašai: dešinėje „MEMENTO MORI“ (Atmink, kad mirsi), žemiau – keturių dalių sudėtinis S. Mieleckaitės-Chodkevičienės herbas; kairėje –

„HODIE MIHI CRAS TIBI“
(Šiandien man, rytoj tau),

po juo – penkių dalių sudėtinis J. K. Chodkevičiaus herbas. Po herbais abiejose pusėse apskrituose lauro lapų vainikų rėmuose įrašyti eiliuoti eleginiai distichai: dešinėje

„COMPRIME CVM LACRYMIS / SINGVLE INCLITE
CONIVX / DISIVNCTOS IVNGENT FATA / BENIGNA
BREVI“*

(Ašaras sulaikyk, vienišas garbingasis sutuoktini,
išskirtuosius palankus likimas greit sujungs),

kairėje

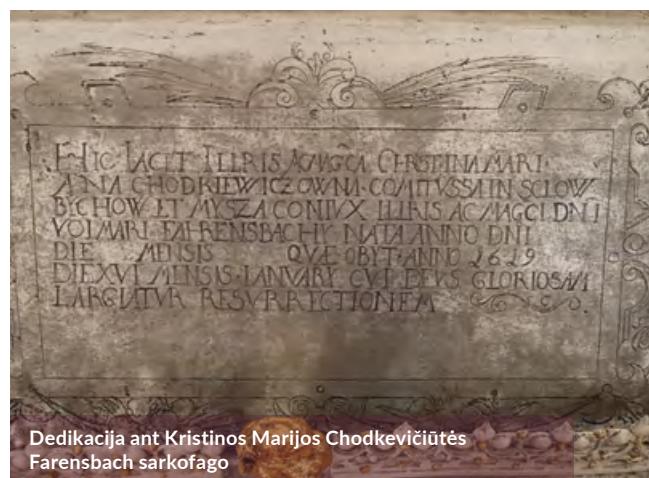
„TE VIR TE SOBOLES SACER ORD[o] / LVXIT
ADEMPTAM / ILLE COR HÆC MATREM / TE DECVS
ISTE SVVM“

(Vyras, duktė ir luomas šventasis gedėjo tavęs, mirties
atimtos, jis – širdies, ji – motinos, jie – savosios puoš-
menos).

Dar vienas įspūdingas šio mauzoliejaus sarkofagas yra vienuolyno ir bažnyčios įkūrėjo J. K. Chodkevičiaus dukterėčios, Livonijos vaivados Volmaro Farensbacho žmonos, Kuršo kunigaikštienės Kristinos Marijos Chodkevičiūtės-Farensbach, kuri mirė 1619 m. sausio 16 d. Kurše. Sarkofagas lieto alavo, barokinis, manierizmo stiliaus, pagamintas XVII a. I ketv. Rytų Prūsijoje arba Livonijoje. Jis nepaprastai didelis: ilgis – net 219 cm, plotis – 88 cm, aukštis – 103 cm, svoris – per 250 kg. Tai stambiausias iš Lietuvoje esančių sarkofagų. Nežinoma, kodėl moterį laidojo tokia dideliame

sarkofage, nes net karžygius guldavo į mažesnius. Gali būti, kad jis buvo gamintas kažkam kitam, o panaudotas didiko dukterėčią netikėtai užklupus mirčiai. Ant viršutinės dangčio plokštumos pritvirtintas kryžius su Nukryžiuotuoju. Kryžiaus kryžmos užlenktos ant dangčio šonų. Nuolaidžioje dangčio plokštumoje galvūgalyje ir kojūgalyje išraižyta po herbą (kojūgalio mažesni): dešinėje – sudėtiniai J. K. Chodkevičiaus herbai, tarp jų – stačiakampis rėmelis be įrašo. Prie herbų esančios raidės „K M Ch“ (Kristina Marija Chodkevičiūtė) nurodo šiuos herbus esant jos asmeninius. Kairėje – V. Farensbacho herbai „Farensbach“, o tarp jų puošniame stačiakampio formos rėmelyje išraižytas įrašas:

„HIC IACET ILL[ust]RIS AC MAG[nif]ICA CHRISTINA
MARI / ANA CHODKIEWICZOWNA COMITVSSA IN
SCLOW / BYCHOW ET MYSZA CONIVX ILLIS AC MAGNI
VOLMAR FARENSBACH NATLANNO DNI

Dedikacija ant Kristinos Marijos Chodkevičiūtės
Farensbach sarkofago

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2017 m.

Iškilminga kenotafų pagerbimo rikiuotė istorinėje
Kretingos dvarvietėje

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

AC MAG[nifi]CI D[omi]NI / VOLMARI
FAHRENSBACHY NATA ANNO D[omi]NI / DIE MEN-
SIS QVÆ OBYT* ANNO 1619 / DIE XVI
MENSIS IANVARY CVI DEVS GLORIOSAM /
LARGIATVR RESVRRECTIONEM"

(Čia guli šviesiausi ir garbingoji Kristina Marija
Chodkevičiūtė, Šklovo, Bychovo ir Myšos grafitė,
šviesiausio ir garbingo pono Volmaro Fahrensba-
cho žmona, gimusi __ Viešpaties metų __
mėnesio __ dieną, mirusi 1619 metų sausio 16 dieną.
Tesusieikia jai Dievas šlovingą prisikėlimą).

Vietoje gimimo datos paliktas tuščias tarpas.

Išskirtinis sarkofago bruožas yra daugiaspalviškus-
mas: daug raudonos ir baltos spalvos. Dešimt sfinksų
formos sarkofago kojų, dvylika varžtų, vaizduojančių
apaštalus, liūtų galvos, laikančios antabas, – paauk-

Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų
brigados „Žemaitija“ vadas pulkininkas Nerijus
Stankevičius deda į kenotafą kapsulę su Ostrogo Jėzuitų
kolegijos bažnyčios vietos žeme

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

suoti. Tai seniausias Abiejų Tautų Respublikoje polich-
romuotas sarkofagas. Jis unikalus dar ir tuo, kad yra
europietiškausias – atitinka anuometinę europinės
meninės raiškos dvasių, nes Lietuvoje dažniausiai meni-
nės išraiškos priemonės vėluodavo bent pusšimtį metų.

2021 m. rugsėjo 24 d., minint 400-ąsias Kretingos
miesto ir bažnyčios įkūrėjo, vieno ryškiausių XVII a. pr.
Lietuvos valstybės ir karo veikėjų mirties metines, Kre-
tingos pranciškonų bažnyčios Chodkevičių mauzolieju-
je atidengtas kenotafas J. K. Chodkevičiui.

J. K. Chodkevičius savo rezidencijai pasirinko stra-
tegiškai patrauklią vietą – Kretingą, dabartinę Kretin-
gos muziejaus paminklinę teritoriją, o po bažnyčios di-
džiojo altoriumi įrengė šeimos kriptą, kurioje palaidojo
pirmąją žmoną, abu sūnus ir 1620 m. testamente išreiš-
kė valią būti pačiam palaidotam šalia jų. J. K. Chodkevi-
čius mirė Chotino pilyje 1621 m. rugsėjo 24 d. mūšių su
turkais ir Krymo totoriais metu. Jo antroji žmona O. A.
Ostrogiškė vyro kūną išgabeno į Ostrogą. Iki XVIII a. pr.
didžiojo etmono palaikai keli kartus buvo perkeltami,
kol atgulė Ostrogo jėzuitų bažnyčioje. 1875 m. bažny-
čia nugriauta.

Šiais laikais J. K. Chodkevičiaus palaidojimo vieta
nėra žinoma. Rasti jo palaidojimo vietą ir palaikus tiki-
mybė labai menka, todėl aktualizuojant tokios neeilinės
asmenybės reikšmę Lietuvos istorijoje buvo nutarta
Kretingos bažnyčioje esančiame Chodkevičių šeimos
mauzoliejuje įrengti kenotafą⁴, kurio idėjos autorius –
Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų bri-
gados „Žemaitija“ vadovybės štabo G9 skyriaus visuo-
menės informavimo specialistas Nerijus Čapas. Vizuali-
zacijos idėja – bendras skulptoriaus Vytauto Baransko,
Kretingos muziejaus istorikų ir Kretingos pranciškonų

⁴ Gr. κενotάφιον (κενός – tuščias, τάφος – kapas) – simbolinis antkapinis paminklas, statomas pagerbti mirusįjį, kurio kapas arba palaidojimo vieta
nėra žinoma. Šiuo metu kenotafai statomi ne tik kapinėse, bet ir visuomeninėse vietose – aikštėse, parkuose, žūties vietose, keliuose.

kūriny. Idėjos vizualizacija ir atlikimas – skulptoriaus Vytauto Baransko.

Kenotafas J. K. Chodkevičiui yra sumažinto sarkofago formos, pagamintas iš spalvoto metalo, stovi ant keturių į išorę atsuktų grifo kojų, letenose laikantių skritulius. Jis vizualiai dera prie Kretingos bažnyčios Chodkevičių mauzoliejuje jau esančių sarkofagų, jo detalės atkartoja kai kuriuos sarkofagų akcentus. Dangtį puošia goreljefinis asmeninis J. K. Chodkevičiaus herbas, sukurtas pagal raizinį, saugomą Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje. Vienoje šoninėje plokštumoje – lauro ir ąžuolo lapų bei gilių vainikų įrėmintas J. K. Chodkevičiaus bareljefas, sukurtas pagal XVIII a. II p. Karlo Gotlybo Raspo ir Michael'io Keyl'io raizinį, saugomą Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Lauras nuo antikos laikų simbolizuoja šlovę, pergalę ir taiką, o ąžuolo lapai – stiprumą ir drąsą. Kitoje plokštumoje – Salaspilio mūšio bareljefas pagal XIX a. nežinomo dailininko litografiją, saugomą Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje. Plokštumų šonus rėmina Kretingos pranciškonų bažnyčios šoninių durų drožinių fragmentų atkartinimas – J. K. Chodkevičiaus ir S. Chodkevičienės portretinių hermų bareljefai. Galvūgalio ir kojūgalio plokštumų centre – grifų galvų formos rankenos su snapuose įvertais žiedais. Kenotafo viršų ir apačią juosia bareljefinės stilizuotų ąžuolo lapų ir augalinių ornamentų juostos, panašios į Kretingos bažnyčios zakristijos durų drožinius. Vidaus apdaila – balto marmuro plokštės.

2021 m. rugsėjo 24 d. istorinėje Chodkevičių dvarvietėje – Kretingos muziejaus dvaro rūmų parterė – Krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, Sausumos pajėgų vadas Raimundas Vaikšnoras, Kretingos r. meras Antanas Kalnius, Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ vadas pulkininkas Nerijus Stankevičius, Kretingos muziejaus direktorė Vida Kanapkienė, kenotafo idėjos autorius, Lietuvos kariuomenės Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ vadovybės štabo G9 skyriaus visuomenės informavimo specialistas Nerijus Čapas į kenotafo vidų iškilmingai įdėjo raudono vaško antspaudais užantspauduotas šešias plieno kapsules su žeme iš kadaise karvedžio lankytų vietų, kuriose jis kovojo, vaikščiojo ar mirė. Tai žemė iš Chotino tvirtovės, Salaspilio mūšio lauko, Kretingos dvarvietės, Ostrogo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos bažnyčios šventoriaus ir iš vietos, kur stovėjo Ostrogo Jėzuitų kolegijos bažnyčia, taip pat įdėta ąžuolo gilė iš Kretingos dvarvietės.

Iškilmingoje rikiuotėje stovėjo Karinių jūrų pajėgų orkestras, LDK Gedimino štabo bataliono Garbės sargybos kuopa su Lietuvos valstybine, istorine

ir Lietuvos kariuomenės kovine vėliavomis, Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus pėstininkų brigados „Žemaitija“ būrys su kovine vėliava, LDK Butigeidžio dragūnų bataliono būrys, LDK Kęstučio motorizuotojo pėstininkų bataliono būrys, Kunigaikščio Margirio pėstininkų bataliono būrys, Brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos bataliono būrys ir Žemaičių apygardos 3-osios rinktinės būrys su kovinėmis vėliavomis.

Iškilminga kenotafo palyda žygiavo Kretingos gatvėmis nuo dvarvietės iki Rotušės aikštės, kur buvo atiduota pagarba Kretingos miesto įkūrėjo atminimui. Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos bataliono, Brigados generolo M. Pečiulionio artilerijos bataliono ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus artileristai, vilkintys senovinėmis uniformomis, iš pabūklų paleido tris šūvius.

Pagerbimo iškilmes vainikavo šv. Mišios Kretingos bažnyčioje, kurias aukojo kun. Remigijus Monstvilas, br. kun. Juozapas Marija Žukauskas OFM, kan. Vilius Viktoravičius, kun. Edvardas Baniulis ir asistuojantys diakonai Audrius Jesinskas ir Nerijus Čapas. Kenotafas buvo pašventintas ir iškilmingai įneštas į Chodkevičių šeimos kriptą-mauzoliejų po pagrindiniu bažnyčios altoriumi, kur pastatytas ant kalvio Albino Šepučio sukurto ir kalvio Gražvydo Černiausko pagaminto stovo.

Kretingos bažnyčioje įrengus kenotafą J. K. Chodkevičiui, simboliškai buvo įvykdyta paskutinė Kretingos miesto įkūrėjo valia, atstatytas istorinis teisingumas, suteikta derama pagarba vienam iškiliausių Lietuvos valstybės ir karo veikėjų.

Kenotafas Jonui Karoliui Chodkevičiui su šalia stovinčiomis užantspauduotomis plieno kapsulėmis

Jolantos Klietkutės nuotrauka, 2021 m.

JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS

IR JO BENDRAŽYGIAI

Juozas Pelionis

Kirchholmo mūšis. Autorius Pieter'is Snayers'as

1621 m. rugsėjo 23 d. prie mirštančio vado guolio su sirenka visi vadai ir komisarai. Jau negalėdamas kalbėti Jonas Karolis Chodkevičius Stanislavui Liubomirskiui perduoda didžiojo etmono buožę, kaip ženklą, kad skiria jį savo pareigų tęsėju ir perduoda vadovavimą kariuomenei. Palaiminęs susirinkusiuosius, sudėjo rankas kaip maldai ir pabalusiomis lūpomis, drebančiu balsu dar ištarė: „In manus tuas, Domine...“ (Į tavo rankas, Viešpatie, atiduodu savo sielą... (Jn 6,30). Tai buvo paskutiniai didžiojo etmono žodžiai, užrašyti Chotino karo istorikų. Pervežtas į Chotino pilį po ilgos ir sunkios agonijos, įveiktas sunkios ligos Lietuvos didysis etmonas ir Vilniaus vaivada baigia savo gyvenimą ir „antrą valandą po pietų“ atiduoda savo sielą Viešpačiui.

Nuo tų įvykių praėjus 400 metų, beje, šiandien, kaip ir tada, yra penktadienis, J. K. Chodkevičius dar netapo istorijos šešėliu, dar gyvai prisimenamas. Jo atminimas įamžintas paminkluose, gatvių, mokyklų, laivų, karinių dalinių pavadinimuose. O kas yra jo bendražygiai, tuo metu šalia buvę žmonės? Kad orkestras skambėtų, nepakanka būti garsiu dirigentu, reikia dar ir gerų atlikėjų. Taip ir išmintingiausias karo vadas nieko reikšmingo nelaimės, jeigu nesuburs gerų karių ir patikimų bendražygių. Taigi Jonas Karolis nebūtų tapęs tuo Chodkevičiumi, kokį šiandien prisimename... Nekalbėsimė apie tuos, kurie kaišiojo ar bandė kaišioti pagalius

į mūsų herojaus ratus. Gyvenime arčiau ar toliau, ilgiau ar trumpiau šalia Jono Karolio buvo daugybė žmonių, kurie formavo jo asmenybę, stiprino dvasią, teikė pagūdą, vykdė ūkinius ir karinius pavedimus ir galbūt yra nepelnytai primiršti. Šiandien pirmiausia noriu prisiminti tuos, kurie pirmais smuikais griežė Salaspilio (Kirchholmo) mūšyje 1605 m.

Tomašas Dambrava – husarų rotmistras, Lucyno (dab. Ludza, miestas Latgaloje, rytinėje Latvijos dalyje) seniūnas, Livonijos karo didvyris. Čia tas galbūt jau brandaus amžiaus husarų rotmistras, vadovavęs kairiajame sparne sutelktai kavalerijai, kurį J. K. Chodkevičius, siekdamas įgyvendinti savo planą, pirmą su lengvosios kavalerijos būriu pasiuntė į kovą prieš švedus, kad išprovokuotų juos nusileisti nuo kalvos į Chodkevičiui patogesnę lygumą. Priartėję prie švedų pėstininkų būrių kavaleristai manevruodami salvė po salvės juos apšaudė. Švedai atsakė muškietų ir patrankų ugnimi, bet iš savo pozicijų nesitraukė. Toks apsišaudymas tęsėsi beveik tris valandas. Tada J. K. Chodkevičius davė komandą T. Dambravai trauktis. Švedų karalius užkibo ant Jono Karolio kabliuko, pasiuntęs savo pėstininkus juos persekioti. Pirmai švedų pėstininkų puolimo linijai priartėjus prie kalvų, ant kurių buvo lietuvių armijos pozicijos, T. Dambravos raiteliai pagal sutartą signalą tvarkingai atsuko veidu į priešą. Nuo kalvos į švedų pėstininkus pasipylė patrankų ugnies lavina. Užvirė kova. Gavę komandą, į mūšį įsijungė LDK armijos centre išrikiuoti Chodkevičiaus husarai, vadovaujami Vincento Vainos, ir paskutinę minutę Dauguvą perplaukę ir į mūšį suspėję Kuršo reiteriai, vadovaujami kunigaikščio Frydricho Ketlerio (Friedrich Kettler). T. Dambrava, su savo raiteliais pradžioje sukėlęs sumaištį tarp švedų pėstininkų, su savo husarais užpuolė švedų reiterius, vadovaujamus Joachimo Frydricho Mansfeldo ir, greitai palaužęs jų pasipriešinimą, užpuolė pėstininkus. Tie, nors ir aršiai priešinosi, prisijungus lengvajai kavalerijai, pradėjo trauktis ir bėgti. T. Dambrava pats susikovė su narsiai besipriešinančiu kunigaikščiu Frydrichu

Luneburgiečių, švedų karaliaus Karolio žentu. Kar-du (*palasz*) smogė jam į galvą ir nukirto dešinę ranką. Netoliese krito vyriškai kovojęs Andersas Lennartssonas – vieno husaro sužeistas, dar priešinosi parklupęs ant kelių, bet žuvo nuo kalavijo.

T. Dambrava pirmą kartą paminėtas 1589 m. dalyvavęs karo veiksmuose Podolėje. 1600 m. pradėjo vadovauti 100 husarų būriui Livonijoje. Paėmus Felino (dab. Viljandi, Estija) pilį, buvo paskirtas jos komendantu. J. K. Chodkevičiaus pavedimu dalyvavo Dorpatu (Tartu) apgultyje 1602 m. pabaigoje. Dalyvavo pergalingame mūšyje prie Rakverės 1603 m. kovo 5 d. 1603 m. birželio mėn. vadovavo 150 raitelių būrio žvalgybos veiksmams Parnavos (Pernu) apylinkėse. Mūšyje prie Baltojo Akmens vadovavo husarų būriui, vėliau pulkui. Tuo metu, kai J. K. Chodkevičius žygiavo pasitikti A. Lennartssono Livonijos šiaurėje, T. Dambrava buvo pavesta stabdyti J. F. Mansfeldo judėjimą prie Rygos.

T. Dambrava 1606–1611 m. nuolat buvo arti J. K. Chodkevičiaus, buvo ištikimas jo bendražygis, net tada, kai dėl nuolatinio atlyginimo nemokėjimo LDK kariuomenėje buvo kuriamos konfederacijos, dezertyruojama. 1613 m. J. K. Chodkevičius norėjo jam patikėti vadovauti Livonijos daliniams, sutelktiems prie Oršos Smolensko kampanijoje. 1607 m. už nuopelnus Livonijos kare T. Dambrava gavo Lucyno seniūniją. Mirė greičiausiai 1620 m., seniūniją perėmė jo sūnus Adomas.

Jau minėtas Kircholmo mūšyje LDK armijos centrui vadovavęs Vincentas Vaina (Wyncenty Woyna) buvo Seversko žemės Trimitų (*Trąby*) herbo senos giminės, įsitvirtinusios LDK, palikuonis. Tėvas – Semionas Vaina (?–1599), Mscislavlio kaštelionas (1588–1599), Užvenčio tijūnas (nuo 1567), žemių Žemaitijoje (Palanga, Gargždai ir kt.) valdytojas. Mama – Fedora iš Manouskių. Žmona – nuo 1612 m. Halška iš Vesiolovskių. Dukros – Katerina, Anna, Sofija. Kircholmo mūšyje vadovavo 300 J. K. Chodkevičiaus husarų ir kartu su Kuršo reiteriais sumušė švedų pėstininkus. Vincentas tame mūšyje buvo sužeistas. Mirė 1615 m. Vienas iš jo testamentu vykdytojų buvo brolis Abraomas Vaina. 1608 m. gavo privilegiją formuoti savo 100 husarų rotą. J. K. Chodkevičiaus rūpesčiu tapo Inturkės, kuri kažkada buvo Bonos Sforcos valda (dabar Molėtų raj.), seniūnu.

Apie V. Vainą nepavyko rasti nei daug informacijos, nei jo portreto. Pastebėjau, kad artimiausi jo giminaičiai turi bendrą bruožą, todėl pateikiu jų portretus, turėdamas vilties, kad Vincentas buvo panašus į juos. Man, kaip kringiškiui, būtų įdomus Vincento ryšys su Salantais, kuriuos ilgokai valdė Vainos.

Jonas Petras Sapiega Kircholmo mūšyje vadovavo visam J. K. Chodkevičiaus armijos dešiniajam sparnui. Atlaikė koncentruotą švedų puolimą, kada pakrikus jų armijos dešiniajam sparnui, Švedijos karalius Karolis prieš J. P. Sapięgą metė beveik visas savo kavalerijos pajėgas.

Dar prieš Kircholmą J. P. Sapiega Livonijos kare

pasižymėjo mūšyje prie Rakiboro (Rakverė) 1603 m., Baltojo Akmens (Paide) 1604 m. rugsėjo 24 d., Dorpatu (Tartu). Už nuopelnus Livonijoje 1606 m. kaip privilegiją gavo Usvietės seniūniją dab. Rusijos Pskovo srityje (*panis bene merentium – chleb dobrze zasłużonych*).

Po Kircholmo, kaip ir J. K. Chodkevičius, nuolat negaudamas atlyginimo iš Karalystės išdo, pradžioje simpatizavo Zebrzydowskio rokošo (1606–1607) šalininkams, bet kaip ir J. K. Chodkevičius liko karaliaus pusėje. Dar vėliau, nuo 1607 m., įkalbėtas kanclerio Leono Sapiegos, dalyvavo Maskvos kampanijoje, o 1611 m. spalio 15 d. susirgo ir mirė. Buvo Kijevo kašteliono Povilo Sapiegos sūnus. Kaip ir Jonas Karolis, mokėsi Vilniaus Akademijoje (iki 1587), o vėliau – Paduvos universitete.

Chodkevičius ir Sapiegas jungė ne tik karo žygiai, bet ir vedybiniai ryšiai – Anna Chodkevič – Grigaliaus Chodkevičiaus (Supraslio šaka) dukra buvo ištėkėjusi už J. P. Sapiegos. O jau vėliau J. K. Chodkevičius savo dukrą Anną Scholastiką ištėkino už LDK didžiojo kanclerio L. Sapiegos sūnaus Jono Stanislovo.

Kircholmo mūšyje, švedams sustiprinus puolimą į J. P. Sapiegos vadovaujamą armijos dešinįjį sparną, J. K. Chodkevičius į pagalbą metė rezerve stovėjusias rotmistro Teodoro Lackio rinkinių 200 husarų pajėgas. Teodoras nuo kalvos su savo husarija ir lengvais raiteliais metėsi dar labiau į dešinę ir apsukęs lanką iš flango užpuolė, švedai neatlaikė šio puolimo ir pakriko. Tada buvo sustiprinti naujais daliniais. T. Lackis, kiek atsitraukęs, vėl apsisukęs, atakavo švedus ir dar sėkmingiau negu pirmą kartą. Pasinaudoję tarp švedų kilusia panika ir atsitraukimu, T. Lackio raiteliai puolė švedus iš užnugario, toliau sėdami paniką ir mirtį. Mūšio baigtis buvo nulemta. T. Lackis buvo sužeistas. Livonijos kare pasižymėjo mūšiuose prie Ėrglių ir Kokenhauzeno (dab. Kuoknesė), su J. K. Chodkevičiumi prie Paidės. Taip pat buvo ištikimas Jono Karolio bendražygis, neprisdėjęs prie konfederatų dėl atlyginimų nemokėjimo.

T. Lackis, kurio senelis Ivanas Lackis pabėgo iš Maskvos didžiosios kunigaikštystės ir įsikūrė Trakų apylinkėse, buvo labai spalvinga asmenybė. 1584–1586 m. atsidūrė Italijoje, kur vadovavo Slucko kunigaikščio Jono Simono Olelkavičiaus palydai, nes Simonas, būsimasis Sofijos Mieleckos vyras, ruošėsi studijuoti universitete. Sofija vėliau, tapusi našle, ištėkėjo už J. K. Chodkevičiaus. Italijoje T. Lackis pagarsėjo savo fizine jėga, mikliu ginklų valdymu, imtynininko ir rapyrininko gebėjimais, sėkmingai dalyvavo riterių turnyruose. Pasakojama apie tai, kaip Teodoras Venecijoje pagriebė už ragų jį puolusį įnirtusį bulių ir nulaužė jam sprandą. Stepono Batoro dvare jis įtempęs totorių pasiuntinio dovanotą lanką, kuris niekam iki tol nepakluso. Jis lengvai pertraukdavęs storas virves, atblokdavęs net kelis užpuolikus. Teodoras vėliau lankėsi Prancūzijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Maltoje.

Abraomas Vaina
(1569–1649-04-14),
Vilniaus vyskupas –
Vincento brolis

Benediktas Vaina
(Mscislavlio
kašteliono Motiejaus
sūnus),
Vilniaus vyskupas –
Vincento dėdė

Benediktas Vaina,
valdęs Salantus,
buvo V. Vainos
brolio Motiejaus
(?–1607) palikuonis,
Lietuvos didysis
raštininkas 1589 m.,
Lietuvos pažiđininkis
1605–1607 m.,
Užvenčio ir Pajūrio
tijūnas

Jonas Petras
Sapiega (1569–
1611 spalio,
Maskva)

Pabuvojęs visuose didesniuose Šiaurės Italijos miestuose, jis užklydo į Novellarą, kur tuo metu gyveno grafo Pietro Bonarelli'o della Rovere'o šeima. Grafas turėjo keturis sūnus ir tris dukteris. Vyriausioji Izabelė Teodorui iš LDK krito į akį, jis piršosi jai. 1582 m. rudėnį Novellaroje jie susižadėjo, o 1584 m. pabaigoje arba 1585 m. pradžioje įvyko vestuvės. Vedybos buvo sėkmingos.

Živilė Nedzinskaitė straipsnyje „Italė Aukštadvaryje: pamiršta XVI a. meilės ir sielvarto istorija“ rašo: „Idealioji nuotaka virto idealia žmona. Aiškėja, kad jaunoji Izabelė labiausiai pasižymėjo *virtus ir fides* (dorybe ir religingumu), o ištekęsūsi ponina minima dar ir dėl *prudencia* (išminties). Nepamirštama paminėti, kaip puikiai Izabelė auklėjo vaikus, rūpindamasi ne tik jų kūnu, bet ypač siela; kaip išmintingai vadovavo visai šeimynai, stengdamasi, kad ji laikytųsi Bažnyčios mokymo, vengtų dykinėjimo ir uoliai triūstų; niekad nepyko ir stengėsi būti visiems tarsi motina. Dar priduriama, kad ir pati buvo kukli, darbšti, geriausias pavyzdys kitoms moterims ir merginoms. Žodžiu, tik nuo ponios priklausė, kad namuose vyrautų santaika, darna, santarvė ir klestėjimas. Visas ilgai vardytas ponios savybes apibendrina toks sakiny: „per visą gyvenimą jai rūpėjo, regis, vien štai kas: nemarius dalykus statyti pirm mairių, naudingus – pirm teikiančių malonumą, garbingus – pirm naudingų, šventus – pirm garbingų, taip pat, kad protas vadovautų jausmams, dvasia – kūnui, o šiems abiems – Gerasis Didysis Dievas“.

Todėl ir iš gyvenimo, pasak straipsnio autorės, Izabelė pasitraukia oriai, kaip priklauso gerai krikščionei: prašo vyro pakviesti nuodėmklausį iš Jėzaus Draugijos, kuriam atlieka išpažintį, o dvare buvęs kunigas tuo metu laiko šv. Mišias. Dar meldžia vyro pasirūpinti atžalomis, tarnais ir tarnaitėmis. O vaikams prisako: „*tegu labiausiai [jiems] rūpi dorumas ir geras vardas; viską darydami*

lai žiūri, ko reikalauja garbingumas, orumas, Respublikos nauda, Bažnyčios nutarimai.“ Izabelė palieka gyvenimą, apsupta vyro ir vaikų, duodama jiems paskutinius priesakus, tardama Dievo ir Jo Motinos vardą.“

T. Lackis susilaukė sūnaus Jono Alfonso, kuris 1643–1646 m. buvo Žemaitijos seniūnas. Tedoras mirė 1611 arba 1619 m.

Sofija Mielecka buvo Jono Karolio tvirtovė, teikdavusi prieglobstį, pagūdą, stiprybę sunkiausiomis mūsų herojaus gyvenimo akimirkomis, kurios kartais trukdavo ilgus mėnesius, buvo jo „mylimiausia širdies paguoda“ Zoselė, kaip meiliai savo laiškuose Jonas Karolis kreipdavosi į pirmąją žmoną. „Karolku“, – atsakydavo ši. Jų bendras gyvenimas truko tik 26 metus: nuo 1593 m. liepos 23 d. iki 1619 m. gegužės 18 d. Mirė Liachavičiuose, buvo palaidota Kretingoje liepos 3 d.

Pirmas susidūrimas su Sofija yra laiškas, adresuotas Trakų vaivada kunigaikščiui Kristupui Radvilai ir pasirašytas Z. iš X. S. Vėliau kita ranka prirašyta – Princesse de Slucki Zofia. Nelaiminga Sofija su dideliu širdies skausmu pripažįsta, kad yra „sugniuždyta dėl mylimiausio vyro mirties, nes neturi lėšų tinkamai jo palaidoti ir atsiskaityti su tarnais“. Pasirašyta gruodžio 12 d. Beje, atrodo, kad tais pačiais metais Sofija pagimdė dukrytę, kuri greitai mirė. Su vyru Semionu Sofija išgyveno šešis metus.

Sutuoktiniai pradėjo savo bendrą gyvenimą, turėdami didelių skolų. Kaip matysime vėliau, nuolatinis lėšų trūkumas nuolat keldavo didelių rūpesčių ir gadino sveikatą visą likusį gyvenimą. Į savo antrąją santuoką su Jonu Karoliu 1593 m. Sofija atėjo su skolomis, apie kurias galima spręsti iš Liublino Vyriausiojo Karališko teismo 1594 m. sprendimo, kuriuo Sofija iš Mieleco, „Krasniko miesto savininkė ir valdytoja perduoda naudojimui visą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą Krasniko miesto ir palivarko su greta esančiais Vyžanka, Vyžnica ir Budzinu

Motiejui Zalinskiui, kol sumokės 12 500 zlotų skolą.

Bet pirmiausia apie Meilę. Beveik visi Jono Karolio laišškai Sofijai prasideda žodžiais: „Mano mylimiausia Zosele, mano širdies paguoda, mano vienintele mylima dūšia.“ Kas užmiršo bočių kalbą, dūšia reiškia sielą. Ir dažniausiai baigiasi šitaip: „Toliau neberašau ir, atsiduodamas nuoširdžiai Jūsų meilei, mano vienintele dėkingoji, nevertas Viešpaties Dievo prašau, kad tave su vaikais greitai sveiką išvysčiau“. „Jūsų Malonybės nuoširdžiai iš širdies mylintis vyras.“

Laiškuose, lyg kalbėtų gyvai, dažnai pakartoja žodžius „mano dūšele“. Pasiilgęs rašo: „Ilgai neužtruksiu, vos tik kariuomenę išsiųsiu karaliui, tada iškart bėgsiu pas jus, mano dūšele, dieną ir naktį.“ Pasiilgęs, išvargintas rūpesčių, negalėdamas ilgesnį laiką grįžti namo, pats kviesdavo žmoną į karines stovyklas: „Jūsų buvimas Inflantuose yra būtina mano sveikatai.“ Kitame laiške: „Dėl Jūsų vykimo į Vilnių nesijaudinu, bet, jei nors vieną dieną pagyventumėt pas mane, būtų nuostabu ir patikėti tuo negaliu“. Sofija ne kartą pati rodė iniciatyvą susitikti su vyru, nežiūrint to, kad tie susitikimai galėjo būti ir būdavo nesaugūs: „1606 m. rugpjūčio 12 d., Mano mylimiausia Zosele, ..., ne stebuklas, kad tuose savo laiškuose jaudiniesi, kad aš pirmas neliečiau pas mane atvykti. Turiu dėl to savo pasvarstymų. Tačiau jei jau taip užpuolei, dėl to pasiunčiau tavęs... Tiesą sakant, norėjau greičiau, nes kasdien laukiu prieš. Saugok Dieve, jeigu vėluosi, kad galėtum pas mane atvykti; Rota mano ir Fitingo, tik tos dvi man beliko dviem savaitėm; visi kiti pabėgo. Pone Dieve juos laimink. Aš jūsų, mano dūšele, laukiu antradienį, vėliausiai trečiadienį, tikiu, kad toliau bus per vėlu, nes bet kada gali pasirodyti priešas...“

1606 m. rugpjūčio 7 d. laiškas iš Rygos: „Dėl to, kad man rašote pasiųsti daugiau pinigų maistui, Dievas tau geriausias liudininkas, – neturiu; bet gal ponas Siedleščinskis gali paprašyti pono išdininko, kuris yra Vilniuje, kokį šimtą zlotų iš mano kasos.“

Dar vienas laiškas iš lauko stovyklos 1609 m. rugsėjo 22 d.: „Kareiviai mane poryt palieka, nesu pratęs pabėgti, o gali prisieiti, nes su keliais smuklininkais ir bernais nieko nenuveiksi. Tarnyba ir man jau įgriso, bet taip gėdingai iš lauko pasitraukti – geriau mirti norėčiau. Žiūri į mane priešas, aš – į jį, o kautis su juo negaliu. Jis nepuola, nes iš belaisvių žino apie maištus. Laukiu jo puolimo, kaip Viešpats Dievas geros dūšios, taip ir aš to mūšio laukiu, o nesulaukęs kaip beždžionė iš lauko turėsiu bėgti. Apie Dynementa dabar neverta galvoti...labiau iškankinto žmogaus, mano Zosele, niekada nesi mačiusi“.

Iš laiško matome didelį Jono Karolio tikėjimą Dievu, pasitikėjimą jo valia ir globa. Dar 1698 m. Schedlo spaustuvėje išspausdintame veikale rašoma: „Kirchholmo nugalėtojas ruošdavosi tinkamai atlikti savo riterišką pareigą – mūšio išvakarėse pasninku, maldomis atsiskyręs save disciplinavo, kitą dieną klausydavo Šv. Mišių, priim-

davo Komuniją, po to su giesme „Bogorodzica“ duodavo įsakymą smogti priešui.“

Patikimiausia žemiška bendražygė buvo žmona Sofija, kuriai buvo patikimos politinės paslaptys, kad net susirašinėjant Jonas Karolis prašydavo naudoti naujienų šifravimą. Kita populiarų laiško tema buvo pagalba administruojant valdas, prekybos organizavimas, statybų, tame tarpe ir Kretingoje, priežiūra.

„Darbais mano Liachavičiuose, mano mieliausia dūšele, pasirūpink, kad suvežtų plytas, polius kalnų: norėčiau matyti, kaip mano fantazijas patenkinti... Didžiausias savo keturias patrankas pasiunčiau į Kėdainius, iš ten vandeniu iki Kauno, o iš ten tegu vež net iki Turco. Prašau skubiai, mano karštai ir nuoširdžiai mylimiausia Zosele, įsakyk Puklo, kad pavasarį iškart nuleistų vandenį, nes tarnyba, kuri turės būti prie patrankų, gali pridaryti didelių nuostolių, prašau dėl to ir kartoju, kad man tuo pasirūpintum, žinodama, kaip tai man patinka. ...ten iš prielaukos vežti, keturiolikos arklų pakaks vienai patrankai, nes Liachavičių juodžiai dideli ir stiprūs. To prašau mano mieliausia mylimiausia Zosele, už tai, duos Dievas, grįžęs dėkingas meiliai tave išbučiuosiu.“

Sofijos laiškas sūnui 1606 m. rugsėjo 7 d.:

„Mano mylimiausias Hieronimie

Tegu bus pagarbintas Viešpats Dievas, kad namo sveiki atvykote. Palaimink tavo gyvenimą, Viešpatie Jėzau Kristau. Mes taip pat sveiki, šlovė Viešpačiui Dievui; tačiau ponui tėvui akmenligė, reikia prašyti Viešpaties Dievo ponui tėvui sveikatos ir man taip pat. Rūpestingai mokykis ir neužmiršk namų darbų. Siunčiu tau atminimui žiedelį su tokiu akmenėliu, apie kurį sako, kad jis neša laimę, jeigu gaunamas iš gera linkinčio žmogaus, o tuo labiau iš mamos. Viešpats Dievas, kuris valdo laimę, tegul leidžia tau jį sveikam nešioti ir kurio niekad nenusiimk nuo piršto.

Viešpačiui Dievui tave ir seserį globoti atiduodu, kad jus greitai sveikus pamatyčiau.

Tave mylinti mama.“

Jau baigiant reikia pasakyti, kad Sofijos vedybos su Jonu Karoliu buvo sėkmingos, apie tai liudija senąja lenkų kalba rašyti laišškai. Zoselė aiškiai nebijojo vyro nepastovios nuotaikos nei pykčio priepuolių. Sugėdavo prisitaikyti prie ūmaus vyro charakterio, užsitikrindama sau „Karoliuko“ meilę ir pagarbą. Dalijosi jo darbais, sielvartu ir džiaugsmiais, pavaduodavo administruodama turto valdymą, sergėjo, kad nuomininkai laiku sumokėtų činšą, rūpinosi vyro pradėtomis statybomis, pardavinėjo J. K. Chodkevičiaus žemių ir miškų gėrybes, vienijo Lietuvos didikus vyro kariniams ir politiniams planams įgyvendinti, ne kartą pamalonindavo savo buvimu sunkią karinių stovyklų dalį. Iki gyvenimo pabaigos liko ištikima Jono Karolio draugė ir bendražygė. Tiesą sakant, vyras jos niekada neužmiršdavo ir visada iš savo žygių veždavo jai lauktuvių: Lipsko alaus,

Dambravos
(Dąbrowa)
herbas

Trąbys –
Trimitis
herbas

Sapiegų
herbas Lis –
Lapinas

Lackių
herbas
Lackis

Grifo
herbas

apelsinų, gero vyno ir kitų gardėsių. Buvo dievobaiminga, kartais atrodo, net perdėtai. Su vyru rėmė vienuolynus, bažnyčias, prieglaudą, dosniai dalijo išmaldą vargšams. Visas šis apibendrinimas beveik ištisai lenkų istoriko Leszeko Podhorodeckio žodžiai.

2010 m. rugsėjo 28 d. „Pajūrio naujienose“ pasirodė Dianos Jomantaitė straipsnis, kuriame rašoma, kad S. Chodkevičienė buvo pagrindinė Kretingos mecenatė. Šią mintį geriausia perteikia Chodkevičių šeimos sarkofagų restauratorius Gintaras Kazlauskas: „Jonas Karolis nuolat kariavo, o Sofija prižiūrėjo namus, visus turtinius reikalus. Visur aukštintas Jonas Karolis, o iš tikrųjų jo darbai tokie garsūs dėl to, kad žmona žiūrėjo jo reikalų ir visame kame buvo pridėtas jos pirštas: miestas statomas, plečiamas, remiama bažnyčia, pastatyta pirmoji ligoninė.“

Profesorius, habilituotas teologijos daktaras, kunigas Janušas Krolikowskis, gimęs 1962 m. Mielece, kalbėdamas apie Sofijos dvasingumą ir religingumą, teigia, kad vaivadienė prieš mirtį dar spėjo perskaityti neseniai išverstas ir išspausdintas lenkų kalba knygas, kurias Sofijai dedikavo kunigas Jonas Alandas (žinomas kaip Petras Kazimieras Tryzna) už nuopelnus remiant jėzuitų ordiną. Kad S. Chodkevičienė skaitė šiuos veikalus apie asketizmą, dvasinį tobulėjimą ir katalikišką pasirošimą mirčiai, patvirtina lotyniškai rašiusio poeto Kazimiero Sarbievijaus, su kuriuo abu Chodkevičiai buvo asmeniškai pažįstami, epigramos, pvz.: „Kardinolui Robertui Belarminiui pagerbiant jo knygą „Apie amžiną laimę ir jos laipsnius“. Šią epigramą skaitydama, vaivadienė S. Mielecka nuoširdžiai meldėsi paskutiniams mėnesiais prieš mirtį.

„Jūsų knygas ištvėriant šimtmečių audras
Vaivadienė vartė su didele pagarba
Neleisdama joms ilsėtis
ir voliotis pakampiais.“

Ir toliau:

„Jau po didelių sunkumų ir ašarų
Ji pasiekė ryškias dangaus kalvas.
Na, Belarmine, galima sakyti
Ačiū, kad Jūsų knygų dėka
Vaivadienė šiandien yra danguje;
Jų dėka ir jūs, skaitytojau, ten skubate.“

Kad religinė literatūra, kuri galėjo būti Sofijos perskaityta prieš mirtį, darė jai didelę įtaką, patvirtina ne tik K. Sarbievijus, bet ir jos pačios testamentas. Nors mano pateikiama ištrauka labiau liudija jos meilę ir šiltes jausmus savo vyrui ir gyvenimo bendražygiui Jonui Karoliui:

„...Gera žinau, kad tam, kurio malones ir dosnių meilę visada patyriau, dėl to ne testamentu, bet nusižeminusi prašau šiame mano paskutiniame laiške mano mylimiausio Pono ir mieliausio vyro ir įpareigoju ta meile, kurią pažinau gyvendama su juo, kad bijodamas Viešpaties Dievo, gerą sąžinę mylėdamas ir ne mažiau garbę, taip viską padarytu, kaip žemiau nurodysiu.

Mano mylimiausias Pone, mato žmonės, kad malonėsi atsiminti mano nuoširdžią meilę ir gerą mano tarnavimą, kad malonėsi nepakeisti mano prašymo, ką dažnai savo gyvenime su Tavo malonybe dariau ir dabar pakutinės mano valios laiške pakartojau...

Atsiveikinu jau Jūsų malonybe, mano Mylimiausias Pone ir vyre, dėkodama už visas tas mielas malones, pagarbą ir nemažus nuopelnus gelbėjant mano silpną sveikatą, o labiausiai dėkoju, kad priėmė mane ir savo gerų darbų bendražyge padarei, tegul Davėjas gero apdovanoja jus ilgai geroje sveikatoje palaikydamas, garbę didindamas, nuo nedraugų namuose taip ir pašalinių. Tegul jo Dieviška ranka visada gina, pagaliau tegul duoda tavo Malonybės akims dar gyvam esant pamatyti tai, ko pats sau linki...

Parašytas Liachavičiuose 22 rugsėjo 1618 m.

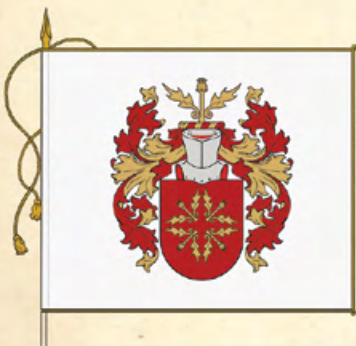
Sofija iš Mieleco Chodkevičienė savo ranka šį Testamentą pasirašiau.“

Baigti norėčiau lenkų istorikės Vandos Dobrowolskos žodžiais: „Chodkiewiczowa buvo pavyzdinė žmona ir motina, tipinė senosios Lenkijos matrona, kartu žinanti savo vertę, siekianti aukštinti savo vyrą ir Chodkevičių giminę, turėjo didelę įtaką ne tik šeimos, kurioje tarp su-tuoktinių karaliavo harmonija, reikaluose, bet dažnai ir politikoje.“

Tikiuosi, kad šiandien paminėti J. K. Chodkevičiaus gyvenimo bendražygiai ateityje sulauks didesnio istorikų profesionalų dėmesio, o mūsų Lietuvos istorijoje liks mažiau šešėlių. GIV

TARPTAUTINIS KOLOKVIUMAS GENEALOGIJA, HERALDIKA IR VEKSILOGIJA

Data | 2022 m. birželio 11 d., pradžia: 9 val.

Vieta | Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, Vilnius

Daugiau informacijos | www.ghvi.lt

Registracija | iki 2022 m. birželio 1 d.: info@ghvi.lt

Organizatorius

GENEALOGIJOS,
HERALDIKOS IR
VEKSILOGIJOS
INSTITUTAS

Partneriai

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

LIEITUVO ISTORIJO
INSTITUTAS

GENEALOGIJOS
AKADEMIJA

HERALDIKOS
AKADEMIJA

VEKSILOGIJOS
AKADEMIJA

ASMENINĖ HERALDIKA ŠIUOLAIKINĖJE LATVIJOJE

Edgars'as Sims'as

Heraldika Latvijoje neretai laikoma reiškiniu,
nauju ir neįprastu Latvijos kultūrai.

Svarbu pastebėti, kad heraldika šių dienų Latvijos ir Estijos teritorijoje atsirado dar XIII a., kuomet vokiečiai (šiaurės Estijoje – danai) atkeliavo į šias vietinių genčių apgyvendintas teritorijas, tas gentis pakrikštijo ir įkūrė politinį ir ekonominį Livonijos regioną. Tokiu būdu šios teritorijos buvo sujungtos su Vakarų civilizacija, jose atsirado tokių Europos vėlyvųjų viduramžių bruožų kaip tapatybės sistema, galiojusi riterių turnyrų ir kryžiaus karų

Latvijos
prezidento
R. Vējonio herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

laikais, kuomet niekuo neišsiskiriančius šarvus reikėdavo pažymėti aiškiai suprantamais ir išskirtiniais ženklais. XIX a. Sachssendahlis ir von Tollo parašytame veikalė „Est- und Livländische Brieflade“ yra pristatyta 317 antspaudų su asmeniniais Livonijos herbais ir 75 užsienio šalių herbais – tai rodo pirmuosius žingsnius, žengtus kuriant šio regiono heraldiką. Heraldika kaip mokslo dalykas šiuolaikinės Latvijos teritorijoje pradėjo vystytis XIX a. gale, kai Kuržemės literatūros ir meno draugijoje buvo įsteigtas Genealogijos, heraldikos ir sfragistikos skyrius, kuriam vadovavo baronas Aleksandras von Rahdenas. Puikų ano meto heraldikos pavyzdį galima rasti knygoje „Baltisches Wappenbuch“, kurioje pateikiamas baltų–vokiečių didikų šeimų herbas. Ši knyga buvo išleista 1882 m. Stokholme. Dėl XVIII a. paplitusių Šviečiamos amžiaus idėjų viskas, kas buvo „vokiška“, įskaitant heraldiką ir herbus, tais laikais dažnai buvo laikoma svetima latvių ir estų kultūrai. Šviečiamos amžiaus idėjos dažnai būdavo nukreiptos prieš klasių visuomenę, o vokiečius apibūdindavo kaip okupantus ir pavergėjus. Garliebo Merklio XVIII a. sugalvota 700 vergovės metų idėja gyvavo visą XIX amžių ir tapo vienu iš pagrindinių elementų, kuriant ankstyvojo XX a. Latvijos nacionalinę istoriją; vėliau ją pasisavino sovietų propaganda ir, neįtikėtina, bet ši idėja išliko gyva iki pat šių dienų. Šiokių tokių pokyčių vietos istorio-

grafijoje pastebėta tik visai neseniai. Tai taip pat yra viena iš priežasčių, dėl kurios asmeniniai herbai tarpukariu neprigijo. Šie simboliai neretai buvo laikomi archajiškais ir nepakankamai „tautiniais“. Tokios nuostatos pastebimos diskusijose dėl to, kada atsirado Latvijos ir Estijos nacionaliniai simboliai. Galiausiai, Baltijos valstybėms atgavus nepriklausomybę, Latvijoje prasidėjo heraldikos atgimimas.

ASMENINĖS HERALDIKOS REGISTRACIJA ŠIŲ DIENŲ LATVIJOJE

Po to, kai Latvijoje buvo atkurta nepriklausomybė, Latvijos valstybinėje heraldikos komisijoje patvirtinta ir Kultūros ministerijoje užregistruota daugiau nei 100 šeimų herbų. Šeimos, kurios nusprendžia sukurti ir Latvijoje įregistruoti herbą, paprastai gerai žino savo šaknis ir tikisi, kad tokiais viduramžių simbolikos ir spalvų kalba bylojančiais simboliais žinutę apie šiuolaikinę visuomenę, kurioje jie gyvena, šiuolaikines vertybes ir XXI a. Latviją jie paliks savo būsimums kartoms. Todėl tai nėra vien tapatybės ieškojimas – tai yra ir palikimas mūsų ateities visuomenėms.

Norint suprasti, kokią biurokratinę procedūrą reikia atlikti, siekiant gauti teisėtą herbą, svarbu suvokti, kokia

Latvijos prezidento
R. Vējonio
sutuoktinės Ivetos
herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

yra su tuo susijusių įstaigų struktūra. Latvijoje heraldikos institucija, atliekanti visų – fizinių ir juridinių asmenų ar bažnytinių – herbų šalyje įvertinimą ir patvirtinimą yra Valstybinė heraldikos komisija – kolegiali Latvijos Prezidento įsteigta institucija, kuri rengia ir prižiūri informacinės medžiagos apie herbus ir pagrindinius herbų kūrimo principus katalogą. Komisijoje dirba patyrę menininkai, istorikai ir teisės ekspertai. Komisijos įgaliojimai yra nustatyti Latvijos herbo įstatyme, Latvijos istorinių regio-

nų herbų įstatyme ir vyriausybės priimtuose teisės aktuose. Patvirtintą herbą užregistruoja Latvijos kultūros ministerija, jis paskelbiamas oficialiame Latvijos Respublikos leidinyje „Latvijas Vēstnesis“. Be to, visi registruoti herbai talpinami internetiniame herbų registre.

Visai neseniai pasirodė naujas dviejų dalių leidinys – „Šeimų herbai šiuolaikinėje Latvijoje“. Jame latvių ir anglų kalbomis aprašomi Latvijos heraldikos komisijos patvirtinti šeimų herbai, pateikiamas trumpas heraldikos terminų žodynelis ir šeimų herbų turėtojų pasakojimai apie tai, kas paskatino juos sukurti herbą, aprašoma jų šeimų istorija. Pastaraisiais metais Latvijoje smarkiai

Kitas specifinis skirtumas yra tas, kad daugelyje šalių, kuriose nuo seno egzistavo vietos diduomenės tradicija, neretai vaizduojami skydininkai, kuriais akcentuojamas herbo turėtojo kilmingumas. Turint omenyje Latvijos istoriją ir tai, kad diduomenė šioje šalyje visuomet asocijavosi su vokiečiais, šiuolaikinėje Latvijos heraldikoje skydininkų atžvilgiu nėra jokių apribojimų – jie tėra stilizaus detalė, o ne statuso simbolis. Kai kurios latvių šeimos, pageidaujančios turėti minimalistinį ir lakonišką heraldikos simbolį, renkasi herbe vaizduoti tik skydą, tačiau tokia praktika nėra plačiai paplitusi. Analizuodami Latvijos asmeninę heraldiką, galime pastebėti, kad daž-

Bērziņš
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

Menjoki
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

Onzuli
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

išaugo susidomėjimas herbų kūrimu ir tai galima laikyti teigiamu poslinkiu visuomenėje, siekiančioje vizualiai matyti savo tapatybę ir kurti šeimos vertybėmis pagrįstas tradicijas.

ŠTILISTINIAI IR HERALDINIAI LATVIJOS ŠEIMŲ HERBŲ SKIRTUMAI

Dėl jau minėto „vergijos“ naratyvo, su kuriuo vis dar galima susidurti šių dienų Latvijoje, tradiciškai priimtas būdas ant herbo vaizduoti šalmą virš skydo negalėtų būti vienintelis asmeninės heraldikos variantas šioje šalyje. Ir nors latvių heraldikos tradicija remiasi germanų ir

na purpurinė spalva – tai galima paaiškinti herbo turėtojo patriotiškumu, renkantis spalvą, kuri yra ir Latvijos valstybinės vėliavos spalva. Kalbant apie herbinių figūrų pasirinkimą, Latvijos heraldikoje ir asmeniniuose latvių herbuose dažniausiai vaizduojama gamta ir gyvūnai – tiek fantastiniai žvėrys, tiek tie, kuriuos galima sutikti šalies miškuose. Gana dažnai galima pamatyti ir vardinių herbų, kuriuose vaizduojamos figūros, simbolizuojančios herbo savininko pavardę. Kai kuriais atvejais herbinės figūros vaizduoja pirmąją savininko pavardės raidę. Savo asmeninius herbus Latvijoje turi ir buvę šalies prezidentai V. Vīķe-Freiberga ir R. Vējonijs. Įdomu tai, kad buvusiojo prezidento R. Vėjonio sutuoktinė Iveta Vējone

Lapīņi
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

Āboliņi
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

Sīlis
šeimos herbas.
Autorius
Edgars'as Sims'as

šaurės šalių heraldika, galų ir britų heraldikos traktuotė – vaizduoti herbą ant skydo ant girliandos – taip pat pasirodė priimtina. Tokiu būdu heraldikos ženklai buvo vaizduojami ant skydo, vengiant simbolio, kuris daugeliui asocijavosi su riteriais ir turėjo neigiamą potekstę dėl anksčiau nurodytų priežasčių. Šiais atvejais, siekiant išvengti visuose herbuose vaizduojamos mantijos be šalmo, atsirado skydą gaubiančių medžio šakų tradicija.

taip pat turi savo herbą – ši tradicija Latvijoje nėra labai paplitusi, nors šalyje yra registruoti trys moterų herbai. Vertinant apskritai, Latvijos šeimų herbai yra skirtingi savo turiniu, tačiau panašūs stiliumi. Tai buvo pasiekta didelėmis ir pedantiškomis nuo pat paskutinio praeito amžiaus dešimtmečio šioje srityje dirbančių specialistų pastangomis, padėjusiomis įtvirtinti heraldinės tradicijos stilių prof. Rihardo Zariņšo palikime. GIVN

NAUJOS KNYGOS

„ŠILUVOS REGIONO DVARAI IR JŲ VIDAUS TEISĖ (XVI–XX A.)“, III tomas

Autorius

Alfonsas Vaišvila

Leidėjas

„Vermės“, 2021 m., 574 p., iliustr.

ISBN 978-609-486-019-5

Knygoje analizuojamas Šiluvos dvaro ir kai kurių kitų regiono dvarų administracinis, ūkinis, kultūrinis gyvenimas XVI–XX a. Kultūrinė dvaro misija pirmiausia siejama su regiono žmonių sukrikščioninimu, bažnyčių fundacijomis, Šiluvos miestelio, senelių prieglaudų, mokyklų steigimu, naujų kulto apeigų ekonominiu rėmimu, aplinkos sudvasinimu, suteikiant jos objektams įvairius, kartais poetiškus, vardus. Dvarai buvo ir pirmieji žmonių socialinio pavergimo, lietuvių lenkinimo centrai.

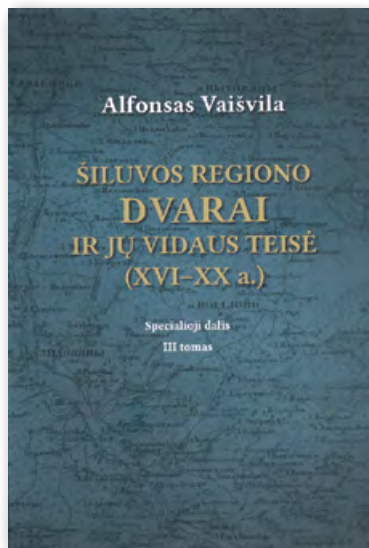
Įvairi dvarų parama bažnyčioms siejama su jų savininkų rūpesčiu savo sielų pomirtiniu gyvenimu. Bažnyčių fundacijose derėjo priešybės: privatus ir viešieji interesai. Pirmosios krikščionių bažnyčios buvo steigiamos neturint parapijų, bet siekiant jas įkurti. Pirmaisiais parapijiečiais buvo nelaisvi ar kitaip nuo dvaro priklausę žmonės. Dvaras ne tik steigė bažnyčias, bet ir garantavo privalomą jų lankymą. Pabrėžiamas išskirtinis dvaro įsteigtos bažny-

čios vaidmuo toliau plėtojant ir sureikšminant Šiluvos miestelį. Miesteliui nuo kitokio tipo gyvenviečių atskirti buvo kuriama miestelių koncepcija. Studijoje pirmą kartą pateikiama platesnių žinių apie buvusią Šiluvos kalvinistų bažnyčią, jos edukacinę ir labdarinę veiklą, aiškinamos kalvinizmo išnykimo Šiluvoje priežastys ir jo reikšmė Šiluvos žinomumui. Švč. Mergelės Marijos paveikslo vainikavimas traktuojamas kaip įvykis, kokybiškai pakeitęs Šiluvos miestelio istoriją, pavertęs miestelį plačiai žinoma katalikų šventove, o vietinį turgų – tarpautine prekyvieta, turėjusia ekonominės, kultūrinės reikšmės visam regionui.

Dvarų istorija kartu buvo ir pavardžių, vietovardžių istorija. XVI–XVIII a. archyviniai šaltiniai teikia galimybių atkurti pirmines įvairių regiono vietovardžių formas, vėliau iškreiptas

tarimo, polonizmo ir kitokių priežasčių. Studija baigiama visus tris tomus apibendrinančiomis išvadomis, plačia Šiluvos istorijos bibliografija. Tekstas gausiai iliustruotas istorinėmis Šiluvos regiono nuotraukomis ir atskirų bajorų šeimų genealogijų „medžiais“.

Taip pat galite skaityti prof. A. Vaišvilos knygos „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.)“ 1 tomą (2013) ir 2 tomą (2017).

„STROLIŲ GIMINĖS KNYGA“

Autorė

Vanda Strolaitė-Zinienė

Leidėjas

Laiko skrynia, 2021 m., 246 p., iliustr.

ISBN 978-609-96244-0-2

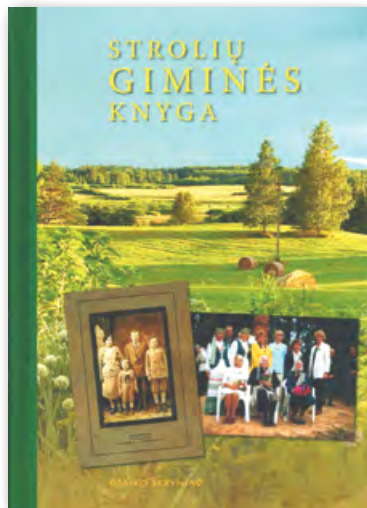
Nuo pirmųjų šios monografijos puslapių skaitytojas įvedamas į tą erdvę, kurioje gyveno nuo seniausių laikų žinomi Strolių giminės protėviai, – Pienagalio kaimą, įsikūrusį šalia legendinio Latavos upelio, svaigiamame kalvyne, gaubiamame šilų. Sodžius nūnai

priklauso Troškūnų seniūnijai ir Andrioniškio parapijai. Tekstuose vaizdingai piešiamas apylinkių peizažas, minimi mistiški vietovardžiai, pateikiami jų aprašai, ryškėja poetinės pajautos, atsivėrimai. Bandoma aiškintis, iš kur kilo plačioje apylinkėje žinomas pasakymas – „Pienagalio nuodininkai“. Pateikiamas senosios Pienagalio *ūlyčios*, gatvinio kaimo, kuomet namas glaudėsi prie namo, planas. Ypač įdomūs Monikos Baranauskaitės-Murkienės (1913–2011) atsiminimai, kuriuose iškyla dar carinės imperijos ir ankstesnių laikų nutikimų atspindžiai, seniausi giminių atstovai, praktiškos kelionės į JAV, atkaklus darbas, kalant tolerius tam, kad būtų galima

sugrįžti į tėvynę ir joje žmoniškai įsikurti.

Po to skaitytojas vedamas XX a. istorijos ke-
liu – per kaimą praūžia Antrasis pasaulinis karas,
vėl užgriūna sovietinės okupacijos vargai, slegia
sukrečiantys pokario nutikimai, tremtis, vargai lageriuose, mirtis
tėvynės šiluose, kolektyvizacija, keičianti sodiečių sąmonę, ir me-
lioracija, keičianti apylinkių gam-
tos veidą. Aprašomi įdomiausi
didieji gamtos padarai – Duburio
pieva, Ilgadirvės, Lygioji, Pienaga-
lio raistas.

Toliau nuodugniai pasakojama Pienagalio Strolių – Ladoko gi-
minės istorija. Gyvenimas sodžiu-
je, kelionė į Ameriką užsidirbti,
gyvenimas Naujajame Džersyje,
sugrįžimas į tėviškę. Į šio laikotar-
pio pasakojimus sumaniai įpinami
etnografiniai vaizdai – pasakojama
apie miškų gėrybes, uogavimą,
grybavimą, darbymečius, tikėjimo
paslaptis, Kalėdas, Velykas, duonos kepimą, plunks-
nų plėšimą, sviesto mušimą, Gegužines pamaldas,
skerstuvų papročius. Kaip ir dera šiuolaikinei kny-
gai, joje randame ir valgių receptų, pamokančių,
kaip išvirti grybų *zupę*, *juką*, kaip pasikepti *rozavų*
miltų blynų.

Labai daug įdomybių ir senelio Vladislovo
(Ladoko) istorijoms skirtame kampelyje. Ten pa-
sakojama legenda, kodėl gandro sparnai pajuodę,
daug įdomybių apie emigraciją, užkalbėjimus nuo
gyvatės įkirtimo, degtinės vietą
vyro gyvenime. Taip išpasakojama
keturių Strolių kartų istorija.
Kaip šviesi gija vis pasikartoja su-
sitikimo su Angelu sargu tema. Į
daugelį pasakojimų apie giminės
žmones įveda ištrauka iš Šventojo
Rašto. Plačiai aprašomi ir giminės
bei kaimynai.

Knygos pabaigoje pateikiamas
senovinių, keistai skambančių, net
šiek tiek juokingų, dabar nebevar-
tojamų žodžių žodynas, keletas pa-
tarlių ir priežodžių. Knygos įklijoje
– Strolių giminės medis, paženk-
lintas Pienagalio Motinėls – gimi-
nės globėjos – vaizdiniu. Iš tiesų tai
svarbus ne tik Strolių giminės, bet
ir to laikmečio, to krašto, kuriame
gyveno ir tebegyvena tos giminės žmonės, rašytinis
paminklas.

Autorė Vanda Strolaitė-Zinienė yra parašiusi
ir išleidusi kraštotyros rinkinį apie Čiunkių kaimo
(Anykščių raj.) gyventojus „Čiunkių versmė: prisi-
minimai apie Maldaikių šeimos gyvenimą“.

„ORIGO ET ARMA KILMĖ IR HERBAS LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE XVI-XVII AMŽIUIJE“

Autorė

Agnė Railaitė-Bardė

Leidėjas

Lietuvos istorijos institutas, 2020 m.,
544 p., iliustr.

ISBN: 978-609-8183-83-2

Monografijoje tiriama Lietuvos
Didžiosios Kunigaikštystės kil-
mingųjų genealoginė savimonė
ir heraldika XVI–XVIII amžiuje,
pasitelkiant platų europinį kon-
tekstą. Remiantis proginių leidinių,
genealoginių medžių, schemų ir
ilustracijų teikiama informacija ir
gausia heraldikos ir sfragistikos šal-
tinių baze, išskiriami devyni kilmingųjų puoselėtos

genealoginės savimonės aspektai, nagrinėjami ge-
nealoginės atminties konstravimo niuansai, kilmės,
herbo funkcijos ir reikšmės kil-
mingojo gyvenime ypatumai. Di-
delis dėmesys skiriamas jungtinių
herbų, kilmingų vyrų ir moterų,
katalikų ir unitų dvasininkų herbų
ir antspaudų, vokiečių kilmės kil-
mingųjų genealoginės sampratos
ir jų naudotos heraldikos tyrimui.

Ar esate girdėję apie Europos
kilmingųjų protėvių kilmės iš Tro-
jos ir Romos legendas ar animalisti-
nius mitus? Kokią ypatingą reikšmę
turėjo sena, garbinga, neretai le-
gendinė kilmė aristokratijos atsto-
vams? Kaip susiformavo genealogi-
niai medžiai? Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštystės, kaip ir kitų Eu-
ropos šalių, kilmingųjų gyvenime
buvo ypač svarbi kilmė (lot. *origo*)
ir herbas (lot. *arma*), išskyrę juos kaip privilegijuotus

visuomenės narius ir neretai naudoti kaip vizitinę kortelę ar net propaganda, siekiant ambicingų tikslų. Genealoginė samprata ir atmintis buvo svarbūs sraigtai, padėję sukurti didelio masto socialiniam, politiniam ir kultūriniam mechanizmui. Heraldika ir genealogija galėjo būti šių dienų darbų aplanko (angl. *portfolio*) atitikmuo. Kaip jis buvo formuojamas ir viešinamas? Ši knyga padės įminti ne tik kilmingųjų genealoginės savimonės ypatybes, bet ir jų heraldikos reikšmę, funkcijas ir mįsles. Ji atskleis, koku principu

būdavo sudaromi kilmingųjų jungtiniai herbai, kodėl jų heraldikoje karaliavo ne viena fantastinė būtybė, kodėl herbą laikydavo ant patrankos sėdintis karys ar kiek spaudų galėjo turėti vienas kilmingasis. Kokią funkciją kilmingųjų heraldikoje atliko skydininkai? Kokia buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų vyrų ir moterų, katalikų ir unitų dvasininkų heraldika? Atsakymai į šiuos ir kitus klausimus slypi ne tik knygos tekste, bet ir gausiose iliustracijose, kurių didžiąją dalį išvysite pirmieji.

„BIELIAUSKAI. NUO XVI AMŽIAUS IKI ŠIŲ LAIKŲ“

Autorius

Raimundas Baltėnas

Leidėjas

Savilaida, 2021 m., 236 p., iliustr.

ISBN 978-609-8217-07-0

Knygą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje rašoma apie Bieliauskų kilmės legendą.

Antrojoje dalyje nagrinėjama Pernaravos krašto Bieliauskų kilmė ir jų palikuonių gyvenimas. Trečiojoje dalyje pateikiami priedai apie Bieliauskus.

Pirmąją dalį sudaro du skyriai: „Nuo kilmės pradžios iki XVI a.“ ir „Vanagėlio herbo Bieliavskiai XVI a. Lenkijoje“.

XIV a. Bieliauskai istoriniuose šaltiniuose aptinkami Lenkijos centre, Lenčicos vaivadijos Bieliavų miestelio apylinkėse, kur pradžioje buvo vadinami „iš Bieliavų“ (de *Bielawy*), o paskui įsitvirtino *Bielawski* pavardė. Beveik visi nuo seniausių laikų šios giminės atstovai buvo riteriai ir turėjo Vanagėlio herbą (*Jastrzębiec*). Du Bieliavskiai buvo Lenkijos senatoriai (Matas ir Stanislovas 1418–1462 m.), kiti – vaivados, seniūnai ir kaštelionai.

XV a. viduryje J. Minakowskio bazės kilmingųjų sąrašuose užfiksuoti Zarembų giminės (turintys Zarembų herbą), kurie Bieliavų apylinkėse prisipirko žemės valdų ir pasivadino Bieliavskiais (bet neatšakė savo herbo).

Taip pat XV a. viduryje Bieliavskių jau atsiranda prie Varšuvos su Ožiaragio (*Jelitos*) herbu. Lenkijoje po XVI a. Vanagėlio herbo Bieliavskiai sąrašuose neberandami, o lieka tik Ožiaragio ir Zarembos herbo giminės. Nuo XVII a. pradžios Vanagėlio

herbo Bieliavskiai atsiranda Pietryčių Lietuvoje. Vėliau čia pasirodo kelios kitų herbų Bieliavskių giminės.

Tikėtina, kad Lietuvoje XVII–XIX a. per įvairias suirutes iš Bieliauskų dvarų galėjo išeiti atskiri asmenys, kurie vėliau atokiaose vietose (pvz., Šaravų miškuose) galėjo susikurti šeimas ir ūkius. Kad ir Petras Bieliauskas, kuris jau būdamas garbaus amžiaus XVIII a. pabaigoje apsigyveno šios girios Rudakių Būdos kaime (tai rodo sutuoktuvių ir sūnaus gimimo metrikai) ir tik XIX a. viduryje buvo įrašytas į grafo Tiškevičiaus Raudondvario inventorių.

Tai jau buvo valstiečio ūkis. Tačiau Petro palikuonių likimai rodo kai ką įdomaus – jo sūnus Ignotas tapo 1863 m. sukilimo dalyviu ir suimtas su šeima buvo ištremtas į Sibirą. Jo anūkas Aleksandras Bieliauskas buvo Pernaravos krašto knygnešys, švietėjas, 1905 m. Vilniaus Didžiojo Seimo dalyvis. Aleksandro sūnus mokytojas Petras Bieliauskas 1944 m. su šeima buvo ištremtas į Sibirą kaip laisvės kovotojų rėmėjas. Neatrodo, kad tai būtų tik ūkininkų atstovai (beje, Pernaravos apylinkėse ankstesnių Bieliauskų nerasta).

Antrojoje knygos dalyje rašoma apie Aleksandro Bieliausko

palikuonių gyvenimus. Panaudoti Stasės Bieliauskaitės-Dagienės įdomūs ir jautrūs atsiminimai apie jos vaikystę ir jaunystę.

Trečiojoje dalyje pateikta kitų dokumentų (Šv. Romos imperatoriaus Maksimilijono 1518 m. privilegija Bieliauskų giminei) ir įvairių nuorodų į kitus su Bieliauskais susijusius dokumentus ir aprašymus.

Autorius doc. dr. Raimundas Baltėnas 2017 m. yra parengęs knygą „Haraburdos. Pažintis su XVI a. LDK bajorais“.

THE INSTITUTE OF GENEALOGY, HERALDRY, AND VEXILLOLOGY

The Institute of Genealogy, Heraldry, and Vexillology (the 'Institute') is a public legal entity that is independent from the governance of governmental and municipal bodies and institutions and rallies under its own auspices persons and entities that support the Institute's goals and objectives.

In pursuing its objects, the Institute coordinates, approves, and registers the benchmarks and designs of coats of arms, armorial flags, flags, armorial insignia, armorial seals of persons and legal entities, which are outside of the scope of regulation of the laws and legislation of the Republic of Lithuania, and issues documents to that effect.

The Institute conducts genealogical studies of persons, families, and relatives, draws, certifies, and registers genealogical diagrams of persons, issues documents of proof of origin.

The Institute stands in close cooperation with scientific establishments, related and international bodies, conducts heraldic, vexillologic, sigillographic, and genealogic research. Moreover, it organises seminars, conferences, lectures, and engages in publishing business.

On 20 October 2021, the Institute became a full member of the International Confederation of Genealogy and Heraldry (*Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique*, CIGH). The Institutes accession had the approval from the Confederation's General Assembly in Madrid, Spain. Founded in 1971, the International Confederation of Genealogy and Heraldry is an international organisation that unites the world's institutions responsible for conducting genealogic and heraldic research. Right now, this organisation has more than 80 institutions from 43 countries worldwide as its members.

The website of the International Confederation of Genealogy and Heraldry: www.cigh.info

By decision adopted by the International Academy of Genealogy (*Académie Internationale de Généalogie*, AIG) on 13 December 2021, the 13th international genealogic colloquium will be taking place in Vilnius, Lithuania, on 7–11 June 2023. International genealogical colloquia take place in different countries of the world on a bi-annual basis. The 2021 colloquium took place in Messina, Italy, and the next one will take place in Vilnius, Lithuania, in 2023, when the capital of Lithuania will be celebrating its 700th anniversary.

Founded in Torino, Italy, in 1998, the International Academy of Genealogy unites competent specialists in

genealogy from the world over. As of 2021, the head of this organisation has been Maria Loredana Pinotti.

The 13th international colloquium of genealogy will be hosted by the Institute and the International Academy of Genealogy.

The members of the Institute are involved in the activities of the International Confederation of Genealogy and Heraldry, the International Academy of Genealogy, and the International Academy of Heraldry.

THE THREE REGISTERS OF THE INSTITUTE:

Flags

Coats of Arms

Origins (Genealogy)

The Register of Flags consists of personal flags, personal armorial flags, nobility flags, and corporate flags.

The Register of Coats of Arms consists of personal coats of arms, nobility coats of arms, religious coats of arms, corporate coats of arms.

The Institute's key events:

The Colloquium on Genealogy, Heraldry, and Vexillology
The international science conference titled 'The Readings of Albertas Vijūkas-Kojalavičius'

The Institute's publication, *Genealogy, Heraldry, and Vexillology*

The publication is available in printed (ISSN 2669-2945) and electronic (ISSN 2669-2953) form. It features scientific articles and reviews on the subject of vexillology, heraldry, and genealogy.

STRUCTURE

The General Assembly of Members

The Institute's General Assembly of Members is the supreme managing body. Every member of the Institute has a right to attend and vote at the Assembly.

The Institute has 51 members. The **corporate members of the Institute are** the Vexillology Academy, the Heraldry Academy, and the Genealogy Academy.

The Board

It is a joint managing body of the Institute that manages the Institute's activities between assemblies. The constitution of the Board and the principles of representation are determined and Board members elected for a five-year tenure by the General Assembly of Members, to which the Board reports and is accountable directly. The duration of the term of office of Board members does not have a time limit.

The Chairman of the Board

The Board is represented by the Chairman of the Board elected by the Board members. The Chairman organises and supervises the business of the Board.

The President

The President is a sole managing body of the Institute elected by the General Assembly of Members. The President acts in the name of the Institute.

The Auditor

The financial operations of the Institute are routinely subject to inspection by the Auditor elected by the General Assembly of Members for a tenure of one year. The Auditor can be a legal entity licenced to provide audit services. No member of the Board or executive staff member may be appointed as the Auditor.

INSIGNIA

The Coat of Arms of the Institute

Two scrolls with golden seals on strings crisscrossing against a blue background. In the very heart of the shield, they have a smaller, red shield superimposed, that one bearing the images of a spearhead and a cross.

The Armorial Representative Flag of the Institute

A blue fabric with golden piping on three sides. It bears the insignia of the Institute's coat of arms in the middle on both sides. The ratio between the flag's length and width is 5:6. The staff is made from natural wood with a golden spearhead at the top. Strings with tufts in the colour of gold are attached to the spearhead at the top of the staff.

The Armorial Field Flag of the Institute

The authors of the coat of arms and the flags: Žydrūnas Strumila and Paulius Vaniuchinas

The insignia from the Institute's coat of arms are centred on the fabric of the field flag. The flag has the colour pattern of the coat of arms. The ratio between the width and length of the flag is 3:5.

AWARDS

The commemorative medal and prize of Albertas Vijūkas-Kojalavičius

The commemorative medal of Albertas Vijūkas-Kojalavičius by Žydrūnas Strumila

The Institute has established an award and prize for the outstanding achievement in advancing, fostering, researching the history of Lithuania and the supporting disciplines of genealogy, heraldry, vexillology, and others, as well as protecting and promoting the heritage, and conducting innovative, creative, educational, and scientific activities.

The Personalised Emblem of the Institute

The personalised emblem 'For Outstanding Contribution to Promoting Genealogy, Heraldry, and Vexillology' by Žydrūnas Strumila and Paulius Vaniuchinas

The Personalised Emblem of the Institute

The Institute's personalised emblem is awarded to persons for Outstanding Contribution to Promoting Genealogy, Heraldry, and Vexillology.

Contacts

Remigijus Bimba
President
Tel.: +370 610 23144
Paulius Vaniuchinas
Chairman of the Board
Tel.: +370 647 84508
E-mail for general inquiries: info@ghvi.lt
www.ghvi.lt
www.facebook.com/GHVinstitutas

Details

The Institute of Genealogy, Heraldry, and Vexillology
Migdolų g. 15, LT-14186 Saldenė, Vilnius district
Data are compiled and stored in the Register of Legal Entities.
Business ID: 305696493

Details for payment

Beneficiary: The Institute of Genealogy, Heraldry, and Vexillology
Beneficiary ID: 305696493
Beneficiary bank: SEB bankas, AB
Sort code: 70440
SWIFT code: CBVILT2X
Account No: LT967044090101520266

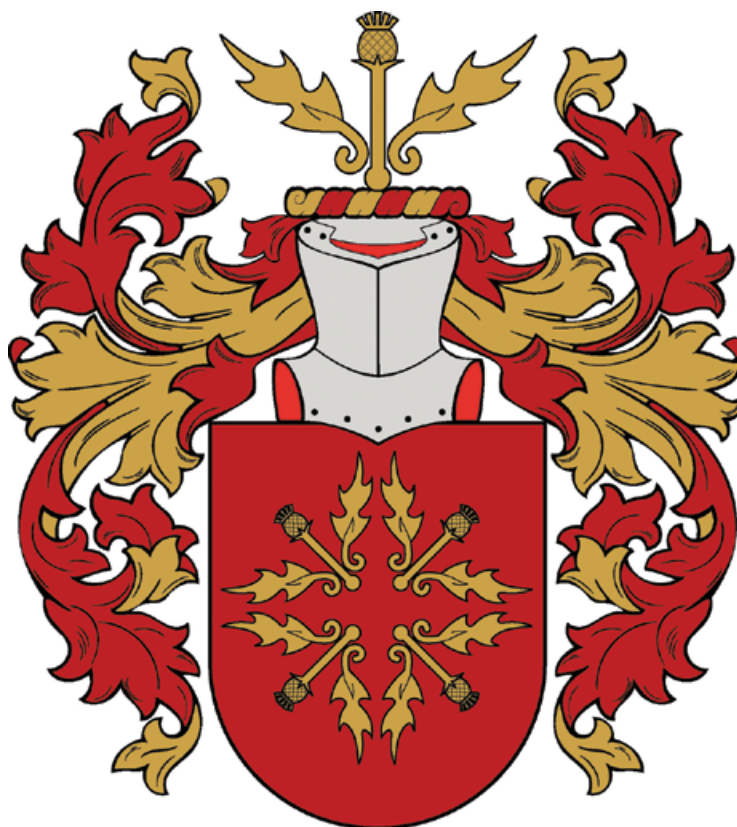
GENEALOGIJOS, HERALDIKOS IR VEKSILOLOGIJOS INSTITUTAS
TARPTAUTINĖS GENEALOGIJOS IR HERALDIKOS KONFEDERACIJOS NARYS

HERBO LIUDIJIMAS

Pažymima, kad Heraldikos akademijos teikimu **Kungių giminės** herbas

2021-11-19 patvirtintas ir įregistruotas

Genealogijos, heraldikos ir vexilologijos instituto
asmeninių herbų registre, **registro Nr. AH-21/23**.

Herbo aprašymas: purpuriniame lauke – keturios auksinės dagilio šakelės kryžiumi sujungtos į vieną figūrą.

Virš skydo – plieninis smailusis šalmas su dvispalviu – auksiniu ir purpuriniu – raiščiu.

Šalmo papuošale – auksinė dagilio šakelė.

Šalmo skraistė – purpurinė, pamušalas – auksinis.

Herbo autoriai: Darius Bulanavičius, Žydrūnas Strumila, Paulius Vaniuchinas.

HERALDIKOS
AKADEMIJA

VEKSILOLOGIJOS
AKADEMIJA

GENEALOGIJOS
AKADEMIJA

Prezidentas
Remigijus Bimba

Valdybos pirmininkas
Paulius Vaniuchinas

2021 m. lapkričio 19 d., Vilnius

CHODKEVIČIAI

2021-ieji – Žemaitijos seniūno, LDK didžiojo etmono,
Vilniaus vaivados, Šklovo, Myšo ir Bychavo grafo,
LDK valstybės karo, švietimo ir kultūros veikėjo
Jono Karolio Chodkevičiaus (1560–1621) metai.
